

แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

นางสาวปิยะมาศ เม็ดไธสง

สถาบันวิทยบริการ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2544

ISBN 974-03-0216-5

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

GUIDELINES FOR THE PROVISION OF BASIC EDUCATION OF QUALITY OF LIFE
DEVELOPMENT FOR THE KUI PEOPLE IN CHANGWAT SURIN

MISS PIYAMART MERDTHAISONG

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Education in Foundations of Education
Department of Foundations of Education

Faculty of Education
Chulalongkorn University
Academic Year 2001
ISBN 974-03-0216-5

ปิยะมาศ เม็ดไธสง : แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยใน
จังหวัดสุรินทร์ (GUIDELINES FOR THE PROVISION OF BASIC EDUCATION OF
QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT FOR THE KUI PEOPLE IN CHANGWAT SURIN)
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รัชชพลเมือง 298 หน้า ISBN 974-03-0216-5

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย 2) สสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน
เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และ 3) วิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
ตามความต้องการของชาวกูย หมู่บ้านสามแห่งในจังหวัดสุรินทร์ได้รับการคัดเลือกอย่างเจาะจงให้เป็น
ตัวแทนของ ชาวกูยข่า ชาวกูยเขมร และ ชาวกูยลาว ผู้วิจัยประยุกต์วิธีการประเมินสภาพแบบมีส่วนร่วม
(Participatory Rural Appraisal or PRA) ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากชาวกูยและบุคลากร
ทางการศึกษา

ผลการวิจัยมีดังนี้

1. ชาวกูยข่า กูยเขมร และกูยลาว ส่วนใหญ่รับรู้คุณภาพชีวิตตรงกัน 6 ด้าน คือ รายได้ การ
ประกอบอาชีพ สุขภาพอนามัย การศึกษา การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กับประเพณี วัฒนธรรม
และความเชื่อ ทั้งสามกลุ่มเห็นว่าการประกอบอาชีพและรายได้มีความสำคัญที่สุด ในขณะที่คุณภาพ
ชีวิตด้านการศึกษาได้รับการจัดลำดับความสำคัญอยู่ในลำดับกลาง และเป็นที่น่าสังเกตว่าทั้งสามกลุ่ม
ให้ความสนใจกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตนแม้ว่าจะจัดลำดับความสำคัญเรื่อง
ดังกล่าวอยู่ในลำดับท้ายๆก็ตาม

2. ชาวกูยทั้งสามกลุ่มยังเห็นว่าจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน้าที่ของภาครัฐ โรงเรียนควร
สอนให้รู้หนังสือและให้ความรู้ที่ช่วยมีงานทำ การจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนควรเน้นความรู้ด้าน
การประกอบอาชีพ นอกจากนี้เห็นว่าควรจัดกิจกรรมที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาของชาติพันธุ์ เช่น ชาวกูยข่า
เสนอให้มี “โรงเรียนควาญข่า” เป็นต้น

3. บุคลากรในโรงเรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในท้องถิ่นเสนอว่า ควรส่งเสริมให้
ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และนอกจากความรู้ในการประกอบอาชีพแล้ว ควรให้
ความสำคัญกับการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของชาวกูยเพิ่มขึ้น เช่น ให้มีการเรียนรู้
เกี่ยวกับการทอผ้าหรือการรำรำ เพื่ออนุรักษ์เอกลักษณ์ของชาวกูยไว้

ภาควิชาสารัตถศึกษา

ลายมือชื่อผู้วิจัย.....

สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

ปีการศึกษา 2544

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม.....

4183742927 : MAJOR FOUNDATIONS OF EDUCATION

KEY WORD : BASIC EDUCATION, QUALITY OF LIFE, THE KUI PEOPLE

PIYAMART MERDTHAISONG : GUIDELINES FOR THE PROVISION OF BASIC
EDUCATION OF QUALITY OF LIFE DEVELOPMENT FOR THE KUI PEOPLE
IN CHANGWAT SURIN.

THESIS ADVISOR : ASSOC. PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG, Ph. D 298 pp.

ISBN 974-03-0216-5

The purposes of this study were 1) to study the quality of life of the “Kui” and their perception on the needs of basic education for the improvement of quality of life 2) to survey present education situations and problems, and 3) to propose guidelines concerning the provision of basic education for the development of the perceived quality of life. Three villages in Changwat Surin representing the “Kui chang”, “Kui Khmer” and “Kui Lao” were purposively selected. The researcher applied Participatory Rural Appraisal or PRA as technique used for collecting data from the Kui and local education authorities.

Research findings were as follows :

1. Six areas of quality of life were perceived by most of the “Kui chang” , “Kui Khmer” and “Kui lao”; namely, income, vocation, health, education, participation in community development, as well as traditional custom, rituals and beliefs. When asked to prioritize, vocation and income were ranked as most important while education was ranked in the middle. It was also noteworthy to say that all groups showed their concern for cultural heritage although it was ranked low in priority.

2. All three groups of the “Kui” still believed that provision of basic education was the responsibility of the State. Schools ought to equip learners with literacy and skills required for work. Out-of-school activities should emphasize vocational knowledge and skills. Moreover, it was suggested that there should be some learning activities on their cultural wisdom; for example, the “Kui Chang” proposed “A Mahout School”.

3. School and local education personnel proposed that community participation in basic education should be encouraged. Besides vocational skills, more emphasis should be given to local wisdom such as traditional woven and dancing in order to preserve the Kui’s cultural identity.

Department Foundations of education

Field of study Foundations of education

Academic year 2001

Student's signature.....

Advisor's signature.....

Co - Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของอาจารย์ที่ปรึกษาในการทำวิทยานิพนธ์ คือ รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษ์พลเมือง ซึ่งได้กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆด้วยความเอาใจใส่เป็นอย่างดีเสมอมา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและความหวังดีของท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอกราบขอบพระคุณอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร. ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ ที่ให้ทุนการศึกษาแก่ผู้วิจัยตลอด 2 ปีการศึกษา และกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทิพวรรณ เลขชะวณิช และ อาจารย์ ดร. ชื่นชนก โควินท์ ที่ให้คำปรึกษาแนะนำและข้อคิดในการวิจัย

ขอกราบขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 3 ท่าน ที่ให้ข้อคิดและปรับปรุงเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และเนื่องจากการวิจัยครั้งนี้ได้รับทุนอุดหนุนบางส่วนจากบัณฑิตวิทยาลัย จึงขอขอบพระคุณบัณฑิตวิทยาลัยมา ณ ที่นี้ด้วย

ขอขอบพระคุณ คุณนคร สัมภาทิพย์ ผู้ประสานงานการเก็บข้อมูลภาคสนามที่ได้กรุณาสละเวลาอันมีค่า ช่วยประสานงานในพื้นที่ และขอขอบคุณคุณกาญจนา พันธุ์สุข คุณปริญญา สร้อยทอง และคุณปรีดา ศิริจันทร์ ที่ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนามจนได้ข้อมูลครบถ้วน

ขอกราบขอบพระคุณ คุณแม่และคุณพ่อและขอขอบคุณน้องๆ ทุกคนในครอบครัวที่ให้ความหวังและกำลังใจแก่ผู้วิจัย รวมทั้งเป็นแรงผลักดันให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี

ท้ายนี้ ขอขอบคุณ คุณกิตติกุล ป็องซ่าย คุณอรอนงค์ บูรณ์เจริญ คุณสุภลักษณ์ ลวดลาย คุณเอกรัตน์ บาลโสง คุณจิตติมา จันทเวช คุณรักชนก ช่างไม้ คุณสุदारัตน์ ปิ่นระภา คุณสิทธา กองสาสนะ และคุณวิทวัส ปลื้มรัมย์ ที่ช่วยพิมพ์วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนเสร็จสิ้นสมบูรณ์

ปิยะมาศ เม็ดไธสง

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนที่.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
ขอบเขตของการวิจัย.....	9
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	10
ข้อจำกัดของการวิจัย.....	11
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	11
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	14
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	16
ตอนที่ 1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม.....	17
1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	17
1.2 พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย.....	20
1.3 แนวคิดเรื่องการพัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตของต่างประเทศและ ในประเทศไทย.....	20

สารบัญ (ต่อ)

ตอนที่ 2	การศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	34
	2.1 ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	34
	2.2 พัฒนาการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย.....	36
	2.3 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตใน ประเทศไทย.....	40
ตอนที่ 3	สภาพและปัญหาของชาวกูย.....	62
	3.1 วิถีชีวิตของชาวกูย.....	62
	3.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในประเทศไทย.....	73
ตอนที่ 4	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	82
	4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต.....	82
	4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต.....	83
	4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวกูย.....	86
ตอนที่ 5	สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	88
	5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	88
	5.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในด้านคุณภาพชีวิตและการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐาน.....	93
3	วิธีดำเนินการวิจัย.....	95
	1. พื้นที่ศึกษา.....	95
	2. วิธีดำเนินการวิจัย.....	96
	3. การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	103
	4. การวิเคราะห์ข้อมูล.....	104
	5. การตรวจสอบข้อมูล.....	105

สารบัญ (ต่อ)

บทที่

4	แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย.....	106
	ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานของชุมชน.....	106
	ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามการรับรู้ของชาวกูย.....	106
	ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.....	107
	ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความ ต้องการของชาวกูย.....	107
	กรณีศึกษาที่ 1 : ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์.....	108
	กรณีศึกษาที่ 2 : ชุมชนชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์.....	152
	กรณีศึกษาที่ 3 : ชุมชนชาวกูยเขมรบ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.....	192
5	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	232
	สรุปผลการวิจัย.....	233
	อภิปรายผล.....	255
	ข้อเสนอแนะ.....	265
	รายการอ้างอิง.....	268
	ภาคผนวก.....	276
	ประวัติผู้วิจัย.....	298

สารบัญตาราง

ตารางที่

1. เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตภายใต้นโยบายแผนพัฒนา เศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ แต่ละฉบับ.....	26
2. คำเรียกชื่อเครือญาติของชาวกูย.....	67
3. จำนวนชาวกูยที่มีในประเทศไทย.....	77
4. การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวกูยข้างบ้านตากกลางที่เป็นผู้ให้ข้อมูล.....	118
5. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวกูยข้าง บ้านตากกลาง.....	122
6. จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านตากกลางระดับชั้นต่างๆ ปีการศึกษา 2543.....	142
7. การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวกูยลาวบ้านก้านเหลืองที่เป็นผู้ให้ข้อมูล.....	159
8. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวกูยลาว บ้านก้านเหลือง.....	161
9. จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผาแดงวิทยาที่ศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542.....	182
10. การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวกูยเขมรบ้านสะโนที่เป็นผู้ให้ข้อมูล.....	202
11. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวกูยเขมร บ้านสะโน.....	204
12. จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะโนที่ศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542.....	223

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนท

แนท

1. ทตั้งบ้านตากลาง ตำบลกระโพ..... 109
2. ทตั้งบ้านก้านเหลือง ตำบลห้วงว..... 153
3. ทตั้งบ้านสะโน ตำบลหนองบัว..... 193

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นับเนื่องตั้งแต่รัฐมีการพัฒนาประเทศโดยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 - 2509) ถึง ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) เป็นต้นมา มีจุดเน้นด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ เมื่อถึงช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) จึงได้บรรจุการพัฒนาชนบทและได้เริ่มให้ความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมอย่างจริงจัง อย่างไรก็ตามผลจากการพัฒนาที่ผ่านมา แม้จะทำให้เกิดความเจริญทางด้านเศรษฐกิจแต่ได้ก่อปัญหาทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมขึ้นมา ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2528) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาโดยมุ่งเน้นการเร่งรัดการพัฒนาเศรษฐกิจนับว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี โดยเศรษฐกิจของประเทศสามารถเพิ่มขึ้นประมาณ 3 - 6 เท่า แต่ผลการพัฒนาที่ผ่านมา ก่อให้เกิดปัญหาทางด้านสังคม สิ่งแวดล้อม ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน สรุปผลการพัฒนาที่ผ่านมาได้ว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน

ดังนั้น สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้กำหนดแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนาโดยการนำเอาความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs) มาใช้เป็นเครื่องมือในการดึงให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุนี้เองแนวความคิดในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) และในปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบและอนุมัติเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2528 ให้มีการดำเนินการโครงการป้อนรงค์คุณภาพชีวิตประชาชนในชาติ (ปรช.) โดยใช้ข้อมูลจาก จปฐ. หรือความจำเป็นพื้นฐาน ซึ่งเป็นข้อมูลในระดับครัวเรือนที่แสดงถึงสภาพความจำเป็นของคนในครัวเรือนในด้านต่างๆเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำเอาไว้ว่า คนควรมีคุณภาพชีวิตในเรื่องนั้นอย่างไรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ซึ่งโดยสรุป คุณภาพชีวิต คือ การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับ

ที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่งๆ ในช่วงเวลาหนึ่งๆ ดังนั้น การที่จะกล่าวได้ว่า ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ ก็ต่อเมื่อ ประชาชนในครอบครัวหรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานครบถ้วนทุกประการ (กระทรวงมหาดไทย, 2542) ในระยะแรก เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานประกอบด้วย 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด และนับตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นมา มีการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ทุกครัวเรือนทั่วประเทศทุกปีและมีการปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อให้ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (ปี 2535 – 2539) จาก 8 หมวด 32 ตัวชี้วัดเป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการปรับปรุงเครื่องชี้วัด จปฐ. อีกครั้งเป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด(กระทรวงมหาดไทย, 2542) เพื่อใช้จัดเก็บข้อมูลในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544)

นอกจากข้อมูล จปฐ. จะเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับการวางแผนพัฒนาชนบทในทุกระดับเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้ว ยังมีข้อมูลอีกชนิดหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยใช้ร่วมกันกับข้อมูล จปฐ. นั่นก็คือข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) อันเป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญในการพัฒนาชนบทตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เป็นข้อมูลที่ฉายภาพให้เห็นว่าประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ มีคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในด้านต่างๆ เป็นอย่างไร ซึ่งผู้ทำงานการพัฒนาชนบทในทุกระดับตั้งแต่ระดับพื้นที่จนถึงระดับนโยบาย สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้เป็นอย่างมาก

แต่อย่างไรก็ตาม จากการพัฒนาที่ผ่านมาพบว่า การนำโครงการต่างๆไปพัฒนาชนบท มักจะใช้เกณฑ์วัดที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน คือ เกณฑ์วัดของ กชช. 2ค และ จปฐ. อันเป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดทั่วประเทศ และมีความเหมาะสมเฉพาะยุค หรือสมัยหนึ่งๆเท่านั้น นอกจากนี้เกณฑ์วัดนี้ ได้กำหนดขึ้นโดยรัฐ อันเป็นลักษณะการกำหนดนโยบาย แบบ “บนลงล่าง” (top-down planning) (นคร สัมภาษณ์, 2542) ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของชุมชนนั้นๆ ดังจะเห็นได้จากงานวิจัยของ สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ (สุพัฒน์ มนต์ไพบูลย์ อ่างใน น้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง, 2533) เรื่อง การเปรียบเทียบความต้องการจำเป็นระหว่างชุมชนชนบท และชุมชนเมือง ในจังหวัดนครปฐม พบว่า ในการพัฒนาชุมชนนั้น หน่วยงานของทางราชการที่ทำงานเกี่ยวกับ การพัฒนาท้องถิ่น มุ่งเน้นการใช้ความจำเป็นพื้นฐาน เป็นหลัก และมีหลายชุมชนที่ประชาชนคิดว่าปัญหาที่พบไม่เป็นปัญหา ไม่จำเป็นต้องปรับปรุง

ปรารถนาที่จะนำเงินงบประมาณเหล่านั้นไป ปรับปรุงด้านอื่นมากกว่า นอกจากนี้จากรายงานสภาพชนบทไทย ปี พ.ศ. 2537 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2538) ยังได้กล่าวถึงความน่าเชื่อถือของ ข้อมูลกชช.2ค ผนวก จปฐ. ว่า การจัดเก็บข้อมูลยังขาดการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวงและขาดการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน การคำนวณเกณฑ์ชี้วัดบางตัวไม่เหมาะสม ทศนะของผู้นำหมู่บ้านที่มีต่อข้อมูลต่างๆ ว่าเก็บเพื่อใคร โดยใคร ทำให้ข้อเท็จจริงถูกบิดเบือน และการตีความแบบสอบถามยังมีปัญหาอีกด้วย

ด้วยเหตุดังกล่าว นับตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้เปลี่ยนกระบวนการทรวรรคในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 -2544) ใหม่ พยายามให้ประชาชนทุกอาชีพจากทุกท้องถิ่นทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิด ทิศทาง ให้เป็นแผนพัฒนาของประชาชน มีการระดมความคิดจาก 9 ภูมิภาค ด้วยการจัดสัมมนา 9 ครั้ง ทั่วประเทศ ซึ่งได้ผลสรุปแนวคิด ทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ว่า ปรับแนวคิดการพัฒนาจากเดิมที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นจุดมุ่งหมายหลักของการพัฒนาแต่เพียงอย่างเดียวมาเป็นการเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพราะคนเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จของการพัฒนาในทุกเรื่อง โดยการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นเพียงเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะช่วยให้คนมีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (ปาน กิมปี, 2540)

สำหรับแนวคิดใหม่ของการพัฒนานั้นเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “จากล่างขึ้นข้างบน”(bottom-up) อันหมายถึงการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชน(กระทรวงศึกษาธิการ, 2541) แทนการที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดขึ้นเองดังที่เป็นมาในอดีต ซึ่งนโยบายที่กำหนดขึ้นมานี้จะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนนั้นได้อย่างแท้จริง ตัวอย่างของแนวคิดนี้ก็คือ แนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดในเรื่องการปกครองและการพึ่งตนเองของชุมชน แนวคิดบทบาทของชุมชนในการพัฒนาท้องถิ่น ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ดังที่ปรากฏในมาตรา 76 ,78 และ 289 รวมทั้งแนวคิดการให้ความสำคัญต่อ “การศึกษา” ในฐานะที่เป็นวิถีทางและเครื่องมือที่สำคัญยิ่งในการที่จะพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นได้ ดังที่ ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่าการที่จะพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพตามเจตนาและเป้าประสงค์นั้นย่อมต้องอาศัยปัจจัยสำคัญปัจจัยหนึ่งก็คือ “การศึกษา”

ทั้งนี้เพราะการศึกษาเป็นสิ่งที่ผูกพันอยู่กับชีวิตของบุคคลและชาติบ้านเมืองอย่างแน่นแฟ้น จนเป็นที่ยอมรับโดยปราศจากข้อโต้แย้งว่า นอกจากปัจจัย 4 ประการ ซึ่งเคยเป็นพื้นฐานความต้องการของมนุษย์มาแต่เดิม การศึกษากลายเป็นปัจจัยสำคัญประการที่ 5 ซึ่งช่วยพัฒนาชีวิตให้มีการเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เหมาะสมกับความต้องการและความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดเวลา มิใช่ปล่อยให้ไปตามธรรมชาติหรือด้วยการลองผิดลองถูกตามยถากรรม (ประสาร มาลากุล ณ อยุธยา อ้างใน น้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง, 2533 : 3)

สำหรับแนวคิดเรื่องการศึกษาในปัจจุบันนี้ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา โดยมีหลักในการจัดการศึกษา 3 ข้อในมาตรา 8 คือ

1. เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
3. การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ในมาตรา 9 ยังให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงครอบคลุมทั้งการศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่บุคคล องค์กร หรือหน่วยงานอื่นจัดขึ้นนอกโรงเรียนด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนตามแนวคิดนี้ นำที่จะตอบสนององความต้องการที่จำเป็นของชุมชนในด้านต่างๆ อันจะนำไปสู่คุณภาพชีวิตได้ในลักษณะเช่นนี้จึงจำเป็นต้องทราบความหมาย ความต้องการและสภาพปัญหาต่างๆ ในสภาพจริงของชุมชนอันเป็นคุณภาพชีวิตที่กำหนดขึ้นตามความต้องการของชาวบ้านเอง อย่างไรก็ตาม ชุมชนแต่ละแห่งย่อมมีลักษณะเฉพาะขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้ง เชื้อชาติของสมาชิก ดังเช่นในจังหวัดสุรินทร์อันเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ดังข้อความในแผนยุทธศาสตร์ร่วมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองระดับจังหวัด พ.ศ. 2542-2544 จังหวัดสุรินทร์ ที่ว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยละ 92 อาศัยอยู่ในเขตชนบท มีภาษาพูดพื้นเมืองที่

แตกต่างกัน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่พูดภาษาเขมร กลุ่มที่สองได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาส่วย และกลุ่มที่สามได้แก่ กลุ่มที่พูดภาษาพื้นเมืองอีสาน (ลาว) เนื่องจากประชาชนมีภาษาพูดที่แตกต่างกัน จึงทำให้แต่ละกลุ่มมีขนบธรรมเนียมประเพณีที่แตกต่างกัน (กระทรวงมหาดไทย, 2542) แต่อย่างไรก็ตาม ความหลากหลายชาติพันธุ์นี้ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันแต่ประการใด

สำหรับชนชาวกวย หรือที่คนไทยทั่วไปเรียกกันว่า “ส่วย” เป็นกลุ่มชนซึ่งอาศัยกระจัดกระจายอยู่ทั่วไปในตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอาศัยอยู่หนาแน่นในจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดอุบลราชธานี ตามลำดับ และยังปรากฏอยู่ประปรายในจังหวัดมหาสารคาม จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี ชาวกวยในประเทศไทยมีจำนวนประชากรประมาณเกือบ 3 แสนคน ส่วนใหญ่อาศัยปะปนอยู่ในชุมชนชาวเขมรและลาว จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเข้ากับชนกลุ่มอื่น จนยากที่จะจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ได้ นอกจากภาษาพูดที่ใช้ในการสื่อสารเป็นสิ่งที่แยกชนชาวกวยออกจากกลุ่มชนชาติพันธุ์อื่นๆ (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2538) ชาวกวยดั้งเดิมมีลักษณะคล้ายคลึงกับพวกเซม้าง หรือเงาะ คือมีลักษณะผมหด หยิกหยอย จมูกแบน ริมฝีปากบาง ผิวดำ แต่จากกระบวนการแลกเปลี่ยนทางสังคมมีการแต่งงานข้ามพรมแดนทำให้ชาวกวยมีรูปร่างลักษณะเหมือนชาวชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยทั่วไป กล่าวคือ มีร่างกายสูงใหญ่ ใหญ่กว้างเป็นเหลี่ยม ถิ่นฐานเดิมของชาวกวยนั้นมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์แสดงให้เห็นว่าอยู่บริเวณตอนเหนือของเมืองกำแพงเพชร ประเทศกัมพูชาและเนื่องจากชาวกวยชอบอพยพเคลื่อนย้ายเพื่อแสวงหาที่ดินอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกอยู่เสมอ ดังนั้นชาวกวยจึงได้มีการอพยพเข้ามาในประเทศไทยโดยอาศัยอยู่ในบริเวณพื้นที่ระหว่างแม่น้ำมูลกับเทือกเขาพนมดงรัก ซึ่งครอบคลุมพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษและอุบลราชธานีในปัจจุบัน (ไพฑูรย์ มีกุล อ่างใน สมทรง บุรุษพัฒน์, 2533) ชาวกวยโดยทั่วไปเป็นคนที่ระเบียบวินัยและมีความเป็นเอกภาพในสังคมสูง โดยเฉพาะกลุ่มชาวกวยที่เรียกว่า กวยดำแหรย (ส่วยข้าง) ที่นับถือผีปะกำแล้วจะต้องเคารพและเคร่งครัดในศีลธรรมสูงไม่ลักทรัพย์ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ประพฤติผิดทางเพศ ไม่พูดเท็จ ไม่มีความลับในหมู่ชาวกวยด้วยกัน มีความเคารพนอบน้อมเชื่อฟังผู้นำ และไม่ทะเลาะวิวาทกันเอง ยิ่งเมื่อตอนเข้าปะกำหรือการตั้งสัจจะสาบานต่อกันตอนออกจับช้างยิ่งถือเคร่งครัดไม่เฉพาะแต่ผู้ที่ออกจับช้างป่าเท่านั้น แม้แต่บุคคลในครอบครัวที่อยู่ทางบ้านก็ต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัดเช่นกันส่วนในด้านความเชื่อนั้นชาวกวยมีความเชื่อในเรื่องภูติผีปีศาจอยู่มากเช่นกันกับชาวไทยกลุ่มอื่น ส่วนใหญ่จะเป็นความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมอันผูกพันกับ

ชีวิตประจำวัน การประกอบอาชีพและความสัมพันธ์ทางสังคม เช่น ความเชื่อเรื่องผีปะกำ ผีปู้ตา ผีเจ้าเข้าทรง ผีปอบ เสน่ห์หย้าแฝด เครื่องรางของขลัง เป็นต้น ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้เป็นบรรทัดฐานอันสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคมในอดีตมาเป็นเวลานานและทำให้สังคมชาวกูยดำรงอยู่อย่างปกติตลอดมา (ชื่น ศรีสวัสดิ์, 2533)

ชาวกูยในประเทศไทยหากจำแนกตามภาษาพูดจะแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มคือ พวก “เขมรสวย” ซึ่ง Seidenfaden (1952) กล่าวว่า เป็นพวกกูยที่เปลี่ยนภาษาแม่เป็นภาษาเขมรและได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมเขมร ตัวอย่างของกูยกลุ่มนี้ก็ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ พวกที่สองคือพวก “ลาวสวย” ซึ่งหมายถึงพวกกูยที่เปลี่ยนไปพูดภาษาไทยอีสาน (ไทยลาว) และได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมลาว ตัวอย่างของกูยกลุ่มนี้ก็ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านก้านเหลือง ตำบลหัววัง อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ พวกที่สาม คือพวก “กูยดำเรี้ย” หรือพวกสวยข้าง ชาวกูยกลุ่มนี้จะเลี้ยงช้างเกือบทั้งหมด และมีภาษาพูดที่เป็นภาษาเฉพาะของตนเรียกว่าภาษาผีปะกำอันเป็นภาษาที่จะใช้เฉพาะเมื่อมีการไปคล้องช้างเท่านั้นช่วงอื่นห้ามนำมาพูดกันเป็นอันขาด ชาวกูยที่ไม่เคยไปคล้องช้างจึงไม่มีโอกาสได้รู้เลย แล้วยังเป็นชาวกูยกลุ่มอื่นเป็นอันหมดโอกาส (อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2539 : 15) กูยกลุ่มนี้ก็ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ที่บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และ 13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

สำหรับหมู่บ้านตากกลางนี้เมื่อมีการสำรวจข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบทอันได้แก่ รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน กชช. 2ค ของกระทรวงมหาดไทย พบว่า ชุมชนชาวกูยข้าง หมู่ที่ 9 และ 13 บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ในส่วนของความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) นั้น บ้านตากกลางยังไม่ผ่านเกณฑ์จำนวน 3 ตัวชี้วัดได้แก่ หมวดที่ 1 ตัวชี้วัดที่ 3 หญิงมีครรภ์กินอาหารพอเพียง หมวดที่ 3 ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยมและหมวดที่ 6 ตัวชี้วัดที่ 31 ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง และในส่วนของกชช. 2ค นั้นการประเมินระดับหมู่บ้านอยู่ในระดับ 2 จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง)

บ้านก้านเหลือง หมู่ที่ 7 ตำบลหัววัง อำเภอสนม พบว่า ในส่วนของความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) นั้น ไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. จำนวน 4 ตัว ชั่ววัด ได้แก่ หมวดที่ 3 ตัวชั่ววัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม หมวดที่ 4 ตัวชั่ววัดที่ 27 มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ตัวชั่ววัดที่ 28 ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินหมวดที่ 5 ตัวชั่ววัดที่ 29 รายได้เฉลี่ย 20,000 บาท/ปี ในขณะที่คนในหมู่บ้านมีรายได้เฉลี่ยเพียง 15,380 บาท และในส่วนของกชช.2ค. นั้นการประเมินหมู่บ้านอยู่ในระดับ 1 จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่างหลัง)

บ้านสะโน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองบัว อำเภอศรีนครินทร์ เมื่อมีการสำรวจข้อมูลกชช.2ค และจปฐ. แล้ว พบว่า ในส่วนของความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) นั้นไม่ผ่านเกณฑ์จปฐ. จำนวน 4 ตัวชั่ววัด ได้แก่ หมวดที่ 2 ตัวชั่ววัดที่ 15 มีน้ำสะอาดดื่มและบริโภค หมวดที่ 3 ตัวชั่ววัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม ตัวชั่ววัดที่ 21 เด็กได้รับการฝึกอบรมอาชีพ หมวดที่ 5 ตัวชั่ววัดที่ 29 คนในชุมชนมีรายได้เฉลี่ย 20,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้านมีเพียง 11,054 บาทเท่านั้น และในส่วนของกชช.2ค การประเมินหมู่บ้านอยู่ในระดับ 1 จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่างหลัง)

เป็นที่น่าสังเกตว่าจากการสำรวจข้อมูล กชช.2ค ในส่วนที่ 3 ความรู้และการศึกษา ตัวชั่ววัดที่ 29 ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา มีการจัดกิจกรรมของหน่วยราชการ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนทั้งในและนอกหมู่บ้าน ในเรื่องของการจัดอบรมด้านอาชีพ การศึกษา ความมั่นคงของชาติ และสุขภาพอนามัยบ้างหรือไม่นั้น ผลการสำรวจพบว่าทั้ง 3 หมู่บ้านนี้แทบจะไม่มีหน่วยงานใดมาจัดกิจกรรมดังกล่าวเลย

แต่อย่างไรก็ตามจากการประเมินด้วยเกณฑ์ของกรมการพัฒนาชุมชนทั้ง 2 ชนิด เราจะพบว่าตัวชั่ววัดที่ถูกกำหนดมานั้นไม่ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนชาวกูย ดังเช่นในเกณฑ์วัดของจปฐ. ตัวชั่ววัดที่ 36 ครุฑเรือ่นเข้าร่วมกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมประจำท้องถิ่น ซึ่งรัฐให้ความสำคัญกับ “วัฒนธรรมเฉพาะ” ของแต่ละท้องถิ่นเพียงแค่การเข้าร่วมกิจกรรมของแต่ละครุฑเรือ่นว่าเป็นอย่างไร ถ้าชุมชนใดหรือหมู่บ้านใดมีสมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมมากหมู่บ้านนั้นก็ถือว่าผ่านเกณฑ์จปฐ. การวัดโดยดูที่ปริมาณหรือจำนวนเป็นหลักจึงไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน โดยเฉพาะชุมชนชาวกูยที่วัฒนธรรมและประเพณีบางอย่างจะต้องทำเฉพาะกลุ่ม เฉพาะเพศเท่านั้น ดังเช่น การพูดภาษาผีปะกาของชาวกูยข้างที่จะใช้ระหว่างการไปคล้องช้างและผู้ที่สามารถ

พูดภาษานี้ได้ก็มีเพียงพวกหมอช่างเท่านั้น ซึ่งการที่รัฐใช้เกณฑ์อย่างเดียวกันมาวัดท้องถิ่นที่มีลักษณะเฉพาะเช่นนี้ส่งผลให้การพัฒนาไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนนั้นๆ อย่างแท้จริง ดังที่ วรรณิ ไทยนันท์ (2540) ได้กล่าวว่าการพัฒนาชนบทส่วนใหญ่จะเป็นการพัฒนาจากความคิดของผู้นำประเทศในระดับนโยบายที่สั่งการลงไปตามลำดับขั้นจนถึงเป้าหมาย โดยผู้รับบริการหรือประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการตามเท่านั้น มักไม่ค่อยมีส่วนในการเสนอความคิดเห็นและเมื่อโครงการต่างๆ ได้รับการประเมินไปแล้วก็มักถูกทอดทิ้งให้รกร้างเสียเป็นส่วนใหญ่ ทำให้สูญเสียงบประมาณโดยเปล่าประโยชน์ ดังที่ประเวศ วัติ ได้กล่าวถึงการศึกษากับการพัฒนาศักยภาพของชนบทว่า การพัฒนาชนบทในประเทศโลกที่สาม ประสบความล้มเหลวใน 3 ทศวรรษที่ผ่านมา เพราะรัฐบาลไม่เข้าใจว่า การพัฒนาชนบทคืออะไร ทำอย่างไร มักทำโดยเอาโครงการใหม่ๆ ไปลง การพัฒนาชนบทไม่ใช่การเอาอะไรใหม่ๆ ไปลงแต่เป็นการพัฒนาศักยภาพคนขึ้นมา ดังนั้นการพัฒนาประชาชนแบบยั่งยืนให้พึ่งตนเองได้ ก็ควรพัฒนาศักยภาพของคนโดยการใช้การศึกษาชนิดที่ตามปัญหาให้ทันและดักหน้าปัญหา ซึ่งก็คือการวิเคราะห์และต้องเป็นการวิเคราะห์โดยชาวบ้านเอง คนอื่นจะไปวิเคราะห์แทนไม่ได้เพราะการวิเคราะห์ทำให้เกิดปัญญา ชาวบ้านต้องวิเคราะห์เองจึงจะเกิดปัญญา หรือศักยภาพของชาวบ้าน (ประเวศ วัติ อ่างใน วรรณิ ไทยนันท์, 2540)

ด้วยเพราะความโดดเด่นอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนในเรื่องของวิถีการดำเนินชีวิต ความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรม ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนานของชาวกูย ในขณะที่การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตใช้ จปฐ. เป็นเกณฑ์เดียวกันทั่วประเทศอันอาจทำให้แนวคิดและความต้องการด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตในความเห็นของรัฐกับประชาชนโดยเฉพาะในชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะไม่ตรงกัน ดังนั้นการศึกษาชุมชนชาวกูยทั้งสามหมู่บ้านที่เป็นตัวแทนของกูยทั้งสามกลุ่ม จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและน่าศึกษายิ่ง ด้วยเหตุนี้เองผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการด้านการศึกษาตามการรับรู้ของชาวกูยเพื่อนำไปสู่การเสนอแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในชุมชนหมู่บ้านกูยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์
3. เพื่อวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

ขอบเขตการวิจัย

1. **พื้นที่ศึกษา** งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่เป็นชนชาวกูยหรือส่วย จำนวน 3 หมู่บ้านการเลือกพื้นที่ศึกษาได้ใช้แนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2537:26) ที่ว่า เลือกสนามที่สามารถตอบปัญหาที่ต้องการได้ ดูความเป็นไปได้ของขนาดสนามที่จะเข้าไปศึกษา คือต้องไม่ใหญ่เกินไป ดูในแง่ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในชุมชนและดูถึงความสะดวกในแง่ที่ตั้งของสนามว่าอยู่ไกลเกินไปหรือไม่ การเดินทางไปมาติดต่อลำบากหรือไม่ เนื่องจากนักวิจัยอาจมีข้อจำกัดส่วนตัว ดูในแง่ความปลอดภัยและอื่นๆด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกำหนดเกณฑ์การเลือกชุมชนเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย (วิศน์ ศิลตระกูล, 2541 : 70) ดังนี้

1.1 พื้นที่ทั้งสามเป็นหมู่บ้านที่เป็นชาวกูยทั้งหมู่บ้าน

1.2 ทั้งสามหมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่างก็เป็นตัวแทนชาวกูยสามกลุ่มดังนี้

1.2.1 บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และ 13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม เป็นตัวแทนของชาวกูยช้าง ระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 2

1.2.2 บ้านก้านเหลือง หมู่ที่ 7 ตำบลหัวจัว อำเภอสนม เป็นตัวแทนของชาวกูยลาว ระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 1

1.2.3 บ้านสะโน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ เป็นตัวแทนของชาวกูยเขมรระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 1

1.3 ทั้งสามหมู่บ้านอยู่ในอำเภอที่มีเขตติดต่อกันทั้งสามอำเภอ

2. **คุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต** เป็นการศึกษาจากการรับรู้ของชาวกูย โดยในขั้นต้นอาจอาศัยแนวทางของเครื่องชี้วัด จปฐ.

3. **การสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน** เป็นการสำรวจสภาพความเป็นจริงและปัญหาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้งในรูปแบบการศึกษาที่จัดในโรงเรียน (School Education) และการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน (Out - of - School Education) นอกจากนี้จะเป็นการสำรวจสภาพและปัญหาในเชิงปริมาณ เช่น อัตราการเข้าเรียน อัตราการออกกลางคัน อัตราการเรียนต่อ และสภาพปัญหาเชิงคุณภาพ โดยเน้นความสอดคล้องระหว่างเนื้อหา หลักสูตรและกิจกรรมที่จัดใน/นอกโรงเรียนกับความต้องการด้านคุณภาพชีวิตและการศึกษาของชาวกูย

4. **ระยะเวลาที่ศึกษา** การสำรวจคุณภาพชีวิตและแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะเข้าทำการศึกษาเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 5 เดือน

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. **คุณภาพชีวิต** หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสม ตามความจำเป็นพื้นฐาน ตามที่ชุมชนชาวกูยเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง

2. **การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต** ในที่นี้หมายถึง การศึกษา 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษาที่จัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายพัฒนาระดับการดำรงชีวิตของชุมชนโดยมีหลักการจัดการศึกษา 3 ข้อ ดังนี้

2.1 เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน

2.2 ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2.3 การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ซึ่งในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 นี้ การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

3. **การศึกษาที่จัดในโรงเรียน** (School Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นในโรงเรียนของรัฐในชุมชนที่ศึกษา

4. **การศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน** (Out – of - School Education) หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นนอกโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งภาครัฐ เอกชนและท้องถิ่น เช่น การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น

5. **ชาวกูย** หมายถึง ชาวกูยที่มีถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่ในบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม บ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ข้อจำกัดของการวิจัย

(1) การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาชุมชนชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่อาจแตกต่างจากชุมชนแห่งอื่น ดังนั้นข้อค้นพบบางส่วนอาจไม่สามารถนำไปอ้างอิงกับชุมชนอื่นได้

(2) การสนทนากลุ่มชาวกูยศึกษาเฉพาะกลุ่ม 3 กลุ่มที่มีทุกหมู่บ้าน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจคุณภาพชีวิตตามการรับรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยสำหรับงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยประยุกต์วิธีการประเมินสภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) มาดำเนินการวิจัย ซึ่งมีขั้นตอนในการวิจัยดังนี้

1. **การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต** รวบรวมข้อมูลจากชาวกูย โดยวิธี

1.1 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆที่กำหนดไว้ สำหรับกลุ่มชาวบ้านแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มตามเกณฑ์ของ จปฐ. ดังนี้

- กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มผู้นำ กลุ่มจักสาน เป็นต้น

- กลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตธนาครข้าว กองทุนยา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่ม ธ.ก.ส. หรือกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น
- กลุ่มองค์กรประชาชน เช่น กรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น

ซึ่งจากทั้งสามกลุ่มในข้างต้น ผู้วิจัยได้เลือกตัวแทนของแต่ละกลุ่มมา 1 กลุ่ม โดยเลือกเฉพาะกลุ่มที่มีทุกหมู่บ้าน ดังนี้ กลุ่มสหกรณ์ เป็นตัวแทนของกลุ่มอาชีพ กลุ่ม ธ.ก.ส. เป็นตัวแทนของกลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นตัวแทนของกลุ่มองค์กรประชาชน ดังนั้นการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากแต่ละหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 3 กลุ่ม กลุ่มละ 6 คน จึงมีจำนวนกลุ่มทั้งสิ้น 9 กลุ่ม และการเลือกสมาชิกกลุ่มในการสนทนาเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) โดยการปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญ (expert) ในพื้นที่ ได้แก่ ผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ เช่น พระ หมอชา หมอช้าง เป็นต้น และการเลือกสมาชิกเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งประเด็นในการสนทนามีประเด็นหลักในด้านต่อไปนี้

- ด้านคุณภาพชีวิต เป็นการสนทนาในเรื่องปัญหาในชุมชนด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพ, ที่อยู่อาศัย, การศึกษา, ครอบครัว, รายได้, การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองและชุมชน, คุณธรรมและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
- ด้านความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการสนทนาถึงการจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือการศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน ในประเด็นต่างๆ เพื่อศึกษาว่าถ้าจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนทั้ง 2 รูปแบบดังกล่าวข้างต้นควรมีรูปแบบ หลักสูตร เนื้อหาสาระ ในการจัดอย่างไร

1.2 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสนทนา ชักถามอย่างมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่เราพบเห็นหรือสังเกตได้ แต่ยังไม่เข้าใจให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถาม เพราะมีการกำหนดตัวปัญหาและตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าแล้ว สำหรับการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหมู่บ้านละ 2 คน โดยจะสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากราชการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 1 คน และบุคคลที่ได้รับการ

ยอมรับนับถือจากคนในชุมชนว่าเป็นผู้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม เช่น พระ หมอช้าง หมอ ยา เป็นต้นอีก 1 คน

1.3 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยการสังเกต การประกอบอาชีพของชุมชน เช่น การเลี้ยงช้าง การทำนา การทอผ้าไหม การคมนาคม การ รักษาพยาบาล การติดต่อกับหน่วยงาน การสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ เป็นต้น

2. การสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ของชาวกูย ใช้วิธีการวิจัยเอกสารและวิธีการวิจัยภาคสนาม

2.1 การวิจัยเอกสาร

2.1.1 เอกสารเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น จปฐ. กชช. 2ค เป็นต้น

2.1.2 เอกสารที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น สถิติของนักเรียนที่เข้า เรียน การออกกลางคัน การศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) เป็นต้น

2.2 การวิจัยภาคสนาม

2.2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยจะ สังเกตเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและปัญหา ของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

2.2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยแบ่งเป็นหมู่บ้านละ 2 กลุ่มคือ

- กลุ่มการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียน
- กลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอก-โรงเรียน พัฒนาการ เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และกลุ่มองค์กรเอกชน หน่วยงานของท้องถิ่น เป็นต้น

ดังนั้นจึงมีจำนวนกลุ่มทั้งสิ้น 6 กลุ่ม แต่ละกลุ่มจะมีสมาชิกจำนวน 5 - 6 คนและการเลือกสมาชิกกลุ่มเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งประเด็นในการสนทนามีประเด็นหลักดังนี้

- ด้านสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวกูยในปัจจุบัน เป็นการสนทนาในเรื่องรูปแบบ หลักสูตร รวมถึงเนื้อหาสาระของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง การศึกษาที่จัดใน/นอกโรงเรียน
- ด้านปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวกูยในปัจจุบัน เป็นการสนทนาถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานทั้ง การศึกษาที่จัดใน/ นอกโรงเรียน รวมถึงสาเหตุและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา

3. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของชาวกูย รวมทั้งสภาพ/ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบันมาสรุปและนำเสนอต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับชุมชน ได้แก่ ภาครัฐ เช่น หัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัด สำนัญศึกษาจังหวัด พัฒนาการอำเภอ/ จังหวัด หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ/ จังหวัด เป็นต้น ภาคเอกชน เช่น ปรธานมูลนิธิ หัวหน้าองค์กรเอกชน เป็นต้น ภาคองค์กรท้องถิ่น เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล เป็นต้น เพื่อหาแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวกูย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการวิจัยครั้งนี้คาดว่าจะได้รับประโยชน์ในด้านการพัฒนาหมู่บ้าน และการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม ในชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนดังนี้

1. ได้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตโดยชุมชนเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ตามสภาพและความต้องการของสมาชิกในชุมชนนั้น
2. ได้แนวทางการจัดการการศึกษาระดับพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

3. ข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของชาวภูยจะเป็นประโยชน์ต่อสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ในการนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้น
4. ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานและแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและหน่วยงานอื่นๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมถึงองค์กรในท้องถิ่นที่จะมีส่วนในการจัดการศึกษาในชุมชนชาวภูยและนอกจากนี้แนวทางการจัดการศึกษายังเป็นตัวอย่างของการจัดการศึกษาของท้องถิ่นให้ตรงตามความต้องการของชุมชนอันจะเป็นการสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันที่เปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

- 1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 1.2 พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย
- 1.3 แนวคิดเรื่องการพัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตของต่างประเทศและในประเทศไทย

ตอนที่ 2 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

- 2.1 ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 2.2 พัฒนาการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย
- 2.3 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาของชาวกูย

- 3.1 วิถีชีวิตของชาวกูย
- 3.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในประเทศไทย

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต
- 4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวกูย

ตอนที่ 5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

- 5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- 5.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในด้านคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตอนที่ 1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นแนวคิดที่ยากจะนิยามให้เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นสากล เหตุผล**ประการแรก** คือเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจที่สามารถบรรยาย ดีความโดยผ่านตัวกรองด้านความคิดและภาษาที่แตกต่างกัน ความคลาดเคลื่อนจากการมองที่หลากหลายเกิดจากประสบการณ์ พื้นฐาน ความรู้ ประเด็นการนำเสนอและข้อเท็จจริงต่างๆ **ประการที่สอง** แนวความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยจึงต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถประเมินผลได้ กระบวนการและผลต่างๆ ที่ถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตที่ “ดีกว่า” นั้น ย่อมเป็นการยอมรับและกำหนดคุณค่าโดยบุคคลในสังคมเดียวกัน ซึ่งมักพบว่าเป็นชนชั้นกลางของสังคมนั้น **ประการที่สาม** ความคิดที่ก่อให้เกิดความเข้าใจในความเจริญของงานและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการทางด้านจิตใจ ล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย ซึ่งหากนิยามเป็นแบบเดียวกันก็หมายถึงคนทุกคน โดยไม่มีการคำนึงถึงความแตกต่างทางด้านอายุ ช่วงชั้นทางสังคม การศึกษา ล้วนแล้วแต่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งต่างๆ คล้ายคลึงกัน ซึ่งคงยากที่จะยอมรับจุดนี้ได้ (Romney and Brown, 1994)

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นการยากที่จะกำหนดนิยามของ “คุณภาพชีวิต” ให้ยอมรับกันเป็นสากล อย่างไรก็ตาม ก็มีผู้ให้นิยามไว้ในลักษณะต่างๆ กันไป ทั้งที่เป็นการมองคุณภาพชีวิตในมิติเดียว จนถึงหลายมิติ และระหว่างมิติเหล่านั้น มีบางอย่างที่เหมือนกันและบางอย่างแตกต่างกันไปโดยสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือกรอบการรับรู้ ความเข้าใจ และทฤษฎีต่างๆ ที่ยึดถือ ตัวอย่างเช่น Levine and Croog (1986) เขียนไว้ว่าตัวแปรเดี่ยวเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ เช่น การจ้างงาน ความสุขและเรื่องเพศนั้น นักวิจัยในวงการแพทย์ จะนำมาใช้เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตเฉพาะกิจ (ad hoc indicators) เท่านั้น Van dam (1989) เห็นว่า ไม่มีนิยามใดของคุณภาพชีวิตที่จะทำให้เกิดการยอมรับเป็นเอกฉันท์ ทั้งนี้ เพราะมีหลายเรื่องหลายประเด็นที่รวมอยู่ เช่น เรื่องที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย จิตใจ ความรู้สึกเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ดี เรื่องเพศ และกิจวัตรประจำวัน (วิศน์ ศิลตระกูล, 2541)

สำหรับ Wagner ได้เสนอนิยามออกมาในรายละเอียด 3 มิติ คือ ความสามารถในการกระทำ การรับรู้ และอาการต่างๆ ซึ่งแตกออกเป็น 9 เรื่องย่อย คือ ภารกิจประจำวัน การปฏิบัติกิจกรรมทางด้านสังคม การใช้สติปัญญา อารมณ์และความรู้สึก สถานภาพทางเศรษฐกิจ สถานภาพทางด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ที่ดี ความพึงพอใจในชีวิต โรคภัยต่างๆ อย่างไรก็ตาม

หากจะวิเคราะห์คุณภาพชีวิตให้ลึกลงไปคงเป็นประโยชน์หากมองแนวคิดทางเรื่องสุขภาพโดยมองใน 2 มิติ คือ เชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ในเชิงปริมาณสามารถระบุเรื่องของการมีชีวิตยืนยาว อัตราการตาย แต่บางคนมองว่าดัชนีเหล่านี้มีความหมายน้อยมากสำหรับประเทศพัฒนา (Wagner, 1984 อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539)

สิ่งจำเป็นที่ต้องมองคือ ดัชนีเชิงคุณภาพ บ่อยครั้งที่มีการกล่าวว่าสุขภาพของคนๆหนึ่งก็คือคุณภาพชีวิตของคนๆ นั้น แต่ยังเป็นการสันนิษฐานที่ยังน่าสงสัยอยู่ เพราะคุณภาพชีวิตยังมีอะไรอีกหลายอย่างนอกเหนือจากเรื่องของสุขภาพ เช่น มาตรฐานการดำรงชีวิต คุณภาพของที่อยู่อาศัย ความพึงพอใจในหน้าที่การงาน สิ่งเหล่านี้มักรวมไว้ในนิยามและเกณฑ์ของคุณภาพชีวิตทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม เรื่องของสุขภาพก็สามารถวัดคุณภาพชีวิตได้ในช่วงระยะเวลานั้น แต่นิยามของคำว่าสุขภาพต้องกว้างกว่าเรื่องของการมีอายุยืนยาวหรืออัตราการตาย ความหมายของสุขภาพควรรวมไปถึงความสามารถในการกระทำหน้าที่ได้ดีเพียงไรในชีวิตประจำวัน การมีสุขภาพจิตและอารมณ์ดีเพียงไร โอกาส และจำนวนครั้งของการตรวจสุขภาพเป็นเช่นไร ซึ่งหากเป็นเช่นนี้ สุขภาพก็จะเป็นสิ่งที่บ่งชี้คุณภาพชีวิตได้ แต่ก็ต้องไม่ลืมว่ายังมีปัจจัยอื่นที่เกี่ยวข้องกับตัวบ่งชี้ดังกล่าว เช่น เรื่องของภาระงาน ที่อยู่อาศัย โรงเรียนและเพื่อนบ้าน ซึ่งล้วนแต่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ที่ดีที่นั่น คำอธิบายดังกล่าวนี้สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก ที่นิยามสุขภาพว่าเป็นการมีสภาพร่างกาย จิตใจ และความเป็นอยู่ทางด้านสังคมที่ดี มิใช่เพียงแค่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเท่านั้น (WHO, 1958 อ้างใน Parameter, 1994)

นอกจากนิยามและคำอธิบายดังกล่าวยังมีบุคคลต่างๆ ที่นิยามคุณภาพชีวิตที่กว้างขึ้น ดังนี้ คุณภาพชีวิต หมายถึง ความสัมพันธ์ทุกด้านระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่โดยแต่ละด้านจะมีลักษณะเฉพาะในการสนองความต้องการของบุคคล (Fradier, อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539)

คุณภาพชีวิต หมายถึงสภาพทั้งหลายซึ่งนำมาสู่ความพึงพอใจแก่บุคคลทั้งด้านร่างกายและจิตใจในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Wallace, 1974 อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539)

คุณภาพชีวิต หมายถึง มิติของการมีชีวิตที่ดี ประกอบด้วยความสุข ความพอใจในชีวิต ความนับถือตนเอง สุขภาพและสภาพการทำงานของร่างกาย และสภาวะทางเศรษฐกิจที่ดี (George and bereson, อ้างใน สุภางค์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกูล, 2539)

คุณภาพชีวิต หมายถึง ระดับความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม และระดับความพึงพอใจในความต้องการส่วนหนึ่งของมนุษย์ และได้นิยามโครงการเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตว่า เป็นโครงการที่มีเป้าหมายเพื่อช่วยให้ผู้เรียนและชุมชนได้รับความรู้ เจตคติ ค่านิยมและทักษะที่จำเป็นเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถปรับปรุงคุณภาพชีวิต ทั้งในลักษณะของปัจเจกบุคคล และในฐานะที่เป็นสมาชิกของชุมชน (UNESCO, 1993)

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย นักวิชาการและนักพัฒนาได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ในความหมายที่ไม่แตกต่างจากของต่างประเทศมากนัก เช่น

คุณภาพชีวิต หมายถึง ชีวิตที่มีคุณภาพชีวิตซึ่งเป็นชีวิตที่อยู่รอด อยู่ดี อยู่อย่างมี หลักการ และบุคคลนั้นสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาได้เพื่อดำเนินชีวิตไปอย่างสงบตามอัตภาพ (สมนอมรวีวัฒน์ 2525 : 119)

คนที่จะได้ชื่อว่าเป็นผู้มีคุณภาพชีวิตนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ดำเนินชีวิตในทางชอบธรรม มีความพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ (นิมนวล ทวีสมบูรณ์, 2526 : 48)

คุณภาพชีวิต หมายถึง สภาพความเป็นอยู่ของบุคคลในด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ความคิดและจิตใจ ดังนั้น “คุณภาพชีวิต” ก็คือ ชีวิตที่ดี มีความสุขทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ สังคม อารมณ์ตามควรแก่อัตภาพและสภาวะ (นิพนธ์ คันธเสวี, 2526 : 85)

การพัฒนาคุณภาพชีวิต จำเป็นต้องพัฒนาทั้งในด้านจิตใจ ด้านสังคมและด้านเศรษฐกิจ เพื่อให้ประชาชนในชาติมีการดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐาน คือ มีสัมมาอาชีพ มีรายได้ตามสมควรแก่อัตภาพ มีปัจจัยสี่ในการครองชีพ (ด้านเศรษฐกิจ) มีการศึกษาตามสมควร มีสุขภาพอนามัยดี มีครอบครัวดี (ด้านสังคม) เป็นผู้มีคุณธรรม สามารถพึ่งตนเองได้ ทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่นสังคมและประเทศชาติ (ด้านจิตใจ) นอกจากนี้ยังกล่าวถึง คนที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีว่าควรมีดังนี้ 1) มีความรู้ดี 2) มีสุขภาพ อนามัยดี 3) มีความสามารถดี 4) มีความคิดดี 5) มีการกระทำดี และ 6) มีจิตใจดี (สมพร เทพลีธา, 2535)

คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตที่ดีควรที่จะพึ่งตนเองได้ มีการผลิตเพื่อยังชีพ ถ้าเหลือจึงจะขาย หลีกเลี้ยงอบายมุข รู้จักสังเกต มีส่วนร่วมและประยูกต์ธรรมชาติ (วิบูลย์ เข็มเฉลิม, 2532)

อาจสรุปได้ว่า คุณภาพชีวิต เป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี ความสุข ความพึงพอใจในชีวิต เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของบุคคล

1.2 พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย

การพัฒนาชนบทของประเทศไทย เริ่มมีนโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – 2529) เป็นต้นมา โดยมีการบริหารงานพัฒนาภายใต้ระบบ กชช. ที่เน้นการประสานงานระหว่างหน่วยงานของรัฐ และการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสำคัญ ซึ่งได้ดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) และช่วงครึ่งหลังของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 6 มีการปรับแผนโดยให้ความสำคัญกับการกระจายการผลิตและการตลาด การอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่ชัดเจนมากขึ้น เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเมืองและภาคชนบท โดยยังคงมีหลักสำคัญคือ เน้นการฉีกกำลังระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน องค์กรประชาชน และประชาชนในหมู่บ้านชุมชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนในชนบทเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา ร่วมคิด ตัดสินใจ และร่วมแก้ไขปัญหากับปัญหาตนเอง ครอบครัว และชุมชน เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วได้อย่างเหมาะสม และมีความสุขตามสมควร (กระทรวงมหาดไทย, 2534)

1.3 แนวคิดเรื่องการพัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตของต่างประเทศและในประเทศไทย

การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมในต่างประเทศ มีจุดเริ่มต้นจากการใช้เครื่องชี้วัดทางเศรษฐกิจคือ GNP (Gross National Product) หรืออัตราเฉลี่ยของรายได้ ประชาชาติต่อประชากรทั้งประเทศเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาซึ่งต่อมาได้เกิดคำถามและความรู้สึกว่าการวัดการพัฒนาเพียงด้านเศรษฐกิจด้านเดียวคงไม่เพียงพอในคริสต์ศตวรรษที่ 20 นี้ ตั้งแต่ทศวรรษ 1960 เป็นต้นมา เป็นทศวรรษที่มองการพัฒนาในระดับที่กว้างขึ้น คือมุ่งที่ “ความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม” โดยมองที่ปัจเจกบุคคลและสังคมโดยส่วนรวม

องค์กรระหว่างประเทศ คือ องค์กรสหประชาชาติมีบทบาทสำคัญในเรื่องนี้ โดยช่วงกลางทศวรรษ 1970 ได้จัดตั้งมหาวิทยาลัยแห่งสหประชาชาติ (UNU) และจัดโปรแกรมที่เน้น “การพัฒนามนุษย์และสังคม” และริเริ่มโครงการที่ทำให้เกิดการพัฒนาระบบชี้วัดทางสังคมในระดับนานาชาติที่เป็นระบบมากขึ้นโดยที่นิยามของเครื่องชี้วัดทางสังคมก็คือ “ความพยายามในการจัดการและการวัดองค์ประกอบของมิติต่างๆ ด้านสวัสดิการสังคม” อย่างไรก็ตาม เครื่องชี้วัดดังกล่าวก็มีผู้วิจารณ์ว่าเป็นเพียงรายงานสภาวะทางสังคมเท่านั้น

ต่อมาองค์การความร่วมมือทางด้านเศรษฐกิจและการพัฒนา (OECD) ได้พยายามพัฒนาเครื่องชี้วัด “ความเป็นอยู่ที่ดี” ขึ้นมา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาเครื่องชี้วัดทางสังคมของประเทศต่างๆ

ประเด็นทางสังคมที่จัดไว้ในเครื่องชี้วัด คือ การเน้นที่อัตราการขยายตัวของประชากร การศึกษา การจ้างงาน รายได้ สุขภาพ ที่อยู่อาศัย ความปลอดภัยทางด้านสาธารณสุขและกิจกรรมนันทนาการ ต่อมาได้เพิ่มความสนใจในประเด็นทางการเมือง การมีส่วนร่วมในการลงคะแนนเลือกตั้ง บรรยากาศทางธุรกิจ นิเวศวิทยาแนวโน้มด้านแรงงาน ความพึงพอใจในงานที่ทำ เยาวชน ศาสนา

ในปลายทศวรรษ 1970 ต่อเนื่องถึง 1980 ประเด็นความสนใจอยู่ที่การมีสุขภาพดี ชีวิตครอบครัว ความสงบของจิตใจ การใช้เวลาว่าง ระดับความเป็นอยู่ ชนชั้นและการเลื่อนชั้นทางสังคม

ก้าวที่สำคัญของการพัฒนาเครื่องชี้วัดคืองานของ UNDP ที่ได้จัดทำ “ดัชนีพัฒนามนุษย์” (HDI หรือ Human Development Index) เริ่มในปี ค.ศ. 1989 และรายงานฉบับแรกในปี 1990 ได้รายงานและจัดอันดับประเทศต่างๆตามองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการของดัชนีพัฒนามนุษย์ คือ การมีชีวิตที่ยืนยาว ความรู้และมาตรฐานความเป็นอยู่ โดยวัดจากช่วงชีวิต อัตราการรู้หนังสือของผู้ใหญ่ และ GDP (Gross Domestic Product) หรืออัตราเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์มวลรวมต่อประชากรทั้งประเทศ อย่างไรก็ตามข้อวิจารณ์ดัชนีพัฒนามนุษย์ คือ นิยามของประเทศต่างๆ ไม่ตรงกัน (เช่น นิยามการรู้หนังสือ) ปัญหาการวัดที่เป็นอัตวิสัยและการตรวจสอบดัชนีพัฒนามนุษย์ก่อนที่จะใช้ถือเป็นสากลเช่นปัจจุบัน

จากตัวแบบของการกำหนดตัวชี้วัดในการพัฒนาของต่างประเทศที่กล่าวข้างต้น เราจะพบว่ามียุคหนึ่งที่เป็นแนวโน้มใหม่ที่เกิดขึ้นในการแสวงหาเครื่องชี้วัดทางสังคม เราอาจจะพบได้เป็น 4 แนวหลักๆ ได้แก่ แนวโน้มเรื่องบทบาทของผู้ด้อยโอกาส เรื่องสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย เรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืนและเรื่องประชาสังคมและกระบวนการประชาธิปไตย

แนวโน้มด้านบทบาทและการปกป้องช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในสังคม ได้แก่ สตรี เด็ก คนพิการ ชนกลุ่มน้อยครอบคลุมถึงการให้ความเป็นธรรม ความเสมอภาคและความเคารพในสิทธิของคนเหล่านี้ โดยพิจารณาว่าสุขภาพของสตรีและผู้ด้อยโอกาสสามารถบ่งชี้ระดับการพัฒนาของสังคม ส่วนแนวโน้มด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพอนามัย เกิดจากการตระหนักถึงสุขภาพเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติในโลกและผลกระทบของความเสื่อมโทรมต่อชีวิตมนุษย์ จึงเกิดการเสนอตัวบ่งชี้ในเรื่องเหล่านี้ แนวโน้มด้านการพัฒนาที่ยั่งยืนมีความเกี่ยวข้องกับแนวโน้มสองประการ

แรกอย่างลึกซึ้ง เพราะการพัฒนาสังคมจะยั่งยืนไม่ได้ ถ้ายังมีกลุ่มด้อยโอกาสจำนวนมากถูกละเลย นอกจากนั้นกลุ่มด้อยโอกาสเหล่านี้ โดยเฉพาะผู้หญิงและชนกลุ่มน้อยมีบทบาทสำคัญในการรักษาสิ่งแวดล้อม แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ผนวกเอาสิ่งแวดล้อมเป็นมิติสำคัญจนเรียกว่า environmentally sustainable development ส่วนแนวโน้มสุดท้ายได้แก่ กระแสการสร้างสังคมประชาธิปไตยที่เคารพในสิทธิมนุษยชนเสริมสร้างประชาสังคมและความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ แนวโน้มนี้จะมีองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการเมืองค่อนข้างสูง

แนวโน้มที่เกิดขึ้นเหล่านี้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในโลก การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจได้ทำให้สตรีมีบทบาทมากขึ้นและมีผลต่อความสัมพันธ์เชิงบทบาททางเพศ (Gender role relationship) ระหว่างชายหญิงอันนำมาซึ่งการเรียกร้องสิทธิมากขึ้น ในขณะเดียวกันสิ่งแวดล้อมที่เสื่อมโทรมลงและโรคภัยไข้เจ็บที่เกิดขึ้นใหม่และมีความร้ายแรงสูง เช่น โรคเอดส์ก่อให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเครื่องชีวิตในด้านนี้ ผลที่เกิดขึ้นจึงเป็นแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและเมื่อโลกเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์กระแสข้อมูลข่าวสารสะพัดไปอย่างทั่วถึง การปิดกั้นในเรื่องสิทธิเสรีภาพก็กระทำฯ ได้ยาก เพราะข้อมูลไม่มีพรมแดนขวางได้ ทำให้รัฐต้องทบทวนอำนาจของตนเองที่จะกำหนดระบอบการปกครองที่เป็นที่ยอมรับและทำให้เกิดการเรียกร้องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์แทนที่ความมั่นคงของรัฐหรือชาติ

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่า การกำหนดเครื่องชีวิตทางสังคมที่ได้สำรวจมา ยังขาดมิติทางจิตวิญญาณค่อนข้างมาก ในขณะที่สังคมสมัยใหม่บริโภควัตถุมากขึ้น มีความรู้สึกว่าเป็นนายของวัตถุมากขึ้น แต่ก็ขาดความมั่นคงทางจิตใจและห่างไกลธรรมชาติมากขึ้นเช่นกัน ผลที่เกิดขึ้นก็คือการแสวงหาความอบอุ่นทางใจด้วย ความเชื่อใหม่ๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับศาสนา ในอนาคตอันใกล้อาจต้องมีการเพิ่มมิตินี้เข้าไปในเครื่องชีวิตทางสังคมก็ได้

ในทศวรรษ 1990 ได้มีแนวโน้มที่จะพิจารณาคุณภาพชีวิตและการพัฒนาสังคมต่างไปจากเดิม UNDP ได้เสนอแนวคิดเรื่อง Human Security ซึ่งเป็นมิติของความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ที่เป็นปัจเจกบุคคลและเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนซึ่งมีจุดเน้นไม่เหมือนกับความมั่นคงของประเทศในเชิงการเมืองและการทหาร การเสนอแนวคิดความมั่นคงของชีวิตมนุษย์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการทำงานในเรื่องดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) แต่ UNDP ต้องการพิจารณาให้กว้างขวางกว่าเดิม ในขณะเดียวกัน Society for International Development (SID) ก็ได้เสนอ SID People Watch ซึ่งเป็นตัวชี้วัดใหม่เรียกว่า Total Quality of Life Index (TQLI) มีตัวชี้วัดที่เน้นความพอใจของปัจเจกบุคคลเช่นกัน

เราอาจสรุปตัวแบบการกำหนดตัวชี้วัดการพัฒนาในต่างประเทศที่ประเทศไทยอาจจะนำมาใช้ประโยชน์ได้เป็น 3 แนวทางใหญ่ๆ ดังนี้

(1) **ตัวแบบของสหประชาชาติ** ซึ่งได้แก่ ชุดตัวชี้วัดของ UNESCO, OECD, UNDP, ESCAP และองค์กร UN อื่นๆ ซึ่งมุ่งเน้นไปที่ความเป็นอยู่ที่ดีปรากฏในระดับสังคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ ศาสนา การศึกษา ฯลฯ แต่จะเน้นข้อมูลในระดับกลุ่ม (aggregate) และเน้นข้อมูลเชิงปริมาณ ตัวแบบนี้ได้มีการปรับปรุงให้ละเอียดอ่อนมากขึ้นโดย UNDP ได้นำมาสร้างเป็น Human Development Index (HDI) ที่แยกเป็นดัชนีสำหรับประเทศอุตสาหกรรมและดัชนีสำหรับประเทศกำลังพัฒนาซึ่งใช้คนละชุดกัน

(2) **ตัวแบบที่ยึดกระบวนการทัศน์ใหม่ของการพัฒนาแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง** ชุดตัวชี้วัดในตัวแบบนี้ได้แก่ SID People Watch และ Human Security ซึ่งให้ความสำคัญแก่ชีวิตมนุษย์มากที่สุดและพิจารณาไปถึงกลุ่มด้อยโอกาสในสังคม เช่น คนพิการ มีประเทศอุตสาหกรรมบางประเทศที่เริ่มเข้าสู่ตัวชี้วัดแบบนี้ เช่น เยอรมันและญี่ปุ่นที่เน้นความสำคัญของชีวิตครอบครัว ความพึงพอใจในชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนคนด้อยโอกาส เช่น แรงงานต่างชาติ (ในกรณีของเยอรมัน) ในตัวแบบนี้ได้มีการพัฒนาตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นภาวะวิกฤตหรือยุ่งเหยิงของสังคม ดังเช่น ดัชนีวัดความไร้ระเบียบของสังคม (Social Disorder) ของ OECD ซึ่งประกอบด้วยเรื่องของการประท้วง ต่อต้าน จลาจล ตลอดจนการลอบสังหาร การปฏิวัติ เป็นต้น

(3) **ตัวแบบของกลุ่มประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา** ชุดตัวชี้วัดของประเทศอินเดีย พิลิปปินส์และมาเลเซียมีลักษณะเฉพาะตามเงื่อนไขของแต่ละประเทศ เช่น พิลิปปินส์มีตัวชี้วัดด้านรายได้โดยดูอัตราเฉลี่ยของรายได้ของคนรวยที่สุดและยากจน มาเลเซียมีตัวชี้วัดด้านความเป็นเอกภาพของชาติ อินเดียมีตัวชี้วัดด้านการต่อสู้เรียกร้องทางสังคมและสวัสดิการ มีผู้เสนอว่าตัวแบบของประเทศกำลังพัฒนาควรเน้นตัวชี้วัดเกี่ยวกับสวัสดิการสังคมให้มากขึ้น

โดยสรุปแล้ว ตัวแบบของการกำหนดตัวชี้วัดที่มีอยู่ในต่างประเทศทั้ง 3 แบบ มีลักษณะเน้นตัวชี้วัดในระดับมหภาค ข้อมูลจากตัวชี้วัดจะเป็นข้อมูลระดับกลุ่ม (aggregate) ไม่ใช่ข้อมูลจุดมุ่งหมายของตัวแบบมุ่งเปรียบเทียบในระดับมหภาคเพื่อให้เห็นว่าแต่ละหน่วยที่เปรียบเทียบ (ทั้งในระดับระหว่างประเทศและระดับประเทศ) มีค่าคะแนนตัวชี้วัดสูงต่ำต่างกันอย่างไรและจัดลำดับได้เป็นที่เท่าไรเป็นสำคัญ (สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541)

สำหรับในประเทศไทยเพื่อให้การกำหนดคุณภาพชีวิตของคนไทย มีความชัดเจนและสามารถจัดไว้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาและหารูปแบบเครื่องมือที่จะใช้วัดว่าขณะนี้คุณภาพชีวิตของคนไทยในแต่ละเรื่องเป็นอย่างไรบ้าง โดยมีการกำหนดการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนไทย จะต้องบรรลุความจำเป็นพื้นฐาน 8 ประการ และมีตัววัด 32 ตัว เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน 8 ประการ และมีตัววัด 32 ตัว เครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานจึงเป็นทั้งเป้าหมาย (Ends) ประการหนึ่งของการพัฒนาและในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือ (Means) ที่จะให้บรรลุเป้าหมายคือประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน (คณะกรรมการประสานงานโครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ, 2529)

ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2528 เห็นชอบให้มีโครงการรณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ (ปราช.) ปี 2528 – 2530 ซึ่งเป็นโครงการร่วมของ 4 กระทรวงหลัก โดยมีศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (ศปช.) เป็นหน่วยงานประสานงานวัตถุประสงค์สำคัญของโครงการ ปราช. คือ เร่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ ให้บรรลุความจำเป็นพื้นฐาน โดยให้ประชาชนสามารถรู้ได้ด้วยตนเองว่ามีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพชีวิตในเรื่องใด เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมให้ตระหนักและรับรู้ปัญหาตลอดจนหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหาต่างๆ ของตนเองและชุมชน เพื่อนำไปสู่การพึ่งพาตนเองได้ในที่สุด

โครงการ ปราช. ได้สิ้นสุดลงเมื่อปี 2530 และการดำเนินการตามโครงการประสบความสำเร็จไปถึงระดับหนึ่ง คณะกรรมการพัฒนาชนบทแห่งชาติ (กชช.) มีมติเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2532 ให้กรมการพัฒนาชุมชนรับโครงการ ปราช. ไปดำเนินงานต่อโดยใช้ชื่อว่า “งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.)” ตั้งแต่งบประมาณ 2533 เป็นต้นไป โดยยังคงมีหลักการคือ การนำเครื่องชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มาเป็นเครื่องมือของกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนในหมู่บ้านเพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ของตนเอง ครอบครัว และชุมชนว่าบรรลุตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้วหรือไม่ รวมทั้งส่งเสริมให้ ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนานับตั้งแต่การกำหนดปัญหาความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ตลอดจนค้นหาสาเหตุและแนวทางแก้ไขปัญหโดยใช้ข้อมูล จปฐ. ที่มีอยู่เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาได้ตรงจุดมากขึ้น และเป็นแนวทางคัดเลือกโครงการของรัฐให้บรรลุเป้าหมายสามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างทั่วถึงและเหมาะสม กิจกรรมตามโครงการ พชช. ประกอบไปด้วย กิจกรรม 5 กิจกรรม คือ

- (1) การจัดเก็บข้อมูล จปฐ. ซึ่งกำหนดให้มีการจัดเก็บทุกปี และจัดเก็บทุกครัวเรือน
- (2) การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ 4 กระทรวง (คปต.) ให้ถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชน
- (3) การสนับสนุนการจัดตั้งกองทุนพัฒนาหมู่บ้าน
- (4) การถ่ายทอดเทคโนโลยีเครือข่ายหมู่บ้าน
- (5) การประชาสัมพันธ์ให้แพร่หลายถึงระดับครัวเรือน

งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทได้ดำเนินการมาจนถึงปี 2535 เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจสังคมและสภาพแวดล้อมของประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนในสังคมได้รับผลกระทบทั้งในทางที่ดีและไม่ดีต่อคุณภาพชีวิต คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) จึงมีมติให้ปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เนื่องจากการปรับปรุงเครื่องชี้วัดได้ดำเนินงาน ภายใต้นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ จึงได้กำหนดให้ใช้เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตตามช่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (กระทรวงมหาดไทย, 2542) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทที่เริ่มใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) มี 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด

ครั้งที่ 2 ได้ปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) จาก 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด เป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด

ครั้งที่ 3 ได้ปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตเพื่อใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) จาก 9 หมวด 37 ตัวชี้วัดเป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด สำหรับการปรับปรุงเครื่องชี้วัดทั้ง 3 ครั้ง เมื่อนำข้อมูลมาเปรียบเทียบกันสรุปได้ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตารางที่ 1 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตภายใต้นโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
1	<p>ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย</p> <ol style="list-style-type: none"> เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ และไม่มีภาวะขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เด็กอายุตั้งแต่ 5 – 14 ปี ได้รับสารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย หญิงตั้งครรภ์ได้บริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 3,000 กรัม 	<p>ประชาชนได้กินอาหารที่ถูกสุขลักษณะและเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย (อาหารดี)</p> <ol style="list-style-type: none"> หญิงตั้งครรภ์ได้บริโภคอาหารอย่างถูกต้องเพียงพอ ซึ่งมีผลทำให้เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 3,000 กรัม เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้รับการเฝ้าระวังทางโภชนาการ และไม่มีภาวะขาดสารอาหารในระดับที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เด็กอายุตั้งแต่ 5 – 14 ปี ได้รับสารอาหารครบถ้วนตามความต้องการของร่างกาย ครัวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ดิบ หรือสุกๆ ดิบๆ ครัวเรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีฉลาก อย. 	<p>สุขภาพดี</p> <ol style="list-style-type: none"> หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอดและฉีดวัคซีนครบ หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอดและการดูแลหลังคลอด เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม เด็กแรกเกิดได้กินนมแม่อย่างเดียว อย่างน้อย 4 เดือนติดต่อกัน เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ เด็กแรกเกิดถึง 5 ปี ได้กินอาหารอย่างเหมาะสมและเพียงพอ เด็กอายุ 6-15 ปี ได้กินอาหารถูกต้องครบถ้วน เด็กอายุ 6-12 ปี ได้รับการฉีดวัคซีนป้องกันโรคครบ ครัวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำให้สุกด้วยความร้อน

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
			<p>10. คริวเรือนมีการบริโภคเกลือไอโอดีน</p> <p>11. คริวเรือนได้กินอาหารควบคุมที่มีตรา อย.</p> <p>12. คริวเรือนมีความรู้ในการใช้ยาที่ถูกต้องเหมาะสม</p>
2	<p>ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม</p> <p>4. บ้านเรือนมีสภาพคงทนถาวรอย่างน้อย 5 ปี</p> <p>5. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเรือนให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ</p> <p>6. ครอบครัวมีส่วนร่วมถูกหลักสุขาภิบาล</p> <p>7. ครอบครัวมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี(วันละ 2 ลิตร/คน/วัน)</p>	<p>ประชาชนมีที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม (มีบ้านอาศัย)</p> <p>6. บ้านเรือนมีสภาพคงทนถาวรสามารถอยู่อาศัยต่อไปอีกอย่างน้อย 5 ปี</p> <p>7. ครอบครัวมีการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านเรือนให้เป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ</p> <p>8. ครอบครัวมีส่วนร่วมถูกหลักสุขาภิบาล</p> <p>9. ครอบครัวมีน้ำสะอาดดื่มเพียงพอตลอดปี 5 ลิตร/คน/วัน</p> <p>10. คริวเรือนไม่ถูกรบกวนจากสิ่งรำคาญ</p>	<p>มีบ้านอาศัย</p> <p>13. คริวเรือนมีที่อยู่อาศัย</p> <p>14. คริวเรือนมีและใช้สิ่งแวดล้อมหลักสุขาภิบาล</p> <p>15. คริวเรือนมีน้ำสะอาดบริโภคเพียงพอ</p> <p>16. คริวเรือนจัดบ้านเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ</p> <p>17. คริวเรือนไม่ถูกรบกวนจากมลพิษ</p>
3	<p>ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ</p> <p>8. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรค โรคคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอและหัดครบตามเกณฑ์อายุ</p>	<p>ประชาชนมีโอกาสเข้าถึงบริการสังคมขั้นพื้นฐานที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต (ศึกษาอนามัยถ้วนทั่ว)</p> <p>11. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด โดยมีการตรวจสุขภาพและฉีดวัคซีนครบตามกำหนด</p>	<p>ศึกษาถ้วนทั่ว</p> <p>18. เด็กอายุ 2-5 ปี ได้รับการบริการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง</p> <p>19. เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์ได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ</p> <p>20. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา</p>

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
	<p>9. เด็กวัยประถมศึกษาได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ</p> <p>10. เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีนป้องกันโรควัดโรค โรคคอคอตีบ บาดทะยักและไทฟอยด์</p> <p>11. ประชาชนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้</p>	<p>12. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการบริการทำคลอดและการดูแลหลังคลอดจากแพทย์ พยาบาล ผดุงครรภ์ หรือผดุงครรภ์โบราณที่อบรมแล้ว</p> <p>13. เด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ได้รับวัคซีนป้องกันโรควัดโรค โรคคอคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัด ตับอักเสบนิดบี ครบตามเกณฑ์อายุ</p>	<p>21. เด็กที่ไม่ได้ศึกษาต่อ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ</p> <p>22. คนในครัวเรือนอายุ 14-50ปีอ่านและเขียนภาษาไทยได้</p> <p>23. ครัวเรือนได้รับรู้ข่าวสารอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ครั้ง</p> <p>24. ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์</p>
	<p>12. ครอบครัวได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ อาหารการกิน สุขภาพอนามัย กฎหมายชาวบ้านและข่าวสารบ้านเมืองอย่างน้อยเดือนละครั้ง</p> <p>13. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการดูแลก่อนคลอด</p> <p>14. หญิงตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอดและการดูแลหลังคลอด</p>	<p>14. เด็กวัยประถมศึกษาได้รับวัคซีนป้องกันโรควัดโรค โรคคอคอตีบ ไอกรน บาดทะยัก โปลิโอ หัดและหัดเยอรมัน เฉพาะเด็กนักเรียนหญิง</p> <p>15. ครัวเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์</p> <p>16. ครัวเรือนรู้จักวิธีป้องกันโรคเอดส์</p> <p>17. เด็กอายุ 3-6 ปี ได้รับการเลี้ยงดูที่ถูกต้อง</p>	
		<p>18. เด็กที่มีอายุครบตามเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับได้เข้าเรียนการศึกษาภาคบังคับ</p> <p>19. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับ ได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า</p>	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
		<p>20. เด็กที่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ได้ศึกษาต่อ ได้รับการฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ</p> <p>21. คนในครัวเรือนอายุ 14-50 ปี อ่านออกเขียนได้</p> <p>22. ครัวเรือนได้รับข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง</p>	
4	<p>ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p> <p>15. ประชาชนปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p>	<p>ประชาชนมีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (ครอบคลุมครัวเรือนปลอดภัย)</p> <p>23. ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p> <p>24. ครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ</p>	<p>ครอบคลุมครัวเรือนสุขภาพ</p> <p>25. คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15-44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด</p> <p>26. ครอบคลุมครัวเรือนมีความอบอุ่น</p> <p>27. ครัวเรือนมีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ</p> <p>28. ครัวเรือนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน</p>
5	<p>ประชาชนมีการผลิตและหาอาหารอย่างมีประสิทธิภาพ</p> <p>16. ครอบคลุมมีการปลูกพืชหมุนเวียนหรือพืชบำรุงดิน</p> <p>17. ครอบคลุมมีการใช้ปุ๋ยบำรุงดิน เพื่อเพิ่มผลผลิต</p>	<p>ประชาชนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีวิต (รายได้ดี)</p> <p>25. ครัวเรือนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าคนละ 15,000 บาทต่อปี</p>	<p>รายได้มาก</p> <p>29. ครัวเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี</p>
	<p>18. ครอบคลุมมีการป้องกันและกำจัดศัตรูพืช</p> <p>19. ครอบคลุมมีการป้องกันการระบาดของโรคสัตว์</p> <p>20. ครอบคลุมมีการใช้พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่ทางราชการส่งเสริม</p>		

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
6	<p>ครอบครัวสามารถควบคุม ช่วงเวลาและจำนวนของการมี บุตรได้ตามต้องการ</p> <p>21. คู่สมรสมีบุตรไม่เกิน 2 คน และสามารถใช้บริการคุมกำเนิด ได้ตามความต้องการ</p>	<p>ครอบครัวสามารถควบคุม ช่วงเวลาและจำนวนของการมี ลูกได้ตามต้องการ (มีลูกไม่ มาก)</p> <p>26. คู่สมรสที่ภรรยาอายุ 15- 44 ปี ใช้บริการคุมกำเนิด</p> <p>27. คู่สมรสมีลูกไม่เกิน 2 คน</p>	<p>อยากร่วมพัฒนา</p> <p>30. คนในครัวเรือนเป็น สมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นใน หมู่บ้าน ตำบล</p> <p>31. คนในครัวเรือนไปใช้ สิทธิเลือกตั้ง</p> <p>32. ครัวเรือนเข้าร่วม กิจกรรมในการบำรุงรักษาสา ธารณสมบัติ</p>
7	<p>ประชากรมีส่วนร่วมในการพัฒนา ความเป็นอยู่และการกำหนดวิถี ชีวิตของตนเองและชุมชน</p> <p>22. ครอบครัวเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่ตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและ กัน</p> <p>23. หมู่บ้านมีส่วนร่วมในการ พัฒนาตนเอง</p> <p>24. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษา สาธารณสมบัติที่รัฐและชุมชน สร้างขึ้น</p> <p>25. หมู่บ้านร่วมกันบำรุงรักษา มรดกทางวัฒนธรรม</p>	<p>ประชากรมีส่วนร่วมในการ พัฒนาความเป็นอยู่และการ กำหนดชีวิตของตนเองและ ชุมชน(อยากร่วมพัฒนา)</p> <p>28. ครัวเรือนเป็นสมาชิกกลุ่ม ที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล อย่าง น้อย 1 กลุ่ม</p> <p>29. คนในครัวเรือนไปใช้สิทธิ เลือกตั้งตามระบอบประชาธิปไตย ด้วยความบริสุทธิ์ใจ</p>	<p>พาสู่คุณธรรม</p> <p>33. ครัวเรือนปฏิบัติ กิจกรรมทางศาสนกิจ สัปดาห์ละครั้ง</p> <p>34. คนในครัวเรือนไม่ติด สุรา</p> <p>35. คนในครัวเรือนไม่ติด บุหรี่</p> <p>36. ครัวเรือนเข้าร่วม กิจกรรมตามประเพณี ศิลปวัฒนธรรม</p> <p>37. คนสูงอายุและคน พิการได้รับการดูแล</p>
	<p>26. หมู่บ้านร่วมกันอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>27. ประชาชนไปใช้สิทธิใน การเลือกตั้งตามระบอบ- ประชาธิปไตย</p> <p>28. กรรมการหมู่บ้านมี ความสามารถวางแผน ดำเนินการตามแผนและจัดระบบ การบำรุงรักษาผลงานด้วยตนเอง</p>	<p>30. ครัวเรือนได้เข้าร่วมใน การบำรุงรักษาสาธารณสมบัติ และกิจกรรมการพัฒนาอื่นๆ</p>	

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ตัววัด (หมวด)	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7	แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8
8	<p>ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น</p> <p>29. ในหมู่บ้านมีความสามัคคีและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน</p> <p>30. บุคคลในครอบครัวมีการปฏิบัติศาสนากิจอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง</p> <p>31. บุคคลในครอบครัวไม่เล่นการพนันและไม่ติดสุรา หรือสิ่งเสพติดอื่นๆ</p> <p>32. ครอบครัวไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ่มเฟือยในการจัดงานประเพณีต่างๆ</p>	<p>ประชาชนมีการพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้น</p> <p>31. ครัวเรือนปฏิบัติศาสนากิจอย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง</p> <p>32. คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา</p> <p>33. คนในครัวเรือนไม่ติดบุหรี่</p> <p>34. ครัวเรือนเข้าร่วมทำกิจกรรมตามประเพณีศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่น</p> <p>35. คนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือน หรือชุมชน</p>	<p>บำรุงสิ่งแวดล้อม</p> <p>38. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>39. ครัวเรือนร่วมกิจกรรมป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม</p>
9		<p>ประชาชนมีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (บำรุงสิ่งแวดล้อม)</p> <p>36. ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ</p> <p>37. ครัวเรือนได้ทำกิจกรรมการป้องกันและควบคุมสิ่งแวดล้อม</p>	

ที่มา : ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

จากตารางข้างต้น ในภาพรวมจะเห็นว่า การปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิต ในส่วนของการแบ่งหมวดนั้น ได้มีการปรับจากเดิม 8 หมวดในช่วงแรก เป็น 9 หมวดในช่วงที่สอง โดยมีการบรรจุเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเข้ามา ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ได้มีการปรับลดจาก 9 หมวด มาเป็น 8 หมวด โดยยุบหมวดที่ 6 ไปรวมกับหมวดที่ 4 ซึ่งเป็นตัววัดในด้านชีวิตครอบครัว

เป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้ในเรื่องของการแบ่งหมวดจะมีการเพิ่มขึ้นและลดลงในภายหลัง แต่ในเรื่องของตัวชี้วัดกลับมีเพิ่มมากขึ้น และมีตัวชี้วัดบางตัวที่มีการปรับปรุงให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) **ตัวชี้วัดด้านน้ำหนักของเด็กแรกเกิด** ซึ่งในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-7 ตัวชี้วัดระบุว่า เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 3,000 กรัม และได้มีการปรับปรุงเป็นเด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่น้อยกว่า 2,500 กรัม เนื่องจากการตั้งเกณฑ์น้ำหนักของเด็กแรกเกิดไว้ที่ 3,000 กรัม นั้น สูงเกินไป เป็นผลให้เมื่อมีการสำรวจข้อมูล จปฐ. และรายงานผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ประชาชนที่อยู่ในชนบทส่วนใหญ่จึงตกเกณฑ์ จปฐ. เป็นจำนวนมาก

(2) **ตัวชี้วัดด้านโรคเอดส์** ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตในเรื่องของเอดส์นี้ ในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-6 ยังไม่ปรากฏ แต่เมื่อโรคเอดส์ซึ่งเป็นโรคติดต่อร้ายแรงมีการระบาด โดยเฉพาะในกลุ่มของผู้ใช้แรงงานที่อพยพมาจากชนบทและมีแนวโน้มสูงขึ้น ดังนั้นนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เป็นต้นมา จึงได้เพิ่มตัวชี้วัดในเรื่องของโรคเอดส์ ในหมวดที่ 3 คือ ครั้วเรือนมีความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์

(3) **ตัวชี้วัดด้านรายได้** ตัวชี้วัดในเรื่องของรายได้ดี เพิ่งจะปรากฏในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 และ 8 ซึ่งตัวชี้วัดในช่วงแรกนั้น ในหมวดที่ 5 เป็นเรื่องของการประกอบอาชีพแต่เพียงอย่างเดียว ต่อมาในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้มีการบรรจุเรื่องรายได้ ในตัวชี้วัดที่ 25 ครั้วเรือนมีการประกอบอาชีพและมีรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าคนละ 15,000 บาทต่อปี และได้มีการปรับปรุงอีกครั้งในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในหมวดที่ 5 ตัวชี้วัดที่ 29 ได้มีการตัดเรื่องการประกอบอาชีพออกไปเหลือเพียงเรื่องรายได้อย่างเดียว (ครั้วเรือนมีรายได้เฉลี่ยไม่ต่ำกว่าคนละ 20,000 บาทต่อปี) ซึ่งการกำหนดให้รายได้เฉลี่ยมีเกณฑ์เพิ่มสูงขึ้นเป็นเพราะค่าครองชีพในสังคมไทยมีค่าสูงขึ้น

(4) **ตัวชี้วัดด้านการดูแลผู้สูงอายุและคนพิการ** ตัวชี้วัดในด้านนี้เกิดขึ้นในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 ในหมวดที่ 8 ตัวชี้วัดที่ 35 คนสูงอายุได้รับการดูแลจากคนในครัวเรือนหรือชุมชน และได้มีการปรับปรุงอีกครั้งในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยเพิ่มการดูแลคนพิการเข้าไป เนื่องจากเป็นปีรณรงค์เพื่อคนพิการ ดังนั้นในหมวดที่ 7 ตัวชี้วัดที่ 37 จึงระบุว่า คนสูงอายุและคนพิการต้องได้รับการดูแล

นอกจากข้อมูล จปฐ. จะเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับการวางแผนพัฒนาชนบทในทุกระดับเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดีขึ้นตามเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานแล้ว ยังมีข้อมูลอีกชนิดหนึ่งที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยใช้ร่วมกันกับข้อมูล จปฐ. นั่นก็คือข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) อันเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญในการพัฒนาชนบทตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น (กนภ.) เป็นข้อมูลที่ฉายภาพให้เห็นว่าประชาชนในหมู่บ้านต่างๆ มีคุณภาพชีวิตและสภาพความเป็นอยู่ในด้านต่างๆ เป็นอย่างไร ซึ่งผู้ทำงานพัฒนาชนบทในทุกระดับตั้งแต่ระดับพื้นที่จนถึงระดับนโยบายสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมาก สำหรับความเป็นมาของ กชช. 2ค นั้น ปี 2525 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มอบให้กรมการพัฒนาชุมชน จัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค ในพื้นที่เป้าหมาย 38 จังหวัด จำนวน 12,586 หมู่บ้าน และในปี 2529 ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ ขอความร่วมมือจากกระทรวงมหาดไทยในฐานะผู้รับผิดชอบงานของคณะอนุกรรมการแผนพัฒนาระดับภูมิภาคและท้องถิ่นมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินการทดสอบแบบสอบถามและจัดเก็บข้อมูล กชช. 2ค ทุกหมู่บ้านทั่วประเทศจำนวน 54,869 หมู่บ้านต่อมาปี 2530 คณะรัฐมนตรีมีมติในวันที่ 22 กันยายน 2530 เห็นชอบให้มีการเก็บข้อมูล กชช. 2ค ผนวก จปฐ. เป็นประจำทุกสองปี ตั้งแต่ปี 2533 เป็นต้นไป และต่อมาในปี พ.ศ. 2540 – 2541 ได้มีการดำเนินการปรับปรุงเครื่องชี้วัด กชช. 2ค ใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ดังนี้

ข้อมูล กชช. 2ค ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) มี 6 กลุ่ม 31 ตัวชี้วัด

1. กลุ่มสภาพพื้นฐาน

1. เอกสารสิทธิ์	2. การมีไฟฟ้า
3. การคมนาคม	4. สิทธิในที่ดินทำกิน

2. กลุ่มผลผลิต รายได้ และการมีงานทำ

5. การประกอบธุรกิจหมู่บ้าน	6. การประกอบอาชีพและการมีงานทำ
7. อัตราค่าจ้าง	8. ผลผลิตจากการทำนา
9. ผลผลิตจากการทำไร่	10. การประกอบอาชีพอื่นๆ
11. การอพยพหางานทำ	12. การรวมตัวของเกษตรกร
13. การทำเกษตรฤดูแล้ง	

3. กลุ่มสาธารณสุข และการอนามัย

14. การได้รับคุ้มครองบริโภคด้านยา	15. การป้องกันโรคติดต่อ
16. สุขภาพจิต	17. การอนามัยสิ่งแวดล้อม
18. การอาชีวอนามัย	19. การมีส่วนร่วมด้านสุขภาพอนามัย

4. กลุ่มแหล่งน้ำ

20. น้ำสะอาด	21. น้ำใช้
22. น้ำเพื่อการเกษตร	

5. กลุ่มความรู้ การศึกษาและวัฒนธรรม

23. ระดับการศึกษาของประชาชน	24. อัตราการเรียนรู้ต่อของประชาชน
25. การให้ความรู้ของรัฐ	26. สถานที่ให้ความรู้สำหรับหมู่บ้าน
27. สถานที่ให้บริการด้านข่าวสารข้อมูล	28. กิจกรรมทางศาสนา วัฒนธรรมและกีฬา

6. กลุ่มทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

29. ป่าไม้	30. ดิน
31. น้ำ	

สำหรับข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ซึ่งมี 6 กลุ่ม 31 ตัวชี้วัดนี้ เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลและเปรียบเทียบกับเกณฑ์การชี้วัดแล้ว จะทำให้ทราบว่าในแต่ละตัวชี้วัดอยู่ในคะแนนระดับใด ซึ่งมีทั้งหมด 3 ระดับ (กระทรวงมหาดไทย, 2542) ดังนี้คือ

ถ้าได้ 1 คะแนน หมายถึง ตัวชี้วัดนั้นมีปัญหามาก (ต่ำกว่าเกณฑ์)

ถ้าได้ 2 คะแนน หมายถึง ตัวชี้วัดนั้นมีปัญหาปานกลาง (อยู่ในเกณฑ์)

ถ้าได้ 3 คะแนน หมายถึง ตัวชี้วัดนั้นมีปัญหาน้อย/ไม่มีปัญหา (สูงกว่าเกณฑ์)

ตอนที่ 2 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.1 ความหมายของการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มีผู้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” ไว้ดังนี้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน (Basic Education) หมายถึง อะไรก็ตามที่จำเป็นสำหรับการทำให้บรรลุความสำเร็จในเรื่องของความรู้ทักษะ และค่านิยมพื้นฐาน ซึ่งในปัจจุบันก็คือกิจกรรมที่ให้กับเด็กก่อนวัยเรียนเด็กที่อยู่ในโรงเรียนประถมศึกษา การรู้หนังสือในผู้ใหญ่และกิจกรรมการศึกษาขั้นพื้นฐานด้านอื่นๆ นั่นคือ การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ให้กับเด็กประถมศึกษาในระบบ และผู้ที่ไม่สามารถเรียนจบการศึกษาในระบบได้ (Encyclopedia of Education, 1994)

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สำหรับประชาชนเพื่อให้มีความรู้เบื้องต้น ด้านการอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ รวมทั้งความรู้พื้นฐานและทักษะสำคัญที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน ตามเงื่อนไขเฉพาะในแต่ละพื้นที่ (Manzoor Ahmed and Gabriel Carron 1989 ศิริลักษณ์ ตะนะวิไชย แปล อ้างใน วรธรณี ไทยานันท์, 2541: 44)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน หมายถึง การศึกษาเพื่อชีวิตที่มีคุณภาพของประชาชนไทย ช่วยให้ประชาชนมีคุณธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคม มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต มีความสามารถในการประกอบอาชีพพึ่งตนเองได้และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี มีความสามารถในการพัฒนาตนเอง มีความรับผิดชอบและมีบทบาทร่วมกันในการพัฒนาสังคมอย่างเหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535)

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาเพื่อสร้างคนให้มีความพร้อม มีคุณสมบัติ มีศักยภาพและความสามารถที่จะเผชิญชีวิต หรือดำรงอยู่ได้ในสังคมและทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมหรือการพยายามที่จะให้เด็กได้รับการศึกษาเล่าเรียน ได้รับประสบการณ์ ได้รับการฝึกฝนอบรมภายในระยะเวลาหนึ่งที่กำหนดโดยแต่ละคนจะได้รับตามศักยภาพ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2537)

การศึกษาขั้นพื้นฐานน่าจะหมายถึง การศึกษาที่จะเป็นพื้นฐานให้ปวงชนชาวไทยสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ตลอดช่วงชีวิตของเขา ซึ่งพื้นฐานดังกล่าวนี้ควรจะต้องประกอบด้วย ทักษะความรู้พื้นฐานของชีวิต (Basic life skills) การหล่อหลอมบุคลิกภาพ ค่านิยม และจริยธรรม ความรู้ทักษะพื้นฐานการศึกษาตลอดชีวิต ความรู้ทักษะพื้นฐานที่เป็นเครื่องมือหาเลี้ยงชีพ (Instrumental Skills) (วิชัย ต้นศิริ, 2542)

พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ในมาตรา 4 ได้ให้ความหมายของคำว่า “การศึกษา” “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” และ “การศึกษาตลอดชีวิต” ไว้ดังนี้

การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา

การศึกษาตลอดชีวิต หมายความว่า การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

จากคำจำกัดความดังกล่าว “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายถึง การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาที่ทำให้ประชาชนสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณธรรม จริยธรรมเพียงพอที่จะไม่เบียดเบียนสังคม สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติและพร้อมที่จะร่วมพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้

2.2 พัฒนาการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย

การศึกษาขั้นพื้นฐานเริ่มมีขึ้นในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2480 ซึ่งมีการจัดการศึกษาผู้ใหญ่อย่างเป็นทางการ เรียกว่า การศึกษาพื้นฐาน ซึ่งได้นิยามความหมายของ “การศึกษาพื้นฐาน” ไว้ว่า หมายถึง การให้ความรู้และทักษะทางด้านความรู้หนังสือ ประกอบด้วย การอ่าน การเขียน ภาษาไทย รวมทั้งการคิดเลขง่าย ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ในระยะเริ่มต้นนั้น ความจำเป็นของการศึกษาขั้นพื้นฐานพิจารณาอยู่แต่เพียงการส่งเสริมให้ประชาชนได้รู้หนังสือกันมากขึ้นเท่านั้น แต่ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การให้การศึกษาพื้นฐานได้เพิ่มวัตถุประสงค์มากไปกว่าการอ่านออกเขียนได้ โดยได้พิจารณาว่า การอ่านออกเขียนได้เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอสำหรับการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม บุคคลจะต้องประพฤติตนเป็นพลเมืองที่ดีและมีความรับผิดชอบต่อสังคม (สมบัติ สุวรรณพิทักษ์, 2541)

ต่อมา ช่วง พ.ศ. 2501-2519 การศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดที่เปลี่ยนไป นั่นคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาเบื้องต้นซึ่งเตรียมให้บุคคลมีเครื่องมือในการอ่านเขียนเพื่อใช้แสวงหาความรู้ และรวมถึงความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีความสุข ดังนั้น จึงรวมการศึกษาในด้านอนามัย โภชนาการ การวางแผนครอบครัว สิทธิหน้าที่ พลเมือง สิ่งแวดล้อมและอื่นๆ กิจกรรมการศึกษา 3 ประเภท สัมพันธ์และต่อเนื่องกันเป็นระบบ

ของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การศึกษาพื้นฐาน บริการข่าวสารข้อมูล การศึกษาทางด้านทักษะซึ่ง การพัฒนาระบบการศึกษาตลอดชีวิตนี้ได้เป็นพื้นฐานการพัฒนาในช่วงต่อมา

จากความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สภาพแวดล้อมวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดความจำเป็นในการยกระดับและพัฒนาความรู้พื้นฐานของประชากรของประเทศให้สูงขึ้น จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนที่มีความมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ ดังนั้นในการประชุมระดับโลก เมื่อเดือนมีนาคม 2533 ณ หาดจอมเทียน จังหวัดชลบุรี ประเทศไทยจึงได้ให้การรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนร่วมกับประเทศต่างๆ อีก 155 ประเทศ ซึ่งมีเป้าหมายใน 6 มิติ (สำนักนโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, 2543) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การขยายการดูแลเด็กปฐมวัยและกิจกรรมเพื่อพัฒนาอื่นๆ รวมถึงการให้ความรู้แก่ครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กลุ่มเด็กด้อยโอกาสและเด็กพิการ

(2) การขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ทั่วถึง ภายในปี พ.ศ.2543

(3) การปรับปรุงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยกำหนดตามร้อยละของประชากร กลุ่มอายุที่สามารถสำเร็จการศึกษาภาคบังคับหรือสูงกว่าระดับที่กำหนดไว้

(4) การลดอัตราการไม่รู้หนังสือของผู้ใหญ่ให้ได้ครึ่งหนึ่งของอัตรา ในปี พ.ศ. 2533 ภายในปี พ.ศ. 2543 โดยเน้นการเรียนรู้ของเด็กหญิงและสตรี เพื่อลดความแตกต่างของอัตราการไม่รู้หนังสือระหว่างชายและหญิง

(5) การขยายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการฝึกอบรมทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีพของเยาวชนและผู้ใหญ่ โดยสามารถวัดประสิทธิผลของโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในแง่ของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การนำสิ่งที่เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในด้านสุขภาพอนามัย การทำงานและการเพิ่มความสามารถในการทำงาน

(6) การเพิ่มพูนความรู้ ทักษะและค่านิยมที่จำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลและครอบครัว การให้ความรู้ดังกล่าวอาจจัดผ่านสื่อทุกประเภทและในรูปแบบหลากหลาย

สำหรับประเทศไทย หลังจากการยอมรับปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชนและได้มีการประชุมปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนขึ้นระหว่างวันที่ 16 – 18 มิถุนายน 2536 โรงแรมสวนบวกดหาด อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แล้วรัฐบาลได้

มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดทำเค้าโครงและร่างนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน นำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบและได้จัดทำแผนปฏิบัติการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 รวมทั้งให้กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องนำแผนปฏิบัติการหลักๆ ไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการต่อไป (สาวิตรี สุวรรณสถิตย์, 2538)

อนึ่ง เพื่อให้การดำเนินงานสนองตอบต่อปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน ซึ่งมีเป้าหมายใน 6 มิติ ดังกล่าวมาแล้วและเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนบรรลุผลประเทศไทยได้กำหนดเป้าหมายหลักในการดำเนินงาน 9 ประการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ) ดังนี้

(1) ขยายบริการการศึกษา เพื่อส่งเสริมการรู้หนังสือของประชากรหญิงและชายในกลุ่มอายุ 14-50 ปี ให้ได้ทั่วถึงภายใน พ.ศ. 2544

(2) ขยายบริการการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนต้นครบถ้วน ภายในปี พ.ศ. 2544

(3) ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสเป็นพิเศษ โดยเฉพาะกลุ่มคนพิการ เด็กยากจน เด็กในพื้นที่ห่างไกลและชนต่างวัฒนธรรม เด็กในชุมชนแออัดและแหล่งก่อสร้าง เด็กเร่ร่อน เด็กที่ถูกใช้แรงงาน สตรีด้อยโอกาสและเด็กไร้สัญชาติ โดยจัดให้กว้างขวางเพิ่มขึ้น

(4) ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อให้เด็กทุกคนได้รับการเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา ภายใน พ.ศ. 2544

(5) ขยายบริการการให้การศึกษาอบรมเกี่ยวกับการมีครอบครัวและการอบรมเลี้ยงดูเด็กทั้งในด้านโภชนาการและจิตวิทยาพัฒนาการในรูปแบบต่างๆ โดยดำเนินการอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง

(6) ขยายการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาสุขภาพร่างกายของนักเรียนให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐาน ตามพัฒนาการช่วงอายุ ภายใน พ.ศ. 2544

(7) พัฒนาความสามารถการเรียนของผู้เรียน ในด้านการเรียนรู้ด้วยตนเอง ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และด้านวิชาการที่เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ ได้แก่ วิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์

(8) รณรงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์แก่ประชาชนและขยายการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้กว้างขวางเพื่อส่งเสริมการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนโดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

(9) ให้มีระบบเครือข่ายการเรียนรู้ที่มีการประสานข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ระหว่างหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ เอกชนและชุมชนท้องถิ่น สำหรับเป็นแหล่งการเรียนรู้ของคนและชุมชนภายใน พ.ศ. 2544 รวมทั้งส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชนอย่างต่อเนื่อง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 องค์การ UNESCO, UNICEF, WORLD BANK, UNDP และประเทศสมาชิกกว่า 170 ประเทศ ได้ร่วมกันรับรองปฏิญญาโลกการศึกษาเพื่อปวงชน (Education For All) ที่ กรุง Dakar ประเทศ Senegal ในการประชุมดังกล่าวนี้ คณะผู้ประเมินผลระดับภูมิภาคและระดับโลกได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาต่างๆ ได้แก่ คุณภาพการศึกษา, การออกกลางคัน, การศึกษาสตรี, การใช้ทรัพยากรที่ไม่เอื้อต่อการศึกษา, การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา, ปัญหาโรคเอดส์ที่ทีผลกระทบต่อครูและนักเรียน, การพัฒนาครูให้มีศักยภาพ, การลงทุนและการระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา ประชาธิปไตยและคุณภาพประชากร และจากการประชุมในครั้งนี้ ได้เกิดปฏิญญาโลกการศึกษาเพื่อปวงชน ดังต่อไปนี้คือ

(1) ขยายและปรับปรุงการศึกษาและการดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กที่เปราะบางและด้อยโอกาส

(2) รับรองว่าภายในปี ค.ศ. 2016 โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบาก และเด็กที่เป็นชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติ สามารถเข้าถึงและเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ภาคบังคับที่มีคุณภาพ

(3) รับรองว่าความต้องการการเรียนรู้ของเยาวชนและผู้ใหญ่ทั้งหมดได้รับการตอบสนองด้วยโครงการ ทักษะการเรียนรู้และชีวิตเท่าเทียมกัน

(4) พัฒนาอัตราการเรียนรู้หนังสือของผู้ใหญ่ได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 50 ภายในปี ค.ศ.2015 โดยเฉพาะสตรีและพัฒนาการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานและต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหมดให้เท่าเทียมกัน

(5) ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ภายในปี ค.ศ. 2005 และทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศในการศึกษา ภายในปี ค.ศ. 2015 โดยเน้นการเข้าถึงของเด็กผู้หญิงและทำให้เกิดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ

(6) พัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกด้านและรับรองความเป็นเลิศทั้งหมดเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเรียนรู้ชัดเจนและสามารถจัดได้โดยเฉพาะในเรื่องการรู้หนังสือ การคำนวณตัวเลข และทักษะที่จำเป็นต่อชีวิต

ผลการรับรองปริญญาโลกการศึกษาเพื่อปวงชน ณ กรุง Dakar ในครั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะสำหรับรัฐบาลไทยในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนให้มีประสิทธิภาพ มีความพร้อมและครอบคลุมกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งข้อเสนอแนะประกอบด้วย

(1) กระทรวงศึกษาธิการควรนำเสนอต่อรัฐบาลเพื่อพิจารณากำหนดเป็นนโยบายตามประเด็นที่เห็นสมควร

(2) การดำเนินงานจัดการศึกษา ควรคำนึงถึงคุณภาพการศึกษา การตกซ้ำชั้น การออกกลางคัน โอกาสสำหรับผู้ด้อยโอกาส การพัฒนาและส่งเสริม ครู – อาจารย์ การใช้เทคโนโลยี การศึกษา การจัดสรรและระดมทรัพยากร และแนวทางป้องกัน HIV / AIDS

(3) ในการดำเนินการช่วง 15 ปี ข้างหน้าควรมีการกำหนด จุดเน้นและมีการติดตามประเมินผลเป็นช่วงๆ เวลา อายุทุกๆ 3 ปี หรือทุกๆ 5 ปี เป็นต้น

(4) การให้ท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรศาสนา ชุมชน ครอบครัว มามีส่วนร่วมรับภาระในการจัดการศึกษาเป็นแนวทางที่ถูกต้อง

(5) ความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนความรู้และวิชาการกับต่างประเทศเป็นสิ่งที่ดีและจำเป็น แต่เห็นควรคงรักษาความเป็นไทยไว้ให้เข้มแข็ง

2.3 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย

2.3.1 บทบัญญัติเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานในกฎหมายการศึกษา

โลกไร้พรมแดน ในศตวรรษที่ 21 จะเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและส่งผลกระทบรุนแรงมากกว่ายุคใดๆ ที่ผ่านมาเทคโนโลยีสารสนเทศจะเข้ามามีบทบาทในทุกด้าน การแข่งขันทางเศรษฐกิจจะรุนแรงยิ่งขึ้น ประเทศที่มีความพร้อม มีความสามารถในการแข่งขันเท่านั้นที่จะอยู่รอดได้ ความสามารถในการแข่งขันของประเทศขึ้นอยู่กับศักยภาพของคนและทรัพยากรสำคัญที่จะเสริมศักยภาพของคนได้ก็คือ “การศึกษาที่มีคุณภาพ”

ด้วยเหตุนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ในฐานะหน่วยงานที่รับผิดชอบนโยบายและแผนการศึกษาของประเทศ จึงได้จัดให้มีการศึกษาวิจัย เรื่อง การปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่างๆรวม 10 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เกาหลี ญี่ปุ่น เวียดนาม มาเลเซีย สิงคโปร์และจีน พบว่า ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการปฏิรูป

การศึกษา มีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการคือ **ประการแรก** ต้องเขียนเป็นกฎหมาย เพื่อให้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง **ประการที่สอง** เน้นคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของการปฏิรูปการศึกษา **ประการที่สาม** จะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้นำประเทศ ทั้งในการเมืองนโยบายระดับชาติและทรัพยากรที่จะสนับสนุนการปฏิรูปการศึกษา **ประการสุดท้าย** ต้องให้ประชาชนมีส่วนร่วมการศึกษาไม่ใช่หน้าที่ของเฉพาะ กระทรวง ทบวง กรม ไม่ใช่เรื่องของโรงเรียนและครูแต่ฝ่ายเดียวแต่การศึกษาเป็นเรื่องของคนทุกคน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จึงมีความเห็นว่า ถ้าจะปฏิรูปการศึกษาให้สำเร็จต้องบัญญัติใช้ในรัฐธรรมนูญก่อนและด้วยความร่วมมือของอดีต สสร. หลายท่านทำให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไว้หลายมาตรา เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติ ดังนี้

มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัยและการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตรา 43 บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพและเอกชนภายใต้การกำกับดูแลของรัฐ ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 81 รัฐต้องจัดการศึกษาอบรมและสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัย ในศิลปวิทยาการต่างๆ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนาวิชาชีพครูและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ต่อมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ร่วมกับนักการศึกษาสำคัญของประเทศและหน่วยงานที่จัดทำร่างพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยมีงานวิจัยทางวิชาการเป็นพื้นฐานสนับสนุน มีการทำประชาพิจารณ์ และพระราชบัญญัตินี้ได้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ดังนี้

มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ “การศึกษา” หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคมโดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลง ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้ขึ้นเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคม การเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษา และ “สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน” หมายความว่า สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้ คือ **ประการที่ 1** ต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน **ประการที่สอง** ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และประการสุดท้าย การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 10 การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคลซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิและโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการในวรรคสอง ให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย และให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

(1) การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ

(2) เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

(3) การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

มาตรา 17 ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของการศึกษาภาคบังคับ หลักเกณฑ์และวิธีการนับอายุให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

(1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษ หรือสถานพัฒนาเด็กก่อนปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น

(2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐบาล โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษาออกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันการศึกษา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์ และสถาบันสังคมอื่นเป็นผู้จัด

มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพ ตลอดจนจบเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาชั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสารของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ในวรรคหนึ่ง ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ

มาตรา 32 ให้กระทรวงมีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคลในรูปสภา หรือในรูปคณะกรรมการ จำนวนสี่องค์กร ได้แก่ สภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาชั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม เพื่อพิจารณา ให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรี หรือคณะรัฐมนตรี และมีอำนาจหน้าที่อื่นตามที่ กฎหมายกำหนด

มาตรา 34 คณะกรรมการการศึกษาชั้นพื้นฐาน มีหน้าที่พิจารณาเสนอนโยบาย แผนพัฒนา มาตรฐานและหลักสูตรแกนกลางการศึกษาชั้นพื้นฐาน ที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และ ประเมินผลการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐาน

มาตรา 37 การบริหารและการจัดการศึกษาชั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับต่ำกว่า ปริญญาให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษาโดยคำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากรเป็นหลัก และ ความเหมาะสมด้านอื่นด้วย

ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ มีอำนาจ ประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา

มาตรา 40 ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาชั้นพื้นฐานและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาของแต่ละสถานศึกษา เพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของ สถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิ

จำนวนกรรมการ คุณสมบัติ หลักเกณฑ์ วิธีการสรรหา การเลือกประธานกรรมการและ กรรมการ วาระการดำรงตำแหน่งและการพ้นจากตำแหน่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

ความในมาตรานี้ไม่ใช้บังคับแก่สถานศึกษาตามมาตรา 18 (1) และ (3)

2.3.2 แผนและแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สำหรับแผนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ใช้ในปัจจุบัน ประกอบด้วย แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

แผนการศึกษาแห่งชาติ คือ แผนการจัดการศึกษาระยะยาวของรัฐบาลไทยจัดทำขึ้นเพื่อเป็นแนวทางและกรอบของการพัฒนาการศึกษา สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนมากนักที่จะกำหนดว่าจะต้องมีระยะเวลาอันสั้นเท่าใดขึ้นอยู่กับสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม นโยบายของรัฐบาล ความต้องการและแนวคิดของนักการศึกษาและประชาชนเป็นสำคัญ (วิชัย ตันศิริ, 2542)

สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 นี้ได้กล่าวถึงเหตุผลว่า ทำไมจะต้องมีแผนฉบับใหม่โดยระบุข้อความไว้ดังนี้

...ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและเห็นได้ชัด เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของวิทยาการและระบบสื่อสาร รวมทั้งการที่ประเทศไทยมีการติดต่อสัมพันธ์กับประชาคมโลกอย่างกว้างขวางมากยิ่งขึ้น การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ทำให้บุคคลและสังคมปรับตัวตามไม่ทันและก่อให้เกิดความไม่สมดุลของการพัฒนาในหลายลักษณะ ทั้งในด้านความไม่สมดุลระหว่างการพัฒนาทางวัตถุกับการพัฒนาทางจิตใจ ระหว่างการใช้กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งส่งผลให้สิ่งแวดล้อมเสื่อมโทรมลง ระหว่างการให้ความสำคัญแก่วิทยาการสมัยใหม่และวัฒนธรรมภายนอกชุมชนกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งระหว่างการพัฒนาอาศัยกันกับการพึ่งตนเอง ทั้งในระดับบุคคลชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับประเทศ...

จากข้อความในความนำดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าเหตุผลที่สำคัญยิ่งในการจัดทำร่างแผนนี้ก็คือการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยี ทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมเปิดและประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่อาจปรับตัวไม่ทันกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เกิดความไม่สมดุลหลายประการ จึงต้องร่างแผนการศึกษาแห่งชาติขึ้นใหม่เพื่อหันเหทิศทางการจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อปัญหาในปัจจุบันและอนาคต (วิชัย ตันศิริ, 2542)

สำหรับแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 นี้ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาไว้ 5 แนวทางดังต่อไปนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2535)

แนวทางที่หนึ่ง คือ การจัดเครือข่ายการเรียนรู้และบริการการศึกษาเพื่อปวงชน ประกอบด้วย

(1) ขยายบริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบทห่างไกล และชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาทุกโรงทั้งของรัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

(2) ขยายบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ข้อจำกัดและความสามารถพิเศษของผู้เรียน เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในพื้นที่ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบทห่างไกล ในเขตชุมชนแออัดในเมือง เขตภูเขาและชายแดน รวมทั้งเด็กที่ต้องย้ายถิ่นตามพ่อแม่ผู้ปกครองไปประกอบอาชีพสามารถได้รับการศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างทั่วถึง

(3) ปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการรับเข้าศึกษา มัธยมศึกษา เพื่อกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษาให้เป็นธรรม

(4) ส่งเสริมให้ชุมชนจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการศึกษา การแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และการรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิทยาการอื่นๆ ให้ชุมชนสามารถวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของตน เพื่อให้พัฒนาชุมชนได้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการนั้นและหาวิธีการต่างๆ สนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาต่างระหว่างชุมชน

(5) พัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานของแหล่งความรู้ต่างๆ ที่ส่งเสริมการถ่ายทอดและกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารสู่ประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง

(6) ส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานอื่นๆ ของรัฐ และองค์กรเอกชนประสานความร่วมมือและทรัพยากรระหว่างกันอย่างเป็นระบบในการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมและพัฒนาแหล่งความรู้ของชุมชนด้วยรูปแบบและวิธีการต่างๆ

(7) ใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร สารสนเทศและสื่อมวลชนทุกประเภทในการให้บริการความรู้ ข้อมูลข่าวสารต่างๆ แก่ประชาชนและชุมชนอย่างกว้างขวาง และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนร่วมมือในการให้ข้อมูลข่าวสารแก่สื่อมวลชน หรือร่วมผลิตสื่อที่เหมาะสมสำหรับการเผยแพร่

แนวทางที่สอง เนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย

(8) จัดหลักสูตรแต่ละระดับและประเภทการศึกษาให้มีเนื้อหาสาระ ทั้งส่วนที่เป็นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการพัฒนาบุคคลและสังคม และส่วนที่เสริมสร้างศักยภาพตามความแตกต่างของบุคคล

(9) นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา ค้นคว้า และวิจัยในศาสตร์สาขาต่างๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยาการอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้างสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น มาพิจารณาประกอบการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ประเภทและรูปแบบการศึกษา

(10) จัดเนื้อหาสาระของหลักสูตรทุกระดับการศึกษาโดยให้ความสำคัญแก่ภาษาไทย และให้มีการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษาที่เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนภาษาไทย

(11) พัฒนาเนื้อหาสาระด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีให้ทันกับความเจริญก้าวหน้าของโลกเพื่อให้ผู้เรียนมีพื้นฐานความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ สามารถประดิษฐ์คิดค้นและนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีทั้งในระดับพื้นฐานและเทคโนโลยีที่คิดค้นขึ้นใหม่มาประยุกต์ใช้ได้ อย่างเหมาะสม

(12) จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติและพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมืองและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

(13) จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเข้าใจและรู้จักคิดแบบวิทยาศาสตร์ และที่เอื้อให้ผู้เรียน ใฝ่หาความรู้ รู้จักคิดริเริ่ม รวมทั้งมีความสามารถในการวิเคราะห์และสังเคราะห์

(14) จัดการฝึกอบรมวิชาชีพ โดยเน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่จะประกอบอาชีพและเป็นกำลังทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพของประเทศ

(15) ให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการจัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ให้สัมพันธ์สอดคล้อง และเกื้อกูลกับวิถีชีวิตของชุมชน โดยส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ และประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนานั้น

(16) ส่งเสริมให้สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศและใช้ครูที่มีความสามารถในการฝึกทักษะทางภาษา

(17) ส่งเสริมการเรียนการสอนทั้งในรูปแบบการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับสภาพและความพร้อมของผู้เรียน

(18) ส่งเสริมการให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว การอบรมเลี้ยงดูเด็ก และการเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างวัย

(19) ส่งเสริมให้ครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนา สถาบันในชุมชนและสื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสมและการชี้แนะแนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

(20) ส่งเสริมให้มีการผลิตและใช้ประโยชน์จากสิ่งพิมพ์และสื่อการเรียนรู้รูปแบบต่างๆ ที่ได้มาตรฐานอย่างกว้างขวาง

(21) พัฒนาระบบการให้คำปรึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมทั้งด้านวิชาการ แนวทางการประกอบอาชีพ และการปรับตัวทางอารมณ์และสังคม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความถนัดหรือความสนใจและเรียนได้อย่างเป็นสุข

(22) พัฒนาระบบการนิเทศ การติดตาม และการประเมินผลการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทุกระดับและประเภท พร้อมทั้งเร่งรัดให้มีการนำผลการประเมินมาใช้พัฒนากระบวนการเรียนการสอน

(23) ส่งเสริมให้มีการเทียบโอนผลการเรียนสำหรับผู้เรียนที่ประสงค์จะเปลี่ยนแนวการศึกษาหรือสถานศึกษา รวมทั้งจัดให้มีการเทียบประสบการณ์เป็นหน่วยการเรียนสำหรับผู้ประสงค์จะกลับมาศึกษาต่อ ทั้งนี้ให้สถานศึกษาที่จะรับเข้าเรียนพิจารณาเทียบโอนได้ตามเกณฑ์หรือตามความเหมาะสม

(24) ดำเนินการเกี่ยวกับการรับรองมาตรฐานวิชาชีพสำหรับผู้ที่จะเทียบระดับความรู้และทักษะ พร้อมทั้งเร่งรัดให้มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพด้านต่างๆ อย่างกว้างขวางยิ่งขึ้น

แนวทางที่สาม ครูและบุคลากรทางการศึกษา ประกอบด้วย

(25) พัฒนาระบบการคัดเลือกผู้เข้าศึกษาวิชาชีพครู เพื่อให้ได้ผู้ที่มีความสนใจ ความถนัด และความตั้งใจจริงในการเป็นครูมาเรียนและประกอบวิชาชีพครู พร้อมทั้งสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถในวิชาชีพอื่นมาประกอบอาชีพครู โดยให้ได้รับการฝึกอบรมวิชาครูเพิ่มเติมก่อนประจำการ

(26) พัฒนาระบบการฝึกหัดครู การอบรมและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยเน้นให้มีการฝึกปฏิบัติและการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม ความสามารถในการสอนและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ การแสวงหาความรู้และการเรียนรู้ด้วยตนเอง การริเริ่มสร้างสรรค์ การสร้าง การประยุกต์และใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา ตลอดจนการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาของชุมชน การฟื้นฟู อนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของประเทศ

(27) ส่งเสริมให้ครูมีบทบาทเป็นผู้นำทางความคิด และเป็นผู้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาชุมชน ตลอดจนประสานแหล่งความรู้วิทยากรสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้อย่างกว้างขวาง

(28) จัดอัตรากำลังของหน่วยงานทางการศึกษาต่างๆ ให้เหมาะสมกับปริมาณงาน เพื่อให้การใช้ครูและบุคลากรทางการศึกษาของแต่ละหน่วยงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

(29) พัฒนาระบบการบริหารงานบุคคลของครูให้เหมาะสมกับวิชาชีพ พร้อมทั้งให้มีการกำหนดระเบียบ และวิธีการเพื่อยกฐานะวิชาชีพครู

(30) จัดให้มีการกำกับดูแลคุณภาพ มาตรฐาน และการปฏิบัติวิชาชีพตามจรรยาวิชาชีพครูโดยการพัฒนาองค์กรวิชาชีพให้เข้มแข็ง และให้มีใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่มีกฎหมายรองรับ

แนวทางที่สี่ การบริหารและการจัดการ

(31) ให้หน่วยงานบริหารส่วนกลางทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย การวางแผน การศึกษาระดับชาติ การส่งเสริมมาตรฐานการศึกษา การรับรองวิทยฐานะ การคุ้มครองผู้รับบริการการศึกษาและการให้ข้อเสนอแนะทางการศึกษาแก่สาธารณะ ให้มีการมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัดและสถานศึกษาในเรื่องของการบริหาร การวางแผนและการจัดการศึกษาระดับจังหวัด รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล การเงินและงบประมาณ

(32) ให้มีคณะกรรมการการศึกษาระดับจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากองค์กรของรัฐ องค์กรเอกชน องค์กรท้องถิ่น เพื่อวางแผนและจัดการศึกษาของจังหวัด โดยคำนึงถึงเอกภาพด้านนโยบาย และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งความต้องการของท้องถิ่น

(33) พัฒนาระบบการวางแผน การติดตามและประเมินผล เพื่อปรับและประสานการบริหารและการจัดการศึกษาระดับชาติ ภูมิภาค และท้องถิ่น ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายการศึกษาของแผนการศึกษาแห่งชาติ ในการประเมินผลควรชี้ให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการดำเนินงานโครงการต่างๆ รวมทั้งนำผลการประเมินดังกล่าวมาใช้เกิดผลในการปรับปรุงการจัดการศึกษา

(34) ส่งเสริมให้มีการรับรองมาตรฐานความรู้ของบุคคลเพื่อการศึกษาอบรมหรือการทำงานโดยไม่ใช้ระบบชั้นเรียนเป็นเงื่อนไข

(35) ดำเนินการปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ และข้อบังคับต่างๆ ให้เอื้อต่อการประสานการใช้ทรัพยากรและการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งในระดับชาติ ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนตลอดจน การมอบอำนาจจากส่วนกลางไปยังจังหวัด ท้องถิ่น และสถานศึกษา

(36) สนับสนุนให้สถานศึกษาที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลมีระบบและโครงสร้างการบริหาร การจัดการศึกษา การจัดหาหรือใช้ทรัพยากรเพื่อศึกษา ที่เป็นอิสระโดยอยู่ในกำกับของรัฐ รวมทั้งให้มีเสรีภาพทางวิชาการ

แนวทางที่ห้า ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา ประกอบด้วย

(37) ให้หน่วยงานการศึกษาประสานการวางแผนและการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และต่างประเทศมาใช้ประโยชน์ทางการศึกษาให้มากที่สุดโดยสอดคล้องกับนโยบาย ความจำเป็นเร่งด่วน และทิศทางการพัฒนาการศึกษาของประเทศ

(38) จัดสรรงบประมาณให้แก่หน่วยงานการศึกษาของรัฐโดยให้ความสำคัญแก่การศึกษาภาคบังคับ การขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาสำหรับผู้บกพร่องทางกาย สติปัญญา จิตใจ อารมณ์ การปรับปรุงคุณภาพการศึกษา การวิจัยและพัฒนา มากกว่าการขยายการจัดบริการการศึกษาในระดับสูง

(39) ให้ภาคเอกชนและชุมชนเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาที่สนองความต้องการเฉพาะกลุ่มบุคคล ทั้งนี้ให้หน่วยงานของรัฐสนับสนุนด้านวิชาการ ทรัพยากร และการอำนวยความสะดวกอย่างเหมาะสม

(40) ให้สถานศึกษาปรับค่าบำรุงและค่าธรรมเนียมการศึกษาให้สอดคล้องกับอัตราผลตอบแทน ส่วนบุคคลที่ผู้เรียนจะได้รับจากการศึกษาในแต่ละระดับ ประเภท และสาขาวิชา โดยคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่แท้จริงของการจัดการศึกษา ทั้งนี้จะต้องจัดมาตรการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างเพียงพอ

(41) ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้สถานประกอบการจัดการศึกษา และฝึกอบรมทักษะสำหรับการประกอบอาชีพโดยรัฐจะต้องมีมาตรการจูงใจบางประการ

(42) ส่งเสริมให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นมีรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนเพิ่มขึ้น โดยการปรับปรุงระบบภาษี รวมทั้งให้องค์กรดังกล่าวจัดสรรรายได้เพื่อใช้ในการจัดการศึกษาเพิ่มขึ้นด้วย

เพื่อให้มีการนำแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 ไปปฏิบัติให้บังเกิดผลอย่างจริงจังตามหลักการ ความมุ่งหมาย และแนวนโยบายที่วางไว้ให้หน่วยงานที่รับผิดชอบจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ และแผนปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาตินี้ สำหรับทุกระยะ 5 ปี รวมทั้งจัดให้มีกลไกเพื่อกำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ด้วยเหตุนี้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) รัฐจึงได้กำหนดแผนงานหลัก เพื่อการพัฒนาการศึกษาไว้ 9 แผนงาน โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น อยู่ในแผนงานหลักที่ 1 เรื่อง การยกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน ซึ่งมีแนวทางและมาตรการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2540) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

แนวทางที่หนึ่ง ขยายบริการการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัย โดย

(1) จัดกิจกรรมและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว การวางแผนครอบครัว วิธีการเลี้ยงดูลูกที่ถูกต้องเหมาะสมแก่คู่สมรส พ่อแม่และสมาชิกของครอบครัว ผ่านสื่อประเภทต่างๆอย่างกว้างขวาง โดยให้หน่วยงานทางการศึกษาประสานและร่วมมือกับสื่อมวลชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง อีกทั้งจัดกิจกรรมรณรงค์ทางสังคมเพื่อให้เกิดความตระหนักว่าการลงทุนพัฒนาเด็กในช่วงวัยนี้เป็นการลงทุนขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่จะเอื้อให้การพัฒนาในช่วงวัยต่อไปเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลยิ่งขึ้น

(2) รัฐและองค์กรทางสังคมสนับสนุนให้เด็กได้รับอาหารหลัก อาหารเสริมและนมอย่างเพียงพอและมีคุณภาพ โดยมีมาตรการเสริมเป็นพิเศษ สำหรับเด็กที่อยู่ในภาวะทุพโภชนาการ และเด็กที่ด้อยฐานะทางเศรษฐกิจและสังคม

(3) ส่งเสริม สนับสนุนการเตรียมความพร้อมอย่างมีมาตรฐานแก่เด็กปฐมวัยในรูปแบบที่หลากหลาย โดยดำเนินการเป็นกระบวนการร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน และครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาสให้ได้รับบริการแบบให้เปล่า

แนวทางที่สอง ขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานตามแนวระบบโรงเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่า โดย

(1) รัฐลงทุนจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นแบบให้เปล่า และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาโดยรัฐอุดหนุนค่าใช้จ่ายต่อหัวในอัตราเดียวกับการศึกษาของรัฐในรูปแบบที่เหมาะสม ให้ประโยชน์ถึงตัวเด็กมากที่สุด

(2) สถาบันการศึกษา เพิ่มรูปแบบการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและอาชีวศึกษาให้มีทางเลือกที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกตามความถนัดและเหมาะสมกับสภาพปัญหาหรือข้อจำกัดของตน โดยเฉพาะการนำเทคโนโลยีมาช่วยขยายบริการเพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าถึงบริการการศึกษามากที่สุด

(3) รัฐต้องเร่งเสริมสร้างโอกาสทางการศึกษาสำหรับกลุ่มด้อยโอกาสต่างๆ โดยรัฐหรือหน่วยงานทางการศึกษาให้การสนับสนุนองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชุมชน ที่ดำเนินงานให้บริการการศึกษาอย่างมีคุณภาพและ/หรือริเริ่มนวัตกรรมทางการศึกษา ทั้งด้านวิชาการและด้านงบประมาณในรูปแบบเงินอุดหนุนทั่วไปโดยมีระบบการติดตาม กำกับ ดูแล เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินงาน

(4) รัฐและสถานศึกษาใช้มาตรการช่วยเหลือเป็นพิเศษสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส รวมทั้งกลุ่มสตรีด้อยโอกาส ให้เข้าถึงบริการทางการศึกษาและได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ รวมทั้งป้องกันการออกจากระบบโรงเรียนกลางคัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น เช่น การให้ทุนเรียนและ/หรือฝึกอาชีพ การจัดที่พัก อาหาร ความช่วยเหลืออื่นๆ ตามสมควรแก่การดำรงชีพ และบริการที่ปรึกษาแก่ครอบครัวเพื่อให้มีส่วนร่วมในการวางแผนการศึกษา และฝึกอาชีพให้แก่เด็กและเยาวชน

(5) ชุมชนและสถาบันสังคมต้องมีบทบาทในการจัดการศึกษาและตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา รวมทั้งชุมชนควรตระหนักถึงสิทธิและพิทักษ์สิทธิของเด็กในการได้รับบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง

แนวทางที่สาม ขยายการศึกษานอกโรงเรียนและการฝึกอบรมเพื่อยกระดับความรู้พื้นฐานและทักษะอาชีพแก่แรงงานและประชาชนทั่วไป โดย

(1) หน่วยงานของรัฐและสถานประกอบการร่วมกันประสานการจัดการศึกษาเพื่อยกระดับพื้นฐานความรู้สามัญของแรงงานในสถานประกอบการรวมทั้งเยาวชนและประชาชนโดยทั่วไปที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบโรงเรียนให้ถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

(2) สถาบันการศึกษาทั้งรัฐและเอกชน ภาคธุรกิจ ร่วมมือกันจัดการฝึกอบรมแก่กำลังแรงงานให้สอดคล้องกับภาวะการมีงานทำและความต้องการของตลาดแรงงานอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง โดยในภาคอุตสาหกรรมและบริการ มุ่งเน้นให้มีขีดความสามารถที่จะทำงานในลักษณะช่างฝีมือ ช่างกึ่งฝีมือ ผู้ชำนาญการในเทคโนโลยีที่ทันสมัย ส่วนในภาคเกษตรกรรมแผนใหม่ในเขต ชลประทาน เกษตรกรรมแบบผสมผสานในพื้นที่เกษตรน้ำฝน รวมทั้งเทคนิคการอนุรักษ์ดินและน้ำ สำหรับผู้ประกอบการอาชีพส่วนตัวรายย่อยมุ่งเน้นให้มีความรู้และทักษะในการประกอบการ

(3) สถาบันการศึกษาและสื่อมวลชน ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยขยายบริการการศึกษา และเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารตลาดแรงงานแก่ผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนให้ได้มีโอกาสเรียนรู้และรับทราบความเคลื่อนไหวของตลาดแรงงานได้อย่างกว้างขวางและต่อเนื่องตลอดชีวิต รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงความรู้ทั้งในและนอกระบบโรงเรียนเข้าด้วยกัน

(4) สร้างมาตรฐานการจูงใจภาคเอกชน สถานประกอบการให้ลงทุนจัดฝึกอบรมหรือร่วมมือกับสถาบันการศึกษาจัดฝึกอบรมและส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาให้แก่พนักงาน โดยรัฐให้สิทธิพิเศษทางภาษี จัดตั้งกองทุนอุดหนุนการศึกษา/อบรม ส่งเสริม/สนับสนุนการจัดตั้งโรงเรียนในโรงงาน และการจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมเฉพาะวิชาในสาขาที่ต้องการฝีมือและความชำนาญสูง รวมถึงการใช้มาตรการส่งเสริมการลงทุน สนับสนุนการฝึกฝีมือ เป็นต้น

(5) ทุกสถานศึกษาควรมีบริการแนะแนวการศึกษาเกี่ยวกับฝึกอบรมเพื่ออาชีพแก่ผู้สำเร็จการศึกษา เพื่อให้ผู้ที่ไม่ต้องการศึกษาต่อได้รับการเพิ่มทักษะอาชีพ เพื่อเป็นกำลังแรงงานใหม่ที่มีคุณภาพ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ประชาชนทั่วไปได้มีโอกาสเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ด้วย

แนวทางที่สี่ พัฒนาระบบการเรียนรู้และขยายเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน โดย

(1) รัฐและเอกชนส่งเสริมและพัฒนาระบบการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อให้สามารถคิดวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา สามารถกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิดและทิศทางการพัฒนาชุมชนและทิศทางการเผชิญการเปลี่ยนแปลง

(2) หน่วยงานของรัฐ สถาบันการศึกษาและองค์กรชุมชน สนับสนุนความริเริ่มของผู้นำและปราชญ์ชาวบ้าน ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง สิ่งแวดล้อมในชุมชน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวคิดและทิศทางการเผชิญการเปลี่ยนแปลง

(3) ให้สถาบันศาสนาเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจิตใจ กระบวนการเรียนรู้ และการแก้ปัญหาของชุมชน/จังหวัด การจัดการศึกษา รวมทั้งการพิทักษ์สิทธิเด็กทางการศึกษา ร่วมกับครอบครัว ชุมชน และโรงเรียน ตลอดจนทั้งสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือระหว่างพหุภาคี ได้แก่ ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน

(4) สถานศึกษาและครูต้องให้คำแนะนำและหาวิธีการให้ครอบครัว ชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ ทั้งกิจกรรมในหลักสูตรของโรงเรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ

(5) กระทรวงศึกษาธิการจำเป็นต้องพัฒนาระบบการเทียบความรู้ของผู้เรียนในชุมชน เพื่อแสดงถึงการยอมรับในกระบวนการพัฒนาเรียนรู้ของชุมชน

(6) สถาบันการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภูมิภาค ในท้องถิ่นประสานกับชุมชนเร่งพัฒนาองค์ความรู้และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย เพื่อเสริมการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน รวมทั้งการขยายเครือข่ายการเรียนรู้ โดยรัฐหรือสถาบันต่างๆ ในสังคมจัดสรรและระดมทรัพยากรเพื่อจัดตั้งกองทุนพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ของชุมชน

แนวทางที่ห้า ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อมวลชนขยายบริการการศึกษาและขยายแหล่งความรู้ โดย

(1) ให้หน่วยงานทางการศึกษาทุกสังกัดพัฒนาระบบข้อมูลอย่างเป็นระบบสามารถเชื่อมโยงข้อมูลซึ่งกันและกัน และกับแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ เช่น ห้องสมุด ด้วยเครือข่ายคอมพิวเตอร์ระบบต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู อาจารย์ และประชาชนทั่วไปสามารถใช้บริการข่าวสาร ข้อมูลได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว

(2) ให้สื่อมวลชนของรัฐ เช่น สถานีวิทยุโทรทัศน์ช่อง 11 สถานีวิทยุศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ รวมทั้งสถานีวิทยุเครือข่ายของเหล่าทัพต่างๆ ผลิตรายการที่มีคุณภาพเพื่อการศึกษาและการเรียนรู้ของประชาชน โดยรัฐจัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ

(3) ให้สถานีวิทยุโทรทัศน์และสถานีวิทยุกระจายเสียง ให้การสนับสนุน ผู้ผลิตและผู้นำเสนอรายการที่มีสาระประโยชน์และคุณภาพดี โดยการลดหรือยกเว้นค่าเช่าเวลาสถานี หรือรัฐให้การอุดหนุนแก่ผู้ผลิตรายการที่มีคุณภาพให้สิ่งจูงใจด้านภาษี ให้การยกย่อง โดยเฉพาะรายการเด็กและครอบครัว รายการการส่งเสริมทักษะในการประกอบอาชีพ ฯลฯ เป็นต้น

(4) องค์กรสื่อมวลชนต้องมีความเข้มแข็งในการกำกับดูแลสื่อมวลชนด้วยกันให้มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาเด็ก ชุมชนและสังคม รวมทั้งมีจรรยาบรรณในการเสนอข่าวและสาระประโยชน์ต่อสังคม

(5) ประชาชนผู้บริโภคลือควรรวมตัวเป็นกลุ่ม ทั้งในระดับชุมชนท้องถิ่น ภูมิภาคและระดับประเทศ เพื่อปกป้องและรักษาผลประโยชน์ของผู้บริโภค และเพื่อเฝ้าระวังและเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับสื่อและรายการที่ควรและไม่ควรบริโภค

(6) กำหนดให้การสนับสนุนรายการเพื่อการศึกษาเป็นเงื่อนไขของการให้สัมปทานด้านโทรคมนาคม และด้านสื่อสารมวลชนของรัฐ

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้น มติคณะรัฐมนตรีพิจารณาให้ความเห็นชอบเกี่ยวกับนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2542 และเพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบาย ดังที่กำหนดไว้แล้ว จำเป็นต้องคิดวิเคราะห์และใช้มาตรการที่มีประสิทธิภาพและมีความเป็นไปได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน มาตรการที่กำหนดไว้ต่อไปนี้ ส่วนหนึ่งนำมาจากข้อกฎหมายที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่ง พุทธศักราช 2540 อีกส่วนหนึ่งเป็นมาตรการที่กำหนดขึ้นด้วยความเชื่อว่าจะทำให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ทัวถึงและมีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) ดังมีรายละเอียดดังนี้

มาตรการที่ 1 รัฐจัดการศึกษาให้มีรูปแบบหลากหลาย ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามศักยภาพ และตามสภาพการณ์ท้องถิ่น

เนื่องจากการจัดการศึกษาทำได้โดยรูปแบบต่างๆ หลายรูปแบบและหลายวิธีการในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย และผู้รับผิดชอบการศึกษาหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน อีกทั้งมีวิธีการจัดได้เฉพาะบุคคล จัดเป็นกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ วิธีการเรียนก็อาจจะแตกต่างกันไปพร้อมๆ กับเพื่อนในระบบชั้นเรียน หรือบางส่วนก็เรียนด้วยตนเองโดยการใช้สื่อทางการศึกษาที่แตกต่างกัน เช่น เรียนด้วยระบบแบบเรียนด้วยตนเอง ระบบทางไกลโดยไปรษณีย์ผ่านดาวเทียม หรือระบบการโต้ตอบโดยใช้สื่อโทรคมนาคม (Interactive Learning) นอกจากนั้นที่ใช้กันมาก ในกรณีที่ขาดแคลนครูคือระบบพี่สอนน้อง เพื่อนสอนเพื่อน (Peer Teaching) และอื่นๆ ผู้เรียนเองก็มีความแตกต่างกันทางด้านสติปัญญา ความเข้าใจ ความถนัด ระยะทางระหว่างบ้านกับโรงเรียน ฐานะทางเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และอื่นๆ

จากความแตกต่างทั้ง 2 ประการนี้ เป็นหลักในการจัดการศึกษาที่สำคัญ ฉะนั้นองค์กรต่างๆ ที่รับผิดชอบทางการศึกษาทั้งของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเอกชนจะต้องเลือกวิธีการที่เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนให้สอดคล้องกับรูปแบบต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามีคุณภาพและทั่วถึง

มาตรการที่ 2 มรดกของสังคมไทยที่ได้สั่งสมมาหลายร้อยปี ได้ช่วยให้ประเทศพื้นภาวะวิกฤติมาได้ทุกยุคทุกสมัย ต้องจัดให้เป็นแกนของการเรียนรู้ โดยปรับให้เหมาะสมกับอายุระดับ และท้องถิ่นของผู้เรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน มรดกดังกล่าว ได้แก่ สถาบันพระมหากษัตริย์ สถาบันศาสนา ค่านิยม การเอื้ออาทร ความมีน้ำใจต่อกัน ความรักถิ่น-รักชาติ การรักษาดินแดน การรักษาสถาบัน มรดกด้านศิลปะ สถาปัตยกรรมไทย แพทย์แผนไทย อาหารไทย ระบบครอบครัว ปราชญ์ชาวบ้าน เครือข่ายประชาชน และภูมิปัญญาไทยด้านการผลิตและด้านอาชีพต่างๆ

เนื่องจากสังคมปัจจุบันกำลังสับสนเพราะขาดการศึกษาขั้นพื้นฐานของความเป็นตนเอง จนบางครั้งบางกลุ่มอนุมานว่า ประเทศไทยไม่มีอะไรเป็นของตนเองทุกอย่างล้วนแต่เป็นสิ่งที่ “นำเข้า” จากประเทศอื่น จึงแสวงหาแต่สิ่งที่ “นำเข้ามาแล้ว” และ “สิ่งที่จะนำเข้า” มาใหม่ จนเกิดกระแสตื่นของใหม่จากนอกประเทศ ประสบปัญหาวิกฤติ ทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี จะเน้นความสำคัญของมรดกไทยเพื่อให้มีโอกาสได้ศึกษาให้เหมาะสมกับระดับและวัยของนักเรียน ตลอดจนท้องถิ่นที่สถานศึกษาตั้งอยู่ ซึ่งจะช่วยให้คนไทยมีความเป็นไทยภูมิใจในมรดกไทยและดำรงชีวิตอยู่อย่างไทย และพัฒนาชุมชนของตนเองตลอดจนพัฒนาประเทศ โดยใช้มรดกไทยเป็นฐานอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ดังนั้นวิธีการจัดการศึกษาต้องพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้โดยใช้มรดกทางวัฒนธรรมเป็นแกน ทั้งนี้ต้องจัดเนื้อหาความยากง่ายและความลุ่มลึกให้เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้มีโอกาสศึกษา ค้นคว้า ทดลอง โดยมีครูช่วยเหลือตามความเหมาะสม

ในระดับประเทศ จะต้องมีการหรือสถาบันที่มีหน้าที่ศึกษา วิจัยและพัฒนาสิ่งที่เป็นมรดกของสังคมไทยให้ก้าวหน้าต่อไป มีการผลิตตำราและแบบเรียนที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าอย่างเป็นระบบเพื่อใช้กับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรการที่ 3 รัฐสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ตามที่กำหนดไว้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 มาตรา 43 และมาตรา 289

เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งเป็นเจ้าของท้องถิ่นย่อมรู้ ปัญหาความต้องการและรู้วิธีการแก้ปัญหาได้เป็นอย่างดี ในด้านการศึกษาจึงเน้นเนื้อหาสาระที่จะให้ผู้เรียนในท้องถิ่นเรียนรู้มากกว่าบุคคลภายนอกที่อยู่ทีอื่น อยู่ใกล้ชิดกับกลุ่มผู้เรียน ฐานะภาพของท้องถิ่นเป็นอย่างดี ย่อมสามารถจัดการศึกษาอบรมได้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสามารถจัดได้ทั่วถึงกว่า

ที่ส่วนกลางจะดำเนินการเอง โดยส่วนกลางจะให้การสนับสนุนด้านต่างๆ ตลอดจนกำกับด้านมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา

ซึ่งมีขั้นตอนในการดำเนิน คือ กำหนดหลักเกณฑ์และขั้นตอนการถ่ายโอนภารกิจการจัดการศึกษา ทั้งอำนาจและหน้าที่ทั้งการบริหารและการจัดการหลักสูตร การวัดผล การบริหารครู และครูบุคลากรทางการศึกษา งบประมาณ ตลอดจนตรวจสอบการประเมินผล การจัดการศึกษา อบรมจากราชการส่วนกลางและราชการ ส่วนภูมิภาคให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องและต้องดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในปี พ.ศ. 2545

มาตรการที่ 4 กำหนดบทบาทของรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการศึกษา

การกำหนดบทบาทจะทำให้เกิดความชัดเจนในบทบาท อำนาจและหน้าที่ที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาอบรมของหน่วยงานแต่ละระดับ ทั้งระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น ระดับองค์กรย่อยของรัฐและเอกชน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงมหาดไทยและสำนักงาน งบประมาณ ร่วมกันกำหนดให้ชัดเจนในเรื่องของการกำหนดและดูแลนโยบายการศึกษาอบรม การฝึกอบรม ศิลปะ และวัฒนธรรม การจัดการศึกษาพิเศษอื่น, การกำหนดหลักสูตร สื่อ และเทคโนโลยีการเรียนการสอน, การจัดสรรงบประมาณ การบริหารการจัดการโรงเรียน การตรวจสอบ การดำเนินงานของสถานศึกษา การประเมินและการประกันคุณภาพการศึกษา การควบคุมมาตรฐานวิชาชีพ การพัฒนาครู, การกำกับ ดูแล คุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาและการนำสื่อและเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการฝึกอบรม ในลักษณะเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย

มาตรการที่ 5 รัฐสนับสนุนให้ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน ครอบครัวยุทธศาสตร์สถาบันศาสนามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมีส่วนร่วมในการระดมทุนเพื่อการจัดการศึกษา

เนื่องจากรัฐได้กำหนดทิศทางให้หน่วยราชการทำหน้าที่กำหนด นโยบายส่งเสริมและกำกับมาตรฐานการศึกษา และจะเพิ่มให้เอกชน องค์กรเอกชน สมาคม มูลนิธิ สถาบันศาสนามีบทบาทในการดำเนินการมากขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะหน่วยงานเหล่านั้นมีทรัพยากร มีศักยภาพที่จะช่วยรัฐในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี ในรูปแบบที่หลากหลายและเหมาะสมกับท้องถิ่น ดังนี้

(1) รัฐสนับสนุนงบประมาณ เงินอุดหนุนในรูปแบบบัตรอุดหนุน การยกเว้นภาษี และให้สิทธิประโยชน์อื่นที่เป็นประโยชน์ทางการศึกษาให้แก่ชุมชนเอกชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนา ตามความเหมาะสม สำหรับครอบครัว หากมีความประสงค์จะจัดการศึกษาให้กับบุตรหลานเอง รัฐจะจัดหลักสูตรหนังสือแบบเรียนคู่มือการสอนให้

(2) รัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการและการพัฒนาบุคลากรทางการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อให้ชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน สถาบันศาสนาจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนด

(3) รัฐมีหน้าที่กำกับคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนจากรัฐ

(4) เพื่อให้การดำเนินการระหว่างรัฐกับเอกชนมีการประสานสัมพันธ์กันอย่างดี จะต้องจัดให้มีคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับเอกชน เพื่อกำหนดแนวทางการบริหารและการจัดการ ตลอดจนการระดมทุนเพื่อการจัดการศึกษา

มาตรการที่ 6 ให้รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม – บาลี และแผนกสามัญศึกษาได้เรียนอย่างมีคุณภาพเท่าเทียมกันกับการที่รัฐสนับสนุนการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนปกติของรัฐ

เนื่องจากมีเยาวชนกลุ่มหนึ่งที่มีความสนใจและพ่อแม่ผู้ปกครองก็สนับสนุนให้ทางเลือกนี้เพื่อการศึกษา แต่ในสภาพปัจจุบันระบบการศึกษาระบบนี้ยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินใกล้เคียงกับโรงเรียนปกติ รัฐจึงควรสนับสนุนให้การศึกษาระบบนี้มีคุณภาพยิ่งขึ้น ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้คือ

(1) จัดระบบให้พระภิกษุ สามเณร ได้ศึกษาหลักพระศาสนาทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติให้มีพื้นฐานเพียงพอที่จะอบรมสั่งสอนประชาชนในทางคุณธรรม ศีลธรรมได้

(2) ให้รัฐจัดงบประมาณสนับสนุนและระดมทุนร่วมกับสถาบันศาสนา เพื่อให้การจัดการศึกษาสำหรับทางเลือกนี้เท่าเทียมกับการจัดการศึกษาของทางเลือกอื่นๆ

(3) จัดระบบการบริหารจัดการให้เกิดประสิทธิภาพ โดยให้ประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมมากขึ้น

มาตรการที่ 7 รัฐจัดและสนับสนุนเอกชน และองค์กรต่างๆจัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสทุกกลุ่มเป้าหมายเป็นการเฉพาะ ทั้งการศึกษาสงเคราะห์และการศึกษาพิเศษในรูปแบบการศึกษาในระบบการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามศักยภาพและสภาพของ ผู้เรียน

ปัจจุบันรัฐจัดการศึกษาให้กับประชากรกลุ่มผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสได้น้อย คนกลุ่มนี้พึ่งตัวเองไม่ได้ เป็นภาระสังคมที่จะต้องดูแล ประกอบกับรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน กำหนดให้รัฐดูแลประชาชนกลุ่มนี้ตามที่กำหนดไว้เป็นกรณีพิเศษ

ดังนั้น รัฐต้องใช้วิธีการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับสภาพทางสติปัญญาและสภาพทางกายภาพของแต่ละบุคคล ให้การศึกษอบรรลุให้กับกลุ่มคนที่จัดการศึกษาประเภทนี้เป็นกรณีพิเศษ จัดงบประมาณ จัดบุคลากร จัดอุปกรณ์การเรียนการสอนเครื่องมือ ให้เหมาะสมแก่กลุ่มบุคคลเหล่านี้อย่างยิ่งพอ ให้กรมที่มีสถานศึกษาร่วมมือกันในการวางแผนประสานงาน การติดตามและประเมินผล

มาตรการที่ 8 สำหรับประชากรวัยแรงงานที่พลาดโอกาสทางการศึกษาในระบบปกติ ให้รัฐจัดหรือสนับสนุนให้เอกชนหรือองค์กรต่างๆจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้โดยรูปแบบต่างๆ ทั้งการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยให้ครอบคลุมและทั่วถึงประชากรในกลุ่มนี้

เนื่องด้วยประชากรวัยแรงงานจำนวนมากไม่ได้รับการศึกษาอบรมขั้นพื้นฐานที่เหมาะสมเป็นแรงงานที่ขาดคุณภาพ จึงทำให้ผลผลิตไม่ได้มาตรฐานและไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรความยากจนไปชั่วลูกหลาน ดังนั้น รัฐจึงได้ใช้วิธีการดังต่อไปนี้คือ

(1) ให้กรมที่มีสถานศึกษา ซึ่งมีสถานศึกษากระจายอยู่ทั่วประเทศเพิ่มบทบาทในการจัดการศึกษานอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย ควบคู่ไปกับการจัดการศึกษาในระบบ ซึ่งมีความพร้อมในด้านทรัพยากรต่างๆอยู่แล้วในระดับหนึ่งแต่ก็ต้องจัดทรัพยากรเสริมเพื่อให้หน่วยงานเหล่านี้ปฏิบัติหน้าที่อย่างมีคุณภาพยิ่งขึ้น

(2) สนับสนุนให้สถานประกอบการจัดการศึกษาอบรมให้กับพนักงานหรือลูกจ้างของตนเองที่มีอายุวัยแรงงานที่พลาดโอกาสศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรการที่ 9 รัฐจะจัดโครงการเฉพาะกิจเพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นเสี่ยงภัยและทุรกันดารโดยเฉพาะ

เนื่องจากเด็กและเยาวชนในท้องถิ่นทุรกันดารและเสี่ยงภัยที่ไม่ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึงและได้มาตรฐาน คุณภาพการศึกษาของนักเรียนต่ำกว่าผู้สำเร็จการศึกษาในพื้นที่ปกติ ขาดแคลนสื่อ แบบเรียน อุปกรณ์การเรียน ครูภัณฑ์ที่จำเป็นเพื่อใช้ประกอบการเรียนการสอน และมีน้อยกว่าที่โรงเรียนปกติได้รับ นอกจากนี้ครูส่วนใหญ่มาจากภูมิภาคต่างถิ่น ไม่คุ้นเคยกับภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ครูปรับตัวได้ยาก และครูขาดการจูงใจที่จะจัดการเรียนการสอนให้กับเด็ก

อย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับวิธีการจัดการศึกษาตามมาตรการที่ 9 มี 2 ระยะ คือ การจัดการศึกษาในระยะสั้น ได้แก่ กำหนดกลุ่มเป้าหมายพื้นที่และโรงเรียนในท้องถิ่นทุรกันดารและเสี่ยงภัยให้ชัดเจน, เพิ่มเบี้ยกันดาร เบี้ยเสี่ยงภัยและเพิ่มสวัสดิการพิเศษให้แก่ครูผู้สอน ให้ขวัญกำลังใจและให้แรงจูงใจโดยวิธีการต่างๆ, โรงเรียนที่ขาดครู ให้จัดอาสาสมัครครูฝึกสอนไปช่วยสอนและจัดอบรมครูให้กับโรงเรียนในพื้นที่ที่กำหนด ส่วนการจัดการศึกษาในระยะยาว ได้แก่ การให้ทุนแก่เด็กข้างเผือกในหมู่บ้านที่อยู่ในท้องถิ่นทุรกันดารและเสี่ยงภัย ไปเรียนวิชาครูเพื่อกลับไปทำงานยังหมู่บ้านนั้นๆ

มาตรการที่ 10 รัฐจัดให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้จะมุ่งปฏิรูป 4 ด้าน คือ 1) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน 2) ครูและบุคลากรทางการศึกษา 3) การบริหารการจัดการ 4) การประกันคุณภาพการศึกษา และมาตรฐานการศึกษา

สำหรับเหตุผลของการปฏิรูปการศึกษา คือ หลักสูตรและประสบการณ์เรียนรู้เป็นเรื่องที่อยู่ห่างไกลตัวเด็ก โอกาสที่เด็กจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเอง ครอบครัว ประเพณี วัฒนธรรมของชุมชน แหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชน ปัญหาที่ชุมชนประสบตลอดจนวิธีการที่ชุมชนควรจะทำร่วมกัน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆยังไม่มีโอกาส ได้นำมาเรียนมาสอนในห้องเรียน และที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ครูจะเป็นผู้บอกผู้สอน โดยเด็กเป็นผู้ทำตามและท่องจำ โอกาสที่เด็กจะได้ใช้ความคิดริเริ่ม วิเคราะห์ สังเคราะห์ เรื่องราวต่างๆ ที่เป็นบทเรียนโดยมีครูเป็นผู้สนับสนุนมีน้อย นอกจากนี้กระบวนการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมไม่ได้น่าสนใจ วิธีการตลอดจนเครื่องมือที่เป็นแรงจูงใจให้เด็กอยากศึกษาค้นคว้า ผลที่ได้คือ เด็กขาดวิธีการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง

ดังนั้น วิธีการดำเนินการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอยู่ในโลกปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมแห่งความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ มีดังต่อไปนี้

(1) ปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรที่มีอยู่แล้ว โดยใช้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นเนื้อหาสาระเสริมด้วยบทเรียน เสริมด้วยบทเรียนที่เป็นเนื้อหาสาระระดับประเทศและระดับสากล ทั้งนี้ให้เหมาะสมตามวัยและระดับชั้น

(2) ครูต้องมีความรู้ด้านจิตวิทยาเด็ก และจัดกิจกรรมให้เด็กเป็นผู้กระทำให้เหมาะสมกับวัยเด็ก จัดประสบการณ์นำสิ่งแวดล้อมและสิ่งต่างๆ ในท้องถิ่นรอบโรงเรียนเป็นแหล่งความรู้ให้เด็กเรียนรู้ ค้นคว้า โดยครูเป็นผู้สนับสนุนและให้กำลังใจ ให้เด็กมีความสุขกับการเรียน

(3) การบริหารการจัดการต้องจัดสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน ตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องมือที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของเด็กแต่ละวัยและต้องให้โอกาสเด็กได้ใช้เครื่องมือ เครื่องมือเหล่านั้น

(4) สถาบันที่มีหน้าที่รับผิดชอบผลิตและฝึกอบรมครู รวมทั้งหน่วยงานที่ครูสังกัดจะต้อง เน้นให้ครูมีความรอบรู้ ลุ่มลึกในวิชาชีพครูและยึดมั่นในจรรยาบรรณของความเป็นครู

(5) คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาจะต้องมีการตรวจสอบและประเมินความก้าวหน้า เป็นระยะๆ รวมทั้งประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ของเด็ก

(6) ให้มีการประเมินผลการสอนและการปฏิบัติงาน ในภารกิจหน้าที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนของครูทุกรอบปีการศึกษา

(7) การบริหารและการจัดการศึกษาจะต้องมีการตรวจสอบ ติดตามและประเมินเป็นระยะๆ โดยให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการตรวจสอบและประเมินผล และผลการประเมินนั้นให้ถือว่าเป็นข้อมูลสาธารณะ

(8) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความถูกต้องแม่นยำในระบบข้อมูล สำหรับการบริหารและการจัดการ จะต้องสร้างระบบข้อมูลสารสนเทศเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กรที่รับผิดชอบด้าน การศึกษาขั้นพื้นฐาน

มาตรการที่ 11 รัฐกำหนดแนวทางการจัดงบประมาณเพื่อการศึกษาขั้นพื้นฐานตาม ความสามารถทางเศรษฐกิจของรัฐ เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับการลงทุน การดำเนินงานของ สถานศึกษา และส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในสถานศึกษาของรัฐ และจะอุดหนุนสถานศึกษาเอกชน เฉพาะส่วนที่เป็นค่าเล่าเรียนในอัตราที่เท่ากันกับผู้เรียนในสถานศึกษาของรัฐ เว้นแต่การจัดการ การศึกษาสำหรับผู้พิการและผู้ด้อยโอกาส รัฐจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายอื่นๆ ตามความเหมาะสม ได้แก่ ค่าที่พัก อาหาร เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย แบบเรียน สื่อเสริมการเรียนรู้สำหรับคนพิการ

อาศัยสาระสำคัญของมาตรการนี้ งบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน จะแบ่ง ออกเป็น 3 ส่วน คือ

(1) งบลงทุน ซึ่งได้แก่ ที่ดิน อาคาร และสิ่งก่อสร้างอื่นๆ รวมทั้งครุภัณฑ์พื้นฐานที่จำเป็น ผู้เป็นเจ้าของสถานศึกษาจะเป็นผู้รับผิดชอบงบประมาณส่วนนี้ ไม่ว่าเจ้าของจะเป็นรัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือสถาบันศาสนา

(2) งบดำเนินการ ได้แก่ เงินเดือนครู และบุคลากรทางการศึกษา ค่าเล่าเรียน และค่าสาธารณูปโภค รัฐจะรับผิดชอบโดยคำนวณค่าใช้จ่ายต่อนักเรียนหนึ่งคนต่อหนึ่งปี ค่าใช้จ่ายในส่วนนี้จะแตกต่างกันตามระดับและประเภทของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ว่านักเรียนสังกัดสถานศึกษาใด ค่าใช้จ่ายส่วนนี้จะอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ

(3) งบค่าใช้จ่ายส่วนตัว ซึ่งได้แก่ ค่าอาหาร เสื้อผ้า พาหนะ แบบเรียน เครื่องเขียนและอุปกรณ์ รัฐจะรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายส่วนนี้ เฉพาะผู้ยากไร้และผู้ด้อยโอกาส

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาของชาวกวย

3.1 วิถีชีวิตชาวกวย เนื้อหาประกอบด้วย

3.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์

3.1.2 ลักษณะทั่วไปของชาวกวย

3.1.3 โครงสร้างสังคมหมู่บ้าน

3.1.3.1 ครอบครัวและเครือญาติ

3.1.3.2 กลุ่มสังคมในหมู่บ้าน

3.1.3.3 ประเพณีและความเชื่อ

3.1.1 กลุ่มชาติพันธุ์

ชาวกวย หรือ กวย เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ คำว่า กวย นี้เป็นชื่อที่ชาวกวยเรียกตัวเอง แปลว่า “คน”

กลุ่มชาติพันธุ์ “กวย” หรือ “กวย” มีหลักฐานปรากฏในกฎหมายอยุธยา ฉบับพ.ศ. 1974 ซึ่งตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ. 1976 - 1991) มีข้อความตอนหนึ่งระบุว่า พ่อค้าต่างชาติที่เดินทางเข้ามาค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา ประกอบด้วย ชาวอินเดีย มลายู ไทยใหญ่ กวย แกว (ญวน) และชาติอื่นๆ หลักฐานนี้เป็นหลักฐานขั้นต้น (Primary Source) ที่เก่าที่สุดปรากฏในราชสำนักสยามที่ใช้คำว่า “กวย” หลักฐานขั้นต้นที่กล่าวถึง ลำดับต่อมาปรากฏในพงศาวดารเมืองละแวก (ประเทศกัมพูชาในขณะนั้น) ได้กล่าวถึงพระเจ้าบรมราชาผู้ครองนครธม (พ.ศ. 1980 - 2017) ทรงขอความช่วยเหลือกองทัพจากเจ้ากวย ที่ตั้งอยู่เมือง ตบงขมูม (Thbong Khmum) ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเขมรและอยู่ทางตอนใต้ของเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้ส่งทหารไปช่วยพระองค์ปราบกบฏ เมื่อกองทัพทั้งสองปราบกบฏสำเร็จ ประมุขทั้งสองได้มีความสัมพันธ์กันด้วยไมตรีอันดียิ่ง ในช่วงที่ชาวกวยเข้ามาค้าขายเคยมีการปกครองเป็นอิสระอยู่ทางตอนเหนือของเขมร ในเขตจังหวัดกัมปงมิตติดกับดินแดนลาวตอนใต้ปัจจุบัน

ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีเป็นต้นมา ไทยได้ขยายอำนาจทางการเมืองและการปกครองมายังภาคอีสาน ดินแดนเมืองสุรินทร์ ศรีสะเกษ และเมืองเดชอุดม ถูกเรียกว่า หัวเมืองเขมรป่าดง เพราะเป็นดินแดนที่อยู่ชายขอบ (periphery) ของอาณาจักรไทยในสมัยนั้น สภาพทั่วไปเต็มไปด้วยป่าทึบ ชายฉกรรจ์แถบนี้ต้องเก็บของป่า เช่น ผลเร็ว น้ำผึ้ง ชัน นอแรด ฯลฯ เป็นส่งส่วยราชสำนักกรุงเทพฯ ประชาชนในแถบนี้จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” และเนื่องจากพวกเขาเป็นกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ จึงถูกเรียกว่า “ส่วย” เรื่อยมา ความหมายอีกอย่างหนึ่งของคำว่า “ส่วย” ตามความรู้สึกของคนกลุ่มอื่น คือ กลุ่มชนที่ยังไม่เจริญหรือมีคุณลักษณะต่างๆ (General Characteristics) ที่ด้อยกว่าชนกลุ่มอื่นๆ ในแง่ความรู้สึกทางวัฒนธรรม ส่วย จึงหมายถึง พวกที่มีวัฒนธรรมต่ำกว่าเพื่อนบ้าน คือ เขมรและลาว

เมื่อชาวตะวันตกเข้ามาศึกษาเรื่องชาติพันธุ์วรรณนาในอินโดจีน จึงเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ที่เรียกว่า ส่วยตามที่ทางราชการในอดีตเรียกกันไปด้วย เช่น ไชยเดนฟาเดน (Seidenfaden) ชาวเดนมาร์กซึ่งรัฐบาลไทยได้จ้างให้เป็นครูฝึกหัดตำรวจ มณฑลอีสานในสมัยรัชกาลที่ 5 ประจำอยู่ที่อุบลราชธานี เขามีความสนใจกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในอีสาน จึงเดินทางไปศึกษาชาวภูย ชาวภูไท ชาวไซ และอื่นๆ สรุปคุณลักษณะของชาวภูยที่อาศัยอยู่ใกล้กับเขมรและลาว ว่าการยอมรับวัฒนธรรมของเขมรและลาว และนิยมพูดภาษานั้นๆ เขาเรียกพวกเขาที่ยอมรับวัฒนธรรมเขมร เช่น ภาษาลาวว่า เขมรส่วย (Khmer-Soai) และเรียก ลาวส่วย (Lao-Soai) กับชาวภูยที่ยอมรับวัฒนธรรมภาษาลาวเป็นภาษาพูด ส่วนที่ยังคงรักษาเอกลักษณ์ด้านภาษาพูดและความเป็นภูยของตนเองเหมือนในอดีต ไชยเดนฟาเดนเรียกว่า กวย หรือ “ภูย” (Kui) ตามชื่อเดิม ในที่นี้จึงเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ว่า ภูย ตามที่ปรากฏหลักฐานครั้งแรกในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่อ้างมาในข้างต้น (ไพฑูริย์ มีกุล, 2542)

กลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาภูยแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อยๆ ตามสำเนียงที่พูด หรือตามสภาพภูมิประเทศที่ตั้งถิ่นฐาน เช่น ชาวภูยที่อยู่ใกล้ภูเขาในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี เรียกตนเองว่า ชาวบลู หรือบรู ชาวภูยที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษเรียกตนเองว่า “เยอ” เป็นต้น กลุ่มภูยที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยแบ่งเป็นกลุ่มๆ ได้ดังนี้

(1) ภูยมะไฮ (Kui M'ai) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มที่อยู่ใกล้ภูเขา ภาษาภูยเรียกชื่อภูยเขาว่า บลู จึงเรียกตนเองว่า บลู หรือบรู อาศัยอยู่ในเขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่างแม่น้ำและดินแดนลาวตอนใต้

(2) ภูยมะลอ (Kui M'lo) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัด อุบลราชธานี และศรีสะเกษ

(3) ภูยเยอ หรือโย (Kui Yer,Yo) อาศัยอยู่ในเขต จังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ

(4) กูยมะลัว หรือมะหลัว (Kui M'loa) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์

(5) กูยอะเจียง หรือกูยอะจิ่ง (ส่วยข้าง) อาศัยอยู่ในเขต อำเภอท่าตูม และอำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เรียกชื่อกลุ่มนี้ตามความชำนาญในการคล้องช้างนั่นเอง

ในเวลาต่อมาชาวกูยได้อพยพไปอยู่ในบริเวณที่ยังเป็นป่าดง หรือที่ว่างเปล่ายังไม่มีผู้จับจองทำกิน ในเขตจังหวัดใกล้เคียงอีกหลายจังหวัด เช่น บุรีรัมย์ นครราชสีมาและมหาสารคาม เป็นต้น

ในดินแดนเขมร ดูโฟเซ่ (Duffose) ชาวฝรั่งเศสได้ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์กูย และพิมพ์เผยแพร่ พ.ศ. 2477 เขาแบ่งชาวกูยออกเป็น 5 กลุ่ม คือ กูยดำไร (Damrai) หรือ กูยอะจิ่ง กูยนลัว (N'lur) กูยกระฮอล (Kraol) กูย (O) และกูยนะตริระ (N'tra)

ส่วนชาวกูยที่อาศัยในดินแดนลาวตอนใต้แถบแขวงเมืองจำปาศักดิ์ อุดบือ และแสนปาง ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามีชื่อเรียกตามกลุ่มต่างๆดังกล่าวข้างต้น ในอดีตชาวกูยที่อาศัยอยู่ในแถบนี้มีการไปมาหาสู่ระหว่างกูยที่อยู่ในดินแดนเขมร ดินแดนลาว และในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีพรมแดนทางการเมืองที่แน่นอน ชนกลุ่มต่างๆจึงเคลื่อนย้ายไปมาอย่างอิสระ

การอพยพเคลื่อนย้ายของชาวกูยเกิดขึ้นหลายครั้ง เมื่ออุทกภัยหรือภัยทางการเมืองขึ้นในดินแดนแถบนี้ ตำนาน (Myth) ที่เล่าสืบต่อกันมา มองสิเออร์ เลวี (M.Levy) นักโบราณคดีชาวฝรั่งเศสได้บันทึกไว้พอสรุปได้ว่า ในอดีตดินแดนที่ชาวกูยตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนเหนือเมืองกัมปงธม ได้เกิดแผ่นดินไหวจึงอพยพหนีภัยขึ้นไปทางเหนือและได้ตกอยู่ใต้อิทธิพลทางการเมืองลาว สมัยเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูร และสมัยต่อมา เช่น ถูกบังคับเกณฑ์แรงงานและส่งส่วย จึงอพยพหนีเข้ามาอยู่ในแถบเทือกเขาดงรัก ทั้งในเขตที่เป็นดินแดนเขมรและในเขตที่เป็นภาคอีสานของไทยในปัจจุบัน

ในช่วงเวลาอันยาวนานของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ชาวกูยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรม (เช่น ภาษา) จากลาว เขมรและวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นที่อยู่ใกล้เคียง และในที่สุดได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมไทยซึ่งรัฐบาลไทยได้จัดขึ้น เช่น การศึกษาเล่าเรียน การสื่อสาร และการคมนาคมที่สะดวกรวดเร็วในปัจจุบัน

3.1.2 ลักษณะทั่วไปของชาวกูย

ชาวกูยมีภาษาพูดเป็นของตนเองจัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลมอญ-เขมร (Mon-Khmer) แต่ไม่มีภาษาเขียนจึงสืบทอดวัฒนธรรมโดยการบอกเล่าสืบทอดกันมาจากคนเฒ่าคนแก่จากการบอกเล่าของผู้รู้ชาวกูยสามารถย้อนอดีตไปประมาณ 200 ปีเศษ คือ สมัยที่อพยพจากเมืองอัตปือแสนปางมาอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์ ก่อนหน้านี้ขึ้นไปได้อาศัยผลงานการค้นคว้าของผู้รู้ชาวตะวันตกเป็นส่วนใหญ่

หลักฐานทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology) และประวัติความเป็นมาชาวกูยได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากเขมรและลาวโดยการแต่งงานระหว่างกลุ่ม จึงรับเอาวัฒนธรรมด้านภาษาและประเพณีการเล่นต่างๆ เช่น พวกที่อยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์ทางตอนเหนือได้กลายเป็นคนที่พูดภาษาไทย ลาว แต่มีสำเนียงเพี้ยนไปจากชาวไทยลาวที่อยู่ในเขตอีสานตอนกลาง เช่น ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ในขณะที่เขมรที่อยู่จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ และอื่นๆ ในประเทศไทยก็มีสำเนียงเพี้ยนไปจากเขมรในกัมพูชาเช่นเดียวกัน การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในด้านการยืมคำและประเพณีต่างๆ จากลาวมาก็มีเป็นจำนวนมาก เช่น หมอลำ แคน บั้งไฟ ฯลฯ ในขณะที่ยืมกันชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดเขมรก็พูดสำเนียงใกล้เคียงกับเขมร

ลักษณะที่เด่นอย่างหนึ่งของชาวกูยก็คือ การปรับตัวหรือสามารถที่จะเรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ จากโลกภายนอกได้ดีกว่ากลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน ดังที่ โกรสริเย่ (Groslier) และไซเดนฟาเดน ได้เห็นว่าในอดีตชาวกูยได้พัฒนาการทำมาหากินจากการทำไร่เลื่อนลอย โดยหันมาปลูกข้าวรับเทคนิคการดีเหล็กและถลุงโลหะตามแบบของอินเดียตั้งแต่พุทธกาลมีการจักสานและการเลี้ยงไหม โดยเฉพาะอาชีพการเลี้ยงไหม จัดว่าเป็นอาชีพสำคัญของชาวกูย ในปัจจุบันได้มีการเจียรไนพลอยในหมู่บ้านชาวกูยและหมู่บ้านไทยลาวในเขตจังหวัดต่างๆ ทำให้หนุ่มสาวได้มีงานทำในหมู่บ้าน และจะไม่เข้าไปทำงานในกรุงเทพฯ

ชาวกูยโดยทั่วไปมีผิวดำ สูงปานกลาง เฉลี่ยประมาณ 160 เซนติเมตร จมูกแพบผมเหยียดตรงหรือหยิกเล็กน้อย ในบางกลุ่มที่ผสมกับพวกนิกรอยด์ผมจะหยิกและมีผิวดำสนิท ส่วนพวกที่ผสมกับกลุ่มไทยลาว จะมีผิวขาวโดยทั่วไป กล่าวโดยรวมๆ แล้วลักษณะเด่นทางกายภาพของชาวกูย มีรูปร่างสันทนต์ ไหล่กว้าง จมูกแบน ผิวดำ เช่นเดียวกับชาวเขมรและมอญ ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่จัดอยู่ในตระกูลภาษามอญ - เขมร เช่นเดียวกับ

อาชีพหลักของชาวกูย คือ การทำนา ปลูกข้าวเจ้า (ข้าวเหนียวปลูกไว้สำหรับทำขนม ในพิธีกรรมสำคัญๆ) โดยทั่วไปชาวกูยกินข้าวเจ้าเป็นประจำ พืชอื่นๆ ที่ปลูกไว้บริเวณบ้านที่เห็นทั่วไปในหมู่บ้าน คือ สวนหม่อน ผู้หญิงชาวกูยถือว่าการเลี้ยงไหมและทอผ้าไหมเป็นงานสำคัญที่ต้องทำ

อย่างประณีต และเป็นการเชิดชูครอบครัวด้วย เมื่อลูกชายหรือลูกสาวแต่งงานผ้าไหมที่ทอเก็บไว้ จะถูกนำออกมาเป็นของกำนัลอวดพ่อแม่คู่สมรสได้เป็นอย่างดี อาชีพของผู้ชายจากอดีตและปัจจุบันยังมีความชำนาญในการล่าสัตว์ ดีเหล็ก และทำน้ำมันยางจากต้นยาง เพื่อนำชันยาครุ (กระออม) ที่สานด้วยไม้ไผ่ ตัวอย่างที่ยังเห็นเด่นชัดในปัจจุบันของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ คือ การคล้องช้างหรือขับช้างป่า แม้จะไม่ได้ไปคล้องช้างในกัมพูชา ในบริเวณที่ติดต่อกับดินแดนลาวตอนใต้มากกว่า 30 ปีที่แล้วก็ตาม สัญลักษณ์ที่ยังเห็นอยู่ในหมู่บ้านที่เคยไปคล้องช้าง คือ ศาลผีปะกำ (ปะกำ) ที่สร้างไว้บริเวณหน้าบ้านที่เก็บหนังปะกำ (เชือกหนังสำหรับคล้องช้าง) และเป็นที่อยู่ของผีบรรพบุรุษด้วย

ลักษณะต่างๆ ของชาวกูยที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่ากูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาอยู่ในตระกูลมอญ – เขมร มีอาชีพเกษตรกรรม มีความชำนาญในการหัตถกรรม ชำนาญในการล่าสัตว์ นับถือพุทธศาสนากับการนับถือผีไสยศาสตร์และโชคลาภ แต่อย่างไรก็ตามพุทธศาสนาหรือวัดเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่นเดียวกับชาวอีสานกลุ่มอื่นๆ ที่นับถือพุทธศาสนา (ไพฑูริย์ มีกุล, 2542)

3.1.3 โครงสร้างสังคมหมู่บ้าน

โครงสร้างสังคมหมู่บ้านชาวกูยในที่นี้ จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและกลุ่มคนในหมู่บ้านที่รวมตัวกัน โดยมีระบบต่างๆ เช่น ครอบครัว เครือญาติ เศรษฐกิจ ความเชื่อ ประเพณี และการศึกษา ระบบต่างๆ เหล่านี้จะยึดโยงให้สังคมหมู่บ้านดำรงอยู่ได้และเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1.3.1 ครอบครัวและเครือญาติ

ลักษณะครอบครัวของชาวกูยเป็นครอบครัวแบบผัวเดียวเมียเดียว (Monogamy) ประเภทของครอบครัวดังกล่าว แบ่งได้เป็นครอบครัวเดี่ยว คือ ครอบครัวที่ประกอบด้วย สามี ภรรยา และบุตร ส่วนครอบครัวขยายเกิดขึ้นเมื่อคู่สมรสอาศัยอยู่ในบ้าน พ่อแม่ของเจ้าสาว ซึ่งเรียกว่าการอยู่อาศัยแบบมาตาลัย (Matriocal) การอยู่อาศัยของลูกสาวและลูกเขยจะอยู่ระหว่าง 1-3 ปี เป็นส่วนใหญ่ เพราะลูกเขยจะต้องช่วยพ่อตาแม่ยายทำนออย่างน้อย 1 ฤดูทำนา หรือ 1 ปี ตามประเพณีที่นิยมกัน ถ้าครอบครัวใดมีลูกสาวหลายคน เมื่อลูกคนที่สองแต่งงานและสามีของเธอมาอาศัยอยู่ด้วย โอกาสที่ลูกเขยคนแรก (เขยใหญ่) จะออกเรือน (แยกครอบครัว) ก็จะเร็วขึ้น เนื่องจากประเพณีของชาวกูยไม่นิยมมีลูกเขยหลายคนอยู่ในครอบครัวเดียวกัน การแยกครอบครัวไปสร้างบ้านอยู่ใกล้ๆ บ้านพ่อตาซึ่งอยู่ในละแวกเดียวกันจะปรากฏทั่วไปในสังคมชาว

กวย และชาวไทยที่พูดภาษาถิ่นต่างๆ ถ้าครอบครัวใดมีลูกสาวคนเดียวหรือเป็นคนสุดท้าย การเข้าอาศัยอยู่ในบ้านพ่อตาจะเป็นการอาศัยอยู่อย่างถาวร ลักษณะครอบครัวขยายส่วนใหญ่เป็นแบบครอบครัวขยายชั่วคราว เพราะว่าลูกเขยที่อาศัยอยู่กับพ่อตาแม่ยายจะต้องเคารพเชื่อฟังพ่อตาแม่ยายและต้องทำงานหนัก จึงต้องการแยกครอบครัวเป็นอิสระจากพ่อตาแม่ยาย กลายเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มขึ้นในสังคมนั้นๆ

การนับถือเครือญาติของชาวกวยในทางสังคมนั้น ญาติฝ่ายหญิงและญาติฝ่ายชายมีความสำคัญเท่าเทียมกัน (Bilateral kinship) ซึ่งจะเห็นจากการเรียกชื่อเครือญาติ ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 2 คำเรียกชื่อเครือญาติของชาวกวย

ภาษาไทย	ภาษากวย	คำอธิบาย
ทวด	ถวด	เรียกทั้งเพศชายและเพศหญิง
ปู่, ย่า	กอย - นะจ้	เรียกทั้งเพศชายและเพศหญิง
ตา, ยาย	เนาะเตมา , แมะเตมา	ญาติทั้งเพศชายและเพศหญิงในชั้นตา ยายรวมเรียกว่า อะเผาะ
ลุง	อะโลง, อะลูง	
ป้า	อะปา, แมะปา	
น้องชายของพ่อและแม่	อะญี่ (จี้)	เรียกทั้งสองฝ่าย
น้องสาวของพ่อและแม่	อะเป	เรียกทั้งสองฝ่าย
ลูกของพี่น้อง	กอนแซมชาย	ทั้งชาย - หญิง
ลูกเขย	กะเตียม	
ลูกสะใภ้	กะมัน	
พ่อ	อะเนาะ , เนาะ	
แม่	อะแมะ , แมะ	
พี่ชาย	อาย , อ้าย	
พี่สาว	เอย	
พี่เขย	อะแกล็บ	
พี่สะใภ้	ชายกะมัน	
ตัวเอง (ฉัน)	ไฮ	
น้องชาย	แซมขรู่	
น้องสาว	แซมมะมอด	
ลูก	กอน, โกน	

ตารางที่ 2 (ต่อ)

ภาษาไทย	ภาษาทวย	คำอธิบาย
ลูกชาย	กอนขรู	ทั้งชายและหญิง
ลูกสาว	กอนกะไปย	
หลาน	เจา	
สามี	ชะหย๊ะ	
ภรรยา	ชะแดล	
ลูกเขย	กอนกะเตียม	
ลูกสะใภ้	กอนกะมัน (กะมัน)	

ที่มา : ไพฑูรย์ มีกุล, 2542

การเรียกชื่อเครือญาติที่ใช้กันดังกล่าว เป็นลักษณะที่ใช้เรียกญาติทั้งสองฝ่าย ซึ่งเมื่อพูดจากันจะเข้าใจกันในวงสนทนา ลำดับญาติผู้ใหญ่ตั้งแต่ ทวด ปู่ ย่า ตา ยาย จะเห็นได้ว่าทั้งสองฝ่ายมีฐานะทางสังคมเท่าเทียมกัน

3.1.3.2 กลุ่มสังคมในหมู่บ้าน

เนื่องจากการแต่งงานเกิดขึ้นภายในหมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่นจึงทำให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนเป็นเครือญาติกันและมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เมื่อมีการประกอบกิจกรรมต่างๆ ในครัวเรือนใดจะมีสมาชิกจากบ้านใกล้เคียงที่รู้เห็นเข้าร่วมกิจกรรมด้วยเสมอ ลักษณะเช่นนี้เกิดขึ้นเมื่อชาวบ้านคุ้นเคยหรือรู้จักกับบุคคลที่เขาเข้าร่วมกิจกรรม ถ้าเป็นคนแปลกหน้า เช่นข้าราชการจากอำเภอหรือจังหวัดไปเยี่ยมหมู่บ้าน ชาวบ้านจะเก็บตัวหรือหลีกเลี่ยงไม่ยอมสนทนาด้วย ลักษณะเช่นนี้เพราะว่าชาวบ้านยอมรับในความเป็นเครือญาติกัน ความสัมพันธ์ทางสังคมในชาวกูยจึงใกล้ชิดกันและยังคงรักษาเอกลักษณ์ของสังคมชาวกูยไว้มาจนถึงปัจจุบัน กลุ่มสังคมชาวกูยในแต่ละหมู่บ้านจึงมีลักษณะใกล้ชิดกัน ซึ่งสังคมวิทยาเรียกว่า “กลุ่มปฐมภูมิ” (ไพฑูรย์ มีกุล, 2542)

3.1.3.3 ประเพณีและความเชื่อ

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตายมีอยู่ในทุกๆสังคม ตั้งแต่สังคมบรรพกาล จนถึงสังคมเมืองหรือสังคมที่มีความเจริญทั่วๆ ไป แบบแผนที่มีมนุษย์แต่ละสังคมกำหนดขึ้นใช้ร่วมกันในสมาชิกของสังคม จึงถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมนั้นๆ ทั้งส่วนบุคคล

และส่วนรวมจึงมีการปฏิบัติสืบทอดต่อๆ กันมา ซึ่งเป็นสัญลักษณ์บ่งบอกถึงความเป็นพวกเดียวกันอีกด้วย ประเพณีและความเชื่อของชาวกูยในที่นี้ จะกล่าวถึงประเพณีเกี่ยวกับชีวิต เช่น การเกิด การเลี้ยงและการอบรมเด็ก การสมรส การตาย และความเชื่อเกี่ยวกับการนับถือผี ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

ประเพณีการเกิดชาวกูยเรียกว่า “กัวคู้ว” ชาวไทยลาวเรียก “การอยู่กรรม” เป็นประเพณีที่ยังปฏิบัติสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน แต่ก่อนชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่นิยมไปคลอดที่สถานีนามัยหรือที่โรงพยาบาล แต่ยังคงพึ่ง “จมอบ” หรือหมอด้ายในหมู่บ้านนั่นเอง จมอบส่วนมากจะเป็นหญิงที่มีอายุวัยกลางคนขึ้นไป และมีความชำนาญในการทำคลอด สำหรับเครื่องมือในการทำคลอดของจมอบคือ เปลือกหอยกาบที่ลับริมขอบให้คมหรือไม้ไผ่ผ่าซีกที่เหลาจนคมขนาดยาว 2-3 นิ้ว เอาสายรกวางบนก้อนถ่าน แล้วตัดด้วยเปลือกหอยกาบหรือไม้ไผ่ให้สายรกวาดออกจากกัน ต่อจากนั้นจมอบจะทำความสะอาดให้เด็ก ส่วนรกที่ตัดออกไปจมอบจะเก็บไว้ในขันและให้ชันอยู่ในสภาพที่คว่ำลง เพื่อรอการนำไปฝังไว้ใต้ถุนบันไดบ้าน พร้อมกับก่อไฟไว้ปากหลุม การก่อไฟไว้ปากหลุม เพื่อป้องกัน “มะนะ” หรือผีปอบมากินรก ชาวกูยเชื่อว่าผู้มีคาถาอาคมที่เป็นผีปอบจะไม่กล้าลอดบันไดและมีความเกรงกลัวไฟ

สำหรับผู้เป็นมารดานั้นจะต้องอยู่ไฟ ซึ่งจะปฏิบัติดังนี้ วันแรกถ้าคลอดกลางวันจะอยู่ไฟในตอนเย็นหรือถ้าคลอดกลางคืนจะอยู่ไฟในวันต่อมา สามีจะก่อไฟโดยยกร้านขึ้นสูง ห่างจากพื้นกระดานประมาณ 1 เมตร และให้อยู่ตรงกับที่ภรรยาของตนคลอดลูก โดยแม่ลูกอ่อนจะนอนคว่ำหน้าลงเพื่อให้ความร้อนจากกองไฟรมขึ้นมาทั่วร่างกาย ขณะที่อยู่ไฟนั้น แม่ลูกอ่อนจะดื่มน้ำร้อนและอาบน้ำร้อนจนกว่าจะออกไฟต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด เช่น ห้ามกินปลาแดง ห้ามกินไข่ไก่ไข่เป็ด ห้ามกินเนื้อวัวเนื้อควาย และห้ามกินเนื้อสัตว์ทุกชนิด ดังนั้นหญิงชาวกูยที่อยู่ไฟส่วนใหญ่จึงกินข้าวกับเกลือ หรือกับปลาแห้งเท่านั้น ในปัจจุบันการอยู่ไฟค่อยๆ หดไป เพราะชาวกูยนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาลหรือสถานีนามัยตำบลในท้องถิ่นตามนโยบายด้านสาธารณสุขของรัฐ

เมื่ออยู่ไฟครบกำหนดแล้ว จะมีการบูชาครูหรือยกครูโดยญาติพี่น้องจะร่วมในพิธีเรียกว่า “ปะชะกอนงา” หรือการรับขวัญเด็กทารก แล้วจะเชิญ “จมอบ” ไปที่บ้าน พิธีเริ่มโดยผู้ประกอบพิธีนำกรวยเย็บใบตอง เสียบดอกไม้ลงในกรวยพร้อมกับเงิน 5-10 บาท เป็นเครื่องยกครูแก่จมอบ แล้วญาติๆ ของแม่ลูกอ่อนจะช่วยกันอาบน้ำทาขมิ้น ประแป้ง หวีผมให้จมอบด้วยความยินดี จมอบจะผูกข้อมือให้เด็กและแม่แล้วอวยพรให้ปราศจากโรคภัยและมีพลานามัยสมบูรณ์

(2) ประเพณีการเลี้ยงและการอบรมบุตร

บ้านของชาวภูยกุญทุกหลังคาเรือนจะมีของรักษา เมื่อถึงวันพระ ภรรยาจะต้องเตรียมกรวยและดอกไม้ทำพิธีบูชาของรักษาที่บ้านของตน หรือนำไปให้ “พ่อใหญ่” หรือ “เนาะเฒ่า” ทำพิธีบูชาของรักษา การทำพิธีนี้กระทำกันอย่างง่าย ๆ กล่าวคือ เนาะเฒ่าจะยกจานกรวยและดอกไม้ขึ้นเหนือหัวพร้อมทั้งกล่าวว่า “ไฉเนาะ กอนเจา แอคองลักซาใจคองเนาะเฒ่า ออนแป๊ะออนป็นชะอ็อบซำปอเดอเนาะเฒ่าแมะเฒ่า ออนใจลักซากอนเจา คูเนาะ คูลา” จากข้อความดังกล่าวแปลได้ว่า “วันนี้ลูกหลาน ได้นำของรักษามาบ้านพ่อใหญ่ ขอให้อยู่เย็นเป็นสุขสำราญด้วยเถิดพ่อใหญ่ แม่ใหญ่ (ที่ตายไปแล้ว) ขอให้มาปกป้องรักษาลูกหลานทุกคน” (ไพฑูริย์ มีกุล, 2542)

การปฏิบัติตามจารีตโดยสม่ำเสมอจะช่วยให้มีกำลังใจดีและอยู่สุขสบาย เนื่องจากชาวภูยกุญเชื่อว่าทุกคนต้องมีครู การบูชาพระรัตนตรัยและของรักษาเป็นการระลึกถึงคุณครู และครูจะช่วยคุ้มครองความปลอดภัยและมีความสุขความเจริญ ผู้ชายจะนับถือเคร่งครัดกว่าผู้หญิง ถ้าผิดครูหรือ “เลาะครู” คือไม่ปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เชื่อว่าจะทำให้เจ็บป่วยได้ เด็กๆชาวภูยกุญจึงได้รับการปฏิบัติที่ดีและได้รับความคุ้มครองจากผู้ใหญ่ เด็กก็จะมีความผูกพันกับบิดา มารดาและญาติผู้ใหญ่เป็นอย่างดี พ่อแม่และผู้ใหญ่จะอบรมสมาชิกในครอบครัวของตนให้มีความขยันขันแข็ง คือให้ตื่นแต่เช้านำควายวัวออกไปเลี้ยง บางครอบครัวที่มีการปลูกพริก ปลูกผักก็จะออกไปรดน้ำผักแต่เช้า เช่น ในฤดูทำนาพ่อแม่จะปลุกลูกนำควายไปนาก่อนสว่างเพื่อให้พ่อคราดนาและไถนา ถ้าครอบครัวใดมีลูกชายโตพอที่จะช่วยไถนาได้ เด็กชายก็จะหัดไถนากับพ่อ ส่วนลูกสาวก็จะหัดถอนกล้า หรือฝีกदानากับพ่อแม่ไปด้วย พอถึงเวลาบ่ายๆ หลังจากไถนาแล้ว พ่อจะพาลูกไปตักเบ็ดดักลอบ ไล่ตุ้มกบในที่นาของตนไปด้วย

การศึกษาอบรมเด็กในแต่ละครอบครัว จึงเป็นการอบรมจากประสบการณ์จริงของพ่อแม่ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษของตน ซึ่งจะเห็นได้ว่าการสืบทอดเช่นนี้กระทำได้โดยการเรียนรู้และเลียนแบบได้ กล่าวคือ ถ้าพ่อเป็นช่างไม้ ลูกชายก็จะเป็นช่างไม้ ถ้าแม่เป็นคนเลี้ยงไหม และทอผ้าไหมได้สวยงาม ลูกสาวก็จะปฏิบัติตามได้ดีเช่นแม่ของตนด้วย การศึกษาอบรมในระบบครอบครัวจึงเป็นการถ่ายทอดตามแบบประเพณีที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา คือการเรียนโดยการกระทำ โดยดูการกระทำและคำบอกของพ่อแม่และผู้อาวุโสในหมู่บ้านเรียกว่า การศึกษาตามแบบจารีต (Traditional Education) นอกจากนี้ยังมีการศึกษาตามระบบโรงเรียนในปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนในหมู่บ้านโดยทั่วไปอีกด้วย

(3) ประเพณีเกี่ยวกับการสมรส

ประเพณีการสมรสของชาวกูยมีลักษณะคล้ายคลึงกับชาวไทยลาวที่เป็นเพื่อนบ้าน กล่าวคือในชั้นการเกี่ยวพราศีนุ่มสาวจะมีอิสระค่อนข้างมาก พ่อแม่จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับ จนกว่า นุ่มสาวจะรักใคร่ชอบพอกัน ซึ่งผิดไปจากการเกี่ยวพราศีของชาวเขมรที่พ่อแม่มักเข้าไป เกี่ยวข้องตั้งแต่แรกที่หนุ่มสาวพบปะพูดคุยกันและจะจัดแจงให้ลูกสาวลูกชายแต่งงาน

ประเพณีดั้งเดิมของการเกี่ยวพราศีของชาวกูยบางอย่างได้เลิกปฏิบัติไปแล้ว เช่น ประเพณีการจกสาวหรือล้างสาว (คล้ายประเพณีไทยลาว) แต่ยังมีประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะ คือ การสู่ขอ โดยฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเรียกสินสอดจากฝ่ายชาย เมื่อประมาณ 30 – 40 ปีมาแล้ว ค่าสินสอดที่ฝ่ายหญิงเรียกจากฝ่ายชาย อยู่ระหว่าง 200-600 บาท ปัจจุบันจะสูงขึ้นระหว่าง 5,000 – 20,000 บาท และจะเรียกตามฐานะของฝ่ายชาย ถ้าเป็นคนต่างบ้านจะเรียกสูงกว่าคน บ้านเดียวกัน สินสอดที่นำมาส่วนใหญ่มักจะให้ไม่หมด แต่ยังมีพันธะต่อกันระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสอง ฝ่าย เรียกว่า “แขวนขอไว้” ถ้าทั้งสองฝ่ายอยู่กินกันด้วยดีตลอดไปพ่อแม่ของฝ่ายหญิงจะไม่ เรียกร้องเงินที่เหลือ แต่ถ้าฝ่ายชายทอดทิ้ง ไม่เลี้ยงดูภรรยาของตนต่อไป พ่อแม่ของฝ่ายหญิงก็จะ ไปทวงเงินที่เหลือคืน แต่เหตุการณ์เช่นนี้มักจะไม่เกิดขึ้นเพราะไม่ค่อยมีการหย่าร้างกัน การ แต่งงานของชาวกูยนิยมกระทำกันในเดือนคู่เช่นเดียวกับชาวไทยลาวและเขมร

สำหรับการเรียกขวัญในการแต่งงานของชาวกูยในอดีตเป็นการพูดจาให้ศีลให้พรกันอย่าง ง่าย ๆ ต่อมาจึงได้รับประเพณีของไทยลาวมาใช้ในพิธีเรียกว่า การสู่ขวัญ จึงมีคำสวดและทำนอง เป็นแบบไทยลาวทุกอย่าง เมื่อสวดจบแล้ว อาจารย์ (คือผู้สวดที่เรียกตามคำไทยลาว) จะผูกแขน ด้วยด้ายสีขาวให้คู่บ่าวสาว พร้อมกับปอกไข่ขวัญเพื่อพิจารณาดูไข่ที่ต้มว่าเต็มบริบูรณ์หรือไม่ ถ้า ไข่เต็มมีความหมายว่า คู่บ่าวสาวจะอยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขตลอดไป แล้วอาจารย์จะแบ่งไข่ให้ ชายและหญิงคนละครึ่งใบ ให้แต่ละฝ่ายป้อนไข่กัน อาจารย์จะแนะนำให้เจ้าบ่าวนำดอกไม้ธูป เทียนขอขมาพ่อแม่และโคตรวงศ์ของฝ่ายหญิง ต่อจากนั้นเจ้าสาวจะใช้หัวแม่มือขวาเกี่ยวหัวแม่มือ ขวาของเจ้าบ่าวขึ้นบ้าน เจ้าสาวใช้ห้องของเจ้าสาวเป็นเรือนหอเป็นอันเสร็จพิธี

(4) ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

ประเพณีที่ปฏิบัติเมื่อมีคนตายเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ในอดีตชาวกูยในหมู่บ้านนั้นจะไม่ดำ ข้าว ไม่นำพินเข้าบ้านและไม่ทอหูกจนกว่าจะนำศพไปเผาหรือฝังที่ป่าช้า ซึ่งเป็นข้อห้ามหรือข้อ คะลำ (Taboo) ถ้าเป็นศพที่ตายธรรมดา คือ คนแก่ตายหรือเป็นไข้ตายจะนิยมฝังศพไว้ 1-2 ปี จึง

จัดการทำบุญ ถ้าเป็นศพตายไม่ธรรมดา หรือที่ชาวภูยเรียกว่าตายฮอง เช่น คลอดลูกตายหรือถูกยิงตาย จะเผาแล้วประกอบพิธีทางศาสนาต่อไป

(5) ความเชื่อในเรื่องการนับถือผี

ชาวภูยโดยทั่วไป มีการนับถือศาสนาพุทธควบคู่กับการนับถือผี ในเรื่องลัทธิผีวิญญาณ (Animism) การนับถือผีนี้ปรากฏเด่นชัดในหมู่บ้านชาวภูย คือ ผีโคตรวงค์ (ผีตระกูล) และผีปู่ตา เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา หรือ “แซนยะจี้วะ” เป็นการเลี้ยงผีบรรพบุรุษที่เชื่อว่าเป็นผู้รักษาชาวบ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข เป็นการเสียสละความเป็นไปของธรรมชาติ เช่น ฝนฟ้าจะตกต้องตามฤดูกาล หรือข้าวปลาอาหารจะสมบูรณ์หรือไม่ จะรวมอยู่ในพิธีกรรมนี้ด้วย และการทำบุญข้าวสาก (จาสาก) ในวันเพ็ญเดือนสิบ ชาวบ้านจะนำข้าวต้ม อาหารคาวหวานเพื่อเซ่นผีปู่ตายายที่บริเวณลานบ้านของตน การเซ่นผีจะกระทำที่พื้นดินอย่างง่าย ๆ คือ ผู้เซ่นผี ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้านจะนำอาหารคาวหวาน หมาก พลู บุหรี่ และเหล้าไปวางรวม ๆ กัน แล้วกล่าวเชิญผีโคตรวงค์และญาติผู้ล่วงลับทุกคนให้มากินให้อิ่มหน้าสำราญ ชาวบ้านเชื่อว่าผีโคตรวงค์และผีเจ้าที่เจ้าทางทั้งหลายจะปกป้องรักษาให้คนในครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรคภัยไข้เจ็บและเป็นกำลังในการประกอบกิจการในชีวิตประจำวันต่อไป

นอกจากพิธีกรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ชาวภูยแทบทุกหมู่บ้านยังยึดถือประเพณีการฟ้อนผีมดหรือ “แซงมอ” ในวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกๆ ปี ซึ่งพิธีกรรมนี้จัดเป็นพิธีกรรมของผู้หญิงเท่านั้น สำหรับการฟ้อนผีมด หรือ “แซงมอ” หรือ “แกลมอ” มีลักษณะคล้ายการรำผีฟ้าของชาวไทยลาวที่ใช้ผู้หญิงล้วนๆ แต่การรำผีฟ้าจะกระทำกันในเดือน 6 เป็นพิธีกรรมเพื่อรักษาคนไข้ให้หายเจ็บป่วยเป็นสำคัญ ส่วนพิธีฟ้อนผีมดของชาวภูยเป็นการอ้อนวอนหรือกระทำเพื่ออัญเชิญเทวดาลงมาสิงสถิตอยู่ในร่างผู้ฟ้อน และผู้ฟ้อนจะร้องรำออกมาเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการปฏิบัติตามจารีตประเพณี หรือการปฏิบัติที่มีคนกระทำนอกถิ่นนอกรทาง ซึ่งแสดงออกโดยผู้ร้องระบายความในใจเป็นการสะท้อนออกมาจากผู้หญิงที่ถูกกฎเกณฑ์ของสังคมเก็บกดไว้ เพราะในสังคมชาวภูย ผู้หญิงเป็นฝ่ายเก็บตัวและไม่แสดงอาการใดๆออกมา การแสดงออกมาในลักษณะผู้นำครอบครัวอื่นๆ เป็นหน้าที่ของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่ การฟ้อนผีมดจึงเป็นพิธีกรรมที่สะท้อนออกมาของกฎเกณฑ์สังคม ที่คอยควบคุมความประพฤติของชาวบ้านซึ่งแสดงพฤติกรรมออกมาโดยไม่มีความคิดหรือถูกติฉินนินทาเพราะการแสดงออกมาได้ผ่านจากสตรีที่ทำพิธีกรรมที่ชาวบ้านเชื่อว่า มีเทวดาหรือแฉนเข้าสิงอยู่ในร่างนั้น พิธีฟ้อนผีมดจึงเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ของผู้หญิงชาวภูยและแสดงให้เห็น

เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวของชาวบ้านที่มีวิถีชีวิตอยู่โดยมีสิ่งเหนือธรรมชาติมาเป็นผู้รับรู้ กำหนดในการดำเนินชีวิตของเขา

3.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในประเทศไทย เนื้อหาประกอบด้วย

- 3.2.1 การตั้งถิ่นฐานของชาวกูยในประเทศไทย
- 3.2.2 การตั้งถิ่นฐานของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์
- 3.2.3 จำนวนประชากรชาวกูยที่มีในประเทศไทย
- 3.2.4 สภาพความเป็นอยู่ของชาวกูยในประเทศไทย
- 3.2.5 สภาพความเป็นอยู่ของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

3.2.1 ตั้งถิ่นฐานของชาวกูยในประเทศไทย

ท้องถิ่นดั้งเดิมของชาวกูยในแขวงอัตปือ แส่นปาง จำปาศักดิ์ และสรวัน ในตอนใต้ของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และบริเวณภาคกลางและภาคเหนือของประเทศไทย ได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยทางตอนล่างของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตั้งแต่สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - 2231) โดยเข้ามาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดแรก และได้มีการอพยพครั้งใหญ่เข้ามาในจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ ในยุคปลายของกรุงศรีอยุธยา ไปจนถึงสมัยธนบุรี (พ.ศ. 2245 - 2326) ชาวกูยแต่ละกลุ่มที่อพยพมา มีหัวหน้าของตัวเอง สาเหตุของการอพยพเนื่องจาก

- (1) ไม่พอใจผู้ปกครอง
- (2) อพยพตามกองทัพไทยที่ไปตีลาวมา
- (3) ชาวกูยที่มาอยู่ก่อนชักชวนให้อพยพตามมา
- (4) หาบริเวณล่าช้างแหล่งใหม่ เนื่องจากชาวกูยมีความชำนาญในการล่าช้างและฝึกช้าง

การอพยพได้หยุดลงในสมัยรัชกาลที่ 4 ในเวลาต่อมาได้มีการโยกย้ายไปอยู่จังหวัดใกล้เคียง ได้แก่ จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดมหาสารคาม ชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ และศรีสะเกษ เรียกหมู่บ้านที่ชาวกูยโยกย้ายไปว่าเป็น “หมู่บ้านใหม่” การใช้ภาษาระหว่างชาวกูยกลุ่มเดิมและกลุ่มที่โยกย้ายยังคงมีความเข้าใจกันดี เป็นอย่างดีเพราะยังติดต่อไปมาหาสู่กัน (Preecha, 1988)

งานของสมทรง บุรุษพัฒน์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอในจังหวัดที่มีชาวกูยอาศัยอยู่ ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

(1) จังหวัดอุบลราชธานี มีพื้นที่ที่ชาวกูยอาศัยอยู่ 3 อำเภอ ได้แก่ ตำบลโคมประดิษฐ์ อำเภอน้ำยืน, ตำบลแก้ง ตำบลทุ่งเพิง อำเภอเดชอุดม และตำบลคูใหญ่ ตำบลนาจะหลวย อำเภอนาจะหลวย

(2) จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อพ.ศ. 2540 ศรีสะเกษยังเป็นเมืองที่มีชาวกูยอยู่กันทั้งเมือง มีพวกลาวเวียง (สาขาเวียงจันทร์) ประปนอยู่บ้างบางหมู่บ้าน แต่เนื่องจากวัฒนธรรมของลาวสูงกว่า และการผลิตของลาวสูงกว่า จึงทำให้พวกกูยหรือส่วยมากลมหิ้นเข้ากับลาว พูดภาษาลาวด้วยสำเนียงส่วยโดยสามารถใช้สระเอื้อได้ ในขณะที่ภาษาลาวเวียงเดิมมีแต่สระเอีย ร่องรอยที่แสดงว่าศรีสะเกษเดิมเป็นเมืองที่พวกส่วยอยู่กันทั้งเมือง ก็คือ ตัวเลขสามมะโนสมัยนั้น และการเรียกขานชาวศรีสะเกษว่า “ส่วยศรีสะเกษ” อยู่จนทุกวันนี้ (จิตร ภูมิศักดิ์, 2524)

สำหรับชาวกูย ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในอำเภอต่างๆ ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้แก่ ตำบลกุง ตำบลเมืองคง ตำบลบัวทุ่ง อำเภอราษีไศล, ตำบลดินแดน ตำบลสุขสวัสดิ์ ตำบลปราสาทเยอ ตำบลสำโรงพลัน อำเภอไพรบึง, ตำบลหนองม้า ตำบลตาโกน ตำบลแหม อำเภออุทุมพรพิสัย, ตำบลโพธิ์กระสังข์ ตำบลระหวัน ตำบลเมืองจันทร์ ตำบลหนองห้าง ตำบลเสี้ยว ตำบลแหม ตำบลหนองไฮ ตำบลผาโกน ตำบลหนองใหญ่ ตำบลหนองม้า อำเภอขุนหาญ, ตำบลห้วยทับทัน ตำบลจานแสนไชย ตำบลกล้วยกว้าง ตำบลผักไหม อำเภอห้วยทับทัน, ตำบลตะคอบ ตำบลโพนค้อ ตำบลท่ม ตำบลโพนเพ็ก ตำบลพรหมสวัสดิ์ ตำบลตำแย ตำบลหนองไฮ ตำบลพยุห์ อำเภอเมือง, ตำบลยาง ตำบลจาน อำเภอกันทรารมย์, ตำบลสวาย ตำบลตูม ตำบลสำโรงปราสาท ตำบลพิมาย ตำบลสมอ ตำบลกู่ ตำบลตู ตำบลลิ ตำบลโนนสูง อำเภอปรางค์กู่, ตำบลตระการ ตำบลภูเงิน อำเภอกันทรลักษณ์, ตำบลตองปืด ตำบลละเาะ ตำบลน้ำเกลือ ตำบลเขิน อำเภอป่าแกเล้ง, ตำบลหนองสนม ตำบลหนองกุง กิ่งอำเภอโนนคูณ, ตำบลศรีแก้ว ตำบลตูม ตำบลสระยาว ตำบลเสื่องข้าว กิ่งอำเภอศรีรัตนะ และตำบลจะกง ตำบลดงกำเม็ด ตำบลตะเคียน ตำบลตาอุด ตำบลละลม ตำบลปรีอใหญ่ อำเภอขุนขันธ์

(3) จังหวัดบุรีรัมย์ ในจังหวัดบุรีรัมย์ ชาวกูยส่วนใหญ่อพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจากอำเภออื่นของจังหวัดบุรีรัมย์ ในหมู่บ้านกูยแต่ละหมู่บ้านที่ชาวกูยอาศัยอยู่ ร่วมกันกับผู้พูดภาษาพื้นบ้านลาว หรือภาษาพื้นบ้านเขมร บริเวณที่มีชาวกูยอาศัยอยู่ ในจังหวัด

บุรีรัมย์ มีดังต่อไปนี้คือ ตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอคูเมือง, ตำบลนิคม ตำบลสตึก ตำบลท่าม่วง ตำบลทุ่งวัง ตำบลร่อนทอง ตำบลเมืองแก ตำบลสนามชัย ตำบลกระสัง อำเภอสตึก, ตำบลไทยสามัคคี ตำบลหนองชัยศรี ตำบลสระแก้ว ตำบลเมืองฝ้าย อำเภอหนองหงษ์, ตำบลผไทรินทร์ ตำบลตลาดโพธิ์ ตำบลบ้านยาง ตำบลทะเลเมนชัย อำเภอลำปลายมาศ, ตำบลโนนขวาง ตำบลถลุงเหล็ก ตำบลบ้านด่าน ตำบลวังเหนือ ตำบลตาเสา ตำบลลุ่มปัก ตำบลสะแกโพรง ตำบลสองห้อง อำเภอเมือง, ตำบลลำดวน ตำบลกระสัง ตำบลหนองเต็ง ตำบลสูงเนิน อำเภอหนองกี่, ตำบลชัยปราสาท ตำบลเมืองไผ่ ตำบลท่าโพธิ์ชัย อำเภอหนองกี่, ตำบลขำนิ ตำบลเมืองยาง ตำบลก้านเหลือง ตำบลหนองปล่อง ตำบลหนองกง ตำบลโนนสุวรรณ อำเภอนางรอง, ตำบลไพศาล ตำบลละเวียง ตำบลหนองบอน ตำบลจระเข้มาก อำเภอประโคนชัย, ตำบลยายแยมวัฒนา ตำบลลำโรงใหม่ ตำบลหนองแวง อำเภอละหานทราย, ตำบลโนนเจริญ อำเภอบ้านกรวดและ ตำบลโคกขมิ้น ตำบลสะเดา อำเภอพลับพลาชัย

(4) จังหวัดมหาสารคาม นอกจากจังหวัดดังกล่าวไปแล้ว 3 จังหวัด ยังพบภาษาอุยกูยอยู่ที่จังหวัดมหาสารคาม อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย ในหมู่บ้านต่อไปนี้ คือ บ้านสะเดาหวาน ตำบลนาฏ, และ บ้านน้ำอ้อม บ้านโนนจาน บ้านบ่อ ตำบลเมืองเตา

(5) จังหวัดปราจีนบุรี พบภาษาอุยกูยที่อำเภอตาพระยาในหมู่บ้านต่อไปนี้ คือ บ้านแก้วเพชรพลอย ตำบลตาพระยา, บ้านโคกระกา ตำบลทัพเสด็จ และ บ้านผาสุข ตำบลหนองม่วง

(6) จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่ยังพบผู้พูดภาษาอุยกูยที่หมู่บ้านหนองบัว ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง ซึ่งเป็นบริเวณที่มีผู้พูดภาษาเขมร อาศัยอยู่เช่นกัน ชาวอุยกูยที่นี่เรียกตัวเองว่า กวย เรียกภาษาที่ตนเองพูดว่า ภาษา กวย คาดว่าเป็นเขมรส่วย เพราะพูดได้ทั้งภาษากวยและเขมร คำศัพท์บางคำก็เหมือนภาษาเขมรเหนือ ชาวอุยกูยกลุ่มนี้อพยพมาจากที่ใดไม่มีหลักฐานปรากฏ แต่คาดว่าน่าจะอพยพมาจากจังหวัดสุรินทร์และศรีสะเกษ คนที่แก่ที่สุดในหมู่บ้านนี้ ซึ่งมีอายุ 72 ปี กล่าวว่า ปู่ ย่า ตา ยาย เดินทางอพยพมาจากจังหวัดสุพรรณบุรีระหว่างสงครามและตั้งรกรากอยู่ที่หมู่บ้านสกุลปักชี ตำบลตลิ่งชัน ในปัจจุบันนี้ยังคงมีชาวอุยกูยอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้ (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2538)

3.2.2 การตั้งถิ่นฐานของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

จังหวัดสุรินทร์ ถ้าจะแบ่งคนไทยตามเชื้อสายแล้ว พอจะแบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้ 3 กลุ่ม คือ คนไทยเชื้อสายเขมร ซึ่งมีประมาณร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมด คนไทยเชื้อสายกูย (ส่วย) ประมาณร้อยละ 30 คนไทยเชื้อสายลาวประมาณร้อยละ 12 คนไทยเชื้อสายจีนและอื่นๆ ประมาณร้อยละ 8 (ศิริ ผาสุก,2537)

สำหรับคนไทยเชื้อสายกูยนั้น ครั้งที่ตั้งเมืองสุรินทร์ใหม่ๆ มีคนกูยทั้งเมือง พวกเขมรที่อพยพมีแทรกอยู่บ้างเล็กน้อย แต่เนื่องจากเขมรมีวัฒนธรรมที่สูงกว่าจึงกลืนพวกกูยเข้าไปเป็นคนเขมร เขมรใหม่นี้ไทยเรียกว่า “เขมรสูง” ซึ่งคงเป็นการตั้งชื่อตามภูมิประเทศ เพราะพื้นที่ที่เขมรในประเทศไทยอาศัยอยู่จะสูงกว่าพื้นที่ในประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยกัมพูชา ซึ่งได้ชื่อว่าเป็น “เขมรต่ำ” (ประเสริฐ ศรีวิเศษ,2521)

บริเวณที่มีชาวกูยอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ มีดังต่อไปนี้ คือ ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม, ตำบลหนองเทพ ตำบลหนองหลวง อำเภอรัตนบุรี, ตำบลเป็นสุข ตำบลลุ่มมะวี ตำบลจอมพระ ตำบลหนองสนิท ตำบลบ้านฝื่อ ตำบลบุแกรง ตำบลเมืองสิงห์ อำเภอจอมพระ, ตำบลหนองระฆัง ตำบลนานวน ตำบลห้วยจ้ง ตำบลพระแก้ว ตำบลละกาด ตำบลบ้านขบ ตำบลกระเทียม ตำบลบ้านจวน อำเภอสนม, ตำบลด่าน อำเภอกาบเชิง และตำบลดาร์ง ตำบลสะเดา ตำบลบัวเชด ตำบลตาโพน ตำบลตรมไพร ตำบลหนองเหล็ก ตำบลจะแงง อำเภอบัวเชด

3.2.3 จำนวนประชากรชาวกูยที่มีในประเทศไทย

วรรณภา เทียนมี ได้สำรวจจำนวนประชากรชาวกูยในจังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี โดยใช้วิธีการคำนวณจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน 2 วิธี คือ **วิธีแรก** คิดจำนวนประชากรจาก 80% ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งเป็นตัวเลขที่ได้จากทางราชการ **วิธีที่สอง** ในกรณีที่ไม่สามารถใช้วิธีการที่ 1 จะคำนวณตัวเลขโดยการประมาณว่าแต่ละหลังคาเรือนมีสมาชิก 6 คน ตัวเลขของประชากรแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ จำนวนหลังคาเรือนคูณด้วยเลข 6

ในกรณีที่ไม่มีทราบจำนวนประชากรและหลังคาเรือน จะถือว่าหมู่บ้านนั้นมีจำนวนประชากร 400 คน ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดกลาง เพราะจากประสบการณ์ภาคสนามของผู้วิจัยพบว่าหมู่บ้านใหญ่จะมีจำนวนประชากรประมาณ 1,000 คน และหมู่บ้านเล็กประมาณ 100 คนเศษ การคำนวณทุกวิธี จะคิดจำนวนประชากรเพียง 80% และไม่ได้นำเอาจำนวนประชากรของหมู่บ้าน

ผสมมารวมด้วย หมู่บ้านที่เรียกว่าชาวกวย จะต้องมีผู้พูดภาษากวยอาศัยอยู่ 80% ขึ้นไป จำนวนประชากรที่ได้สำรวจ มีดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3 จำนวนชาวกวยที่มีในประเทศไทย

จังหวัด	จำนวนประชากร	จำนวนหมู่บ้าน
อุบลราชธานี	6,916	11
ศรีสะเกษ	105,852	257
สุรินทร์	119,506	322
บุรีรัมย์	41,296	96
รวม	273,570	686

ที่มา : วรรณภา เทียนมี, 2533

3.2.3 สภาพความเป็นอยู่ของชาวกวยในประเทศไทย

คนทั่วไปมักจะเข้าใจกันว่า ชาวกวยหรือชาวส่วยเป็นกลุ่มชนที่ไม่มีการศึกษา ไม่มีตัวอักษรใช้เขียนภาษาของตนเอง เป็นกลุ่มชนที่ขี้เกียจ ตั้งแต่เหล่า พ่อเฒ่าเหล่าก็มีการทะเลาะวิวาทกัน สภาพสังคมล่มสลาย ในรัชสมัยพระเจ้าจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกชาวกวยว่าเขมรป่าดง ทักษณคดีที่มีต่อชาวกวยในทางลบนี้มีมานานแล้วดังข้อความที่ยกมาข้างล่างนี้ ซึ่งเขียนโดยชาวต่างประเทศ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1952 (Seifaden ,1952 : 159)

...The broad stretch of country River, which we have spoken of as the country of the Kui, is far from being uniformly occupied by this people. In all the ampho (districts) there are living side by side with the Kui either Thai or Khmer. This living together of several ethnic elements has led very much to the denationalization of the Kui who, in contrast to their countrymen in Cambodia, do not respect their own language or customs. Still, as we shall see, in 1917 there were at least a hundred thousand Kui speaking people left.

Generally speaking, the Kui give the impression of being a very decadent, dirty and morally low – standing lot with some few exception, and their change to Lao or Khmer language and culture does mean a real advance for them ...

ข้อความที่ยกมานี้ได้กล่าวถึงชาวกวยในแง่ที่ว่าเป็นชนกลุ่มที่ไม่มีมีความภาคภูมิใจในภาษา และประเพณีของตนเอง โดยทั่วไปชาวกวยจะถูกมองว่าเป็นคนไม่ดี มีศีลธรรมต่ำ ซึ่งความเห็นเช่นนี้ ก็มีข้อยกเว้นสำหรับชาวกวยบางคน ชาวกวยจะอาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกับคนไทยและเขมร ทำให้ไม่สามารถสร้างความเป็นปึกแผ่นรวมเป็นชาติได้ ควรเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรมของตนเอง เป็นของลาวหรือเขมร จะทำให้ชาวกวยมีความก้าวหน้า (สมทรง บุรุษพัฒน์, 2538)

ความคิดเกี่ยวกับชาวกวยในแง่ดังกล่าวนี้เกิดขึ้น เพราะไม่มีใครเข้าใจวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลง ของพวกเขา วิถีชีวิตของชาวกวยไม่ใช่เกษตรกรรม ซึ่งเป็นสังคมหยุดนิ่ง แต่เป็นสังคมที่เคลื่อนที่ เพราะมีอาชีพรับจ้าง ซึ่งต้องมีการรักษาระเบียบการอย่างเคร่งครัด มีข้อปฏิบัติสำหรับสิ่งต้องห้าม ต่างๆ (Taboo) สมาชิกในครอบครัวก็ต้องปฏิบัติตามข้อควรปฏิบัติและข้อห้ามนานาประการ ทำให้ชีวิตเคร่งเครียด พิธีกรรมต่างๆ ก็จะใช้เหล่าประกอบพิธี เสร็จพิธีแล้วก็เอาเหล้ามาดื่มกัน ต่อมา วิถีชีวิตเปลี่ยนมาเป็นสังคมเกษตรกรรม ทำนา ชีวิตที่เคลื่อนไหวต้องหยุดนิ่ง ทำให้ปรับตัวไม่ได้ จึงมีความลำบากหลังชาวเขมรและลาว เกิดปมด้อยก็หันไปดื่มเหล้ามากขึ้น ต่อมาเมื่อตั้งดูดนักท่องเที่ยว ก็มีการเอาชาวกวยไปควบคุมช้างให้แสดงในรูปแบบต่างๆ เมื่อมีรายได้ชาวกวยก็เอาไปซื้อเหล้ากิน อีก (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2536) สำหรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกวยในปัจจุบันนั้น แบ่ง ออกเป็นแต่ละด้าน ดังนี้

(1) สภาพที่อยู่อาศัย บ้านของชาวกวยดั้งเดิมจะมีลักษณะทรงใต้ถุนสูง บ้านชาวกวยที่เลี้ยง ช้างจะยกส่วนด้านหน้าให้สูงกว่าส่วนอื่นเพื่อที่จะรับลอดหรือยืนอยู่ได้ โดยปรับดินใต้ถุนเรือนใน ส่วนนั้นให้มีลักษณะเป็นหมอนสำหรับช้างหนุนนอนกลางคืน ส่วนบ้านชาวกวยที่ไม่เลี้ยงช้างก็สร้าง ให้ใต้ถุนสูงเช่นกันเพื่อวัวควายจะเข้าไปอยู่ได้ ชาวกวยจะใช้ประโยชน์จากบริเวณใต้ถุนเรือนอย่าง เต็มที่ โดยแบ่งเนื้อที่ 3-4 ส่วน ส่วนแรกด้านหน้าที่พื้นที่ยกสูงกว่าส่วนอื่นจะเป็นที่นอนของช้าง ด้านหลังเป็นส่วนของวัวควาย ส่วนที่ 3 วางหูกทอผ้าที่พาดเส้นยึดยาวมากไปผูกกับคอกวัวควาย ส่วนที่ 4 เป็นร้านวางกระดั่งไหมและวัสดุเครื่องใช้ที่สานด้วยหวาย หรือไม้ไผ่ในชีวิตประจำวัน ส่วน ใต้ร้านอาจเลี้ยงเป็ดหรือไก่ได้อีก (เครือจิต ศรีบุญนาถ และคณะ, 2536) บ้านชาวกวยบางบ้าน จะแบ่งส่วนหนึ่งที่ติดกับตัวบ้านเป็นยุ้งเก็บข้าว บางบ้านจะสร้างยุ้งข้าวแยกออกมาจากบ้าน

(2) การประกอบอาชีพ อาชีพหลักของชาวกวย คือ การทำนา ปลูกข้าวเจ้า โดยทั่วไปชาว กวยกินข้าวเจ้าเป็นประจำ ส่วนข้าวเหนียวจะปลูกไว้สำหรับทำขนมในพิธีกรรมสำคัญๆ พิธีอื่นๆ ที่ ปลูกไว้บริเวณบ้านที่เห็นทั่วไปในหมู่บ้าน คือ สวนหมอน ผู้หญิงชาวกวยถือว่าการเลี้ยงไหมและ

ทอดผ้าไหมเป็นงานที่สำคัญที่ต้องทำอย่างประณีต และเป็นการเชิดชูครอบครัวด้วย เมื่อลูกชายหรือลูกสาวแต่งงานผ้าไหมที่ทอเก็บไว้จะถูกนำออกมาเป็นของกำนัลทอดพ่อแม่คู่สมรสได้เป็นอย่างดี

อาชีพของผู้ชายจากอดีตและปัจจุบันยังมีการล่าสัตว์ ดีเหล็กและทำน้ำมันยาง การทำน้ำมันยางจากต้นยางเพื่อนำชันยาครุ (กระออม) ที่สานด้วยไม้ไผ่ เป็นต้น

(3) อาหารการกิน ชาวภูยจะรับประทานข้าวเจ้าเป็นหลัก และรับประทานข้าวเหนียวเป็นครั้งคราวอาหารที่พบว่า รับประทานกันเป็นประจำในหลายๆ ที่ คือ พริกตำและแกงกบ หรือกบย่าง พริกตำจะใส่พริกสด เกลือ และหัวหอมตำเข้าด้วยกัน แกงกบเหมือนต้มโคล้ง ใส่ใบที่มีรสเปรี้ยว เช่น ใบมะขาม ใส่พริกสด ใส่หัวหอม กับข้าวเหล่านี้จะรับประทานกับพืชผักตามรั้วเท่าที่หาได้ ชาวบ้านส่วนใหญ่จะปลูกผักสวนครัว เช่น ผักชี กระเพรา ต้นหอม การจับกบหน้าเกี่ยวข้าวจะใช้เหล็ก ซึ่งเรียกว่า “ตาร์ท” เกี่ยวเอาขอบออกมาจากภู หน้าฝนจะจับกบโดยวางเบ็ดสั้นๆ ซึ่งเรียกว่า “ตะปะนิ” ไว้ตามเนินดินในทุ่งนา

นอกจากกบแล้วกับข้าวอาจจะเป็นสัตว์หรือแมลงที่จับได้ในท้องถิ่นนั้น เช่น เขียด กิ้งก่า เอามาย่าง สับ และตำพริก หนุณาเอามาอย่างบ้างแกงบ้าง ภูเห่าหรืองูตามทุ่งนาเอามาสับ ทำแกงคั่ว ใส่ข้าวคั่วตำ ใส่ใบกระสัง ตะไคร้ ผักชี ฝรั่ง รสเผ็ดๆ เปรี้ยวๆ มดแดงที่ทำรังตามต้นสะแก ต้นมะม่วง เอามาคั่ว ตำพริก ใส่พริก น้ำปลา กะปิ หรือเอามาคั่ว ใส่เกลือก็ได้ ไข่มดแดงมักจะรับประทานดิบๆ หรือบางคนอาจเอามาต้ม ตำพริก แมงกิ้นูน หรือที่เรียกว่า “กันเจียงเจียง” อยู่ตามใบอ่อนของต้นจบกเอามาคั่ว ตำพริก หรือต้มแกง ใส่หน่อไม้ ใส่พริกเผ็ดๆ และให้มีรสเปรี้ยวๆ แมงกัจจี หรือที่เรียกว่า “กันอิมเฝง” อยู่ตามซีกควายก็เอามารับประทานเหมือนแมงอื่นๆ นอกจากนี้ชาวภูยยังมีการเลี้ยงหมู เลี้ยงเป็ดไก่ ทั้งไว้รับประทานและจำหน่าย การเลี้ยงวัวควาย นอกจากเอาไว้ใช้ทำนาแล้ว ยังใช้ในการบริโภคโดยมีการล้มวัวล้มควายแล้วแล่วางไว้เป็นกองๆ จำหน่ายให้แก่ชาวบ้าน บางส่วนก็เก็บไว้บริโภคเอง ในเวลาที่จัดงานพิธี เช่น วันเช่นผีบรรพบุรุษ วันบวช ก็จะมีการล้มวัวควายและฆ่าหมูเพื่อใช้ประกอบอาหารเช่นกัน

การรับประทานอาหารดิบยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านชาวภูยที่นิยมดื่มสุรา อาหารดิบที่บริโภคกันนั้น ได้แก่ กุ้งตัวเล็ก ปลาชิวตัวเล็กๆ ที่เรียกว่า “กา ผุห์” ปลาและกุ้งเหล่านี้จับได้จากที่ลุ่มหนองน้ำในนา วิธีการปรุงก็เช่นเดียวกับการทำลาบ คือ มีการใส่น้ำปลา มะนาว พริกป่น ผักชีฝรั่ง และสะระแหน่ ดีหมักก็เป็นอาหารดิบซึ่งนิยมผสมกับสุรา นอกจากนี้ก็มีปลาร้าซึ่งนิยมบริโภคดิบๆ ใส่มะนาว พริก หอมแดง ส่วนเนื้อไก่และเป็ดไม่เป็นที่นิยมบริโภคดิบ จะนำมาต้มหรือทำลาบสุก

ผู้หญิงสูงอายุส่วนมากจะเคี้ยวหมากพลู และมีการปลุกต้นพลูกันมาก นอกจากนี้ยังเก็บลูกไม้ชนิดหนึ่งมาเคี้ยวกับหมากและพลู เรียกว่า “ปลัย การ” /plaj kaar/ ซึ่งมีสีเขียวอ่อนๆออกไปทางสีขาว กระเพาะมาจากฝักยาวสีดำแล้วเอามาตาก

(4) การศึกษา

พื้นฐานการศึกษาของชาวภูยส่วนใหญ่อยู่ในระดับต่ำ กล่าวคือ อยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เนื่องจากชาวภูยส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน จึงให้บุตรหลานเข้าเรียนในภาคบังคับเท่านั้น พ่อแม่ไม่ส่งเสริมให้บุตรศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเนื่องจากสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย (สมทรงบุรุษพัฒน์, 2538)

(5) สาธารณสุข

ชาวภูยยังไม่ค่อยให้ความสนใจกับเรื่องของสุขภาพอนามัยเท่าที่ โดยเฉพาะการโภชนาการยังชอบรับประทานอาหารที่ไม่ค่อยถูกหลักอนามัย เช่น อาหารดิบๆ แต่ในปัจจุบัน ชาวภูยมีแนวโน้มที่จะสนใจในเรื่องสุขภาพมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากในปัจจุบันการอยู่ไฟค่อยๆ หดหายไป เพราะชาวภูยนิยมไปคลอดบุตรที่โรงพยาบาล หรือสถานเอนามัยตำบลในท้องถิ่นตามนโยบายด้านสาธารณสุขของรัฐบาล (ไพฑูรย์ มีกุล, 2542)

3.2.4 สภาพความเป็นอยู่ของชาวภูยในจังหวัดสุรินทร์

ลักษณะของชาวภูยนั้น เป็นชนชาติที่มีความรักสงบและรักธรรมชาติมาก เช่น ป่าไม้ และสัตว์หลายชนิด เช่น กบ เต่า ตะกวด ฯลฯ เป็นต้น ทำให้เป็นผลดีทางนิเวศวิทยา (ศิริ ผาสุก, 2537) สำหรับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภูยนั้น มีดังนี้

(1) สภาพที่อยู่อาศัย ลักษณะบ้านเรือนของชาวภูยในจังหวัดสุรินทร์นั้นจะมีลักษณะคล้ายคลึงกัน คือเป็นบ้านที่มีใต้ถุนสูงเพื่อการใช้สอยประโยชน์ในด้านต่างๆ กล่าวคือ ใต้ถุนเรือนจะถูกแบ่งเนื้อที่อย่างน้อย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 วางกัหรือหูกทอผ้า ซึ่งมีความยาวมาก ส่วนที่ 2 เป็นคอกวัวควายด้านหนึ่งของคอกใช้พาดหูกทอผ้า ส่วนที่ 3 เป็นร้านเก็บเครื่องจักสานต่างๆ และชั้นล่างเลี้ยงเป็ด เลี้ยงไก่ และวางเชิงกอนหุงต้มหรือย้อมไหม

ส่วนใต้ถุนเรือนของชาวไทยภูเขา แถวบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ซึ่งเลี้ยงช้างค่อนข้างแปลกจากถิ่นอื่น นั่นคือ พยายามใช้พื้นที่ให้คุ้มค่าที่สุด โดยแบ่งพื้นที่ใต้ถุนเรือนเป็น 4 ส่วน ส่วนแรกใต้ถุนสูงผูกช้างได้ ชาวภูเขาจะทำหมอนคั่นดินเพื่อให้ช้างหนุนนอนในเวลากลางคืน ส่วนกลางจะตั้งหูกทอผ้าซึ่งมีเส้นยี่ดียวมากพาดผูกไว้กับคอกวัวคอกควาย ส่วนที่สาม เป็นคอกวัวคอกควาย ส่วนสุดท้ายไว้เก็บอุปกรณ์หาลา หรือสำหรับก่อไฟหุงต้มสีย้อมผ้าไหม

(2) การประกอบอาชีพ ชาวภูเขาในจังหวัดสุรินทร์ มีอาชีพทำนาเป็นส่วนใหญ่นอกจากนี้การทอผ้าไหมยังเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านที่ชาวภูเขาแทบจะทุกหลังคาเรือนทอขึ้นใช้เองในครอบครัวยามว่างจากการทำนา นอกจากการทำนาแล้ว ในท้องที่จังหวัดสุรินทร์มีชาวภูเขากลุ่มหนึ่งที่มีความสามารถพิเศษในการจับช้างและมีอาชีพเลี้ยงช้าง ได้แก่ ชาวภูเขา ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม เป็นต้น (ศิริ ผาสุก, 2537)

(3) อาหารการกิน จะรับประทานอาหารที่หาได้ง่ายตามท้องไร่ท้องนา เช่น กบ เขียด ปลา ปู และนิยมรับประทานอาหารดิบ ดังจะพบว่าชาวภูเขามักมีการประกอบอาหารประเภทปลา และก้อยเป็นอาหารหลักในงานบุญต่างๆ อยู่เสมอ

(4) การศึกษา สภาพการศึกษาของชาวภูเขาส่วนใหญ่ในจังหวัดสุรินทร์ จบเพียงการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และประถมศึกษาปีที่ 6 และไม่นิยมเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ซึ่งจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2541 พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีหมู่บ้านที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาในเรื่องเด็กที่จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ได้เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นหรือเทียบเท่า จำนวน 530 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 32.75 (กระทรวงมหาดไทย , 2541)

(5) การสาธารณสุข ชีวิตความเป็นอยู่ในด้านสุขภาพอนามัย ยังไม่ดีเท่าที่ควร โดยเฉพาะเรื่องความสะอาดและการนิยมบริโภคอาหารที่ไม่ปรุงให้สุก ดังข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2541 ตัวชี้วัดที่ 9 ครึ่งเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำให้สุกด้วยความร้อน มีหมู่บ้านที่ไม่ผ่านเกณฑ์จปฐ. จำนวน 44 หมู่บ้าน คิดเป็นร้อยละ 30

ตอนที่ 4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตและสังคมนั้น ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องดังกล่าวไว้ ทั้งที่เป็นงานวิจัยของบุคคลและวิทยานิพนธ์ ดังนี้คือ ในด้านของตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตนั้น ศรีผ่อง จันทรณภิกขศิลป์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง” วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยในอาคารสงเคราะห์ของการเคหะแห่งชาติ เขตห้วยขวาง ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตและสิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต โดยการสร้างแบบสอบถามผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ดังกล่าว จำนวน 336 คน ผลการวิจัย สรุปได้ว่า ปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดคุณภาพชีวิตขึ้นอยู่กับปัจจัยสี่ที่เหมาะสม การมีรายได้เพียงพอสำหรับใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น การมีรถโดยสารบริการให้ความสะดวกในการเดินทาง การมีความมั่นคงและก้าวหน้าในหน้าที่การงาน การเป็นผู้บำเพ็ญคุณงามความดีจนได้รับยกย่องชมเชยโดยทั่วไป การมีเสรีภาพในการนับถือศาสนา การจบการศึกษาภาคบังคับเป็นอย่างน้อย การอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน การมีอากาศบริสุทธิ์ปราศจากควันพิษ การมีศาสนาประจำชาติและความภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของชาติ ส่วนการรับรู้ในเรื่องสิ่งที่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตนั้นพบว่า ความไม่ปลอดภัยจากโจรผู้ร้ายและภาวะค่าครองชีพสูงกระทบกระเทือนต่อคุณภาพชีวิตเป็นอันดับแรก รองลงมา ได้แก่ การติดยาเสพติดให้โทษ สิ่งแวดล้อมเป็นพิษการว่างงานและการไร้ที่อยู่อาศัย (ศรีผ่อง จันทรณภิกขศิลป์, 2526) ซึ่งสอดคล้องกับ ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์ ได้ศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตโดยได้ศึกษากับประชาชนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 264 ครอบครัว ผลการศึกษาทำให้ได้ปัจจัยที่ประชาชนรับรู้ที่สำคัญต่อคุณภาพชีวิตเรียงตามลำดับ ได้แก่ รายได้ ชีวิตครอบครัว ที่อยู่อาศัย การมีงานทำ สุขภาพอนามัย อุปกรณ์เครื่องใช้ภายในบ้าน อุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การสาธารณสุขโภชนาการ อาหาร การศึกษา การมีคุณธรรม ความสัมพันธ์กับเพื่อนและสังคม ที่ดินประกอบอาชีพ การประหยัด การไม่มีหนี้สิน ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและการพักผ่อนหย่อนใจ (ศักดิ์ชัย ทวีศักดิ์, 2531)

จากงานวิจัยดังกล่าวข้างต้นเราจะพบว่า รายได้เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตอันดับแรกที่บ่งชี้ระดับของคุณภาพชีวิตของคน ดังที่ Takahashi ได้ศึกษาเรื่อง “คุณภาพชีวิตในประเทศไทย การวิเคราะห์ทางด้านเศรษฐกิจ – สังคม” (Quality of life in Thailand A Socio – Economic Analysis) โดยเก็บข้อมูลจากจังหวัดต่างๆ 70 จังหวัด มาวิเคราะห์ตามปัจจัยที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากจำนวน 16 ปัจจัย ได้แก่ องค์ประกอบทั่วไป การบริการชุมชน ศาสนา เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม อุบัติเหตุทางการจราจร ภาวะเจริญพันธุ์ การใช้แรงงานเด็ก การอุตสาหกรรม การคมนาคม

การศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาวะการตาย อาชญากรรม การเคลื่อนย้ายทางประชากร ผู้สูงอายุและสุขภาพอนามัย และได้นำปัจจัยเหล่านี้มาหาค่าบ่งชี้ว่าจังหวัดไหนมีค่าดัชนีสูงที่สุด ส่วนจังหวัดที่มีดัชนีคุณภาพชีวิตต่ำที่สุดคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดพิจิตร และพบว่าจังหวัดที่มีดัชนีคุณภาพชีวิตสูงๆ นั้นมักจะมีรายได้ประชากรสูง เป็นเมืองที่เจริญหรือเป็นเมืองตากอากาศ เป็นต้น ส่วนจังหวัดที่มีดัชนีคุณภาพชีวิตต่ำมักจะเป็นจังหวัดที่มีสภาพแวดล้อมไม่ดี มีภาวะเจริญพันธุ์สูง และมีการศึกษาต่ำ (Takahashi, 1976)

นอกจากนี้คุณภาพชีวิตด้านรายได้ยังมีผลต่อคุณภาพชีวิตในด้านการศึกษาดังนี้ ดังเช่นงานวิจัยของนาถฤดี ผลโภค เรื่อง “ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปกครอง จำแนกตามกลุ่มฐานะเศรษฐกิจในเรื่อง ความหมายของคำว่า “คุณภาพชีวิต” หมายถึงสภาวะความเป็นอยู่ของบุคคลที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา สังคมและคุณธรรม สำหรับเรื่องความต้องการและความคาดหวังเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำต้องการให้นักเรียนศึกษาต่อเท่าที่สามารถโดยไม่จำเป็นต้องจบปริญญาตรี ผู้ปกครองที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจระดับกลางและระดับสูงต้องการให้นักเรียนมีการศึกษาถึงระดับปริญญาตรีเป็นอย่างน้อย (นาถฤดี ผลโภค, 2527)

สำหรับวารินทร์ วงศ์หาญเชาว์และประโยชน์ เจริญสุข ได้เสนอแผนการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิตชนบท (พ.ศ. 2530 - 2534) โดยนำไปใช้เป็นแผนพัฒนาที่จังหวัดพิจิตรการปรับปรุงคุณภาพชีวิตจะเน้นหนักตามความหมาย 5 ประการ คือ (1) สามารถพึ่งตนเองได้ (2) มีความรู้สึกผูกพันต่อสังคม (3) มีการนำเสนอสนองทางสังคม (4) อยู่ในสภาพความเป็นเมืองที่เหมาะสม (5) มีความยุติธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจที่เหมาะสม (6) มีโครงสร้างพื้นฐานทางสังคมและกายภาพที่เหมาะสม (วารินทร์ วงศ์หาญเชาว์และประโยชน์ เจริญสุข, 2529)

4.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ได้มีผู้ศึกษาในเรื่องการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมไว้ในหลายด้าน กล่าวคือ ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น วรณจรรย์ ศุภชาติ ศึกษาเรื่อง “สภาพและความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน : การศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอเกาะสมุย จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนอำเภอสมุย ที่รัฐให้บริการมากที่สุดในแต่ละด้านคือ ด้านการศึกษาเพื่อ

พัฒนาการรู้หนังสือโดยกิจกรรมการศึกษาระดับประถมศึกษา ทำให้เยาวชนที่จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถอ่าน เขียนภาษาไทยได้ ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมจริยธรรมและวัฒนธรรม โดยโรงเรียนร่วมมือกับชาวบ้านจัดประเพณีในท้องถิ่น เช่น แห่เทียนพรรษาหรืองานประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น ด้านการศึกษาเพื่อส่งเสริมสุขภาพอนามัยและสาธารณสุข โดยโรงเรียนจัดโครงการอาหารกลางวันแก่เด็กนักเรียน ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและอาชีพ โดยเจ้าหน้าที่เกษตรเป็นผู้จัดอบรมเกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตรแก่เกษตรกร เช่น การใช้ปุ๋ย การใช้ยาปราบศัตรูพืชและด้านการศึกษาเพื่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการเมือง การปกครองโดยกิจกรรมปลูกฝังประชาธิปไตยในโรงเรียน เช่น การเลือก หัวหน้าชั้นโดยนักเรียนเป็นผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ส่วนกิจกรรมที่ประชาชนต้องการมากที่สุดในแต่ละด้านดังกล่าวได้แก่ การศึกษาระดับประถมศึกษาที่ทำให้เยาวชนที่เรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ การให้ความรู้ถึงอันตรายของการเสพยาเสพติดแก่นักเรียน เยาวชนและประชาชนทั่วไป การให้บริการเสริมภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ แก่นักเรียน เช่น โรคหัดเยอรมัน การฝึกอบรมวิชาชีพแก่ประชาชนที่ยังว่างงาน การให้ความรู้เรื่องกฎหมายแก่ประชาชน เช่น กฎหมายเกี่ยวกับที่ดินหรืออื่นๆ (วรรณจรรย์ ศุภชาติ, 2530) และน้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง ศึกษาเรื่อง “การสำรวจคุณภาพชีวิต และความต้องการทางการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวส่วยเขมรบ้านแจ่มแวงและบ้านซำ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ความต้องการทางการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียนชาวส่วยเขมร คือความต้องการความรู้ทางด้านคุณธรรมมากที่สุด โดยเฉพาะความรู้ที่ให้เห็นประโยชน์ของความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์ การไม่พูดปด ความมีระเบียบวินัย รองลงมาคือความต้องการความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ในด้านนักเรียนชาวส่วยเขมรพบว่า มีความต้องการความรู้ทางด้านสังคมมากที่สุด โดยเฉพาะความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในชุมชนด้วยความสุข รองลงมาคือความต้องการความรู้ทางด้านคุณธรรมในเรื่องที่สอดคล้องกับความเห็นของผู้ปกครอง (น้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง, 2533)

สำหรับในด้านของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อให้สอดคล้องกับชุมชนนั้น ดารณี รักดี ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง” ผลการวิจัยพบว่าชุมชนชนบทพึ่งตนเองมีองค์กรชุมชนที่เข้มแข็ง ซึ่งมีส่วนสำคัญในการทำให้การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต มีบทบาทมากกว่าการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียนและการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิต มีรูปแบบการศึกษาที่ชุมชนเป็นฐานความรู้กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มอาชีพเป็นศูนย์กลาง

ในการให้ความรู้ โดยหน่วยงานของภาครัฐและเอกชนให้การอบรมเพิ่มเติมแก่ผู้นำเพื่อเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวแก่สมาชิกในชุมชน การสร้างกระบวนการเรียนรู้และพัฒนาขีดความสามารถของกลุ่มคนส่วนใหญ่ใช้การอบรมความรู้ภาคทฤษฎีศึกษาดูงานและปฏิบัติจริงในแหล่งความรู้ในชุมชน ตลอดจนมีการสร้างเครือข่ายองค์กรชุมชน ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อการพึ่งตนเองในอาชีพ ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในชุมชนแบบนี้ที่สำคัญคือผู้ให้ความรู้ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนจะต้องมีความรู้ทักษะ และความสามารถในการสร้างเครือข่ายด้านอาชีพ คนในชุมชนมีความศรัทธาในผู้ให้ความรู้และชุมชนมีการรวมกลุ่มกัน โดยมีเป้าหมายในการพึ่งตนเอง สำหรับการศึกษาระดับพื้นฐานเพื่ออาชีพซึ่งมีโรงเรียนเป็นฐานความรู้จัดการศึกษาตามนโยบายและหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเป็นหลัก โรงเรียนที่ให้ความสำคัญต่อเป้าหมายการพึ่งตนเองของอาชีพมีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและปรับหลักสูตรด้านอาชีพท้องถิ่นและพัฒนาทักษะการประกอบอาชีพให้แก่ นักเรียน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในด้านการให้ความรู้ รวมทั้งสนับสนุนให้นักเรียนนำความรู้ด้านอาชีพที่ได้รับไปใช้ในชุมชน ซึ่งปัจจัยสำคัญของการศึกษาแนวระบบโรงเรียนก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อชุมชนเห็นคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำทรัพยากรในชุมชนมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและอาชีพ ครูผู้สอนเน้นการฝึกปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง สามารถเชื่อมโยงกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน นอกจากนี้โรงเรียนจะต้องมีความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในโรงเรียน (ดารณี รักดี, 2540) และวรรณิ ไทยานันท์ ศึกษาเรื่อง “การนำเสนอนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม : กรณีศึกษาเขตชนบทยากจนในภาคกลาง” โดยพื้นที่ในการศึกษาคือหมู่บ้านชนบทยากจน 2 แห่งในจังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มี 3 ด้านด้วยกันคือ ด้านพุทธิพิสัย คือความรู้เกี่ยวกับธุรกิจชุมชน ระบบสหกรณ์ ยาเสพติด อาชีพ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น การรู้จักคิดวิเคราะห์หาวิธีแก้ปัญหาชุมชน ด้านจิตพิสัย ได้แก่ การมีคุณธรรมจริยธรรม เน้นความซื่อสัตย์ ประหยัดเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรับผิดชอบต่อ ครอบครัวและสังคม ไม่หมกมุ่นอบายมุขและซาบซึ้งวิถีชีวิตแบบไทยและทักษะพิสัยคือ การพัฒนาอาชีพในท้องถิ่นและการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

ปัจจัยที่สำคัญในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่า ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามแนวระบบโรงเรียน คือ การพัฒนาท้องถิ่นอย่างจริงจัง ความต่อเนื่องของโครงการที่โรงเรียนมีส่วนร่วม ความร่วมมือจากวิทยากรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยในการจัดการศึกษาตามแนววิถีชีวิต คือ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความร่วมมือระหว่างหน่วยงานทางการศึกษา กับหน่วยงานทางการพัฒนา นอกจากนี้ยังมีปัจจัยร่วมในด้านการประสานเชื่อมโยงระหว่างบ้านวัด

และ โรงเรียน สำหรับนโยบายและแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในเขตชนบทยากจนที่สำคัญ คือการมีศูนย์ข้อมูลหมู่บ้านในสถานศึกษาของชุมชน การปลูกฝังค่านิยมความเป็นไทย การปฏิบัติรูปหลักสูตรและการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

นอกจากนี้ งานของวิศนี ศิลตระกุล ยังได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม ได้นำเสนอ 2 รูปแบบ คือ “การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ในชุมชน เพื่อให้ได้รับความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม และ “โรงเรียนในโรงงาน” เป็นรูปแบบที่พัฒนาขึ้นสำหรับกลุ่มคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเน้นการมีส่วนร่วมของเจ้าของโรงงานและคนงานในการกำหนดความรู้และทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงงาน/สถานประกอบการ

จากการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว จะพบว่า ความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนแต่ละชุมชน มักจะเน้นในด้านของเศรษฐกิจและรายได้เป็นอันดับแรก ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเน้นในเรื่องของอาชีพเป็นสำคัญ

4.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวกวย

ในส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชาวกวยนั้นล้วนเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีทั้งสิ้น ดังเช่นงานวิจัยของ จิรัฐ เจริญราษฎร์ ได้ทำวิจัยเรื่อง “ภาษากวย “ส่วย” ที่จังหวัดสุพรรณบุรี” โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อศึกษาถึงลักษณะของเสียง คำ วลีและประโยคของภาษากวยที่มีพูดในจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเก็บข้อมูลจากผู้พูดภาษากวยในหมู่บ้านหนองเต่า ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 3 คน ผู้พูดภาษากวยในหมู่บ้านสกุลปักชี ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี 1 คน รวมทั้งอาศัยข้อมูลคำภาษากวยที่พูดในหมู่บ้านหนองบัว ตำบลตลิ่งชัน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี จากงานวิจัยเรื่อง The Phonology of The Kuay Language of Suphanburi with comparison to The Kuy Language of Surin วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตของนางสาวไพลิน ยันตรีสิงห์ มหาวิทยาลัยมหิดล พ.ศ.2523 ผลการวิจัยพบว่าสำหรับคำภาษาส่วยส่วนใหญ่เป็นคำพยางค์เดี่ยวและคำสองพยางค์ การสร้างคำภาษากวยนั้นเดิมมีการสร้างแบบเติมหน้าเติมกลางคำ แต่ปัจจุบันนี้ภาษากวย มีวิธีสร้างคำเฉพาะแบบคำประสมเท่านั้นในเรื่องวลีของภาษากวยนั้นแบ่งออกเป็น 5 ชนิด คือ นามวลี สรรพนามวลี กริยาวลี

กาลวลีและบุพพทวลี ส่วนประโยคภาษากวยโดยมากมีการเรียงคำแบบบทประธาน บทกริยา และ บทกรรมและแบ่งออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ๆคือ ประโยคบอกเล่า ประโยคคำสั่งและประโยคคำถาม สำหรับสมทรง บุรุษพัฒน์ ศึกษาเรื่อง “เรียนภาษาและชีวิตความเป็นอยู่ของชาว กวย – กวย (ส่วย) จากบทสนทนา” ซึ่งผู้วิจัยได้เลือกศึกษาภาษา กวย ที่พูดในบริเวณหมู่บ้านสร้างใหญ่ ตำบลดินแดง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งจัดเป็นภาษา กวย ถิ่นหนึ่งที่เรียกว่า ภาษา กวย – กวย หรือ ภาษา กวย เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ในหมู่บ้านนี้จะพูดภาษากวยเพียงอย่างเดียว ไม่มีภาษาเขมรและภาษาลาวปะปน ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นลักษณะของภาษากวยอย่างแท้จริง

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวกับประเพณีและความเชื่อของชาว กวย นั้น สมหมาย ชินนาค (2539) ศึกษาเรื่อง “ผีปะกำ : คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย - กวย (ส่วย) เลี้ยวช้าง จังหวัด สุรินทร์” ผลการศึกษาพบว่า ผีปะกำอันเป็นผีที่ประจำอยู่ในหนังปะกำนั้น ชาว กวย เลี้ยวช้างเชื่อว่า ประกอบด้วยวิญญาณ 2 ประเภทด้วยกันคือ “พระครู” ซึ่งเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่มีสถานภาพ เทียบเท่าเทพและวิญญาณของบรรพบุรุษในสายตระกูลที่เคยเป็นหมอช้าง พวกเขาเชื่อว่า ผีปะกำ สามารถให้คุณและให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้น จึงต้องมีการเซ่นสรวงบูชาอยู่เสมอ ส่วนระบบความเชื่อเรื่องผีปะกำสะท้อนให้เห็นถึงระบบอำนาจของผู้อาวุโส ในสายตระกูลได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ คติความเชื่อเรื่องผีปะกำเป็นคติความเชื่อในลักษณะการถ่ายโอนอำนาจ จากผีบรรพบุรุษไปสู่ผู้อาวุโสในสายตระกูล ทำให้ผู้อาวุโสได้รับความเคารพ เชื่อฟังจากสมาชิกในวงศ์ตระกูลเป็นผู้นำ ในการประกอบพิธีเซ่นบวงสรวงผีปะกำ รวมทั้งเป็นผู้ที่มีอำนาจสั่งการทุกอย่างในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับผีปะกำ และคติความเชื่อเรื่องผีปะกำยังมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างสังคมส่วนต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบทางโครงสร้างเศรษฐกิจและการควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน บทบาทของเพศชายและเพศหญิง การจัดระเบียบครอบครัว เครือญาติและสายตระกูล ตลอดจนคติความเชื่อของพุทธศาสนานิกายเถรวาท ลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องผีอื่นๆ ใน ชุมชน

อย่างไรก็ตาม พิธีกรรมความเชื่อเรื่องผีปะกำที่ดำรงอยู่ในชุมชนทุกวันนี้ ยังคงทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนใน 2 ระดับ คือ ระดับครอบครัว และระดับปัจเจกบุคคลในระดับครอบครัว ผีปะกำตอบสนองต่อการสืบต่อความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เห็นได้จากพิธีกรรมเกี่ยวกับวงจรวัด ซึ่งยังคงมีการเซ่นผีปะกำอยู่และมีพิธีกรรมเกี่ยวกับการพาช้างไปเที่ยวเพิ่มขึ้นมา ส่วนระดับปัจเจกบุคคลก็จะพบว่าจะมีการเซ่นผีปะกำกันบ่อย เมื่อลูกหลานเจ็บไข้ได้ป่วยและแก้บนในเรื่องต่างๆ มีเกี่ยวกับปัญหาความคับข้องใจส่วนบุคคล ซึ่งนับว่าจะทวีมากขึ้นเรื่อยๆ

ตอนที่ 5 สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัยได้สรุปประเด็นปัญหาได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

5.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

5.1.1 พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย

5.1.2 พัฒนาการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย

5.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในด้านคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.2.1 สภาพและปัญหาของชาวกูยด้านคุณภาพชีวิต

5.2.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยด้านการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต

“คุณภาพชีวิต” ยังคงเป็นแนวคิดที่ยากจะนิยาม เนื่องจากเหตุผล 3 ประการ คือ **ประการแรก** คุณภาพชีวิตเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ ที่สามารถบรรยาย ดีความ โดยผ่าน กรองด้านความคิดและภาษาที่แตกต่างกัน **ประการที่สอง** แนวความคิดในเรื่องคุณภาพชีวิต ขึ้นอยู่กับคุณค่าที่แฝงอยู่อย่างมาก นักวิจัยจึงต้องกำหนดกรอบความหมายให้ชัดเจน เพื่อให้ สามารถประเมินผลได้กระบวนการและผลต่างๆ ที่ถือว่าเป็นคุณภาพชีวิตที่ “ดีกว่า” นั้น ย่อมเป็น การยอมรับและกำหนดคุณค่าโดยบุคคลในสังคมเดียวกัน **ประการที่สาม** ความคิดที่ก่อให้เกิด ความเข้าใจในความเจริญงอกงามและพัฒนาการของมนุษย์ การมีอายุยืนยาว กระบวนการ ทางด้านจิตใจล้วนอยู่ภายใต้อิทธิพลขององค์ประกอบต่างๆ รวมทั้งค่านิยมด้วย

อย่างไรก็ตาม นักวิชาการและนักพัฒนาทั้งไทยและต่างประเทศต่างก็ได้นิยามคุณภาพ ชีวิตในความหมายที่ไม่แตกต่างกันมากนัก นั่นคือ คุณภาพชีวิตเป็นระดับของการมีชีวิตที่ดี มี ความสุข ความพึงพอใจในชีวิตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ การดำเนินชีวิตของ บุคคล นั่นเอง

5.1.1 พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย

สำหรับประเทศไทย แนวคิดเรื่อง การพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2504 โดยกำหนดเรื่องของคุณภาพชีวิต ลงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของคนในชนบทให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำระหว่างภาคเมืองและภาคชนบท ซึ่งคุณภาพชีวิตที่ดี หมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในระดับที่เหมาะสมตามความจำเป็นพื้นฐานที่ได้กำหนดไว้ในสังคมหนึ่งๆ ดังนั้น การที่จะกล่าวว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ก็ต่อเมื่อประชาชนในครอบครัวหรือชุมชนนั้นมีชีวิตความเป็นอยู่บรรลุเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานครบถ้วนทุกประการ ซึ่งเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานที่กำหนดไว้นั้นมีการเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในขณะนั้นๆ

เพื่อให้การกำหนดคุณภาพชีวิตของคนไทย มีความชัดเจนและสามารถจัดได้เป็นรูปธรรมมากขึ้น จึงได้มีการพัฒนาและหารูปแบบเครื่องมือที่จะใช้วัดว่าขณะนี้คุณภาพชีวิตของคนไทยในแต่ละเรื่องเป็นอย่างไรบ้าง จึงมีการกำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตขึ้น เรียกว่าความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) หมายถึง ความจำเป็นขั้นต่ำสุดที่ทุกคนในครอบครัวหรือชุมชน ควรจะมีหรือควรจะเป็น ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข พอสมควร การบอกสภาพความจำเป็นพื้นฐานของคนในชุมชนจำเป็นอย่างไรนั้น ใช้ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐานในการวัดและบอกสภาพโดยเปรียบเทียบผลการจัดเก็บข้อมูล จปฐ. กับเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนด

งานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทได้ดำเนินมาจนถึงปี 2535 เนื่องจากสภาพเศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมของประเทศ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คนในสังคมได้รับผลกระทบทั้งในทางที่ดีและไม่ดีต่อคุณภาพชีวิต คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท (พชช.) จึงมีมติให้ปรับปรุงตัวชี้วัดคุณภาพของคนไทย ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เนื่องจากการปรับปรุงตัวชี้วัดได้ดำเนินงานภายใต้นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ จึงได้กำหนดให้ใช้ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ตามห่วงระยะเวลาของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ครั้งที่ 1 เครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบทที่เริ่มใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529) และฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534) มี 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด

ครั้งที่ 2 ได้ปรับปรุงเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตของประชาชน เพื่อใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535 - 2539) จาก 8 หมวด 32 ตัวชี้วัด เป็น 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด

ครั้งที่ 3 ได้ปรับปรุงเครื่องชี้วัด คุณภาพชีวิตเพื่อใช้ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544) จาก 9 หมวด 37 ตัวชี้วัด เป็น 8 หมวด 39 ตัวชี้วัด

จาก ข้อมูลจปฐ. หากมองในภาพรวมทั่วไปจะมีระดับการพัฒนาที่ดีขึ้น ปัญหาหลายประการได้บรรเทาความรุนแรงลงไป และถึงแม้ว่าคุณภาพชีวิตของคนไทยจะยังไม่บรรลุตามเป้าหมาย จปฐ. ที่กำหนดไว้แต่คนในชนบทก็ได้รับผลจากการพัฒนาที่ส่งผลให้ระดับคุณภาพชีวิตดีขึ้นในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตามคนไทยก็ยังคงมีปัญหาอีกหลายประการที่จะต้องได้รับการดูแลแก้ไขให้ต่อเนื่องต่อไป รวมทั้งปัญหาที่เริ่มทวีความสำคัญตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม ที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น ปัญหาการอพยพแรงงานของคนชนบทเพื่อเข้ามาเป็นแรงงานรับจ้างในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการเพิ่มขึ้น ส่งผลกระทบมาสู่ปัญหาสังคมอื่นๆ อีกมาก เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาโสเภณี ปัญหาเด็กจรจัด ไร้ที่พึ่ง ปัญหายาเสพติด ระบบครอบครัวเสื่อมสลายรวมทั้งปัญหาโรคเอดส์ ซึ่งกำลังเป็นมหันตภัยร้ายแรงของโลก รวมไปถึงความเสื่อมโทรมของสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศน์เสียสมดุล และการทำลายทรัพยากรธรรมชาติอย่างรุนแรง ปัญหาต่างๆ เหล่านี้ ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของคนไทยเป็นอย่างมาก (คณะกรรมการประสานงานโครงการปรีณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ, 2529) ซึ่งเราอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพราะการพัฒนาจากบนลงล่าง (top – down planning) คือรัฐเป็นผู้จัดและเป็นผู้ประเมิน ซึ่งบางครั้งการพัฒนานั้นอาจจะไม่ตรงกับความต้องการของประชาชน ดังนั้นแนวคิดใหม่ของการพัฒนานั้นเป็นไปในลักษณะที่เรียกว่า “จากล่างขึ้นข้างบน” (bottom - up) อันหมายถึง การกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนแทนการที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดขึ้นเอง ดังที่เป็นมาในอดีต

5.1.2 พัฒนาการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในประเทศไทย

การศึกษาขั้นพื้นฐานเริ่มมีขึ้นในประเทศไทย เมื่อ พ.ศ. 2480 โดยในระยะแรก การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การให้ความรู้และทักษะทางด้านความรู้หนังสือ แต่ในระยะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การให้การศึกษาขั้นพื้นฐานได้เพิ่มวัตถุประสงค์ การเป็นพลเมืองดีและความรับผิดชอบต่อสังคมเข้าไปด้วย และในช่วง พ.ศ. 2301 – 2519 การศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดเปลี่ยนไป นั่นคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน หมายถึง การศึกษาเบื้องต้น ซึ่งเตรียมให้บุคคลมีเครื่องมือในการอ่านเขียนเพื่อใช้แสวงหาความรู้ และรวมถึงความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตของมนุษย์อย่างมีความสุข

ต่อมาความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดความจำเป็นในการยกระดับและพัฒนาความรู้พื้นฐานของประชากรของประเทศให้สูงขึ้น จากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

เพื่อปวงชน ซึ่งมีความมุ่งหมายเพื่อตอบสนองความต้องการการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ซึ่งจะช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่องและมีคุณภาพ ดังนั้นในการประชุมระดับโลก เมื่อเดือนมีนาคม 2533 ณ หาดจอมเทียน จังหวัดชลบุรี ประเทศไทยจึงได้ให้การรับรองปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาเพื่อปวงชน ร่วมกับประเทศต่างๆ อีก 155 ประเทศ

สำหรับประเทศไทย หลังจากการยอมรับปฏิญญาโลกว่าด้วยการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนและได้มีการประชุมปฏิบัติการเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนขึ้น ระหว่างวันที่ 16 – 18 มิถุนายน 2536 ณ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี แล้วรัฐบาลได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ จัดทำเค้าโครงและร่างนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชน นำเสนอคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบและได้จัดทำแผนปฏิบัติการ หลักการศึกษาเพื่อปวงชน เพื่อให้เป็นกรอบในการปฏิบัติ ซึ่งคณะรัฐมนตรีมีมติเห็นชอบ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2537 รวมทั้งให้กระทรวง ทบวง กรม ที่เกี่ยวข้องนำแผนปฏิบัติการหลักการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนไปใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผนปฏิบัติการต่อไป

และในปี พ.ศ. 2543 เป็นปีที่ครบรอบทศวรรษของการประกาศปฏิญญาโลก องค์การยูเนสโก ได้เชิญชนประเทศสมาชิกเข้าร่วมโครงการประเมินผลการศึกษาเพื่อปวงชน ค.ศ. 2000 (Education for All The Year 2000 Assessment, EFA 2000) ที่กรุง Dakar ประเทศ Senegal ในการประชุมดังกล่าวนี้ ได้เกิดปฏิญญาโลกการศึกษาเพื่อปวงชนที่ Dakar ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้คือ

- (1) ขยายและปรับปรุงการศึกษาและดูแลเด็กเล็กก่อนวัยเรียน โดยเฉพาะเด็กที่เปราะบางและด้อยโอกาส
- (2) รับรองว่าภายในปี ค.ศ. 2016 เด็กทั้งหมด โดยเฉพาะเด็กผู้หญิง เด็กที่อยู่ในสภาวะยากลำบากและเด็กที่เป็นกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติ สามารถเข้าถึงและเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา ภาคบังคับที่มีคุณภาพ
- (3) รับรองว่าความต้องการการเรียนรู้ของเยาวชนและผู้ใหญ่ทั้งหมดได้รับการตอบสนองด้วยโครงการ ทักษะการเรียนรู้และชีวิตเท่าเทียมกัน
- (4) พัฒนาอัตราการเรียนรู้หนังสือของผู้ใหญ่ได้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 50 ภายในปี ค.ศ. 2015 โดยเฉพาะสตรีและพัฒนาการเข้าถึงการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับผู้ใหญ่ทั้งหมดให้เท่าเทียมกัน

- (5) ขจัดความเหลื่อมล้ำทางเพศในการศึกษาระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา ภายในปี ค.ศ. 2005 และทำให้เกิดความเท่าเทียมทางเพศในการศึกษา ภายในปี ค.ศ. 2015 โดยเน้นการเข้าถึงของเด็กผู้หญิง และทำให้เกิดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ
- (6) พัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกด้านและรับรองความเป็นเลิศทั้งหมดเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเรียนรู้มีชัดเจนและสามารถจัดได้โดยเฉพาะในเรื่องการรู้หนังสือ การคำนวณ ตัวเลขและทักษะที่จำเป็นต่อชีวิต

ดังนั้น เพื่อให้การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนให้มีประสิทธิภาพ รัฐจึงมีแนวความคิดการปฏิรูปการเมืองการปกครองให้เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งแก้ไขรัฐธรรมนูญ และเน้นการคืนอำนาจแก่ประชาชนได้มีการดำเนินการอย่างจริงจังอย่างต่อเนื่องและประสบผลสำเร็จ สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับเรื่องการศึกษาไว้หลายมาตรา เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติ ได้แก่ มาตรา 43 ว่าด้วยเรื่อง เสรีภาพในทางวิชาการของบุคคล ดังนี้ “บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพไม่เก็บค่าใช้จ่า” และ “การจัดการศึกษาอบรมของรัฐต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเอกชน ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” และที่สำคัญ คือ มาตรา 81 ซึ่งกำหนดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อที่จะปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม

ต่อมา รัฐได้จัดทำพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้น โดยมีสาระสำคัญที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา โดยมีหลักในการจัดการศึกษา 3 ข้อ ในมาตรา 8 คือ **ประการแรก** เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน **ประการที่สอง** ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา **ประการที่สาม** การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ในมาตรา 9 ยังให้ความสำคัญกับการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษาและการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงครอบคลุมทั้งการศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่บุคคล องค์กร หรือหน่วยงานอื่นจัดขึ้นนอกโรงเรียนด้วย

5.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยในด้านคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ชาวกูยหรือกูย เป็นชนกลุ่มใหญ่ที่ตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตจังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์และบางส่วนของจังหวัดบุรีรัมย์ที่คนไทยเรียกว่า “ส่วย” ลักษณะของชาวไทยกลุ่มนี้คือ มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีการนับถือผีและมีเอกภาพทางสังคมสูง นอกจากนี้ยังมีความเชื่อและเคารพในตัวผู้นำเป็นอย่างมาก แต่ในปัจจุบันชาวกูยส่วนใหญ่ที่อาศัยปะปนอยู่ในชุมชนชาวเขมรและชาวลาว จึงทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเข้ากับกลุ่มชนอื่น จนยากที่จะจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ได้ นอกจากภาษาพูดที่ใช้ในการสื่อสารเป็นสิ่งที่แยกชนชาวกูยออกจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น จนอาจกล่าวได้ว่าชนชาติกูยกำลังสูญเสียชีวิต ลักษณะเฉพาะหรือเอกลักษณ์ประจำกลุ่ม

5.2.1 สภาพและปัญหาของชาวกูยด้านคุณภาพชีวิต

ลักษณะทางสังคมของชาวกูยที่ทำให้กลายเป็นกลุ่มคนที่ดูต่ำต้อยกว่า คนเขมร คนลาว คนไทย ก็คือ **ประการแรก** เป็นคนในสังคมที่ลายลักษณ์อักษร (non literate society) คือไม่มีอักษรใช้ การสื่อสารระหว่างกันเป็นเรื่องการบอกเล่าด้วยวาจา **ประการที่สอง** คนส่วยหรือคนกูยแต่เดิม คือ กลุ่มที่มีอาชีพในการจับช้างนั้นเต็มไปด้วยอันตรายนานาประการ ทำให้คนกูยหรือคนส่วย ต้องยึดติดกับการนับถือผีปะกำและการใช้คาถาอาคม มีการจัดลำดับชั้นของคนที่มีความเชี่ยวชาญในคาถาอาคมและการจับช้างลดหลั่นกันลงมาแบบทหาร ผู้ที่มีอิทธิพลและมีอำนาจ คือครูปาใหญ่ ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและเป็นผู้นำในการจับช้าง การออกไปจับช้างแต่ละครั้งบรรดาคูกลเมีย และผู้ที่อยู่ข้างหลังบ้านทางบ้านก็ต้องระมัดระวังไม่ละเมิดข้อห้ามและคอยสังเกตสิ่งที่เป็นโชคลาง เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าวิถีชีวิต หรือชีวิตวัฒนธรรมของคนส่วยหรือกูย จะแตกต่างไปจากคนลาว คนเขมรและคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่คือพวกชาวนา ดังนั้น เมื่อชาวกูยเกิดมีปัญหาคือ เนื่องจากไม่อาจมีอาชีพเป็นคนจับช้างได้อีกต่อไป เพราะนอกจากจะไม่มีช้างให้จับแล้วยังเป็นปัญหาเรื่องการเดินทางข้ามพรมแดนระหว่างไทย ลาว และเขมรด้วย เลยต้องเลิกอาชีพเดิมหันมาทำการเพาะปลูกแบบพวกคนไทย คนลาว และคนเขมร แต่ทว่าการเปลี่ยนแปลงจากอาชีพการจับช้าง มาเป็นเกษตรกรรมสำหรับคนส่วยหรือคนกูยนั้น จึงไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะปรับเปลี่ยนกัน เพราะเท่ากับเปลี่ยนโครงสร้างทางวัฒนธรรม จึงปรับตัวได้ไม่ดี ทำการเกษตรได้ไม่ดี **ประการที่สาม** ความเคยชินในประเพณีและวัฒนธรรมเดิม เช่น คนที่เคยมีอำนาจเป็นผู้นำ เช่น พวกครูปาก็ปรับเปลี่ยนมาเป็นชาวนา และกลายเป็นคนติดเหล้าเนื่อง จากเหล้าเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการประกอบพิธีกรรม เช่น เช่นไหว้ผีทุกคนต้องดื่มเหล้าและถึงแม้พิธีกรรมบางอย่างจะหมดไปแล้ว เช่น การคล้องช้าง แต่นิสัยการดื่มเหล้ากลับ สืบเนื่อง และประกอบอาชีพในการเกษตรได้ไม่ดี จึง

มักถูกมองว่าด้อยกว่ากลุ่มชนอื่นกลายเป็นผู้ที่มีฐานะยากจน มีคนติดเหล้าและเป็นขอทานมากมาย ทำให้ชนกลุ่มอื่นดูหมิ่นเหยียดหยามและเรียก “วัฒนธรรมขอทาน” เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการปรับตัวเองไม่ได้ ทางชีวิตวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่นำไปสู่การล่มสลายของเผ่าพันธุ์ (Detribalization) ที่มีผลไปถึงการขาดความเชื่อมั่นในตัวเองและศีลธรรม (Demoralization) (เมืองโบราณ, 2539 : 168)

5.2.2 สภาพและปัญหาของชาวกูยด้านการศึกษาระดับพื้นฐาน

พื้นฐานการศึกษาของชาวกูยส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา พ่อแม่มักจะส่งบุตรหลานให้เข้าเรียน จนกระทั่งจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เนื่องจากชาวกูยมีฐานะยากจน ซึ่งความยากจนเกิดจากสภาพภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศไม่อำนวยต่อการทำนา ทำพืชไร่ ทำให้ชาวกูยขาดความกระตือรือร้นในการทำมาหาเลี้ยงชีพ (มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, 2542)

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจคุณภาพชีวิตตามการรับรู้และนำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของชาวกูย สำหรับงานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยประยุกต์วิธีการประเมินสภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal : PRA) มาดำเนินการวิจัย ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. **พื้นที่ศึกษา** งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะหมู่บ้านที่เป็นชนชาวกูยหรือส่วย จำนวน 3 หมู่บ้าน การเลือกพื้นที่ศึกษาได้ใช้แนวทางของ สุภางค์ จันทวานิช (2537 : 27) ที่ว่า เลือกสนามที่สามารถตอบปัญหาความต้องการได้ ดูความเป็นไปได้ของขนาดสนามที่จะเข้าไปศึกษา คือต้องไม่ใหญ่เกินไป ดูในแง่ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ของชุมชนและดูถึงความสะดวกในแง่ที่ตั้งของสนามว่าอยู่ไกลเกินไปหรือไม่ การเดินทางไปมาติดต่อลำบากหรือไม่ เนื่องจากนักวิจัยมีข้อจำกัดส่วนตัว ดูในแง่ความปลอดภัยและอื่นๆ ด้วย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกำหนดเกณฑ์การเลือกชุมชนเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย (วิศนีย์ ศิลตระกูล, 2541 : 70) ดังนี้

- (1) พื้นที่ทั้งสามเป็นหมู่บ้านที่เป็นชาวกูยทั้งหมู่บ้าน
- (2) ทั้งสามหมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านต่างก็เป็นตัวแทนของชาวกูยสามกลุ่ม ดังนี้
 - บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และ 13 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวแทนของชาวกูยซ้าง ระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 2
 - บ้านก้านเหลือง หมู่ที่ 7 ตำบลหัวจัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวแทนของชาวกูยลาว ระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 1
 - บ้านสะโน หมู่ที่ 5 ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ เป็นตัวแทนของชาวกูยเขมร ระดับการพัฒนาหมู่บ้านตามเกณฑ์ของ กชช. 2ค ปี 2539 อยู่ในระดับ 1
- (3) ทั้งสามหมู่บ้านอยู่ในอำเภอที่มีเขตติดต่อกันทั้งสามอำเภอ

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย การศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

2.1.1 การวิจัยเอกสาร มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เข้าใจชัดเจนเกี่ยวกับปัญหาการวิจัยเพื่อศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวมถึงสภาพและปัญหาของชาวกูย

2.1.1.1 แนวคิดในการศึกษาเอกสาร มีดังนี้

(1) แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ การพัฒนาคุณภาพชีวิต พัฒนาการของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในประเทศไทย การพัฒนาดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตของต่างประเทศและในประเทศ เอกสารที่เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น กชช.2ค จปฐ. เป็นต้น และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(2) แนวคิดเกี่ยวกับสภาพและปัญหาของชาวกูย ได้แก่ วิธีชีวิตของชาวกูย สภาพและปัญหาของชาวกูยในประเทศไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1.1.2 แหล่งเอกสาร ศึกษาโดยใช้แนวทางการศึกษาแหล่งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยดังที่ นางลักษณ วัชรชัย (2538 : 18 -21) เสนอไว้ใน 3 ลักษณะ ได้แก่ เอกสารปฐมภูมิ เอกสารทุติยภูมิ และเอกสารอ้างอิง ดังนี้

(1) เอกสารปฐมภูมิ (Primary literature) โดยศึกษาเอกสารที่นำเสนอและประสบการณ์ของผู้เขียนโดยตรง ได้แก่ บทความและผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ รายงานการวิจัยที่เป็นผลงานของบุคคล คณะบุคคลและหน่วยงานที่มีหน้าที่โดยตรง ศึกษาวิทยานิพนธ์ทั้งระดับปริญญาดุษฎีบัณฑิต ปริญญามหาบัณฑิต และการค้นคว้าแบบอิสระที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้

(2) เอกสารทุติยภูมิ (Secondary literature) ผู้วิจัยได้ศึกษาจากหนังสือหรือตำรา พจนานุกรม สารานุกรม คู่มือปฏิบัติงาน รายงานประจำปีหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

(3) เอกสารอ้างอิง โดยการศึกษาจากบทความ งานวิจัย เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการ บทความวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และชนชาวกูย

เอกสารดังกล่าว ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ เครือข่ายของศูนย์วิทยบริการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้แก่ ห้องสมุดคณะครุศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ สถาบันประชากรศาสตร์ สถาบันไทยคดีศึกษา คณะอักษรศาสตร์ ศึกษาจากห้องสมุดองค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ห้องสมุดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ห้องสมุดของ UNESCO ศึกษาจากหน่วยงานที่จัดทำเอกสารนั้นโดยตรง เช่น กรมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนตำบล ศูนย์คชศึกษา นอกจากนี้ยังได้ศึกษาค้นคว้าจาก Internet เพื่อเข้าถึงแหล่งเอกสารข้อมูล ช่วยให้การศึกษาค้นคว้ากว้างขึ้น ได้ข้อมูลใหม่ๆ อันเป็นผลจากการประชุม สัมมนา อบรม ตลอดจนโครงการของหน่วยงานและองค์กรทั้งในประเทศและระหว่างประเทศช่วยให้เห็นแนวโน้ม หลักการ และแนวคิดที่สำคัญ

2.1.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) มีเป้าหมายเพื่อศึกษาความคิดเห็นประสบการณ์และความรู้สึกของผู้ร่วมสนทนาในประเด็นต่างๆ ที่กำหนดไว้สำหรับกลุ่มชาวบ้านนี้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ตามเกณฑ์ของ จปฐ. ดังนี้ คือ

(1) กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มจักสาน เป็นต้น

(2) กลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกลุ่มกองทุนเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว กองทุนยา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่ม อ.ก.ส. หรือกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

(3) กลุ่มองค์กรประชาชน เช่น กรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน ลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กลุ่มเยาวชน เป็นต้น

ซึ่งจากกลุ่มดังกล่าวข้างต้นเมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสำรวจพื้นที่ทั้ง 3 หมู่บ้านแล้วผลปรากฏว่า กลุ่มชาวบ้านที่มีตรงกันทั้งสามหมู่บ้านเป็นดังนี้ กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์, กลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกลุ่มกองทุนเฉพาะกิจ ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. ,กลุ่มองค์กรประชาชน ได้แก่ กลุ่มเยาวชน ดังนั้นจึงมีกลุ่มตัวอย่างหมู่บ้านละ 3 กลุ่ม รวมทั้งสิ้น 9 กลุ่ม สมาชิกมีจำนวนกลุ่มละ 6 คน สำหรับการเลือกสมาชิกกลุ่มในการสนทนาเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive

Sampling) โดยการปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญ (expert) ในพื้นที่ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ และหมอยา หมอช้าง ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ มีดังนี้คือ

2.1.2.1 ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำแนกตามพื้นที่วิจัย มีดังนี้

(1) บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน จัดสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง ดังนี้

กลุ่มสหกรณ์ สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 5 คน หญิง 1 คน
 กลุ่ม อ.ก.ส. สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 2 คน หญิง 4 คน
 กลุ่มเยาวชน สมาชิกกลุ่มมีอายุต่ำกว่า 35 ปี จำแนกเป็นชาย 1 คน หญิง 5 คน

(2) บ้านก้านเหลือง ตำบลห้วยวัง อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน จัดสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง ดังนี้

กลุ่มสหกรณ์ สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 3 คน หญิง 3 คน
 กลุ่ม อ.ก.ส. สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 5 คน หญิง 1 คน
 กลุ่มเยาวชน สมาชิกกลุ่มมีอายุต่ำกว่า 35 ปี จำแนกเป็นชาย 1 คน หญิง 5 คน

(3) บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 3 กลุ่ม ผู้ร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวนทั้งสิ้น 18 คน จัดสนทนากลุ่ม โดยใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง ดังนี้

กลุ่มสหกรณ์ สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 4 คน หญิง 2 คน
 กลุ่ม อ.ก.ส. สมาชิกกลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป จำแนกเป็นชาย 2 คน หญิง 4 คน
 กลุ่มเยาวชน สมาชิกกลุ่มมีอายุต่ำกว่า 35 ปี จำแนกเป็นชาย 5 คน หญิง 1 คน

2.1.2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม การกำหนดประเด็นหรือตัวแปรนั้นก็ทำได้ โดยจำแนกแยกแยะมาจากวัตถุประสงค์ของการศึกษานั้นเอง วัตถุประสงค์ต้องการทราบอะไรก็กำหนดประเด็น หรือสมมติฐานและตัวแปรออกมาสร้างเป็นแนวคำถามย่อยๆ แล้วนำคำถามที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อย่อยจัดลำดับ หรือผูกเป็นเรื่องราวเพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอนและจัดตามลำดับความคิดเป็นหมวดหรือหัวข้อใหญ่ (วีระสิทธิ์ กองไต้ย และโยธิน แสงวงดี, 2531) ประเด็น คำถามหลักในการสนทนาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังต่อไปนี้

- ด้านคุณภาพชีวิต เป็นการสนทนาในเรื่องปัญหาในชุมชนด้านต่างๆ เช่น ด้านสุขภาพที่อยู่อาศัย การศึกษา ครอบครัว รายได้ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเอง ชุมชนคุณธรรม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ซึ่งประเด็นคำถามหลักมีดังนี้คือ ชีวิตที่อยู่ดีมีความสุขเป็นอย่างไรบ้าง, การทำมาหากินตอนนี้เป็นอย่างไรมีปัญหาอะไรบ้าง คิดว่าจะแก้ปัญหายังไง, ชุมชนหมู่บ้านเป็นอย่างไรระไรพอใจ ไม่พอใจ อะไรเป็นปัญหา, ในชุมชนของท่านมีความเชื่อหรือประเพณีอะไรบ้างที่ทำให้ชีวิตของท่านอยู่ดีมีความสุข, สภาพแวดล้อมของชุมชนขณะนี้เป็นอย่างไรระไรพอใจ ไม่พอใจ หรือเป็นปัญหาจะแก้ไขอย่างไร, ท่านคิดว่า “การศึกษา” คืออะไรจากที่ท่านได้กล่าวมาทั้งหมดท่านคิดว่า ข้อใดที่มีปัญหามากที่สุด และมีปัญหาใดรองลงมา, ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง/แก้ไของค์ประกอบที่จะทำให้ชีวิตของชาวภูยอยู่ดีมีความสุข

- ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นการสนทนาถึงการจัดการศึกษา 2 รูปแบบ คือ การศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน ในประเด็นต่างๆ เพื่อศึกษาว่าจะจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตแก่ประชาชนทั้ง 2 รูปแบบ ดังกล่าวข้างต้นควรมีรูปแบบหลักสูตรเนื้อหาสาระในการจัดอย่างไร ซึ่งมีประเด็นคำถามหลักดังต่อไปนี้ คนดีของชาวภูยเป็นอย่างไร, คนเก่งของชาวภูยเป็นแบบไหน เก่งด้านใดบ้าง, คนที่มีความสุขของชาวภูย คือ คนแบบไหน, ถ้าจะจัดการศึกษาให้ชาวภูย “เป็นคนดี เป็นคนเก่งมีชีวิตที่อยู่ดีมีความสุข” ได้นั้นควรจะทำอะไรบ้าง และการศึกษาที่มีอยู่เป็นอย่างไร

จากประเด็นคำถามหลักนำไปสู่การสนทนาเจาะลึกในประเด็นคำถามย่อยต่างๆ ตามคำตอบที่ได้ในเรื่องเศรษฐกิจ การทำมาหากิน สังคมและสภาพความเป็นอยู่ ความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การเมืองการปกครอง และด้านการศึกษา ซึ่งเกือบทุกเรื่องจะมีความเชื่อมโยงกัน

2.1.3 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสนทนาซักถามอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลในเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ต้องการ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จะช่วยอธิบายสิ่งที่เราพบเห็นหรือสังเกตได้ แต่ยังไม่เข้าใจให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งการสัมภาษณ์แบบนี้มีลักษณะคล้ายกับการใช้แบบสอบถาม เพราะมีการกำหนดตัวปัญหาและตั้งคำถามไว้ล่วงหน้าแล้วสำหรับการสัมภาษณ์นี้ ผู้วิจัยจะสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหมู่บ้านละ 2 คน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนที่ได้รับการแต่งตั้งจากทางราชการ และหมอยา หมอช้างซึ่งเป็นบุคคลที่ได้รับการยอมรับนับถือจากคนในชุมชนว่าเป็น ผู้มีความรู้ความสามารถและมีคุณธรรม เพื่อทราบเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนและนโยบายหรือแนวทางการดำเนินงานเพื่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

2.1.4 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยการสังเกตการประกอบอาชีพของชุมชน เช่น การเลี้ยงช้าง การทำนา การทอผ้าไหม การคมนาคม การรักษาพยาบาล การติดต่อกับหน่วยงาน การสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น แหล่งน้ำ ป่าไม้ เป็นต้น

2.2 การสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
การศึกษาข้อมูลในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยดังต่อไปนี้

2.2.1 การวิจัยเอกสาร เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เช่น สมุดบันทึกประวัติโรงเรียน สถิติของนักเรียนที่เข้าเรียน การออกกลางคัน การศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเมื่อจบการศึกษาภาคบังคับของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) เป็นต้น

2.2.2 การวิจัยภาคสนาม มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน ซึ่งจะเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยต่อไป การศึกษาภาคสนามมีรายละเอียดดังนี้

2.2.2.1 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) โดยผู้วิจัยจะสังเกตเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต และปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

2.2.2.2 การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) บุคลากรที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับชุมชนชาวภูยกั้ง 3 หมู่บ้าน จำนวน 6 กลุ่ม โดยแบ่งเป็นหมู่บ้านละ 2 กลุ่มได้แก่

(1) กลุ่มการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียน

(2) กลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน พัฒนากร เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และกลุ่มองค์กรเอกชน หน่วยงานของท้องถิ่น เป็นต้น แต่ละกลุ่มดังกล่าวข้างต้นจะมีสมาชิกกลุ่มละ 5 - 6 คน และการเลือกสมาชิกกลุ่มเป็นการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

2.2.2.2.1 ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม จำแนกตามพื้นที่วิจัยมีดังนี้

(1) บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 2 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกกลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน จัดสนทนากลุ่มโดยใช้เวลาดังนี้

กลุ่มการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา สมาชิกกลุ่มประกอบด้วย อาจารย์ใหญ่โรงเรียนตากกลาง, อาจารย์ 1 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านตากกลาง จำนวน 1 ท่าน และอาจารย์ 1 ระดับ 4 โรงเรียนข้างบุญวิทยา จำนวน 3 ท่าน

กลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน สมาชิกกลุ่มประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูม, พัฒนากรอำเภอท่าตูม, สาธารณสุข อำเภอท่าตูม, เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอท่าตูม และหัวหน้าแผนงาน อำเภอท่าตูม

(2) บ้านก้านเหลือง ตำบลห้วยวัง อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 2 กลุ่ม มีจำนวนสมาชิกกลุ่มละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 10 คน จัดสนทนากลุ่มโดยใช้เวลาดังนี้

กลุ่มการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา สมาชิกกลุ่มประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียนผาแดงวิทยา, อาจารย์ 2 ระดับ 7 จำนวน 2 ท่าน และอาจารย์ 1 ระดับ 3 จำนวน 1 ท่าน

กลุ่มการศึกษาออกโรงเรียน สมาชิกกลุ่มประกอบด้วย ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอสนม,เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียน อำเภอสนม,พัฒนากร อำเภอสนม,พัฒนาชุมชน ตำบลหัวงัว, และสาธารณสุข อำเภอสนม

(3) บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ สนทนากลุ่มจำนวน 2 กลุ่ม จัดสนทนากลุ่มโดยใช้เวลากลุ่มละ 2 ชั่วโมง ดังนี้

กลุ่มการศึกษาในโรงเรียน ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวน 6 คน ประกอบด้วย ผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านสะโนและ อาจารย์ 2 ระดับ 7 จำนวน 5 ท่าน

กลุ่มการศึกษาออกโรงเรียน ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มมีจำนวน 5 คน ประกอบด้วยผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิ,พัฒนากรอำเภอศรีขรภูมิ,หัวหน้างานแผนงานอำเภอศรีขรภูมิ,พัฒนาชุมชน ตำบลศรีขรภูมิ,สาธารณสุข ตำบลหนองบัว

2.2.2.2 ประเด็นการสนทนากลุ่ม จำแนกประเด็นการสนทนาตามกลุ่มที่ศึกษา เป็นประเด็นคำถามกว้างๆ ที่ใช้ถามตอนแรกและถามเจาะลึกตามคำตอบที่ได้ (วิศนี ศิลตระกูล, 2541 : 75) ซึ่งเป็นประเด็นในการสนทนามีประเด็นหลักดังนี้

- ด้านสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน เป็นการสนทนาในเรื่องรูปแบบ หลักสูตร รวมถึงเนื้อหาสาระของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้งการศึกษาที่จัดใน/นอกโรงเรียน สำหรับประเด็นคำถามหลักมีดังนี้

(1) ท่านให้ความหมายของคำว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” และ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ว่าอย่างไร

(2) การศึกษาขั้นพื้นฐานที่ท่านกำลังจัดอยู่ในขณะนี้พัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยหรือยังถ้าพัฒนาแล้ว ท่านคิดว่าพัฒนาในเรื่องอะไรบ้าง

(3) การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยได้ ควรเป็นอย่างไร โดยการสนทนาเจาะลึกในเรื่องหลักการจัดการศึกษา สาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ ด้านหลักสูตรการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนรู้ บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับชุมชน และการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

- ด้านปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน เป็น การสนทนาถึงปัญหาและอุปสรรคของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ทั้ง การศึกษาที่จัดใน/นอกโรงเรียน รวมถึงสาเหตุและข้อเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหา ประเด็น คำถามที่ใช้ได้แก่

(1) ท่านคิดว่าเนื้อหาความรู้ที่ท่านได้ถ่ายทอดให้กับชาวกูยในขณะนี้มีความ สอดคล้องเหมาะสมกับชุมชนชาวกูยมากหรือน้อยเพียงใด

(2) ปัญหา/อุปสรรค ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ ชุมชนชาวกูย

(3) จะมีวิธีการแก้ไข/ปรับปรุงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต อย่างไรจึงจะสอดคล้องกับความต้องการของชาวกูย รวมถึงสามารถพัฒนาระดับการดำรงชีวิตของคน ในชุมชนได้อย่างแท้จริง

2.3 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการ ของชาวกูย ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคุณภาพชีวิต และความต้องการการศึกษาขั้น พื้นฐานตามการรับรู้ของชาวกูย รวมทั้งสภาพ/ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิตในปัจจุบันมาสรุป และนำเสนอต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้กับชุมชน ได้แก่ ผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดเป็นตัวแทนภาครัฐ หัวหน้าองค์กรเอกชน เป็น ตัวแทนภาคเอกชน และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นตัวแทนภาคองค์กรท้องถิ่น เพื่อหา แนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของ ชาวกูย โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) ในการสัมภาษณ์แต่ละครั้งผู้วิจัยได้ อนุญาตบันทึกเสียง และได้นำมาถอดเทปเพื่อให้การเรียบเรียงข้อมูลถูกต้อง

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละหมู่บ้าน ในช่วงเวลาดังต่อไปนี้

(1) ชุมชนชาวกูยช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม ผู้วิจัยได้เข้าไปศึกษาข้อมูล โดยเข้าพักอาศัยในพื้นที่ตั้งแต่วันที่ 8 พฤษภาคม ถึง 3 กรกฎาคม 2543 รวมระยะเวลาประมาณ 2 เดือน

(2) ชุมชนชาวภูยกุลาวบ้านก้านเหลือง ตำบลหัวจัว อำเภอสนม และชุมชนชาวภูยกุเมรบ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ เนื่องจากทั้ง 2 หมู่บ้านมีพื้นที่ติดกัน กล่าวคือมีระยะห่างกันประมาณ 8 กิโลเมตร ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 หมู่บ้านในช่วงเวลาเดียวกัน โดยผู้วิจัยได้เข้าพักอาศัยที่บ้านพักสาธารณสุข ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ ในระหว่างวันที่ 1 กันยายน ถึง 30 พฤศจิกายน 2543 รวมระยะเวลาประมาณ 3 เดือน

(3) ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมรวมทั้งเก็บข้อมูลและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่วิจัย จากหน่วยงานระดับอำเภอและระดับจังหวัด ตั้งแต่วันที่ 2 ธันวาคม 2543 ถึง 10 มีนาคม 2544 รวมระยะเวลาที่ใช้เพื่อการศึกษารวบรวมข้อมูลประมาณ 4 เดือน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ในการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

4.1 ข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร ใช้การสรุปเนื้อหาและนำเสนอเป็นความเรียง

4.2 ข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม ซึ่งเป็นข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวทางของสฎางค์ จันทวานิช (2535 : 4) คือ

(1) การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลและยังทำต่อไปหลังการเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน

(3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา

(4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

จากแนวทางดังกล่าว ผู้วิจัยได้เริ่มวิเคราะห์ข้อมูลตั้งแต่แรกเข้าชุมชน ข้อมูลได้ถูกวิเคราะห์โดยสมมติฐานชั่วคราว มีการตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลต่างๆ ตลอดเวลาและในการสนทนากลุ่มข้อมูลได้ถูกตรวจสอบระหว่างสมาชิกที่ร่วมสนทนาในกลุ่มข้อมูลบางอย่างได้รับตรวจสอบข้ามกลุ่มก่อนที่ผู้วิจัยจะตีความหรือตัดสินใจสร้างข้อสรุปในประเด็นนั้น ซึ่งการดำเนินการเช่นนี้สอดคล้องกับข้อคิดเห็นของ Knodel (1993 : 43) ที่ว่าข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสนทนากลุ่มจำเป็นต้องทำการตัดสินใจเชิงจิตพิสัย (Subjective judgement) โดยการตีความและวิเคราะห์การตีความข้อมูลอาจ

ตรวจสอบภายในบริบทของการอภิปรายอย่างกว้างขวาง และอาจพิจารณาร่วมกับข้อมูลที่ได้จากวิธีศึกษาอื่นๆ เช่น การสำรวจ กรณีศึกษา และการสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่มประมาณ 2 ชั่วโมงจะได้ข้อมูลที่เป็น Transcript โดยเฉลี่ย 40 – 50 หน้า และถ้าจัดสนทนากลุ่ม 20 ครั้ง จะได้ข้อมูลประมาณ 1,000 หน้า และถ้าเป็นการศึกษาภาคสนามจะผนวกกับการจัดบันทึกภาคสนาม และการสัมภาษณ์เจาะลึก ดังนั้นข้อมูลจะเกิดวิเคราะห์ย่อยเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ในการวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อมูลสำหรับการสนทนากลุ่มซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งสนทนาเป็น 3 กลุ่มย่อยนั้น หากการสนทนาแค่ 2 ใน 3 กลุ่มมีความเห็นตรงกันจะถือว่าประเด็นการสนทนาดังกล่าวเป็นประเด็นที่สมาชิกกลุ่มเห็นตรงกัน

5. การตรวจสอบข้อมูล การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้อยู่ด้วย โดยอาศัยวิธีการของ Denzin (อ้างใน John P. Keves, 1988 : 512) คือ 1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (data triangulation) ตรวจสอบข้อมูลด้านเวลา สถานที่ และบุคคล ที่ต่างกัน จะต้องได้ข้อมูลตรงกัน 2) การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (investigator triangulation) การตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม ที่มีทั้งผู้วิจัย และผู้ช่วยผู้วิจัย หลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึก (methodology triangulation) คือการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี ทั้งการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เจาะลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

โดยอาศัยหลักการดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าตลอดเวลา เช่น ในขณะที่จัดสนทนากลุ่ม ได้ใช้คำถามเดียวกันให้หลายคนแสดงความเห็น เป็นการตรวจสอบข้อมูลในกลุ่มเดียวกันและในช่วงเวลาเดียวกัน โดยการถามต่างกลุ่ม เพื่อตรวจสอบให้เกิดความมั่นใจและโดยใช้วิธีการอื่นศึกษาข้อมูลภาคสนามที่ผู้วิจัยย่อมมีความอยากรู้อยากเห็น และต้องการสร้างข้อสรุปที่ดี

ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามได้นำมาสรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยต่อไป

บทที่ 4

แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย

การนำเสนอข้อมูลในบทนี้เป็นการเสนอผลการวิจัยที่รวบรวมจากการสนทนากลุ่มชาวกูย บุคลากรที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย ทั้งการศึกษาที่จัดในโรงเรียน และการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้อาวุโส ข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารการศึกษาที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับชุมชน ผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยจากหมู่บ้านทั้ง 3 ที่เป็นกรณีศึกษาดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานของชุมชน

เป็นการนำเสนอข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในหัวข้อต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไป
2. ลักษณะเฉพาะของชาวกูยในแต่ละหมู่บ้านที่ศึกษา
3. ระดับการพัฒนาหมู่บ้าน ใน กชช. 2ค และปัญหาที่พบในชุมชน
4. การรวมกลุ่มในชุมชน
5. โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

เป็นการนำเสนอข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการวิจัยเอกสาร ในประเด็นดังต่อไปนี้

1. สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูย

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผลการวิจัยที่นำเสนอในข้อ 1.2 นี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น

2. ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของ
ชาวภูย

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูยเกี่ยวกับความต้องการการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

2.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูยเกี่ยวกับความต้องการการศึกษา
ขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดใน
โรงเรียน

1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียน

1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียน

1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัด
นอกโรงเรียน

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัด
การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความ ต้องการของชาวภูย

เป็นการนำเสนอการสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้บริหารการศึกษาที่มีหน้าที่จัดการศึกษา
ให้กับชุมชนในประเด็นต่อไปนี้

1. ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษาที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับชุมชน
เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูย

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดใน
โรงเรียน

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอก
โรงเรียน

2. ผลการสัมภาษณ์ผู้บริหารการศึกษาที่มีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับชุมชน เกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยที่ จัดในโรงเรียน

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยที่ จัดนอกโรงเรียน

รายละเอียดของข้อมูลที่ได้ รวบรวมและวิเคราะห์สำหรับแต่ละกรณีมีดังต่อไปนี้

กรณีศึกษาที่ 1 : ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานของชุมชน

1. สภาพทั่วไป

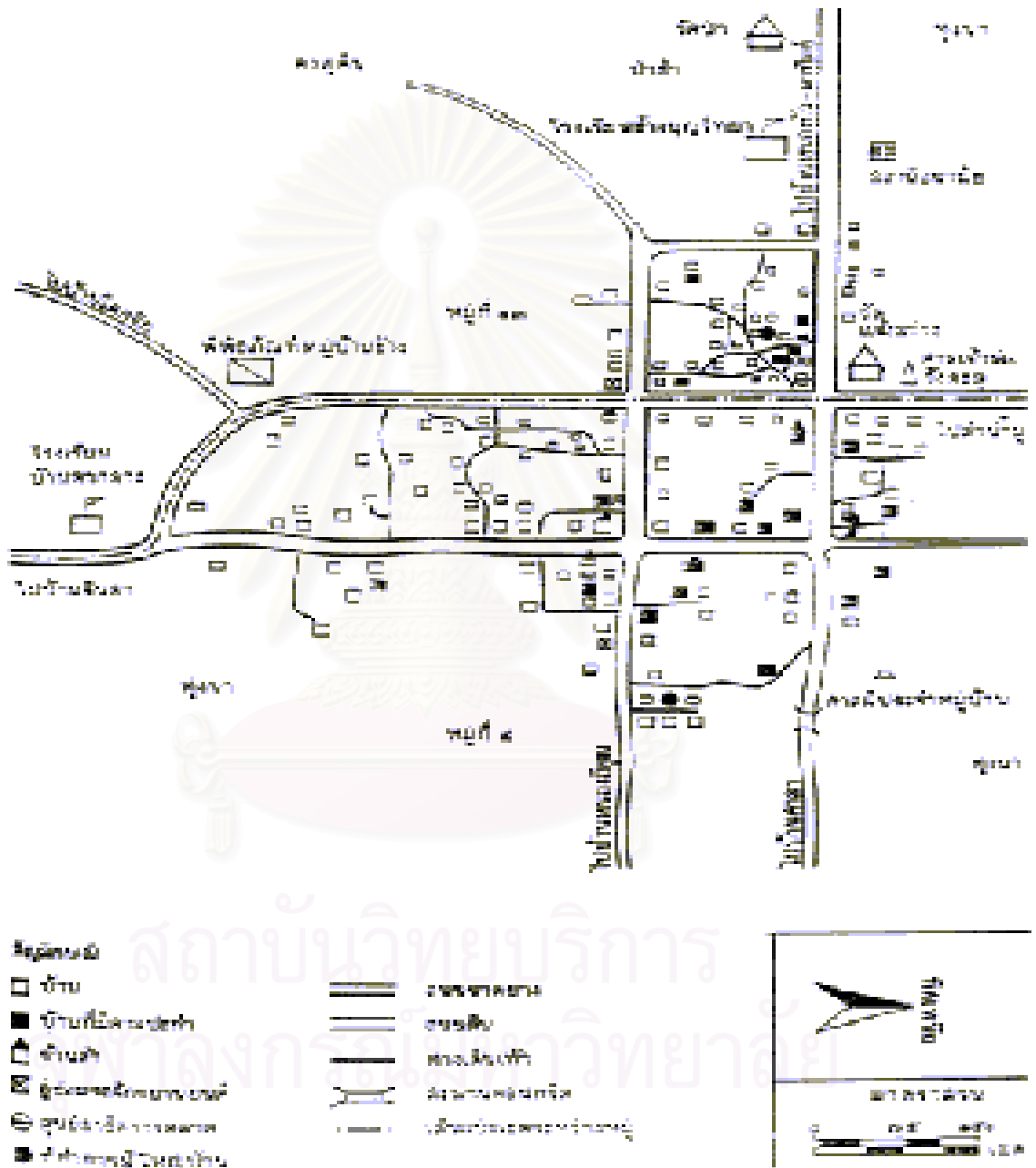
จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร เช่น ข้อมูลแผนพัฒนาตำบล ขององค์การบริหาร ส่วนตำบลกระโพ ประจำปีงบประมาณ 2543 รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการ เทียบเกณฑ์เป้าหมาย 2542 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (กชช. 2ค) นอกจากนี้ยังได้รวบรวม ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ความรู้ข้างอาวุโสอีกด้วย มีดังต่อไปนี้

1.1 ที่ตั้ง

หมู่บ้านตากกลางหรือหมู่บ้านข้าง เป็นหมู่บ้านหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลกระโพ อำเภอ ท่าตูมจังหวัดสุรินทร์ แบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่ด้วยกัน คือหมู่ที่ 9 และหมู่ที่ 13 จากหมู่บ้าน ทั้งหมด 19 หมู่บ้านของตำบลกระโพ ตั้งอยู่ห่างจากตัวจังหวัดไปทางทิศเหนือ ประมาณ 58 กิโลเมตร การเดินทางเข้าสู่ตัวหมู่บ้าน จากตัวจังหวัดสามารถกระทำได้โดยใช้ทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 214 สายสุรินทร์ – ร้อยเอ็ด แล้วเลี้ยวซ้ายที่สามแยกบ้านหนองตาต จากนั้นเดินทางไป ตามถนนลาดยาง อีก 22 กิโลเมตรก็จะถึงตัวหมู่บ้าน บ้านตากกลาง มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้าน ต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับวังทะลุ ซึ่งเป็นบริเวณที่แม่น้ำมูลและแม่น้ำชีไหล มาบรรจบกัน เป็นรอยต่อของ 3 อำเภอ ได้แก่ อำเภอท่าตูม อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์และอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านจินดา ตำบลกระโพ
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านจินดา ตำบลกระโพ
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับป่าช้า และหมู่บ้านหนองบัว ตำบลกระโพ

แผนที่ที่ 1 แสดงที่ตั้งบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

จากการบอกเล่าของคนเฒ่า คนแก่ของหมู่บ้าน ยืนยันว่าหมู่บ้านแห่งนี้ ตั้งขึ้นไม่ต่ำกว่า 100 ปี มาแล้ว และชื่อหมู่บ้านนั้น กล่าวกันว่าตั้งตามชื่อของภูมิประเทศนั่นคือ ผู้ที่มาบุกเบิกกลุ่มต่างๆ นั้นได้ตั้งบ้านเรือนอยู่บนเนินสูง ที่อยู่ระหว่างป่า 2 แห่งขนานกัน คือ ดงสายทอที่อยู่ทางทิศตะวันออก และดงภูดินที่อยู่ทางทิศตะวันตก ด้วยเหตุนี้ในสมัยก่อนหมู่บ้านแห่งนี้ จึงรู้จักในนาม “บ้านกลาง” อันหมายถึง หมู่บ้านที่อยู่กลางดงทั้งสองนั่นเอง ต่อมาภายหลังจึงได้เปลี่ยนมาเป็น “บ้านตากกลาง” ดังเช่นในปัจจุบันนี้

นอกจากนี้ จากการสอบถามคนเฒ่า คนแก่ ก็พอได้เค้าว่า ชาวภูยกี้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง นั้นอพยพมาจากเมืองอัตปือ แสนปาง ในประเทศลาว เพราะภาษาพูดของชนพื้นเมืองในบริเวณดังกล่าว สามารถสื่อสารกันได้อย่างดีกับชาวภูยกี้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง และชนพื้นเมืองเหล่านั้นส่วนหนึ่ง ก็ยังคงเลี้ยงช้างเช่นเดียวกับชาวภูยกี้เลี้ยงช้างบ้านตากกลาง

อนึ่ง เมื่อชาวภูยกี้เลี้ยงช้างเหล่านี้ อพยพเข้ามาในประเทศไทย ด้วยความจำเป็นที่จะต้อง มีทำเลที่เหมาะสมต่อการเลี้ยงช้าง ครั้นพบว่าบริเวณป่าดงริมฝั่งแม่น้ำมูลนั้นเป็นสถานที่ ที่เหมาะสมที่สุด พวกเขาจึงได้ตั้งชุมชนใหม่และที่แห่งนี้ ก็คือ บริเวณหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้าน ช้างเคียงในปัจจุบันนั่นเอง (สมหมาย ชินนาค, 2539)

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

หมู่บ้านตากกลางทั้งหมดที่ 9 และ 13 มีพื้นที่ประมาณ 1 ตารางกิโลเมตร ตั้งอยู่บนพื้นที่เป็น เนินสูง ระหว่างป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง คือ ป่าดงสายทอ และป่าดงภูดิน ลักษณะของพื้นที่มีการ ลาดเทลงไปทางทิศเหนือของหมู่บ้าน ซึ่งถ้าออกไปยืนมองมายังหมู่บ้านจากทางทิศเหนือ จะพบว่า ที่ตั้งของบ้านเรือนอยู่สูงอย่างเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้ก็เพราะทางด้านเหนือของหมู่บ้านห่างออกไป ประมาณ 1.5 กิโลเมตรนั้น คือที่ราบลุ่ม อันมีลำน้ำมูลกับลำน้ำชีไหลมาบรรจบกันพอดี ชาวบ้าน เรียกที่นี่ว่า “วังทะลุ” ซึ่งบริเวณนี้นับเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งหมู่บ้านตากกลางและ หมู่บ้านใกล้เคียงได้ใช้เป็นแหล่งอาหาร เพื่อการดำรงชีวิตมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เป็นแหล่งอาหาร สำหรับสัตว์เลี้ยงประเภทวัวควายและช้าง อย่างไรก็ตาม พื้นที่ดังกล่าวในปัจจุบันได้ลดลงทั้งขนาด ของพื้นที่ และความอุดมสมบูรณ์ อันมีสาเหตุหลายประการ คือ การสร้างเขื่อนยาง บริเวณทาง ตอนเหนือของหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร การปลูกต้นไม้ชนิดเดิม การให้สัมปทานคูดทรายจาก แม่น้ำมูล ประกอบกับการขุดคลองเป็นแนวเลียบบแม่น้ำที่ทางราชการ อ้างว่าเพื่อป้องกันไม่ให้มีการ

บุกรุกป่าบริเวณวังทะเล จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่นี้ได้ดังเช่นในอดีต ชาวบ้านจึงใช้ป่าสงวนแห่งชาติดงภูดินเป็นที่เลี้ยงช้างแทน

สำหรับพื้นที่ในการทำนานั้นอยู่รอบหมู่บ้าน 3 ด้าน แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านตั้งอยู่ใกล้แม่น้ำทำให้บริเวณนี้ เมื่อถึงฤดูฝนน้ำในแม่น้ำจะมีปริมาณมากและมักจะล้นตลิ่งท่วมบริเวณซึ่งเป็นที่ลุ่มที่ใช้ทำนาแทบทุกปี ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายเป็นประจำทุกปี

1.4 การคมนาคม

เดิมเส้นทางคมนาคมระหว่างหมู่บ้านตากกลางผ่านบ้านกระโพไปเชื่อมทางหลวงหมายเลข 214 สายสุรินทร์ – ร้อยเอ็ด ระหว่างกิโลเมตรที่ 36 – 37 นั้นเป็นทางเกวียน ซึ่งจะใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น ต่อมาทางราชการได้จัดสรรเงินงบประมาณสร้างเป็นทางลาดยาง ให้เมื่อปี พ.ศ. 2538 จึงทำให้การเดินทางติดต่อกันภายในหมู่บ้านสะดวกสบายขึ้น

สำหรับการคมนาคมระหว่างหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่เป็นถนนลาดยางและมีบางช่วงที่เป็นทางลูกรังหรือถนนดิน

1.5 ลักษณะของที่อยู่อาศัย

ลักษณะของบ้านเรือนของชาวกูยเลี้ยงช้างบ้านตากกลาง มักจะเป็นบ้านชั้นเดียวยกพื้นสูงเพื่อหนีน้ำท่วมและใช้ได้ถาวรเป็นสถานที่เอนกประสงค์ คือนอกจากจะใช้เป็นที่ทำงานและพักผ่อนหย่อนใจในช่วงกลางวันแล้ว ยังเป็นที่สำหรับขังหรือผูกสัตว์เลี้ยงและเก็บเครื่องมือทางการเกษตรอีกด้วย

1.6 ประชากร

ประชากรส่วนใหญ่ของบ้านตากกลางยังเป็นชาติพันธุ์กูย ถึงแม้ว่าจะมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นปะปนอยู่บ้างก็เพียงประปราย สำหรับจำนวนประชากรของบ้านตากกลางทั้ง 2 หมู่ ซึ่งสำรวจเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2543 นั้น พบว่า มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 170 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 1,113 คน เป็นชาย 573 คน และหญิง 540 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2543)

1.7 การประกอบอาชีพ

ชุมชนในหมู่บ้านตากกลางนั้น ประกอบอาชีพ 2 อย่างด้วยกัน คือ เลี้ยงช้าง และทำไร่ ทำนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การเลี้ยงช้าง ปัจจุบันจำนวนประชากรช้างของหมู่บ้านตากกลางมีอยู่ทั้งหมด 124 เชือก โดยแบ่งเป็นหมู่ที่ 9 มีจำนวน 105 เชือก และหมู่ที่ 13 อีกจำนวน 19 เชือก (องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ, 2543) ช้างนับว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวกุยเลี้ยงช้างบ้านตากกลางอย่างมาก เนื่องจากในปัจจุบันชาวกุยบ้านตากกลางเลี้ยงช้างเพื่อการท่องเที่ยว จนอาจกล่าวได้ว่าช้างเป็นแหล่งที่มาของรายได้ที่สำคัญของครอบครัวพวกเขาเหล่านั้นเอง ฉะนั้นการมีช้างจึงเป็นเครื่องบ่งบอกฐานะทางเศรษฐกิจได้ประการหนึ่งด้วย และหากเราจะย้อนไปดูประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มนี้ก็จะพบว่า พวกเขาดำรงชีวิตอยู่ได้ก็ด้วยการคล้องช้างป่าไปขาย และวัฒนธรรมการคล้องช้างของกลุ่ม ก็ได้มีการถ่ายทอดสั่งสมกันมานานนับศตวรรษ ก่อนที่จะสิ้นสุดลงด้วยเหตุผลทางการเมืองและข้อจำกัดด้านระบบนิเวศวิทยา แม้ว่าประเพณีการคล้องช้างป่าจะเลิกราไปร่วม 40 ปี แล้วก็ตาม แต่ช้างก็ยังเป็นสัตว์เลี้ยงที่ยังคงนำรายได้มาสู่ครอบครัวชาวกุยเลี้ยงช้างอย่างปกอบเป็นกำไรไม่น้อยไปกว่าอดีต ทั้งนี้โดยผ่านรูปแบบหรือวิธีการต่างๆ หลายวิธี ได้แก่ การพาช้างท่องเที่ยว การพาช้างไปรับจ้างในงานต่างๆ และการขายช้าง เป็นต้น

(2) การทำนา การทำนายนับเป็นอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวกุยบ้านตากกลาง แต่คาดว่าคงจะเป็นอาชีพรองจากการเลี้ยงช้างและการคล้องช้าง ด้วยเหตุว่าพื้นที่ทำนาในปัจจุบันในอดีตเคยเป็นป่าที่บใช้ประโยชน์ได้เฉพาะการเลี้ยงช้างและวัวควาย และเป็นแหล่งอาหารสำหรับชาวบ้านเท่านั้น มิใช่ที่นาที่มีแต่เดิม หากแต่เพิ่งมีการบุกเบิกเป็นที่นาในภายหลังนี้เอง นอกจากนี้จากการให้สัมภาษณ์ของนายภา ศาลางาม เมื่อวันที่ 28 มิถุนายน 2543 ความรู้ช้างที่อาวุโสที่สุดในหมู่บ้านได้กล่าวว่า ในสมัยก่อนเคยพาช้างไปขอข้าวสารในแถบจังหวัดสกลนครด้วย เนื่องจากไม่ได้ทำนาเป็นอาชีพหลัก

1.8 การปกครอง

หมู่บ้านตากกลางแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่บ้านด้วยกัน คือ หมู่ที่ 9 และ 13 ทำให้ต้องมีผู้ใหญ่บ้าน 2 คน ปัจจุบันได้แก่ นายประกิต กลางพัฒนา เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 9 และนายภา ศาลางาม เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 13 สำหรับการแบ่งแยกหมู่บ้านตากกลางออกเป็น 2 หมู่บ้านดังกล่าว เนื่องด้วยพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 นั้น ระบุว่าหมู่บ้านหนึ่งๆจะต้องประกอบด้วยชาวบ้านตั้งแต่ 200 คนขึ้นไปหรือมีบ้านอย่างน้อย 10 หลังคาเรือนนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าหมู่บ้านตากกลางจะแบ่งอาณาเขตการปกครอง ออกเป็น 2 หมู่ มีผู้ใหญ่บ้านปกครองหมู่ละหนึ่งคน แต่ความสัมพันธ์ของชาวบ้านทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ระบบความเชื่อของชุมชน ตลอดจนสถานที่สาธารณะที่ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่ จำเป็นจะต้องอาศัยร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน ศาลปู่ตา ป่าชุมชน เป็นต้น ทำให้หากกล่าวได้ว่าในทางความสัมพันธ์ทางสังคมแล้ว ถือได้ว่าเป็นหมู่บ้านเดียวกันและสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนประการหนึ่ง คือ ชาวบ้านทั้ง 2 หมู่ ล้วนแล้วแต่มีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติแทบทั้งสิ้น ดังจะเห็นได้ว่านามสกุลใหญ่ๆ ซึ่งเป็นนามสกุลเก่าแก่ของหมู่บ้านมีอยู่ 2 นามสกุลเท่านั้น คือ ศาลางามและจงใจงาม เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะคนภูยจะมีความสามัคคีกันมาก ไม่ว่าจะทำอะไรก็ต้องทำด้วยกัน แม้การตั้งนามสกุลก็ตั้งเหมือนกัน (สมหมาย ชินนาค, 2539)

1.9 การศึกษา

การศึกษาที่จัดในโรงเรียนของหมู่บ้านตากกลางปัจจุบันก็นับว่าค่อนข้างดีกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ในชนบทไทยหลายแห่ง นั่นเพราะมีโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนถึง 2 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านตากกลาง เป็นโรงเรียนในสังกัดของสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าตูม โรงเรียนบ้านตากกลางมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 138 คน ซึ่งเป็นชาวภูยบ้านตากกลางทั้งหมด และโรงเรียนข้างบุญวิทยาเป็นโรงเรียนในสังกัดกรมสามัญศึกษา มีจำนวนนักเรียนซึ่งเป็นชาวภูยบ้านตากกลางทั้งสิ้น 233 คน

สำหรับการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียนของหมู่บ้านตากกลางในขณะนี้ มีหน่วยงานที่เข้ามาจัดการศึกษาให้กับชุมชน ก็คือ การศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) ซึ่งชาวภูยบ้านตากกลางจะต้องเดินทางเข้าไปเรียนในอำเภอท่าตูม และกรมการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาฝึกอบรมอาชีพให้แก่คนในชุมชน ได้แก่ การทำพวงกุญแจที่ระลึก การซ่อมรถจักรยานและจักรยานยนต์ การทอผ้าที่กระตุก และการอบรมภาษาอังกฤษเบื้องต้นเพื่อการสื่อสาร เป็นต้น

1.10 การศาสนา

วัดประจำหมู่บ้านตากกลาง คือ วัดแจ้งสว่าง ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของหมู่บ้าน ชาวบ้านมักรู้จักในชื่อ “วัดบ้านตากกลาง” มากกว่า โดยมีพระอธิการลี สีสเตโช เป็นเจ้าอาวาส

นอกจากวัดแล้ว วัดบ้านตากกลางยังได้จัดตั้งสำนักสงฆ์ขึ้นอีก 2 แห่ง คือ บริเวณป่าช้าของบ้านศาลา ตั้งแต่เมื่อปี 2535 และป่าช้าบ้านตากกลาง ซึ่งอยู่ห่างจากวัดไปทางทิศตะวันตกประมาณ 600 เมตร ตั้งขึ้นเมื่อปี 2536 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันการบุกรุก ตัดไม้ทำลายป่า และการเข้าจับจองพื้นที่ป่าช้าอันเป็นที่สาธารณะจากผู้มีอิทธิพลและชาวบ้าน ซึ่งวัตถุประสงค์

ดังกล่าวก็นับว่าบรรลุผลในระดับหนึ่ง คือ ทำให้ป่าบริเวณดังกล่าวยังมีเหลืออยู่และกลายเป็นแหล่งสำหรับดำเนินการโครงการป่าสมุนไพรมงคลของพระอาจารย์หาญ ปัญญาโร รองเจ้าอาวาส ซึ่งในแต่ละปีพระอาจารย์หาญกับหลวงปู่ลี จะผลัดเปลี่ยนกันไปจำพรรษาที่วัดป่ารูปละ 1 พรรษา (สมหมาย ชินนาค, 2539)

1.11 การสาธารณสุข

บ้านตากกลาง มีสถานีอนามัย 1 แห่ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ตรงข้ามกับโรงเรียนช่างบุญวิทยา มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำอยู่ 2 คน สำหรับปัญหาด้านสุขภาพอนามัยนั้น ในชุมชนมีปัญหาเรื่องโรคเอดส์ ต่อมาสำนักงานสาธารณสุขอำเภอได้รณรงค์ให้ความรู้ โดยให้งบประมาณจำนวนหนึ่งหมื่นบาทแก่กลุ่มเยาวชนเพื่อกระตุ้นคนในชุมชนให้มีความรู้ในเรื่องการป้องกันโรค

2. ลักษณะเฉพาะของชาวกุยช้าง มีดังต่อไปนี้

2.1 รูปร่างลักษณะ

ชาวกุยช้างโดยทั่วไป มีผิวดำ ผมเหยียดตรงหรือหยิกเล็กน้อย จมูกแพบ สูงปานกลาง เฉลี่ยประมาณ 160 เซนติเมตร

2.2 การแต่งกาย

สตรีชาวกุยช้าง มีความสามารถในการทอผ้าทั้งประเภทขิดและมัดหมี่ เวลาฝ่ายชายออกไปเพื่อคล้องช้าง ฝ่ายหญิงจะทำงานทุกอย่างแทน แม้จะเป็นงานหนัก เช่น การทำนา เกี่ยวข้าว และสิ่งที่ไม่ทอดทิ้ง คือ การเลี้ยงไหม ย้อมและทอผ้า ความอัจฉริยะของชาวกุยช้างด้านการแต่งกายนี้ ก็คือความสามารถในการมัดหมี่แล้วบรรจุขิดสลับลายมัดหมี่เป็นช่วงๆ ผ้านุ่งของควาญช้างในระดับสูง แสดงถึงศิลปหัตถกรรมที่ประณีตล้ำค่ามีลายวิจิตรละเอียดในชายผ้านุ่งใหม่ควบ แลดูสวยงามมาก ผ้าคาดเอวที่ทอพิเศษด้วยเทคนิคเดียวกันกับหัวขึ้นแต่กว้างกว่า บรรจุขิดด้วยลายพิเศษตามจินตนาการที่มี โดยผูกพิเศษ ได้ผ้าผืนยาวเพื่อควาญช้างห่อเครื่องรางของขลังป้องกันตัว ยามห่างไกลครอบครัว (ปิ่นเพชร ชูทรงเดช, 2539)

2.3 ภาษา

ภาษาพูดมี 2 ภาษา คือ ภาษาคุยที่ใช้กันตามปกติ เมื่อไม่ได้ออกไปคล้องช้าง และภาษาผีปะกำเป็นภาษาพิเศษของชนชาวภูซำที่ใช้สื่อสารกันเฉพาะระหว่างความทุกข์กับเทพเจ้าผีปะกำ และบริวารของผีปะกำ อันได้แก่ ช้างป่า และภูติผีปีศาจอื่นๆ ในช่วงเวลาของการเดินทางไปคล้องช้าง และการร่ายเวทมนตร์ เช่น สรวงบูชาผีปะกำ เมื่อหมดช่วงเวลาดังกล่าว มาอยู่บ้านตามปกติก็จะใช้ภาษาส่วยหรือคุยทั่วไปเหมือนกับลูกเมียและญาติ

ภาษาผีปะกำนี้ถือเป็นภาษาพิเศษที่สำคัญและศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ในกระบวนการคล้องช้าง เพราะมีสมรรถนะสูงในการติดต่อสื่อสารซึ่งกันและกันในหมู่ความทุกข์ จนเกิดขบวนการคล้องช้างที่เป็นไปอย่างดี มีระบบคล้องตัวรวมไปถึงการก่อให้เกิดระเบียบแบบแผน วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม และประเพณี รองรับเทพเจ้าผีปะกำได้อย่างยิ่งใหญ่ และลึกซึ้งในจิตวิญญาณ จนกลายมาเป็นเจ้าชีวิตของภูซำ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สำหรับภาษาผีปะกำ ซึ่งบันทึกไว้ใช้ในปี พ.ศ. 2512 – 2536 ที่เขียนตามสำเนียงภาษาคุยด้วยอักษรภาษาไทยมีจำนวน 365 ตัว ซึ่งความทุกข์ต่างลงความเห็นว่าเป็นแนวเดียวกัน ว่าถ้ารู้ภาษาผีปะกำถึง 365 คำ ถือว่าจบแล้วเป็นครูบาได้แล้ว ไปคล้องช้างป่าที่ไหนๆ ก็ได้ เพราะผีปะกำจะคุ้มครองบุคคลผู้นั้นอยู่ตลอดเวลา (อัจฉรา ภาณุรัตน์, 2539)

2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

ปัจจุบันถึงแม้ว่าการคล้องช้างป่าจะยกเลิกไปแล้ว แต่ชาวภูซำยังคงมีความเชื่อว่า ผีปะกำคือผีปู้ตา ซึ่งผีปะกำนี้ได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของชาวภูซำแทบทุกอย่าง อันได้แก่ การจะคล้องช้าง การแต่งงาน การบวช การจะจากไปแดนไกลเพื่อแสวงโชค ที่ต้องมีการเซ่นสรวงผีปะกำเพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต (เครือจิต ศรีบุญนาถ, 2537)

คำว่า “ปะกำ” นี้หมายถึง เชือกหนังที่ทำมาจากหนังควาย 3 เส้น มาบิดเป็นเกลียวสำหรับคล้องช้าง โดยมีห่วงเหล็กหรือหวายอยู่ที่ปลายทั้งสองข้าง ปะกำหรือเชือกปะกำนี้จะเก็บในโรงศาลปะกำ ซึ่งเป็นโรงเรือนสร้างด้วยเสา 4 ต้น สูง 5 ฟุต ตั้งอยู่ทางด้านเหนือของบ้านหม้อซำ มีกฎห้ามรั้วถอน หรือซ่อมแซมใดๆ และห้ามผู้หญิงเข้าใกล้ศาลปะกำ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดข้อเคาะล่า ทำให้การคล้องช้างมีอุปสรรคไม่ประสบความสำเร็จ

สำหรับพิธีเซ่นสรวงผีปะกำนั้น ความทุกข์ระดับครูบาใหญ่จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมและบริกรรมคาถา เป็นภาษาผีปะกำโดยตลอด นอกจากนี้ครูบาใหญ่เป็นคนเดียวเท่านั้นที่จับต้องเครื่องเซ่นได้ ซึ่งเครื่องเซ่นประกอบด้วย

(1) กรวยชั้น 5	1 ชุด
(2) เทียน	2 เล่ม
(3) หมากพลู	2 จีบ
(4) ยาเส้นมวนใบไม้มะค่า	2 ม้วน
(5) ไก่ต้ม 1 ตัว หรือ หัวหมู 1 หัว สำหรับหัวหมูนี้จะต้องใหญ่และมีอวัยวะครบสมบูรณ์	
(6) เหล้า	1 ขวดใหญ่
(7) ผ้าไหมสำหรับเพศชายครบชุด	1 ชุด

เมื่อเสร็จพิธีแล้วจะมีการเสี่ยงทายโดยดูคางไก่ หากคางไก่ไม่ได้โค้งสวยงาม ก็จะต้องจัดการเช่นใหม่ จนกว่าจะสวยงามจึงจะสามารถปฏิบัติภารกิจที่ต้องการได้ เช่น การเดินทางออกไปแสวงโชค เป็นต้น

อนึ่ง การจัดลำดับของควายข้างโดยใช้เกณฑ์การนับจำนวนข้างป่าที่สามารถคล้องได้ ในปัจจุบันได้หมดไปจากชุมชนชาวภูซำแล้ว เนื่องจากการไปคล้องข้างป่ามาขายได้ถูกยกเลิก ดังนั้นในชุมชนชาวภูซำบ้านตากกลางจึงมีควายข้างที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นหมอข้างระดับ สะดำและสะเดียงเพียง 2 คนสุดท้าย ได้แก่ นายหมิว ศาลางาม อายุ 67 ปี และนายเภา ศาลางาม อายุ 70 ปี ตามลำดับ ด้วยเหตุนี้พิธีกรรมการเช่นผีปะกำนี้จึงได้คลี่คลายลงโดยผู้ที่เป็หมอข้างสามารถประกอบพิธีกรรมได้เช่นเดียวกับครุบาใหญ่ซึ่งหมดไปแล้วในชุมชนชาวภูซำบ้านตากกลาง

นอกจากนี้ความเชื่อของชาวภูซำยังมีความเชื่อในเรื่องของผู้นำสูงมาก สืบเนื่องมาจากการไปคล้องข้างป่าบรรดาหมอข้างทั้งหลายต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้นำซึ่งได้แก่ครุบาใหญ่อย่างเคร่งครัด การคล้องข้างป่าจึงจะประสบความสำเร็จ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าตำแหน่งหมอข้างจะมีความสำคัญที่สุดต่อเมื่ออยู่ในช่วงของการไปคล้องข้าง ชีวิตในยามปกติในบ้านต่างๆ นั้นจะลดน้อยลง แต่ตำแหน่งครุบาใหญ่จะมีความขลังและศักดิ์สิทธิ์ดำรงคงอยู่ตลอดชีวิตทั้งอยู่ในบ้านและการอยู่ในป่า

ปัจจุบันถึงแม้ผู้นำชุมชนจะเปลี่ยนจากครุบาใหญ่มาเป็นผู้ใหญ่บ้านหากแต่ความเชื่อมนต์ศรัทธาในตัวผู้นำของชาวภูซำยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้จากการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่บ้านอยู่เสมอ

3. ระดับการพัฒนาหมู่บ้าน ใน กชช. 2ค และปัญหาที่พบในชุมชน

การประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ปี 2539 โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้พิจารณาจากคะแนนที่ได้จะไปสู่การจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้านว่า เป็นหมู่บ้านระดับใด ทั้งนี้โดยใช้จำนวนตัวชี้วัดที่ได้คะแนน 1 คะแนนเป็นหลักในการพิจารณา ดังนี้

- ถ้าได้ 1 คะแนน จำนวน 11 – 31 ข้อ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่าช้า)
- ถ้าได้ 1 คะแนน จำนวน 6 – 10 ข้อ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 (ปานกลาง)
- ถ้าได้ 1 คะแนน จำนวน 5 – 10 ข้อ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 3 (ก้าวหน้า)

สำหรับการเรียงลำดับหมู่บ้านที่ควรได้รับการพิจารณาแก้ไขปัญหาเป็นพิเศษนั้น ให้ยึดหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 (ล่าช้า) เป็นเป้าหมายอันดับแรก หมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2 และอันดับ 3 เป็นเป้าหมายถัดไปตามลำดับ ในกรณีที่มีหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 หลายหมู่บ้าน ให้จัดหมู่บ้านที่มีตัวชี้วัดได้คะแนน 1 คะแนนมากกว่าหมู่บ้านอื่นอยู่ในลำดับแรกที่จะได้รับการพิจารณาแก้ไขปัญหาก่อนหมู่บ้านอื่นๆ แต่ถ้ายังมีจำนวนตัวชี้วัดที่ได้คะแนน 1 คะแนนเท่ากันอีกให้พิจารณาหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรมากกว่าอยู่ในลำดับแรกที่จะได้รับการแก้ไขปัญหาก่อนหมู่บ้านอื่นๆ

ผลการประเมิน พบว่า บ้านตากกลาง หมู่ที่ 9 และ 13 มีตัวชี้วัดที่ได้คะแนน 1 คะแนน จำนวน 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดที่ 4 ลิทธิ์โนที่ดินทำกิน (2) ตัวชี้วัดที่ 8 ผลผลิตจากการทำนา (3) ตัวชี้วัดที่ 13 การทำการเกษตรฤดูแล้ง (4) ตัวชี้วัดที่ 15 การป้องกันโรคติดต่อ (5) ตัวชี้วัดที่ 21 น้ำใช้ (6) ตัวชี้วัดที่ 22 น้ำเพื่อการเกษตร และ (7) ตัวชี้วัดที่ 25 การให้ความรู้ของรัฐ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 2

ในส่วนของรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า ปัญหาคุณภาพชีวิตในชุมชน มี 2 ด้าน คือ ด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และรายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้านต้องไม่ต่ำกว่า 20,000 บาทต่อปี

4. การรวมกลุ่มของคนในชุมชน

ปรากฏการณ์การรวมกลุ่มของคนในชุมชนในอดีตนั้น มีจุดประสงค์เพื่อการจับช้างป่า ซึ่งการออกจับช้างป่าในแต่ละครั้งจะต้องใช้ระยะเวลาในการเดินทางเป็นแรมเดือนและต้องไปเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มละประมาณ 50-80 คน เมื่อถึงฤดูเก็บเกี่ยวฝ้ายภรรยาของควาญช้างที่อยู่ทางบ้านก็จะรวมกลุ่มกันเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทัน (สัมภาษณ์ หมิว ศาลางาม, 28 มิถุนายน 2543) ต่อมาเมื่อการจับช้างป่ายกเลิกไป การรวมกลุ่มของชาวบ้านจึงหมดไปในที่สุด จนกระทั่งกรมการพัฒนา

ชุมชนได้กำหนดให้ในแต่ละชุมชนมีการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนา ซึ่งกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม (กรมการพัฒนาชุมชน, 2541) คือ

- 1) กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มทอผ้า กลุ่มจักสาน เป็นต้น
- 2) กลุ่มกองทุนหมู่บ้านหรือกองทุนเฉพาะกิจ เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนาคารข้าว กองทุนยา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กลุ่ม อ.ก.ส.หรือกลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น
- 3) กลุ่มองค์กรประชาชน เช่น กรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน (กพสม.) ลูกเสือชาวบ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ทส.ปช. กลุ่มเยาวชน และอื่นๆ เป็นต้น

สำหรับกลุ่มต่างๆ ที่พบในชุมชนบ้านตากกลางนั้นได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มทอผ้าไหม กลุ่มบันอัฐ กลุ่ม อ.ก.ส. กลุ่มฅาปนกิจสงเคราะห์ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และกลุ่มเยาวชน เป็นที่น่าสังเกตว่าในชุมชนบ้านตากกลางมีการรวมกลุ่มต่างๆ มากมายหลายกลุ่ม จึงเป็นผลให้ชาวบ้าน 1 คนเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่มขึ้นไป ดังตัวอย่างการสำรวจจากชาวภูยช้างที่ให้ข้อมูลจำนวน 6 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 4 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวภูยช้างบ้านตากกลางที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	อสม.	อ.ก.ส.	สหกรณ์	เยาวชน	ฅาปนกิจสงเคราะห์	บันอัฐ
คนที่ 1	3	3			3	
คนที่ 2	3		3		3	
คนที่ 3			3		3	3
คนที่ 4				3		3
คนที่ 5	3	3				3
คนที่ 6			3	3		

5. โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

เนื่องจากชุมชนชาวภูยช้างบ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ดังนั้นจึงได้รับความสนใจจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนเป็นจำนวนมาก และได้มีโครงการต่างๆ เพื่อพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านช้าง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้คือ

5.1 โครงการอนุรักษ์และคุ้มครองช้างสุรินทร์ ส่งเสริมให้มีการปลูกหมอนเลี้ยงใหม่

5.2 ศูนย์พัฒนาชนบทผสมผสานสุรินทร์ สังกัด สมาคมพัฒนาประชากรและชุมชน ส่งเสริมการก่อสร้างระบบประปาหมู่บ้าน โครงการธนาคารผัก โครงการปรับปรุงพันธุ์ข้าว โครงการกองทุนผ้าไหม โครงการเกษตรอาหารกลางวันสำหรับเด็กนักเรียนโรงเรียนบ้านตากกลาง และโครงการทำอิฐอัดดินบ้านตากกลาง

5.3 พื้นที่ที่กรมป่าไม้อนุมัติให้ป่าไม้จังหวัดและพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ในการควบคุมดูแลรักษาหรือบำรุง เนื้อที่ 828 ไร่ 2 งาน 50 ตารางวา ทั้งนี้ให้หน่วยงานต่างๆเข้าดำเนินการ ดังนี้ โครงการพัฒนาและปลูกป่าอาหารช้าง จังหวัดสุรินทร์ (หมู่บ้านช้างการบินไทย สุรินทร์) ทำการขุดสระ เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ แปลงปลูกป่าตามโครงการ OISCA จากประเทศญี่ปุ่น จำนวน 25 ไร่ โครงการปลูกหมอนเลี้ยงไหมและพัฒนาฝีมือการทอ หมู่บ้านช้างการบินไทย สุรินทร์ จำนวน 50 ไร่ แปลงปลูกป่านิสิตเกษตรศาสตร์ ตามโครงการร่วมใจประชาปลูกป่าเพื่อช้างไทย จำนวน 50 ไร่ โครงการตามมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ (โครงการเงินกู้มียาชาวา) โดย หน่วยจัดการต้นหญ้าสำราญ เนื้อที่ 100 ไร่ และโครงการปลูกป่าอาหารช้างป่าดงภูดินเฉลิมพระเกียรติ โดย สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้านช้างการบินไทย สุรินทร์ เนื้อที่ 50 ไร่

5.4 มูลนิธิ OISCA ปลูกป่า จำนวน 50 ไร่ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำ หมู่ที่ 9 บ้านตากกลาง

5.5 องค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ ได้มีแนวทางการพัฒนาหมู่บ้านช้าง จำนวนทั้งสิ้น 13 โครงการ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้ คือ

(1) โครงการปรับปรุงศูนย์ศึกษา ให้เป็นสถานที่ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องช้าง พิธีกรรม วัฒนธรรมการเลี้ยงช้าง วิธีการดำรงชีวิตของช้าง การศึกษาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น เป็นศูนย์ข้อมูลและห้องสมุดเกี่ยวกับเรื่องของช้างและเป็นสถานที่จำหน่ายของที่ระลึกจากหมู่บ้าน

(2) ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารช้าง โดยศึกษาวิจัยสภาพพื้นที่ เพื่อหาแหล่งปลูกพืชอาหารช้าง เช่น กัลลวย อ้อย สับปะรด ข้าวโพด มันแกว แตงกวา แตงโม เป็นต้น จะทำให้ราษฎรมีอาชีพเสริมจากการทำนา มีรายได้เพิ่มขึ้น

(3) ส่งเสริมการทำของที่ระลึกจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยศึกษารูปแบบเอกลักษณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำของที่ระลึกจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว โดยจะได้รูปแบบหลากหลายขึ้น พัฒนาการทอผ้าไหมให้ตรงกับความต้องการของตลาด อนุรักษ์รูปแบบผ้าไหมพื้นเมืองชาวภูษ้าง เน้นส่งเสริมอาชีพให้แก่กลุ่มแม่บ้าน (กพสม.)

(4) จัดอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ ให้แก่ราษฎรเพื่อเป็นผู้แนะนำสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่น โดยเน้นให้เยาวชนในหมู่บ้านและความรู้เข้าใจ ได้มีความรู้เบื้องต้นในการแนะนำนักท่องเที่ยวและสามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวอย่างเข้าใจ

(5) จัดทำคู่มือภาษาท้องถิ่น เนื่องจากปัญหาที่พบมากระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้านคือการสื่อสาร เพื่อให้มีความเข้าใจในการสื่อสารมากขึ้น จึงจัดทำคู่มือภาษาท้องถิ่นชาว กูย เพื่อจำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว โดยเน้นรูปแบบการสนทนาในชีวิตประจำวันที่ย่างๆ เป็น ภาษาไทย – อังกฤษ- ส่วย และสามารถเก็บเป็นของที่ระลึกได้

(6) โครงการให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน โดยการคัดเลือกอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการและสามารถให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพักร่วมกับชาวบ้าน และได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาว กูย และการเลี้ยงช้าง โดยเน้นครอบครัวที่มีช้างและผ่านการอบรมในการบริหารนักท่องเที่ยว

(7) โครงการอบรมหลักสูตรความรู้อ่างให้แก่นักท่องเที่ยว ด้วยการจัดฝึกอบรม หลักสูตรความรู้อ่างเบื้องต้นให้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัส และเรียนรู้ ธรรมชาติของช้างมากขึ้น

(8) โครงการรวบรวมรายชื่อความรู้อ่าง ซึ่งจะทำได้สามารถทราบถึงจำนวนผู้มี อาชีพเลี้ยงช้าง และสามารถศึกษาวิจัยวัฒนธรรมของการเลี้ยงช้างดีขึ้น และอนุรักษ์อาชีพผู้เลี้ยง ช้างต่อไป

(9) โครงการขึ้นทะเบียนนักท่องเที่ยว โดยเก็บรวบรวมรายชื่อนักท่องเที่ยวที่มา เที่ยวหมู่บ้านและสามารถเก็บรวบรวมสถิติในการเข้ามาเที่ยว โดยมีการส่งเอกสารแนะนำการ ท่องเที่ยวในแต่ละเทศกาลเพื่อเป็นการเชิญชวนให้กลับมาเที่ยวในโอกาสพิเศษทาง อบต. จัดส่ง ไปสการ์ดให้แก่นักท่องเที่ยวที่ได้ลงทะเบียน

(10) โครงการพัฒนาวังทะลุให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยว ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณ วังทะลุให้สวยงามดึงดูดนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสในธรรมชาติของช้างได้ในบริเวณ นี้ มีการปลูกพืชอาหารช้างในบริเวณนี้ เพื่อให้เป็นที่เลี้ยงช้าง

(11) โครงการท่องเที่ยวทางน้ำ โดยการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางน้ำให้ นักท่องเที่ยวได้ชมธรรมชาติโดยรอบในลำน้ำมูลและลำน้ำชี เช่น กิจกรรมการล่องแพ

(12) โครงการช้างกลับบ้าน โดยส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงช้าง ให้มีการ จัดการท่องเที่ยวในชุมชน มีการบริหารเงินในรูปแบบคณะกรรมการของกลุ่ม มีกฎระเบียบและข้อบังคับ กลุ่ม จะได้รับคำตอบแทนจากการจัดกิจกรรมของกลุ่ม โดยเป็นอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการใน ระยะเริ่มแรก เป็นผู้ที่มีช้างเป็นของตัวเอง

(13) โครงการปรับปรุงแบบกิจกรรมการแสดงช้างและวัฒนธรรมพื้นบ้าน โดยส่งเสริมให้มีการแสดงวัฒนธรรมพื้นบ้านชาวกูยและพัฒนากิจกรรมการแสดงช้าง โดยให้มีรูปแบบการเลี้ยงช้างในรูปการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน

โครงการทั้ง 13 โครงการดังกล่าวข้างต้นนี้ได้เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2541 เป็นต้นมา

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

1. สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยข้างบ้านตากกลาง

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มชาวกูยทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ธ.ก.ส. กลุ่มเยาวชน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ควาญช้าง อาวุโส และอดีตผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ คือ

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้างบ้านตากกลาง

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ผลการวิจัยที่นำเสนอในข้อ 1.2 นี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้างบ้านตากกลาง

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มชาวกูย ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน โดยให้ผู้ร่วมการสนทนาเสนอปัญหาที่พบในชุมชน แล้วร่วมกัน จัดกลุ่มประเด็นปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม มาเปรียบเทียบกัน สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 5 ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวภูยช้างบ้านตากกลาง

คุณภาพชีวิต	กลุ่มสหกรณ์	กลุ่ม ธ.ก.ส.	กลุ่มเยาวชน
1. รายได้	1	1	1
2. การประกอบอาชีพ	2	2	2
3. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน	3	4	4
4. สภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารช้าง	4	3	-
5. การศึกษา	5	5	3
6. ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ	6	7	6
7. คุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน	7	6	5
8. สุขภาพอนามัย	-	-	7

จากตารางข้างต้น ในภาพรวมจะเห็นว่า กลุ่มชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาคุณภาพชีวิตที่สำคัญในลำดับที่ 1 และ 2 ได้แก่ ปัญหาคุณภาพชีวิตในด้านรายได้และการประกอบอาชีพ ในขณะที่ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษานั้น ชาวภูยช้างกลุ่มเยาวชนเห็นว่ามี ความสำคัญอยู่ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่มอื่นๆให้ความสำคัญในลำดับที่ 5 และเป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวภูยช้าง กลุ่มสหกรณ์และกลุ่มเยาวชนให้ความสำคัญกับปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อในลำดับที่ 6 ในขณะที่กลุ่ม ธ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 7 นอกจากนี้มี ข้อสังเกตว่าชาวภูยช้างกลุ่มเยาวชนไม่ได้กล่าวถึงปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารช้าง ในขณะที่ชาวภูยช้างกลุ่มอื่นไม่ได้กล่าวถึงปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ อนามัย

อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตว่า ถึงแม้กลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม จะจัดลำดับความสำคัญของ ปัญหาในชุมชนแต่ละด้านตรงกันก็ตาม แต่เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดของการรับรู้ สภาพและ ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนของแต่ละกลุ่ม จะพบว่ามีความเหมือน และแตกต่างกันอยู่ บ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ กลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม จัดลำดับ ความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 1 ซึ่งแต่ละกลุ่มเห็นตรงกันว่าปัจจุบันคน ในหมู่บ้านมีรายได้น้อยและไม่แน่นอน อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มยังได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่าง กันในแต่ละประเด็นดังนี้

(1) การประกอบอาชีพหลัก คือ การเลี้ยงช้าง เป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย และการประกอบอาชีพรอง คือ การทำนา ก็ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ดังเช่นที่ กลุ่ม ธ.ก.ส. ได้กล่าวว่า “ครอบครัวไม่มีรายได้ ช้างก็น้ำท่วม”

(2) การมีภาวะหนี้สินมากจนไม่มีเงินออม ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ ที่ว่า “รายได้จากการขายกล้วยและอ้อย ตกมัดละ 20 บาท เดือนหนึ่งจะขายได้เท่าไร ประมาณหมื่นกว่าบาท แบ่งให้คนตามช้างอีก 3 – 4 คน ก็ได้คนละ 5,000 พอกลับมาบ้านก็เอาเงินไปใช้หนี้ที่ยืมเขา ก่อนเอาช้างไปกรุงเทพฯ เงินก็ไม่เหลือ” และนอกจากนี้กลุ่ม ธ.ก.ส. ยังได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกับกลุ่มสหกรณ์ว่า “พวกผมไม่มีเงินใช้ เพราะว่าเราต้องกู้หนี้ยืมสินเขามาซื้อช้าง ซื้อเพราะอะไร เพราะว่าช้างเป็นเครื่องหากินของเรา” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(3) การมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนว่า “ถึงจะได้เงินเดือนจากโครงการนำช้างกลับบ้าน เดือนละ 5,000 ก็ไม่พอกิน มันจะพอได้อย่างไร ครัวช้างก็ 2,500 บาท เจ้าของช้างก็ 2,500 บาท แล้วค่าหญ้าก็ตกวันละ 100 บาทเข้าไปแล้ว”

1.1.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่ม จัดลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 2 ซึ่งกลุ่มสนทนา 3 กลุ่มเห็นว่าการประกอบอาชีพทั้งการเลี้ยงช้างและการทำนานั้นมีอุปสรรคทั้งจากมนุษย์และธรรมชาติ ดังที่แต่ละกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในแต่ละประเด็นดังนี้

(1) การประกอบอาชีพหลัก ซึ่งได้แก่อาชีพเลี้ยงช้าง ซึ่ง 2 ใน 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ได้กล่าวถึงอุปสรรคในการประกอบอาชีพเลี้ยงช้างว่า เนื่องจากการปิดพรมแดนระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ทำให้ชาวภูยต้องปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเดิมจากการ “พาช้างเข้าป่า” เพื่อจับช้างป่ามาขาย มาเป็นการ “พาช้างเข้าเมือง” ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “พวกผมสมัยก่อนตอนเป็นหนุ่มไม่ได้อยู่บ้านหรอก ไปจับช้างป่าที่เขมรโนนแหละ เพิ่งมาหยุดเมื่อเร็วๆ นี้เอง เขาปิดพรมแดน แล้วก็ยกเลิกไปเลย แล้วสมัยก่อนก็ได้ฝึกช้างอย่างนี้ พวกผมฝึกช้างเพื่อให้ขึ้นคอนได้ นั่งได้ สั่งได้ แล้วก็ขาย สมัยทุกวันนี้มันไม่มีหนทางจะไปแล้ว ก็เลยต้องฝึกมันให้เร่ร่อนไปตามหมู่บ้าน คนทำอย่างไร ช้างก็ต้องทำตามอย่างนั้น” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.) และเมื่อชาวภูยช้างมีการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตเพื่อความอยู่รอดด้วยการนำช้างออกไปเร่ร่อนแล้ว อย่างไรก็ตามชาวภูยช้างก็ยังประสบปัญหาในการประกอบอาชีพเลี้ยงช้าง คือ “ชาวส่วยเขาจะไม่ผสมพันธุ์ช้าง ถึงตัวหนึ่งมันตาย เขาก็จะต้องซื้อ จากภาคเหนือมาแทน ก็ต้องกู้เงินเขาไปซื้อ เชือกละ 300,000 – 400,000 บางคนพอนำช้างเข้ากรุงเทพฯ ได้ 4 – 5 เดือน ช้างก็ตาย ก็เลยเสีย

นาด้วย เสียข้างด้วย แล้ว 2 – 3 ปีมานี้ กล้วยก็ขายไม่ได้แล้ว เดินไปตรงไหน หนังสือพิมพ์ก็โจมตี” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(2) การประกอบอาชีพของ ได้แก่ การทำนํ้ามัน กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การทำนาของบ้านตากกลางมีผลผลิตต่ำและบางปีก็ไม่ได้ข้าวเลย เพราะต้องประสบกับภาวะน้ำท่วมเนื่องจากพื้นที่นาของบ้านตากกลางนั้นอยู่บริเวณที่แม่น้ำสองสาย คือมูลกับชีไหล มาบรรจบกันพอดี ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าวังทะเล เป็นบริเวณที่ราบน้ำท่วมถึง ดังนั้นเมื่อถึงฤดูฝนน้ำในแม่น้ำได้เอ่อท้นขึ้นมาท่วมบริเวณดังกล่าวทำให้ได้รับความเสียหายแทบทุกปี ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มดังนี้ “ปีนี้ไม่ได้ข้าวเลย น้ำท่วมหนัก” (สนทนากลุ่ม สหกรณ์) และ “ทำนาไม่ค่อยได้ข้าวหรอก น้ำมันท่วม สมัยก่อนยังเคยพาข้างไปขอข้าวสาร แถวมุกดาหาร แถมอุดร ไม่เคยไปดอกแถวทางกรุงเทพฯสมัยนั้น” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

1.1.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส.และกลุ่มเยาวชน จัดลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 3 สำหรับความคิดเห็นในเรื่องของการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น แต่ละกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่า โครงการพัฒนาที่ผ่านมา มักเกิดจากหน่วยงานของรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้นโดยที่ชาวภูยช้างไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมคิดร่วมตัดสินใจซึ่งทำให้โครงการต่างๆ เหล่านี้ไม่สามารถบรรเทาปัญหาในชุมชนได้ อย่างไรก็ตามชาวภูยช้างแต่ละกลุ่มมีการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้แตกต่างกันบ้าง ในประเด็นต่อไปนี้

(1) นโยบายการพัฒนาชุมชนเป็นนโยบายแบบ บน – ล่าง (top – down planning) นั่นคือรัฐเป็นผู้นำการพัฒนามาให้ รัฐเป็นผู้คิด เป็นผู้จัด โดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังเช่นที่ กลุ่มเยาวชนได้กล่าวว่า “เวลาเขามาเก็บข้อมูลเขาก็จะถามตามที่เขาเขียนมา เช่น อยากได้ไหม เราก็ตอบมาก หรือเขาบอกว่านี่ๆ ปัญหาเป็นอย่างนี้ และโครงการอย่างนี้มา เราจะเอาไหม เขาไม่ได้ต้องการความคิดของชาวบ้านเลย คือเขาเขียนมาหมดเลย แต่บอกว่าจะเออนั้นเออนี้มาให้เขาไม่เคยคำนึงว่าชาวบ้านอยากได้อะไร คิดอะไร” (สนทนากลุ่มเยาวชน) และ “จะว่าสวยโง่ ก็โง่แหละ ก็ทำตามหน้าที่ เห็นแต่ พวก อบจ. อบต. ก็มีแต่ข้าราชการทั้งนั้นวิ่งมาสั่ง เดี่ยวเขาสั่งนั่นสั่งนี่ ก็ต้องทำตามเขา” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

(2) การพึ่งพาสังคมภายนอกมากเกินไป ซึ่งเป็นผลมาจากหน่วยงานต่างๆ ไม่ว่าจะ เป็นรัฐ หรือเอกชนเข้าไปช่วยเหลือ สนับสนุนด้วยวิธีการต่างๆ จนทำให้ชาวบ้านเกิดความเคยชิน

จากการ “รับ” จนขาดการพึ่งพาตนเอง ซึ่งกลุ่มชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ปีที่แล้ว ก็ออกทีวี อยู่ที่นี่แหละไม่ได้ไปไหนหรอก ผมชี้เกี่ยจุด จุดไปก็ไม่เห็นมีคนมาทำอะไร มีแต่สัมภาษณ์ นี่ถ้ารู้ว่าเป็นการสัมภาษณ์นะ จะไม่เสียเวลาเดินออกมาจากบ้านเลย พอตีมีคนไปบอกว่าจะมีการประชุมนะ ถึงได้เดินมา มาทำไม มากก็ไม่เห็นมีอะไร สัมภาษณ์ไม่รู้กี่รอบแล้ว เห็นมีคนมาเอาข้อมูลไป ก็ไม่เห็นว่าจะมีอะไรดีขึ้นเลย” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) และตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม ธ.ก.ส. ว่า “พวกผมจะขึ้นป้ายไว้เลยดีกว่า ถ้าใครจะเข้ามาถาม มาสัมภาษณ์ให้เอาซองเงินมาด้วย หรือไม่ก็ขนหญ้า ขนอะไรมาให้ช้างกินด้วย บางคนมาสัมภาษณ์เป็นวันๆ เลยไม่ต้องทำอะไรวันนั้น” สำหรับกลุ่มเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ผมว่าไม่ต้องมาแก้ปัญหาให้บ้านผมหรอกครับ ปล่อยให้มันอยู่อย่างนั้นแหละ พวกนักศึกษาส่วนใหญ่ จากจุฬาฯ จากมหาวิทยาลัยต่างๆ ทำวิจัยปริญญาโท เอก นักข่าว สื่อมวลชน พวกองค์กรเอกชน เขาบอกว่า จะสร้างนั่นสร้างนี่ คือเขาให้ความหวังมากเกินไป เขาว่าอยากได้นั้นได้นี้ใหม่ เขาเสนอมายเลย แต่จริงๆ แล้วเขาทำไม่ได้ พวกผมก็ผิดหวังบ้าง เสียใจบ้าง แต่ก็เป็นไปแล้วครับ คือเรามันแหล่งข้อมูล อยู่แล้วครับ ยิ่งไงก็ต้องชิน โดยมากคนที่เข้ามาส่วนมาก ก็มักจะมาเก็บเกี่ยวข้อมูลไปสร้างชื่อเสียงให้ตัวเองแล้วก็หายไป ชาวบ้านก็อยู่ตามมีตามเกิด” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(3) การขาดความต่อเนื่องและจริงจังในการพัฒนาของรัฐ ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ “เคยทำของชำร่วยแต่ไปไม่รอด เคยทำพวกกุญแจ ซ่อมรถ แต่มันไม่รอด ทำผ้าเช็ดหน้าก็เคย แต่หาตลาดไม่ได้ มันไม่ต่อเนื่อง อย่างผ้าก็กระตุก พอทำไปแล้วก็ขายไม่ได้ ชาวบ้านก็ต้องทำเองใช้เอง” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) และกลุ่มเยาวชนก็มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกับเรื่องนี้ว่า “เขาได้งบประมาณมา เขามาวันเดียวเขาก็กลับ ความคิดของผมนะ ผมคิดว่า เขาไม่ได้ทำอย่างจริงจัง งบประมาณที่เขาได้มาจะหมดบ้าง ไม่หมดบ้างก็ช่าง”

1.1.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารช้าง ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มธ.ก.ส.จัดไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ทั้ง 2 กลุ่มเห็นตรงกันว่า ชุมชนขาดแหล่งอาหารช้างเนื่องจากมีข้อจำกัดในการใช้ประโยชน์จากป่าไม้ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของช้าง สำหรับสาเหตุของปัญหานี้แต่ละกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

(1) การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ เนื่องจากการบุกเบิกที่ดินทำกินของชาวกูยข้างเอง ดังที่กลุ่ม ๕.ก.ส. ได้กล่าวไว้ว่า “สมัยก่อนนาเป็นโนน สมัยนี้โนนเป็นนาไปหมดแล้ว คนมันมากขึ้น ดูอย่างตรงวังทะเล เมื่อก่อนนี้เป็นป่านะ แต่เดี๋ยวนี้มองไปเห็นแต่ทุ่งนา” (สนทนากลุ่ม ๕.ก.ส.)

(2) การเข้าครอบครอง “ป่าชุมชน” ของรัฐ อันได้แก่ ป่าสงวนแห่งชาติดงภูดิน และป่าสงวนแห่งชาติดงสายทอ ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าทั้ง 2 แห่งนี้ได้ ช้างจึงขาดแหล่งอาหารที่สำคัญไป ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ว่า “มันไม่มีอาหารช้าง ป่าที่มีก็เป็นของกรมป่าไม้ แล้วยังปลูกยูคาลิปตัสอีก ช้างมันกินใบยูคาลิปตัสไม่ได้”

1.1.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มเยาวชนได้ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่อีก 2 กลุ่ม จัดลำดับความสำคัญของปัญหาตรงกันคือ จัดไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มนั้นทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นตรงกันว่า การให้การศึกษแก่ลูกหลานชาวกูยข้างนั้นจำกัต้องอยู่เพียงแค่การศึกษภาคบังคับเท่านั้น เนื่องจากชาวกูยข้างมีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสียให้บุตรหลานเรียนต่อในระดับสูงขึ้นไปได้ ซึ่งแต่ละกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสาเหตุของปัญหาในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การขาดทุนทรัพย์ในการส่งเสริมการศึกษาให้กับบุตร เนื่องจากมีรายได้น้อย ซึ่งกลุ่ม ๕.ก.ส. มีความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ไม่มีเงินส่งลูกเรียน ยิ่งเรียนสูงค่าเทอมมันก็แพง จะไปหาที่ไหน มาส่งให้เรียน” (สนทนากลุ่ม ๕.ก.ส.)

(2) การมีจำนวนบุตรในครอบครัวมากกว่า 2 คน ขึ้นไป ทำให้กำลังความสามารถในการส่งเสริม หรือให้การศึกษแก่บุตรลดน้อยลง ซึ่งบางครอบครัวจะให้ลูกคนใดคนหนึ่งออกมาจากโรงเรียนเพื่อช่วยเลี้ยงช้าง ดังที่กลุ่มเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “อย่างผมคนหนึ่งแหละที่สละสิทธิ์ ผมไม่เรียนนะ ผมเป็นคนหาเงินจนเจอครอบครัว แล้วก็เลี้ยงช้างไปด้วย พี่น้องคนอื่นเขาก็ไปเรียนจันทร์ – ศุกร์ ส่วนผมก็ไปเรียนเสาร์ – อาทิตย์ พวกที่เรียนวันธรรมดา ก็มาเลี้ยงช้างแทนพวกผม” (สนทนากลุ่มเยาวชน) และกลุ่มสหกรณ์ได้กล่าวถึงเรื่องการศึกษาในทำนองเดียวกันว่า “ถ้ามีลูกหลายคนแล้วลูกเรียน เงินไม่พอ อาทิตย์หนึ่งจะต้องให้เงินลูกคนละ 500 บาทไปแล้ว แต่ผมสู้จะอยากให้ลูกเรียน ผมพูดตรงๆ” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

1.1.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวกูยข้าง 2 ใน 3 กลุ่มซึ่งได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในอันดับที่ 6 ส่วนกลุ่ม ๕.ก.ส. เห็นว่าสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อจัด

อยู่ในลำดับที่ 7 ซึ่งกลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นนี้ว่าประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนนั้นมีความคลี่คลายลงไปมากเนื่องจากขาดผู้สืบทอด และความเชื่อ บางอย่างก็ล้าสมัยและถูกแทนที่ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์รายละเอียด ของการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้น แต่ละกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นแตกต่างกัน ดัง ต่อไปนี้

(1) ภาษา กูย ชาว กูย ช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. ซึ่ง สมาชิก กลุ่มมีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป มีความเห็นที่แตกต่างไปจากกลุ่มเยาวชนที่สมาชิกของกลุ่มมีอายุต่ำกว่า 35 ปี กล่าวคือ สองกลุ่มแรกเห็นว่า ภาษา กูย เป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจของชนชาว กูย ช้าง ดงตอน หนึ่งของการสนทนากลุ่มนี้ ดังนี้ “คนเขมรสู้พวกผมไม่ได้หรอกครับ ไม่ใช่เฉพาะแต่คนเขมร คนลาว คนไทย ก็สู้พวกผมไม่ได้ ผมพูดเขมรก็พูดได้ พูดลาวก็พูดได้ พูดไทยก็พูดได้ พวกเขมร ลาว ไทย สู้ พวกผมไม่ได้หรอกครับ พูดส่วยไม่ได้เหมือนผม” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) และ “คนส่วยนี่พูดได้ หลายภาษาไปอยู่กับใคร ก็พูดภาษาเขาได้ ผมภูมิใจนะ” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) ในขณะที่กลุ่ม เยาวชนเห็นว่า ภาษาเป็นข้อดีและข้อจำกัดในการติดต่อสื่อสารกับกลุ่มคนอื่น ดังที่กลุ่มเยาวชน ได้แสดงความคิดเห็นว่า “ไปที่ไหน เราไม่ได้ใช้ภาษาตัวเอง ไปหมู่บ้านเขมรเราต้องใช้ภาษาเขมร ไปหมู่บ้านลาวก็ต้องพูดลาว เราจะแพ้เขาก็ตรงที่เราต้องใช้ภาษาของเขาเท่านั้นแหละ ถ้าเราอยู่กัน 2 คน เราก็จะพูดกันเองได้ แต่คนอื่นเขาฟังไม่รู้เรื่อง ถ้าไปอยู่กับคนไทย เราก็ต้องพูดไทย” (สนทนา กลุ่มเยาวชน)

(2) ความเชื่อและพิธีกรรม ชาว กูย ยังคงยึดมั่นอยู่กับความเชื่อสูงสุดของกลุ่มชน นั้น คือ การนับถือผีปะกำ ซึ่งชาว กูย ช้าง ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “คนเขมรกับคนส่วยมีความเชื่อต่างกัน ครับ มันต่างกันตรงการปฏิบัติ คนส่วยนี่เขาจะมีปะกำมีภาษามีอะไรที่เคร่งกว่าคนเขมร” (สนทนา กลุ่มสหกรณ์) และ “ก่อนที่จะเดินทางไปที่ไหน พาช้างเข้ากรุงเทพฯ หรือไปพัทลุง ก็ต้องการเช่นผี ปะกำก่อนว่าจะได้โชคลาภ หรือมีอันตรายอะไรไหม” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(3) วิชาอาคมที่เกี่ยวกับการรักษาโรคช้าง เช่น การรักษาช้างที่เจ็บป่วย การจับช้างที่ ตกมัน และการไปคล้องช้างป่านั้น กลุ่ม อ.ก.ส. มีความเห็นว่า วิชาต่างๆเหล่านี้ เป็นวิชาที่ต้องมี คาถาอาคมกำกับ ดังนั้น ผู้เรียนจะต้องมีสมาธิ มีจิตใจแน่วแน่ และมีความตั้งใจจริงที่จะเรียน ดัง ตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “วิชาสมุนไพรรักษาโรคช้างนี้ ไม่ใช่วิชาที่เปิดสอนโดยตรง วิชา ต่อช้างนี้ ก็ไม่ใช่วิชาที่เปิดสอนได้นะ จะต้องปฏิบัติเอง เขาไม่มีทางสอน เขาต้องมีการยกครู เป็นครู พักลักจำ ถ้าลูกเฒ่าก็อาจจะสอนอยู่ แต่ก็สอนลูกเป็นบางคนนะ เพราะบางคนมันเรียนไม่ได้ มัน รักษา “ของ” ไม่ได้ รักษาข้อห้ามไม่ได้ “ของ” จะแตก ” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) นอกจากนี้กลุ่ม

สหกรณ์ มีความเห็นว่าวิชาอาคมเหล่านี้ถือเป็นศิลปะและเคล็ดลับในการประกอบอาชีพและในขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือในการหาเลี้ยงชีพด้วย ดังนั้นจึงเกิดการ “หวงวิชา” กันขึ้นในหมู่คนภูยช้างด้วยกัน ดังเช่น ตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ถ้าผมปล่อยให้คุณเรียนทุกคน ผมจะได้อะไรเป็นเครื่องทำมาหากิน เขาก็เลยหวงวิชาไว้ เวลาข้างตมมันบางคนเข้าไปจับตัวช้างไม่ได้ สมัยก่อนเขาไม่มียาสลบแต่เขามีเวทมนตร์กลคาถา บางที่ข้างตมมัน เขาก็เข้าไปจับนั่งคอมาได้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) สำหรับกลุ่มเยาวชนนั้นมีความคิดเห็นในเรื่องของวิชาเหล่านี้ว่า “เวลาข้างตมมัน เดี่ยวนี้เขาใช้ยาสลบแล้วง่ายหน่อย สมัยก่อนเขาใช้เวทมนตร์คาถาเป่าเอา เวลาข้างป่วยก็เหมือนกัน เขาก็ใช้สมุนไพรแล้วเป่าคาถากำกับ ตัวไหนรักษาได้ดี ตัวไหนรักษาไม่ดีก็ตาย แต่ว่าข้างมันก็ไม่เป็นโรคอย่างทุกวันนี้และสมุนไพรที่ใช้รักษาโรคก็หายากด้วย ผมอยากให้มีโรงพยาบาลสัตว์มาตั้งในหมู่บ้านมากกว่า เพราะกว่าหมอนั่งรถเข้ามาถึงหมู่บ้าน ก็ชั่วโมงหนึ่งแล้ว ผมคิดว่าถ้าหมู่บ้านผมมีสัตว์บาลอยู่ในหมู่บ้าน เมื่อช้างเจ็บป่วยเราจะทำอะไรเองได้เร็วกว่า แต่ไม่ต้องโทรให้หมอมารักษา กว่าหมอมจะมาถึงข้างก็ตายพอดี” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.7 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน กลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม จัดลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 7 กลุ่ม อ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 6 และกลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรมและศีลธรรมของคนในชุมชนนั้น ชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่ม มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ปัญหาที่พบ คือ การขาดคุณธรรมของผู้นำชุมชน ซึ่งคนภูยโดยเฉพาะภูยช้างนั้นเป็นกลุ่มชนที่ถือได้ว่ามีความสามัคคีและมีเอกภาพทางสังคมสูงมาก นอกจากนี้ยังมีลักษณะเด่น คือ ชาวภูยช้างจะเชื่อผู้นำ ดังนั้นการที่ชุมชนจะพัฒนาหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับคุณธรรมของผู้นำชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งหากได้ผู้นำดีชุมชนก็จะดีตามไปด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. ว่า “ชาวภูยเขาก็เชื่อผู้นำแหละ ถ้าผู้นำดีชื่อสัตย์สุจริต ทำงานมีเขมทิต มีการปฏิบัติงานที่น่าเชื่อถือ ไม่กินเหล้า อนาคตก็รุ่งเรือง แต่ถ้าผู้นำไม่ดีก็แย่” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) และ “บ้านผมนี้มีความสามัคคีกันครับ ส่วนมากมืออยู่แต่ว่าบางครั้งบางคราว มันก็ไขว้เขวกันนิดหน่อย ธรรมดาแหละ ไม่ใช่ตลอดขึ้นอยู่กับการนำ ก็คิดดูสิว่า การนำนี่มันเป็นอย่างไร ชาวบ้านถึงได้มีสภาพแบบนี้” (สนทนากลุ่ม สหกรณ์) สำหรับกลุ่มเยาวชนมีความคิดเห็นในประเด็นที่สอดคล้องกันว่า “เวลาเมื่อนักข่าวมาเขาก็เข้ามาบริหารจัดการให้มันดีหน่อย พอถ่ายรูปลูกออกมามันก็ดี บางทีนักข่าวมาเขาก็ถามหัวหน้า แล้วก็ไม่ได้ถามชาวบ้าน ถ้าได้ผู้นำดีหน่อย เราก็อาจจะดีขึ้นกว่านี้”

1.1.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย กลุ่มเยาวชนเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่กล่าวถึงและลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับสุดท้าย สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นกลุ่มเยาวชน กล่าวว่า ในชุมชนมีการระบาดของโรคเอดส์ โดยเฉพาะกลุ่มผู้ที่พาข้างเร่ร่อนไปในเมือง ซึ่งมีความเสี่ยงต่อโรคนี้สูง ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อย่างโครงการโรคเอดส์นี้สาธารณสุขเขาเอาเงินมาให้ เขาบอกว่า คุณไปทำงานภายใน 1 ปี ในเรื่องของการต้านเอดส์ ถ้าสำเร็จเขาจะให้เงินมาอีก ชั้นแรกคือเขามาทำความรู้จักกับเยาวชนก่อนแล้วก็ให้เยาวชนไปเผยแพร่ในหมู่บ้านต่อ ซึ่งพวกเราก็อำดี คือคนในหมู่บ้านตั้งแต่นั้นก็ไม่มีเรื่องอะไรอีก” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของชนชาวภูษ้าง ได้แก่ รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ความรู้ข้างอาวโส อดีตผู้ใหญ่บ้านตากกลางหมู่ที่ 13 และการสัมภาษณ์อธิการบดีสถาบันราชภัฏสุรินทร์ ซึ่งเป็นนักวิชาการในพื้นที่ รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยที่น่าเสนอในตอนนี้เป็นการศึกษาตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังที่กล่าวมาในข้างต้น สำหรับผลการวิจัย พบว่าสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของชุมชนมีดังนี้

1.2.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้

จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า ในหมวดที่ 5 ตัวชี้วัดที่ 29 คนในหมู่บ้านต้องมีรายได้เฉลี่ย 20,000 บาท ต่อปี จึงจะผ่านเกณฑ์ ซึ่งรายได้ของชาวภูษ้างบ้านตากกลาง มีรายได้เฉลี่ยถึง 25,000 บาทต่อปี อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวภูษ้างบ้านตากกลางจะมีรายได้ผ่านเกณฑ์ จปฐ. แต่จากการสัมภาษณ์ นายหมีว ศาลางาม ความรู้ข้างอาวโสได้กล่าวว่า “บางคนพอมีเงินมา ก็เอาไปกิน เอาไปเล่นหวยหุ้น เอาไปซื้อมอเตอร์ไซด์มาขับ เพราะตอนพาข้างไปเร่ร่อนมันลำบากมาก พอกลับมาบ้านต้องสนุกให้เต็มที่ หายเหนื่อยแล้วค่อยไปหาใหม่” (สัมภาษณ์ หมีว ศาลางาม, 28 มิถุนายน 2543) ด้วยเหตุนี้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้จึงยังคงมีอยู่

1.2.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ

จากการสัมภาษณ์ความทุกข์ของชาวภูซางและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า การประกอบอาชีพหลักและอาชีพรองของชาวภูซางบ้านตากกลางได้รับความช่วยเหลือจากทางรัฐบาลจนสามารถบรรเทาปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ดังนี้

(1) การประกอบอาชีพหลัก ซึ่งได้แก่การเลี้ยงช้างนั้น ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามจากหน่วยราชการเข้าไปช่วยแก้ปัญหาในเรื่องของช้างเร่ร่อน แต่ก็ยังไม่สามารถกระทำได้ดีทั่วถึงนัก เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของงบประมาณ ดังนั้นจึงพบว่า มีครัวเรือนที่เลี้ยงช้างเพียง 9 ครัวเรือนเท่านั้น ที่ได้รับเงินช่วยเหลือและสนับสนุนจากทางราชการ ซึ่งนายเอก ศาลางาม ได้กล่าวว่า “บ้านตากนี้หลังแรกเลยที่ได้เงินเดือน เขาให้เดือนละ 3,000 บาท เขาบอกว่า บ้านตากเป็นบ้านแบบภูซางโบราณให้นุรักษ์ไว้ บ้านนี้ไม่มันดี ไม่ผูกพัน แล้วก็มีอีก 8 หลังคาเรือน ที่กินเงินเดือนอยู่” (สัมภาษณ์ เอก ศาลางาม, 28 มิถุนายน 2543) ดังนั้น ชาวภูซางอื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจึงต้องพาช้างเข้าไปเร่ร่อนตามเมืองใหญ่ๆ ต่อไป

(2) การประกอบอาชีพรอง ได้แก่ การทำนา เนื่องจากพื้นที่ทำนาของบ้านตากกลางอยู่ใกล้แม่น้ำ ทำให้หน้าฝนน้ำมีปริมาณมากและมักจะล้นออกมาท่วมที่นาแทบทุกปี ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรเสียหายเป็นประจำ ซึ่งภาวะดังกล่าวนี้ก็เพิ่งจะบรรเทาลงเมื่อมีการสร้างเขื่อนลำนมูลบนที่จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งช่วยทำให้ปริมาณน้ำในแม่น้ำมูล ยามหน้าฝนที่ไหลลงมาสามารถควบคุมได้ในระดับหนึ่ง

1.2.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จากการสัมภาษณ์พัฒนาชุมชนอำเภอท่าตูม เกี่ยวกับการเข้ามามีส่วนร่วมของคนในชุมชนนั้น พัฒนาชุมชนมีความเห็นว่า กระบวนการพัฒนาต่างๆ นั้นถึงแม้จะได้ชื่อว่าเปิดโอกาสให้ชุมชน เข้ามาช่วยคิด ช่วยตัดสินใจแต่ในการปฏิบัติก็ยังคงเป็นการพัฒนาจากบนลงล่างอยู่เช่นเดิม ดังตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ที่ว่า “หมู่บ้านตากกลาง เขาทอผ้าไหมใช้ที่ธรรมชาติพื้นบ้าน แต่โครงการตามแบบกนก. เป็นที่กระตุก ผมทำเรื่องไปที่สำนักงบประมาณ เพื่อขอแก้ไข แต่เรื่องที่ส่งกลับมาก็ยังเป็นที่กระตุกเหมือนเดิม ก็เลยต้องซื้อไว้นะครับ พอแจกชาวบ้านไปเขาก็เอาไปเก็บในเล้าไก่” (สัมภาษณ์ วัชรินทร์ เหมือนหมาย, 10 พฤษภาคม 2543)

1.2.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารข้าง
หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้พยายามแก้ไขและให้ความช่วยเหลือตลอดมา
ดังเช่น พื้นที่ที่กรมป่าไม้อนุมัติให้ป่าไม้จังหวัดและพนักงาน เจ้าหน้าที่ เข้าใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ใน
การควบคุมดูแลหรือบำรุงเนื้อที่ 828 ไร่ 2 งาน 50 ตารางวา ทั้งนี้ได้อนุมัติให้หน่วยงานต่างๆ
เข้าดำเนินการปลูกป่า ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้นนั้น ถึงแม้จะมีโครงการต่างๆ เข้ามาแก้ไข ใน
เรื่องของพืชอาหารช้าง แต่ก็ยังไม่สามารถช่วยบรรเทาปัญหาได้มากนัก ซึ่งอธิการบดีสถาบันราช
ภัฏสุรินทร์ ได้แสดงความคิดเห็นว่า “การแก้ปัญหาเรื่องแหล่งอาหารช้าง จะยังไม่สิ้นสุด ถ้า
ยังคงปลูกพืชเพียงชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงชนิดเดียว ช้างก็เหมือนกับคนมีชอบเปลี่ยนรสชาติอาหาร
ช้าง ดังนั้นการจะแก้ปัญหาตรงนี้ได้ ต้องปลูกพืชหลากหลายชนิดและที่ดีที่สุด สำหรับช้างคือปลูกป่า
หลากหลายชนิดเพราะช้างสามารถกินใบไม้จากต้นพืชเหล่านี้ได้” (สัมภาษณ์ อัจฉรา ภานุรัตน์, 3
กรกฎาคม 2543)

1.2.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา จากการไปเก็บข้อมูลภาคสนาม
ของผู้วิจัย พบว่า หมู่บ้านชาวภูยช้างบ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่ “ได้เปรียบ” หมู่บ้านชาวภูยลาว
บ้านก้านเหลืองและหมู่บ้านชาวภูยเขมรบ้านสะโน ในด้านการศึกษา กล่าวคือ มีสถานศึกษาใน
ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งการที่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ในชุมชน
เช่นนี้ส่งผลให้ การสำรวจข้อมูล ง่าย และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย 2542 พบว่า ในหมวดที่
3 ศึกษาถ้วนทั่ว บ้านตากกลางผ่านเกณฑ์ร้อยละ 100 ทุกตัวชี้วัด

1.2.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อจากการ
สังเกตของผู้วิจัยพบว่า การนับถือผีปะกำได้คลี่คลายลง แต่ข้อปฏิบัติบางอย่างก็ยังคงอยู่ เช่น การ
ทำความสะอาดครัวเรือน ขณะที่สามีออกไปคล้องช้าง ซึ่งในปัจจุบันถึงแม้การคล้องช้างจะหมดไป
แล้วแต่สตรีชาวภูยก็ยังเคยชินกับการไม่ทำความสะอาดบ้านเรือน ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์
ของนายภา ศาลางาม ว่านอกเหนือจากเงินที่มอบให้ 3,000 บาท เพื่อเป็นการอนุรักษ์บ้านแบบ
ภูยโบราณ แล้วราชการยังได้จัดสรรเงินอีกส่วนหนึ่งในการทำความสะอาดบ้านเรือน เพื่อต้อนรับ
นักท่องเที่ยวหรือแขกบ้านแขกเมืองด้วย (สัมภาษณ์ ภา ศาลางาม, 28 มิถุนายน 2543)

1.2.7 สภาพปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ถึงแม้ว่าชาว กูยข้างจะได้ชื่อว่าเป็นชาวกูยที่มีเอกภาพทางสังคม และ มีความสามัคคีสูง แต่ในปัจจุบันความ สามัคคีของคนในชุมชนบ้านตากกลางกำลังถูกบั่นทอนลงด้วยผลประโยชน์และธุรกิจ ดังที่นายหมีว ศาลางาม ได้กล่าวว่า “ข้างที่นี่ต้องมีเส้นสาย ข้างที่จะไปอยู่สวนนงนุชได้จะต้องรู้จักกับผู้หลัก ผู้ใหญ่ ถ้าได้อยู่ตามสวนต่างๆ แล้วสบายมีเงินเดือนกิน แต่พวกที่ไม่รู้จักใครไม่มีเส้นสายก็ต้อง ไปเร่ร้อนขายกล้วยขายอ้อยต่อไป” (สัมภาษณ์ หมีว ศาลางาม, 28 มิถุนายน 2543)

1.2.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย เป็นที่น่าสังเกตว่าคุณภาพ ชีวิตในด้านนี้นั้น กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส.ไม่ได้กล่าวถึง ในขณะที่กลุ่มเยาวชนลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับสุดท้าย ซึ่งเมื่อผู้วิจัยได้ไป สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัยบ้านตากกลาง พบว่า เมื่อเจ็บป่วยชาวบ้านตา กลางนิยมมาเข้ารับการรักษาที่สถานีอนามัยแทบทุกครัวเรือน จนกระทั่งสถานีอนามัยมีสถิติของผู้ มาขอใช้บริการสูงสุดของอำเภอท่าตูม ซึ่งอาจจะเป็นปัจจัยที่ทำให้ชาวกูยข้างมีปัญหาคุณภาพ ชีวิตด้าน สุขภาพน้อยลง (สัมภาษณ์ สัจญา สุขสนิท, 17 พฤษภาคม 2543)

2. ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาว กูยข้างบ้านตากกลาง

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้างบ้านตากกลางเกี่ยวกับความต้องการ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

ชาวกูยข้าง 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชาวกูยข้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็น หน้าที่ของครูและโรงเรียน ดังที่กลุ่มสหกรณ์ได้กล่าวว่า “เรื่องการศึกษาเป็นเรื่องของครู” และ “พวกผมไม่อยากจะเข้าไปในโรงเรียน เข้าไปยุ่งมากเดี๋ยวเขาจะหาว่ามาจับผิด” ในขณะที่กลุ่ม เยาวชนกลับมีความคิดที่แตกต่างไปจาก 2 กลุ่มแรก กล่าวคือ กลุ่มเยาวชนอยากเข้าไปช่วยเหลือ กิจกรรมของโรงเรียนเท่าที่จะสามารถทำได้ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ถ้ามีกิจกรรมก็ คือเต็มที่ ถ้าไม่มีกิจกรรมพวกเราไม่รู้ว่าจะเข้าไปทำไม ผมก็คิดอยู่ว่าพวกผมจะเข้าไปทำไม ถ้า ไม่มีหน้าที่ แต่ดูแลได้ในส่วนของการช่วยพัฒนาโรงเรียน ตัดหญ้า ปรับดิน ปรับถนนหนทาง คือ พวกผมเห็นใจอาจารย์แหละครับ ตอนนั้นเปิดเทอมใหม่ๆ พวกผมมองเห็นโรงเรียนมันรก พวกผม

เองก็ได้ความรู้จากจุดนี้มา ทำไมเราไม่เข้าไปทำบ้าง ก็เลยไปปรึกษาอาจารย์ แล้วก็พาเยาวชนไปทำวันหนึ่งเต็มๆ” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

2.1.2 เนื้อหาและกิจกรรม จากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้าง 3 กลุ่ม มีเพียง 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชนที่กล่าวถึง เนื้อหาและกิจกรรมว่าควรจะสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน กล่าวคือ เป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับการเลี้ยงช้าง ดังที่ตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนที่ว่า “ถ้าผมได้เรียนผมอยากเป็นสัตวแพทย์ เพราะถ้ามีช้างเจ็บป่วยเราจะต้องไปตามหมอ ถึงโรงพยาบาลช้าง แต่ถ้าเรามีหมอประจำในหมู่บ้านอยู่แล้วก็จะดียังไงก็อยู่กับช้างแล้วผมก็อยากทำเรื่องช้าง” ในขณะที่กลุ่ม อ.ก.ส. เห็นว่า “ผมว่าเปิดสอนแบบอาชีพดีกว่า จะเป็นอาชีพอะไรก็ได้ ที่เป็นอาชีพการงาน เช่น ซ่อมเครื่องยนต์ หรืออะไรก็ได้ เรียนภาษาก็ได้ บางทีมีแขกมาอย่างนี้ก็จะได้พูดภาษาเขาได้” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส)

เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดการศึกษาในด้านอื่นๆ เช่น เป้าหมายของการจัดการศึกษา กระบวนการถ่ายทอดความรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ชาวกูยทั้ง 3 กลุ่มมิได้มีการกล่าวถึง

2.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้างบ้านตากกลางเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ชาวกูยข้าง 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบการจัดการศึกษา กลุ่มเยาวชน ได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาที่กลุ่มเห็นว่าน่าจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ นั่นคือ การตั้ง “โรงเรียนสอนควาญช้าง” ขึ้นในชุมชน เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้กับคนในชุมชนที่ไม่มีโอกาสได้เรียนในระบบโรงเรียน เนื่องจากสภาพครอบครัวมีฐานะยากจนต้องออกมาช่วยพ่อแม่เลี้ยงช้าง ให้ได้เรียนในเวลาที่ย่างจากการประกอบอาชีพ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนว่า “ถ้าจะให้การศึกษากับคนเลี้ยงช้าง ผมว่าน่าจะมีโรงเรียนควาญช้างที่เปิดสอนในวันเสาร์ – อาทิตย์ ผมถึงจะมีโอกาสได้เรียน ผมเป็นคนหนึ่งที่สละสิทธิ์ผมไม่เรียนนะ ผมเป็นคนหาเงินจุนเจือครอบครัว ถ้ามีโรงเรียนที่พวกเขาผมจะได้ไปโรงเรียนของควาญช้าง และโรงเรียนก็น่าจะอยู่ในหมู่บ้านนี้แหละ ผมจะได้ไม่ต้องเดินทาง แล้วให้พวกพี่หรือน้องที่ไปเรียนในเมืองในวันจันทร์ - ศุกร์มาเลี้ยงช้างแทนพวกผม”

2.2.2 หลักสูตร/เนื้อหา ชาวภูยช้าง ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเนื้อหา/หลักสูตร ในประเด็นที่เกี่ยวกับการเลี้ยงช้าง ได้แก่ การคล้องช้างป่า การรักษาช้างที่เจ็บป่วย การจับช้างที่ตกมัน ซึ่งชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มธ.ก.ส.และกลุ่มสหกรณ์ กล่าวถึงเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือกลุ่ม ธ.ก.ส. เห็นว่า เหตุผลที่ชุมชนมิได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้เนื่องจากความละเอียดและลึกซึ้งของศาสตร์ ซึ่งผู้เรียนจะต้องมีคุณธรรมกำกับ มีวินัยในตนเองสูง สามารถรักษาข้อห้ามต่างๆ ไว้ได้ และที่สำคัญจะต้องมีความตั้งใจจริงที่จะเรียนรู้ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “วิชาสมุนไพรรักษาช้างนี้ไม่ใช่วิชาที่เปิดสอนโดยตรง วิชาต่อช้างนี้ไม่ใช่วิชาที่เปิดสอนได้ จะต้องปฏิบัติเอง เราไม่มีทางสอนเขาต้องมีการยกครู เป็นครูพักลักจำ ถ้าถูกเขาเขาอาจจะสอน เขาสอนเป็นบางคน” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.) นอกจากนี้เหตุผลอีกประการหนึ่งก็คือ ศาสตร์ต่างๆ เหล่านี้เป็นเคล็ดลับและในขณะเดียวกันก็เป็น “เครื่องมือ” ในการประกอบอาชีพ ดังที่กลุ่มสหกรณ์กล่าวว่า “ถ้าผมปล่อยให้คุณเรียนทุกคน ผมได้อะไรเป็นเครื่องทำมาหากิน เขาก็เลยหวังวิชาไว้เหมือนกัน วิชาช้างตกมันบางคนเข้าไปจับตัวไม่ได้ แต่เขามีเวทมนต์คาถา เขาก็เข้าไปจับนั่งค่อมมาได้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) ในขณะที่กลุ่มเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า การสืบทอดเป็นเรื่องที่ยุ่ยากทั้งในเรื่องของการเรียนและอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเรียน ดังตอนหนึ่งของการสนทนา “เรื่องสมุนไพรมผมก็รู้เรื่องบ้าง แต่ไม่ทั้งหมด อีกอย่างหนึ่งคือเดี๋ยวนี้เมียสลับแล้วก็ย้ายหน้อยไม่ต้องรักษาด้วยสมุนไพรมันหายาก และต้องมีคาถากำกับด้วย” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

2.2.3 การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มเยาวชนเป็นเพียงกลุ่มเดียวที่กล่าวถึงการรวมกลุ่มของเยาวชนในหมู่บ้านว่ามีศักยภาพเพียงพอที่จะสามารถทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนได้ แต่ยังคงขาดงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมและขาดประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ถ้าพูดถึงกลุ่มเยาวชนผมว่าเขาทำงานได้นะครับ ขนาดงานประจำปีนี้เยาวชนคิดว่าทำอย่างไรเขาจึงจะหาเงินเข้าวัดได้ เขาก็ตกลงว่าเขาจะทำสอยดาวนะ แล้วเขาก็ไปปรึกษาเจ้าอาวาส โดยที่เขาไม่ต้องควักทุนเอง แล้วก็เอาสิ่งของที่มีคนบริจาคมาเป็นรางวัลและก็ทำสลากแจกไปตามบ้านต่างๆ เพื่อขอบริจาคของเมื่อก่อนการรวมกลุ่มของเยาวชนในหมู่บ้านจะมีการประชุมทุกสิ้นเดือน แต่ตอนนี้สิ้นสุดโครงการแล้วครับ แล้วตอนนี้ผมก็ยังคิดไม่ออกว่าจะจัดกิจกรรมอะไรอีกที่จะเหมาะสมกับบ้านผม” (สนทนากลุ่ม เยาวชน) จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า การศึกษาที่จัดนอกระบบโรงเรียนนี้ได้รับความสนใจจากชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่มมาก นั่นอาจจะเป็นเพราะชาวภูยช้างมีวิถีชีวิตที่จะต้องไปกับ

ข้าง พาข้างออกไปเร็วร้อนตามที่ต่างๆ ทำให้ชาวภูเข้างต้องอยู่ในภาวะทึงถื่น ในขณะที่การจัดการศึกษาใน โรงเรียนผู้เรียนต้องอยู่ในห้องถื่น ทำให้การจัดการศึกษาในโรงเรียนมีรูปแบบที่ไม่สอดคล้องกับสภาพของชุมชนและไม่อาจตอบสนององความต้องการขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ดีเท่ากับการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา จำนวน 5 คน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สมุดบันทึกประวัติโรงเรียน สถิติจำนวนครูและนักเรียน ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา

1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา

1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถิติจำนวนนักเรียนของหน่วยสารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ และสมุดบันทึกประวัติของโรงเรียนทั้งสองแห่ง รวมถึงการศึกษภาคสนาม พบว่า โรงเรียนบ้านตากกลางซึ่งเป็นโรงเรียนประถมศึกษแห่งแรกของหมู่บ้านในสมุดบันทึกประวัติของโรงเรียนได้บันทึกไว้ว่า “ในอดีตนักเรียนในหมู่บ้านตากกลางไปเรียนที่โรงเรียนบ้านกระโพ แต่เนื่องจากระยะทางไกล ทำให้การเดินทางไป – กลับไม่สะดวก นายเย็น สืบบุญการณั ศึกษาธิการอำเภอท่าตูมได้จัดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้น เมื่อวันที่ 1 สิงหาคม 2477 โดยอาศัยศาลาการเปรียญวัดบ้านตากกลางเป็นสถานที่เรียนและให้ชื่อว่า “โรงเรียนวัดบ้านตากกลาง” เปิดสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ ตั้งแต่ชั้นป.1 – 4 แบ่งการสอนออกเป็น 4 ห้อง ปี พ.ศ. 2510 โรงเรียนได้เงินงบประมาณ 100,000 บาท สร้างอาคารเรียน แบบ ป.1 ช. ขนาด 8.50 × 27.00

เมตร ขนาด 3 ห้องเรียน ณ บริเวณสวนของโรงเรียน โดยเริ่มก่อสร้างเมื่อวันที่ 14 กันยายน 2510 เสร็จเรียบร้อย เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2510 จึงได้ย้ายจากศาลาการเปรียญวัดบ้าน ตากกลางมาเรียนที่หลังใหม่ เมื่อวันที่ 16 ตุลาคม 2510 และเปลี่ยนชื่อโรงเรียนใหม่เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพจาก “โรงเรียนวัดบ้านตากกลาง” เป็น “โรงเรียนบ้านตากกลาง” เมื่อวันที่ 31 ตุลาคม 2510 ”

ตลอดระยะเวลาที่ตั้งโรงเรียนมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) มีผู้บริหารทั้งสิ้น 13 ท่าน สำหรับผู้บริหารคนปัจจุบัน คือ นายสุมิตร ปริษานนทกุล และจากสถิติของโรงเรียนทำให้ทราบว่า มีครูที่เคยสอนในโรงเรียนนี้มาแล้วรวม 66 คน ซึ่งปัจจุบันนี้มีครูที่ประจำอยู่ 10 คน และภารโรงอีก 1 คน

ปัจจุบันโรงเรียนบ้านตากกลางเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยได้รับเงินงบประมาณจาก สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มีนักเรียนซึ่งเป็นลูกหลานชาวบ้านตากกลางหมู่ที่ 9 และ 13 ทั้งสิ้น 138 คน แบ่งเป็นนักเรียนชาย 75 คน นักเรียนหญิง 63 คน (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2544)

สำหรับสถานศึกษาที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของชุมชน ก็คือ โรงเรียนช้างบุญวิทยา อันเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาประจำตำบลกระโพแห่งแรกและแห่งเดียวในขณะนี้ ที่มาของชื่อโรงเรียนนี้ก็สืบเนื่องมาจากบ้านตากกลาง ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงเรียนนี้มีช้างมาก และช้างก็เป็นสัตว์ที่มีบุญคุณต่อชาวบ้านมาก คนภายนอกรู้จักหมู่บ้านตากกลางก็เพราะช้าง ฉะนั้นเมื่อมีการตั้งชื่อ โรงเรียนเมื่อปี 2535 จึงได้ตั้งเพื่อให้มีความหมายในลักษณะดังกล่าว ทั้งนี้ในช่วงสองปีแรกนั้น โรงเรียนช้างบุญวิทยายังเป็นโรงเรียนในสาขาของโรงเรียนลานทรายพิทยาคม ซึ่งเป็นโรงเรียนมัธยมประจำตำบลปะ ต่อมาเมื่อมีอาคารเรียนจึงได้ย้ายมาเปิดทำการสอน ณ ที่ตั้งปัจจุบัน เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2533 บนเนื้อที่ประมาณ 32 ไร่ ติดกับป่าซึ่งเป็นที่ฝังศพและเผาศพ และวัดป่าบ้านตากกลาง โรงเรียนช้างบุญวิทยาแห่งนี้ได้รองรับนักเรียนที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาในพื้นที่ทั้งจากหมู่บ้านตากกลางและหมู่บ้านใกล้เคียง เช่น บ้านหนองบัว บ้านศาลา บ้านตาทิพย์ บ้านภูดิน บ้านกระโพ และบ้านโคกสูง เข้าเรียนต่อ ปัจจุบันมีนักเรียนชั้น ม.1 ถึง ม.6 ทั้งสิ้นจำนวน 233 คน แบ่งเป็นนักเรียนชาย 121 คน นักเรียนหญิง 138 คน ปัจจุบันโรงเรียนช้างบุญวิทยามีอาจารย์จำนวน 10 คน และมีภารโรงอีก 2 คน

1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวภูษ้างในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษา ดังกล่าวโดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

- (1) ความเข้าใจ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา
- (2) ทักษะคติของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยาที่มีต่อนักเรียนและชุมชนชาวภูษ้าง
- (3) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูษ้างในปัจจุบัน

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

- (1) ความเข้าใจ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา ได้ให้นิยาม คำว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” และ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ไว้ดังนี้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน แบ่งออกเป็น 2 ความหมายคือการศึกษาในเชิงกฎหมาย หมายถึง การศึกษาที่กฎหมายระบุไว้ตั้งแต่ ป.1- ม.3 รวมถึงการศึกษาในระดับอาชีวศึกษา และการศึกษาขั้นพื้นฐานในเชิงวิถีชีวิตหมายถึงการศึกษาที่เริ่มตั้งแต่เกิดจนตายเป็นพื้นฐานของชีวิต

การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การศึกษาในเชิงลักษณะอาชีพ เช่น การเลี้ยงช้าง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีสัมมาคารวะ ไม่ดุดันเอาแต่อารมณ์และมีความรักช้าง

(2) ทักษะคติของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยาที่มีต่อนักเรียนและชุมชนชาวภูเขาข้าง

ครูและผู้บริหารโรงเรียนข้างบุญวิทยาและโรงเรียนบ้านตากกลางมีทัศนคติต่อ นักเรียนและชุมชนชาวภูเขาข้างว่า ลักษณะของชาวภูเขาข้าง คือ มีความซื่อ จริงใจ และไม่มีเล่ห์เหลี่ยม ซึ่งจากลักษณะดังกล่าวชาวภูเขาข้างจึงมักถูกเอารัดเปรียบจากสังคมภายนอกอยู่ตลอดเวลา จนกลายเป็นความไม่ไว้วางใจบุคคลภายนอกในที่สุด ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ผมมีความเชื่ออย่างนี้ว่าจริงๆ ชาวภูเขานี้เขามีวิถีชีวิตและความเชื่อของเขานะ แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำหรับเขา ก็คือพอเขามีความเชื่อเวลาพูดเขาจะพูดในลักษณะขวานผ่าซาก มีความจริงใจ ไม่มีเล่ห์กล มีความอบอุ่น แต่ลักษณะวิถีชีวิตที่ทำให้เขามีมุมมองสังคมแบบไม่ไว้วางใจอยู่อย่างหนึ่งคือว่า ตลอดชีวิตเขาที่ผ่านมานี้ผมคิดว่าเขามีความรู้สึกว่าคนอื่นเอาเปรียบเขา ทำให้คนที่เข้ามาหาเขาถูกมองด้วยความหวาดระแวงว่าบุคคลเหล่านี้จะมาเอาเปรียบเขาหรือไม่ มาเอาผลประโยชน์จากเขาหรือเปล่า เมื่อไม่ไว้วางใจก็เลยทำให้เขามีการต้อนรับที่ค่อนข้างจะต่อต้านที่เขาเป็นอย่างนั้น เพราะว่าตลอดชีวิตเขามีคนทำอย่างนั้นกับเขาเพราะจริงๆ คนภูเขโดยพื้นฐานนี้ไม่ได้เรียนหนังสือ เขาจะอยู่กับป่าอยู่กับข้าง เมื่อเขาไม่มีความรู้เรื่องพวกนั้นไม่ว่าจะเป็นที่ดิน เรื่องการติดต่อกับหน่วยงานราชการเขาจะไม่ค่อยมีความรู้ ฉะนั้นเวลาเขาไปทำสัญญาอะไรต่างๆ มันจะถูกเอารัดเอาเปรียบแต่หน่วยที่มาแก้ปัญหาก็ไม่ได้ศึกษาจริงๆ ว่าความรู้สึกของคนภูเขาคิดอย่างไรแต่เมื่อคนเอาเงินมาให้เพื่อพัฒนาเขา เขาก็เอาอยู่แล้ว แต่โดยส่วนลึกของจิตใจเขาเขามีความรู้สึกว่ามันไม่ยุติธรรมสำหรับเขา สมมติว่าตรงนี้เจริญขึ้นมาเนี่ยบางทีคนที่ได้ประโยชน์อาจจะไม่ใช่คนกลุ่มเขาก็ได้”

(3) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูเขาข้างในปัจจุบัน

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยาได้ให้นิยามคำว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และแสดงทัศนคติที่มีต่อชนชาวภูเขาข้าง อันนำไปสู่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชนชาวภูเขาข้างเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิตประเพณี และวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพราะเด็กชาวภูเขาข้างใช้ภาษาภูเขในชีวิตประจำวัน แต่ใช้ภาษาไทยในโรงเรียน ดังนั้นหลักที่ใช้ในการจัดการศึกษาก็คือ “การสอนโดยใช้ตัวแบบ” ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า

“เด็กก๊วยสามารถพูดได้หลายภาษาก็จริงอย่างที่ผมเรียกว่ามีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเข้ามา แต่ภาษาไทยหรือแม้แต่ภาษาอังกฤษนั้นไม่ใช่ เพราะว่าเมื่อไม่มีแบบเขาก็ไม่สามารถที่จะพูดได้ แต่อย่างภาษาลาว เขาเห็นตัวแบบเขาพูดได้ แล้วลาวก็พูดง่ายสื่อภาษาไทยได้ด้วยคนไทยก็ค่อนข้างจะฟังลาวได้ เพราะฉะนั้นการเลียนแบบทางภาษาก็จะง่ายเข้า ดังนั้นการสอนภาษาจึงต้องอาศัยสื่อต่างๆ ประกอบการเรียนการสอน และครูเองก็ต้องสอนแบบรับภาษาด้วย ซึ่งก็คือการพูดหรือสนทนาด้วยภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษกับเขาบ่อยๆ จนเกิดความเคยชินเขาก็จะพูดได้เอง”

- เนื้อหา/กิจกรรม ที่จัดอยู่ในปัจจุบันนี้ กลุ่มสนทนากล่าวว่ามีความคล้ายคลึงกับโรงเรียนอื่นๆ ทั่วไป เนื่องจากใช้หลักสูตรแกนกลาง ซึ่งเป็นหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการเช่นเดียวกัน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนก็เหมือนกับโรงเรียนทั่วไปไม่แตกต่างกัน เพราะใช้หลักสูตรเดียวกันทั่วประเทศ”

- หลักสูตรการเรียนการสอน สำหรับการจัดการศึกษาในส่วนของหลักสูตรนี้ กลุ่มสนทนาได้กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นว่า ถึงแม้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เปิดโอกาสให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้สอดคล้องและตรงตามความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งขณะนี้โรงเรียนบ้านตากกลางเองก็ได้เริ่มดำเนินการไปบ้างแล้ว ในเรื่องของการทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ก็ต้องอาศัยระยะเวลาพอสมควรเนื่องจากครูยังไม่เข้าใจวิธีการจัดหลักสูตรท้องถิ่น ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เป็นรูปเป็นร่างยากครับ มันเปลี่ยนยากความคิดนี่อยู่ๆ คุณจะมาเปลี่ยนให้ผมชอบสีแดงนี่มันเป็นไปได้ไม่ได้หรอก ในเมื่อผมชอบสีแดงอยู่แล้ว เรื่องนี้มันเป็นเรื่องยาก ยิ่งบ้านเราโดยมากอาชีพที่เลี้ยงช้างทำไร่ทำนาอย่างนี้ ถ้ามองถึงการศึกษา เขาเห็นว่าไม่เกี่ยวกันเลย”

- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้เกณฑ์เดียวกันกับโรงเรียนทั่วไป คือ เนื้อหาทางด้านวิชาการใช้วิธีการทดสอบ ส่วนพฤติกรรมใช้วิธีการสังเกต ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “การวัดการประเมินผลก็มีการสอบหลังสอนเนื้อหาจบแล้ว นอกจากนี้ก็มีการสะสมแฟ้มผลงานเพื่อพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ถ้าเป็นพฤติกรรมก็ใช้การสังเกต”

- การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่ ถึงแม้ว่าจะยังไม่ปรากฏเด่นชัดว่ามีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อยู่แต่ครูก็ยังคงมีความพยายามที่จะค้นพบปัญหา หาสาเหตุและวิธีการแก้ไขเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ทุกวันนี้ปัญหาส่วนใหญ่ของเด็กที่นี่ ก็คือเด็กอ่านหนังสือไม่ค่อยได้นี่เป็นความจริงครับ ที่เป็นอย่างนี้ไม่ใช่ครูไม่สอน ไม่ใช่ครูขี้เกียจ ครูนี้ขยันเต็มที่แล้วแต่เขาไม่รับรู้อะไรจะทำอย่างไรจนปัญญาเหมือนกัน ผมเป็นครูมา 20 กว่าปี ทำอย่างไรจะแก้ปัญหา นั่งนึกนอนนึกอยู่ทุกวันนี้ก็ยังนึกไม่ออกพยายามทำทุกวิถีทาง

แล้ว จับมาเรียนทีละตัวมันก็ไม่ได้ ถึงเขาจะได้วันนี้แต่อีกไม่กี่วันข้างหน้าเขาก็ลืม นี่คือความเป็นอยู่ที่นี่”

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลาง และโรงเรียนข้างบุญวิทยา ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนชาวกูยข้างว่า เนื่องจากหมู่บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่มีอาชีพหลักในการเลี้ยงช้าง ดังนั้นปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงมีประเด็นดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพของคนในชุมชน กลุ่มสนทนาได้กล่าวถึงปัญหาในเรื่องนี้ว่า เนื่องจากชาวบ้านตากกลางมีอาชีพหลักคือการเลี้ยงช้าง ชาวกูยโดยเฉพาะผู้ชายจะพาช้างออกไปเร่ร่อนตามเมืองใหญ่เพื่อหารายได้ ในขณะที่ผู้หญิงซึ่งอยู่ที่บ้านก็จะทำนาเป็นอาชีพรอง แต่เนื่องจากการทำนาไม่ได้ผลผลิตเนื่องจากพื้นที่ทำนาอยู่ติดแม่น้ำ ดังนั้นในฤดูฝนน้ำจึงมักเอ่อล้นท่วมบริเวณดังกล่าวเสียหายเป็นประจำทุกปี ด้วยเหตุนี้อาชีพเลี้ยงช้างจึงกลายเป็นอาชีพหลักที่นำรายได้มาสู่ชุมชนชาวกูยบ้านตากกลาง การพาช้างเร่ร่อนในปัจจุบันจึงไม่จำกัดเพียงเฉพาะเพศชายเท่านั้น ผู้หญิงก็ต้องไปกับช้างด้วย เนื่องจากการอยู่ในพื้นที่จะไม่มีรายได้ ดังนั้นบ้านตากกลางจึงมีการอพยพแรงงานอยู่เกือบตลอดเวลาและส่งผลถึงการจัดการศึกษา คือ “ปีนี้น้ำท่วมหนัก ไม่มีข้าวเลยมันก็ลำบากตรงนี้ คือรายได้ของที่นี่โดยปกติได้จากการทำนา ส่วนหนึ่งกับการไปเลี้ยงช้าง ส่วนน้อยมากที่ไปทำงานโรงงาน พอจุดที่จะเป็นรายได้คือการพาช้างไปข้างนอก เขาก็ต้องพาลูกพาอะไรไปเพื่อที่จะหารายได้ เขาจะอยู่กันเป็นกลุ่ม”

(2) ปัญหาที่เกิดจากความยากจน กลุ่มสนทนามีความเห็นที่สืบเนื่องจากการที่ชาวกูยประกอบอาชีพหลักคือ การเลี้ยงช้าง ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้เล็กน้อยและการประกอบอาชีพรองไม่ได้ผลทำให้ชาวกูยข้างมีฐานะยากจน ดังนั้นชาวกูยข้างจึงให้ความสำคัญกับเรื่องการทำมาหากินมากกว่าการศึกษา ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ผมเห็นว่าประชาชนตรงนี้ ส่วนมากฐานะทางบ้านค่อนข้างจะยากจนนะครับ คือถ้าเรามีอะไรมาจนเจอครอบครัวเขา ให้มันมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้วค่อยมาพูดถึงเรื่องการศึกษาจะเห็นผลได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ถ้าไม่ทำอย่างนั้นผมเห็นว่ายากไม่สามารถจะช่วยเหลือเขาได้ เราทำอย่างไรถึงจะหาอะไรซักอย่างมาช่วยครอบครัวเขาได้ พอเขาพัฒนาเรื่องปากท้องเขาดีขึ้นดีกว่านี้ แล้วเขาจะเห็นคุณค่าการศึกษาเอง ที่มันเป็นอยู่อย่างนี้เพราะเขาต้องดิ้นรนเพื่อปากเพื่อท้อง”

(3) ปัญหาความไม่ศรัทธาในเรื่องการศึกษาเนื่องจากการจัดการศึกษาไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เขาไม่เห็นความสำคัญของตรงนี้เพราะมีความเชื่อว่าการศึกษาไม่สามารถทำให้ชีวิตเปลี่ยนได้ ผู้ออกไปหารายได้ดีกว่า พอไปตามเด็กให้กลับมาเรียน พ่อแม่เขาก็บอกว่า ลูกเขาไปกับข้างแล้วจะให้ทำอย่างไร ก็มีบางส่วนที่พ่อแม่ไม่ได้ห้ามลูกเรียน แต่ลูกไม่ยอมเรียนเองเลือกที่จะไปกับข้างมากกว่า นี่คือปัญหาว่าเราจะทำอย่างไรในเมื่อพ่อแม่ก็บังคับเขาไม่ได้แบบนี้”

(4) ปัญหาการขาดตัวอย่างหรือตัวแบบทางด้านการศึกษา กลุ่มสนทนาได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า เนื่องจากชุมชนชาวกุยช้างจะมีความเชื่อในตัวผู้นำมาก ดังนั้นผู้นำเป็นอย่างไร ชุมชนก็เป็นแบบนั้น ดังเช่น ผู้นำของหมู่บ้านตากกลางส่วนใหญ่ยังมีการศึกษาอยู่ในระดับการศึกษาภาคบังคับเท่านั้น ทำให้คนในชุมชนขาดตัวแบบทางด้านการศึกษา ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ผมว่าเขาขาดตัวอย่าง รู้สึกว่าคนที่เป็ผู้นำที่ได้รับการศึกษาที่นี้ยังไม่มีตัวอย่างให้มองเห็นเป็นภาพ มองเห็นเป็นตัวคนว่าคนนี้จะจบการศึกษาอย่างนี้แล้วได้ทำงานมันไม่มี เขาก็เลยไม่ยอมเรียน ถึงแม้ว่าจะมีบางส่วนจบ ม.6 แล้วเรียนต่อในระดับปริญญาตรี เมื่อจบออกมางานที่รองรับมันไม่มีเสร็จแล้วก็เลยทำให้ความสนใจของผู้นำน้อย อย่างเป็ผู้นำชุมชนการศึกษาเขายังไม่จบระดับนี้ เขายังได้เป็ผู้นำ เขายังคิดว่าถ้าอย่างนี้เขาจบ ป.6 แล้วไปเลี้ยงช้างอะไรนี้เขาก็จำรวยได้ ถ้าเขาจำจักเก็บหอมรอมริบ รู้จักออม เขาก็ไม่จำเป็นต้องเข้ารับการการศึกษา อันนี้คือภาพพจน์ตัวอย่างที่ไม่มีที่นี้ ก็เลยทำให้เด็กไม่ค่อยสนใจการศึกษา”

1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร เช่น สถิติจำนวนนักเรียนของหน่วยสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ การสัมภาษณ์ครูที่อยู่ในพื้นที่และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้

1.3.1 จำนวนนักเรียนที่ปรากฏในเอกสารไม่ตรงกับจำนวนนักเรียนที่มีอยู่จริงในพื้นที่

ข้อมูลจากหน่วยสารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับจำนวนนักเรียนของโรงเรียนบ้านตากกลางในระดับชั้นต่างๆ ปีการศึกษา 2543 รายละเอียดดังตารางที่ 6

ตารางที่ 6 จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านตากกลาง ระดับชั้นต่างๆ ปีการศึกษา 2543

ระดับชั้น	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	7	11	18
อนุบาล 2/เด็กเล็ก	14	16	30
ประถมศึกษาปีที่ 1	18	12	30
ประถมศึกษาปีที่ 2	12	11	23
ประถมศึกษาปีที่ 3	9	11	20
ประถมศึกษาปีที่ 4	6	9	15
ประถมศึกษาปีที่ 5	14	7	21
ประถมศึกษาปีที่ 6	6	9	15
รวม	86	86	172

จากตารางแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านตากกลางระดับชั้นต่างๆ ของหน่วยสารสนเทศ แสดงว่าโรงเรียนบ้านตากกลางมีนักเรียนทั้งสิ้น 172 คน แต่จากการสัมภาษณ์ครูโรงเรียนบ้านตากกลาง พบว่า จำนวนนักเรียนทางสถิติกับจำนวนนักเรียนที่มีอยู่ในพื้นที่จริงนั้นไม่สอดคล้องกัน เนื่องจากนักเรียนบางส่วนโดยเฉพาะนักเรียนชายมักจะติดตามพ่อกับแม่พาข้างออกไปเร่ร่อนในเมืองใหญ่ ดังตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า “นักเรียนที่เรียนอยู่จริง ตอนนี้อัดลงเรื่อยๆ โดยเฉพาะผู้ชายพวกนี้ไม่ค่อยสนใจการเรียนมากเท่าไรนัก คิดจะออกตอนไหนก็ออกแล้วพวกนี้ จบ ป.6 จบ ม.3 ก็ไม่เรียนแล้ว ก็เลยทำให้เปอร์เซ็นต์การเรียนต่อ ม. ปลายยังน้อยมากไม่ถึง 10 %” (สัมภาษณ์ สำนวน ลักขร, 8 มิถุนายน 2543)

1.3.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนลดต่ำลง

จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ถึงแม้บ้านตากกลางจะมีโรงเรียนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาก็ตาม แต่จากสภาพของโรงเรียน อาคารสถานที่ วัสดุทัศนูปกรณ์ต่างๆยังไม่เพียงพอและขาดแคลนอันเนื่องมาจากขาดงบประมาณที่จะมาสนับสนุนด้านการศึกษา ดังที่ นายอภิสิทธิ์ สุขศรี ครูโรงเรียนบ้านตากกลางและเป็นคนในชุมชนได้กล่าวตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า “แค่เรียนให้จบภาคบังคับ ป. 6 เรียนก็ยังเรียนอย่างขอไปที ที่เป็นอยู่อย่างนี้เพราะว่าเขาต้องดิ้นรนเพื่อปากเพื่อท้อง คนเราจะยอมตายหรือ เขาไม่ยอมหยอก เขาต้องดิ้นรน เมื่อต้องดิ้นรนเพื่อเลี้ยงชีวิต สิ่งนี้ก็ขาดไป เด็กก็ต้องเป็นด้วย ต้องช่วยพ่อแม่ ต้องอะไรทุกอย่าง เมื่อเขา

เรียนแบบไม่สบายใจก็อย่างว่าแหละ ทำให้เขาเรียนไม่ทันเพื่อน ไม่รับรู้อะไรทั้งสิ้น” (สัมภาษณ์ อภิลิทธิ สุขศรี, 8 พฤษภาคม 2543)

2. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวกุยช้างบ้านตากกลาง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการเจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอท่าตูม และหัวหน้าแผนงานอำเภอท่าตูม เจ้าหน้าที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูม พัฒนาการอำเภอท่าตูม สาธารณสุขอำเภอท่าตูม จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกุยช้างในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าวนอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูล โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวกุยช้างบ้านตากกลาง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูม พัฒนาการอำเภอท่าตูม สาธารณสุขอำเภอท่าตูม เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอท่าตูม และหัวหน้าแผนงานอำเภอท่าตูม จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกุยช้างในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

- (1) ทักษะของบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวภูยช้าง
- (2) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยช้างในปัจจุบัน

2.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

(1) ทักษะของบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวภูยช้าง กลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนมีทัศนคติต่อชาวภูยช้าง คือ ชาวภูยช้างเป็นกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีอิสระ แต่ในเรื่องของความสะอาด การดูแลบริเวณบ้านเรือนยังคงเป็นปัญหาที่พบในชุมชน ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “รู้สึกว่าจะช่วยเป็นคนที่ย่าง ๆ คือ เป็นลักษณะที่ง่าย ง่ายเกินไปทุกอย่าง เขาอยากไปไหนก็ไป อยากทำอะไรก็ทำ ถ้าแจกเอา ถ้าไม่แจกไม่ไป ใครจะทำอะไรไม่สนใจ คือ ถ้าได้ผลประโยชน์ก็ทำ ที่เขาเป็นแบบนี้เพราะว่าสมัยก่อน ราชการมักเกณฑ์คนมารับเจ้าหน้าที่บอยเป็นการเสียเวลาทำมาหากิน เวลาเขาเกณฑ์ชาวบ้านก็ต้องเกณฑ์ตั้งแต่ 7 โมง แต่เจ้าหน้าที่มา 10 โมง แล้วมา 30 นาที เดือนหนึ่งมาไม่รู้กี่ครั้งในที่สุดก็เลยเกิดความเคียดชัง” และ “ถ้าพูดถึงเรื่องความสะอาดแล้วในชุมชนชาวภูยช้างค่อนข้างสกปรก แล้วยิ่งในภาพรวมเมื่อเทียบกับชุมชนชาวภูยเขมรหรือลาวแล้ว ชุมชนชาวภูยจะค่อนข้างด้อยกว่าคนอื่นในด้านต่างๆ ด้านการพัฒนา การทำความสะอาด ด้านของสาธารณสุขและในด้านของอะไรต่างๆ แต่ถ้าไปถามเขา เขาจะไม่เห็นความแตกต่าง เขาจะบอกว่าวิถีชีวิตและก็ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของเขา เขาสัมผัสเขาเห็นมาอย่างนั้น”

(2) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยช้างในปัจจุบัน

จากทัศนคติของบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชนชาวภูยช้างบ้านตากกลางได้นำไปสู่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชนชาวภูยช้างเป็นกลุ่มชนที่มีระเบียบวินัยและมีเอกภาพทางสังคมสูง เชื่อผู้นำ มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะของตน เช่น ภาษาภูย เป็นต้น ดังนั้นหลักในการจัดการศึกษา มี 2 ประการคือ **ประการแรก** การให้การศึกษาดังกล่าวนี้ถึงวิถีชีวิตประเพณีและวัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่งการจะจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชน

ชาวภูยกำเป็นจะต้องให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่และชุมชน นอกจากนี้การจัดกิจกรรมในด้านสาธารณสุขส่วนใหญ่เป็นการอบรมและประชุม ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “สำหรับบ้านตากกลางนี้ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจะลงไปในพื้นที่เลยนั้นทำไม่ได้ จะต้องให้คนในพื้นที่นั้นมีส่วนร่วม เราก็เลยให้อาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ในพื้นที่เข้ามา มีบทบาท คือ มาช่วยแปลภาษาให้เจ้าหน้าที่ทำงานได้สะดวกยิ่งขึ้น มันก็เลยทำให้การที่จะเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตมันต้องใช้เวลา แล้วอีกอย่างหนึ่งก็คือ ถ้าคนในพื้นที่นั้นเขาไม่เห็นความสำคัญ เขาก็จะไม่พัฒนาเลย ซึ่งวิธีแก้ไขคือ ถ้าคนในพื้นที่เขาต้องการอะไรจริงๆ นะครับ คือ เราจะแก้ไขไปตามลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้น เช่นว่า กิจกรรมที่ให้มา 10 ข้อ เราจะใช้ 10 ข้อ ในพื้นที่นั้นอาจไม่ได้ มันจะมีบางข้อที่ใช้กับเขาไม่ได้ กิจกรรมที่มีมาส่วนใหญ่จะเป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดลงมาเบื้องต้นลงมา เช่น ชั่งน้ำหนักเด็กแรกเกิดก็ต้อง 2,500 กรัม แต่สำหรับชาวบ้านแล้ว น้ำหนักต่ำกว่านี้ เด็กก็สามารถมีชีวิตที่ดีได้ไม่เจ็บป่วยได้ ซึ่งก็อยู่กับพื้นที่และเวลาด้วย”

ประการที่สอง การพัฒนาโดยการ “จับ” ผู้นำชุมชนชาวภูยกำโดยเฉพาะชาวภูยกำข้างจะมีความเชื่อมั่นในตัวผู้นำมาก ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเคร่งครัดในประเพณีการคล้องช้างในอดีต ที่ความขี้ขางจะต้องเชื่อมั่นและเคารพในตัวผู้นำซึ่งก็คือครุบาใหญ่การคล้องช้างจึงจะประสบความสำเร็จ ดังนั้นการพัฒนาใดๆ หรือการจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนชาวภูยกำข้างจำเป็นต้องเข้ามา ผู้นำชุมชน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ในงานของพัฒนาชุมชนในการให้การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้น เนื้อหาและหลักสูตรอาจจะไม่ชัดเจนเหมือนกับการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่เราจะมีแฝงไว้ในกิจกรรมให้เขาคิดให้เขาทำ แต่ชุมชนชาวภูยกำก็มีข้อจำกัดหลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีและค่านิยมเพราะว่าบ้านตากกลางยังเป็นชุมชนดั้งเดิมพอสมควร ดังนั้นลักษณะที่ต้องเชื่อผู้นำ การที่จะทำตามผู้นำก็มีสูง เพราะฉะนั้นวิธีการที่เราจะไปทำเราก็ต้องจับจุดที่ว่า เราจะทำกับใครจะให้มันเกิดงานที่ดีที่สุดต้องเลือกคนที่เขาให้ความไว้วางใจ”

- เนื้อหา/กิจกรรม ที่จัดให้กับชุมชนนั้น แต่ละหน่วยงานมีการจัดอบรมและมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ในเรื่องของความสะอาดซึ่งชาวภูยกำข้างยังคงไม่ตระหนักและไม่เห็นปัญหา ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “โครงการรณรงค์เรื่องความสะอาดของที่พักอาศัย ถ้าไม่มีโครงการไปล่อบอกว่าเขาต้องทำอย่างนี้ เพื่ออย่างนั้นมันก็ไม่ได้อีกนะ ที่จะบอกว่าให้เขาไปพัฒนาข้าง พัฒนาบ้าน วันหนึ่งนี่ควรจะสละเวลาเพื่อทำความสะอาดบ้าน ขำระร่างกายทำความสะอาดในเรื่องของเสื้อผ้า ออๆ ไปเปลี่ยนเขานี้ก็ยากแต่ต้องมีแรงจูงใจอย่างใดอย่างหนึ่งและการที่จะเปลี่ยนทัศนคติของเขา โดยที่เราไปให้ความรู้อย่างเดียวมันไม่พอ จำเป็นจะต้องหาวิธีการ

กระตุ้นอย่างอื่น ซึ่งวิธีการของผมก็คือใช้การแข่งขัน แล้วนำผลการแข่งขันไปประชาสัมพันธ์ไปประกาศให้ทราบในที่สาธารณะ”

- การประเมินผลการเรียนรู้ใช้การประเมินผล 3 ด้าน คือ การใช้เกณฑ์ของ จปฐ. การพึ่งพาตนเองในหมู่บ้านและการเข้าถึงบริการของรัฐ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เกณฑ์การวัดและการประเมินผล เราใช้การวัดโดยดูจาก จปฐ. อันที่หนึ่ง อันที่สองเราดูที่ว่า ชุมชนนั้นสามารถพึ่งพาตนเองได้หรือไม่”

2.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวกุยช้างบ้านตากกลางได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว ซึ่งปัญหาที่พบเกิดจากการที่ชาวบ้านมีความต้องการด้านรายได้มากกว่าด้านการศึกษา เนื่องจากชาวกุยส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมีรายได้ต่ำ ดังนั้นปัญหาของการจัดการศึกษาจึงเป็นประเด็นที่เกี่ยวกับการให้ความสำคัญเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับเงิน เช่น การให้กู้ยืมเงิน เป็นต้น แต่ถ้าเป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่อให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพลังชุมชนนั้นจะได้รับความสนใจจากชาวบ้านน้อยมาก ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ถ้ากิจกรรมใดที่ต้องเริ่มต้นจากตัวเขาเองในลักษณะของการรวมกลุ่ม เสริมสร้างพลังชุมชนของเขาเองนี้ต้องอาศัยระยะเวลา อาศัยความทุ่มเทมากพอ สมควรแต่ถ้าเป็นลักษณะโครงการหรือว่ากิจกรรมมีงบประมาณไปให้ คือ ให้เป็นเงินความสนใจจะมาก ซึ่งถ้าแก้ปัญหาเรื่องปากท้องของเขาได้ เขาจะเริ่มสนใจการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมากขึ้น”

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ ประจำปีงบประมาณ 2543 เป็นต้น พบว่า สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนมีประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 การให้ความสนใจกับเรื่องของปากท้องมากกว่าการเรียนรู้ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า ชุมชนชาวกุยช้างไม่ได้ให้ความสนใจกับการจัดกิจกรรมการรวมกลุ่มการเรียนรู้เท่าใดนัก สังเกตจากการที่เมื่อผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่ม ชาวกุยช้างจะแสดงอาการไม่พอใจและไม่ให้ความร่วมมือ ด้วยการลุกออกไปจากกลุ่มเกือบทั้งหมดและกล่าวกับผู้วิจัยว่า “ถ้ารู้ว่าเป็นการสัมภาษณ์จะไม่เสียเวลา เดินออกจากบ้านเลย นี่มีคนไปบอกว่าจะมีการประชุมนะ ถึงได้เดิน

มา มาทำไมมาก็ไม่เห็นมีอะไร สัมภาษณ์ไม่รู้ที่รอบแล้ว เห็นมีแต่คนมาเอาข้อมูลไปก็ไม่เห็นจะมีอะไรดีขึ้น” แต่ในขณะที่เดียวกันเมื่อมีหน่วยงานหรือองค์กรใดเข้ามาแจกลิ่งของในการอุปโภคบริโภคจะได้รับความร่วมมือจากชาวภูยกุ้ยข้างดีกว่า

2.2.2 ปราบกฏการรณการรวมกลุ่มเพือการเรียนรู้ยังไม่พบในชุมชน สำหรัการรวมกลุ่มต่างๆ ของคนในชุมชน เช่น กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม อ.ก.ส. กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มเยาวชน เป็นต้น กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยรัฐเพือให้ง่ายต่อการพัฒนาและจัดสรรงบประมาณ และเมืองบประมาณที่ใหเพือสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มหมดลง กลุ่มต่างๆ เหล่านี้ก็สลายตัวในที่สุด

2.2.3 แหล่งการเรียนรู้ในชุมชนยังไม่ได้รับความสนใจจากชาวบ้านเท่าที่ควรจากข้อมูลแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลกระโพ พบว่า มีแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนได้แก่ศูนย์คชศึกษา ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑที่จัดแสดงเกี่ยวกับการคล้องช้างป่าของชุมชนชาวภูยกุ้ยในอดีต เช่น อุปกรณ์ที่ใช้ในการคล้องช้าง ซากของลูกช้างที่เก็บรักษาด้วยการดอง เป็นต้น บ้านแบบภูยกุ้ยโบราณของนายเภา ศาลางาม ซึ่งด้านทิศเหนือของตัวบ้านมีศาลปะกำที่เก่าแก่และสมบูรณ์ที่สุด นอกจากนั้นยังมีหอกระจายข่าว ซึ่งหน่วยงานราชการมักจะใช้ติดต่อสื่อสารกับชุมชนอยู่เสมอ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชนเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นมาจากการจัดตั้งของหน่วยราชการแทบทั้งสิ้น และวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งก็เพือให้นักท่องเที่ยวได้มาศึกษาหาความรู้มากกว่าจะส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ สำหรัคนในชุมชนเองก็ไม่ได้ให้ความสนใจเท่าใดนัก ดังเช่นศูนย์คชศึกษาชาวบ้านจะใช้ประโยชน์จากศูนย์ก็เพียงเป็นที่จัดประชุมและจัดเวทีประชาคมเท่านั้น สำหรับ้านของนายเภา ศาลางาม ก็อนุรักษ์ไว้เพือให้นักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมหมู่บ้านได้เห็นและถ่ายภาพเป็นที่ระลึกเท่านั้น

2.2.4 บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน เช่น นายเภา ศาลางาม และนายหมี ศาลางาม อดีตความญข้างระดับสะดำ 2 คนสุดท้ายของหมู่บ้านก็มีหน้าที่ในการให้ความรู้กับคนภายนอกที่มีความสนใจในวิถีชีวิตของชาวภูยกุ้ยข้างในอดีต เช่น กระบวนการคล้องช้างป่า โดยที่รัฐเป็นผู้ให้งบประมาณสนับสนุน สำหรัคนในชุมชนนั้นไม่ให้ความสนใจกับภูมิปัญญาชาวบ้านเหล่านี้เท่าที่ควร เนื่องจากการคล้องช้างป่าได้หมดไปแล้วในปัจจุบัน

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกุยช้างบ้านตากกลาง

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้งสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบันมาสรุปและนำเสนอต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับ ชุมชน เพื่อหาแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวกุยช้างโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ซึ่งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มอบหมายให้ศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูมเป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์ศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกุยช้างบ้านตากกลาง

- 1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกุยช้างที่จัดในโรงเรียน
- 1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกุยช้างที่จัดนอกโรงเรียน

2. ผลการสัมภาษณ์ศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยช้างบ้านตากกลาง

- 2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยช้างที่จัดในโรงเรียน
- 2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยช้างที่จัดนอกโรงเรียน

1. ผลการสัมภาษณ์ศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตูมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกุยช้าง

จากการสนทนากลุ่มชาวกุยช้างครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนข้างบุญวิทยา และบุคลากรที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอก

โรงเรียน พบว่า การจัดการศึกษายังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวภูเขา ดังที่ ครูที่อยู่ในพื้นที่ ได้กล่าวต่อนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า “เขามีความเชื่ออย่างหนึ่งว่าการมาเข้าเรียนนี่ก็เพื่อเข้ารับราชการ แต่สมัยนี้พอเรียนสูงๆ งานรองรับมันไม่มี แต่จะพูดว่าไม่สอดคล้องคำพูดนี้บางที่มันก็ไม่ถูกต้องนัก จริงๆ แล้วการศึกษาที่เราจัดทุกวันนี้มันเป็นพื้นฐานสำหรับ “จะไปไหนก็ได้” เพียงแต่ความจำเป็นเฉพาะหน้าของเขาที่เขาไม่ได้เอา “จะไปไหนก็ได้” ตรงนี้ไปใช้ ในที่สุดก็กลับมาเลี้ยงช้างเหมือนเดิม เพราะฉะนั้นเขาเลยคิดว่าถ้าจะเลี้ยงช้างกันจริงๆ ทำไม่จะต้องมาเรียนระดับปริญญา ทำไม่จะต้องเรียนถึง ม.5 – ม.6 จบแค่ ป.4 หรือไม่ต้องเรียนก็สามารถเลี้ยงช้างได้ เพราะฉะนั้นพอคิดถึงตรงนี้เข้า เขาก็ไม่ได้เห็นความสำคัญของการศึกษาเท่าไร” (สัมภาษณ์ สำนวน ลักขร, 8 มิถุนายน 2543)

ปัญหาดังกล่าวผู้บริหารการศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชุมชนชาวภูเขาไว้ 2 แนวทาง ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้คือ

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูเขาที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากสิ่งที่ชุมชนชาวภูเขานำมาบอกเล่า เห็นว่ารายได้และการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะการเลี้ยงช้าง ซึ่งเป็นอาชีพหลักเป็นปัญหาคุณภาพชีวิตลำดับแรกของชุมชน และการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตไม่อาจสนองความต้องการตรงนี้ได้ ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาที่จะสอดคล้องกับสภาพชุมชนของชาวภูเขา คือ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา โดยหลักสูตรที่สร้างขึ้นต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับอาชีพการเลี้ยงช้าง ซึ่งผู้บริหารการศึกษาได้เสนอลักษณะการจัดหลักสูตรท้องถิ่นไว้ 2 ข้อ คือ

(1) เนื่องจากหมู่บ้านตากกลาง เป็นหมู่บ้านซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว ดังนั้นการส่งเสริมภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศจึงเป็นเรื่องสำคัญ นักเรียนชาวภูเขาจะต้องใช้ภาษาได้ในระดับที่สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ของตนมีประวัติความเป็นมาอย่างไร สภาพและปัญหาของการเลี้ยงช้างเป็นอย่างไร เป็นต้น ซึ่งความสามารถในการใช้ภาษานี้จะนำไปสู่การเป็นมัคคุเทศน์ในท้องถิ่นได้

(2) การสอนในเรื่องจิตวิทยาและวาทวิทยา เพื่อให้นักเรียนสามารถกล่าวโน้มน้าวนักท่องเที่ยวให้ช่วยส่งเสริมหรือสนับสนุนการเลี้ยงช้างด้วยการซื้ออาหารช้าง ซึ่งไม่เพียงแต่จะช่วยให้ควาภูเขาซึ่งมีรายได้เท่านั้น แต่ยังเป็นการบริจาคเงินเพื่อช่วยให้ช้างคงอยู่เป็นมรดกของชาติและของโลกต่อไป

อนึ่ง การจัดหลักสูตรท้องถิ่นนี้ให้จัดเป็นกลุ่มวิชาเลือกสำหรับกลุ่มนักเรียนที่มีความสนใจ และต้องการที่จะศึกษาเพื่อนำความรู้ไปประกอบอาชีพที่สอดคล้องกับชุมชนได้อย่างแท้จริง

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูษ้างที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูษ้างนี้ จะต้องเป็นการศึกษาในลักษณะต่อเนื่องและจัดให้กับคนในชุมชนทุกกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มวัยรุ่น โดยการศึกษาที่จัดต้องเป็นการศึกษาที่ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รวมถึงการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองแทนการรอการพัฒนาจากรัฐหรือหน่วยงานอื่นแต่เพียงอย่างเดียว ดังเช่น การเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเยาวชนบ้านตากกลาง ในการหารายได้ให้แก่วัดบ้านตากกลางในงานประจำปีด้วยการจัดกิจกรรมสอยดาว ซึ่งรางวัลก็ขอรับบริจาคจากชาวบ้านในชุมชนโดยกลุ่มเยาวชนไม่ได้มีการลงทุนเป็นต้นทุนแต่ประการใด

นอกจากนี้การจัดการกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเป็นไปในทางที่ส่งเสริมรายได้และสอดคล้องกับการประกอบอาชีพหลักของคนในชุมชนโดยเฉพาะการเลี้ยงช้าง เช่น การจัดอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์ เพื่อสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน ส่งเสริมการปลูกพืชอาหารช้างและให้ความรู้เกี่ยวกับการรักษาพยาบาลช้างเบื้องต้นทั้งการรักษาโดยหมอพื้นบ้านและสัตวแพทย์ เป็นต้น

2. ผลการสัมภาษณ์ศึกษาธิการจังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอท่าตูมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูษ้างบ้านตากกลาง

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูษ้างที่จัดในโรงเรียน

การจัดการศึกษาในลักษณะนี้จะต้องเป็นการศึกษาที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพันและภาคภูมิใจในชุมชนของตน ดังนั้นการจัดการศึกษาของบ้านตากกลางจะต้องเป็นการศึกษาที่วิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์ความเป็นอยู่ของชุมชน โดยจัดรวมอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น อันเป็นหลักสูตรที่เอื้อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนกับช้างว่าเริ่มต้นที่ตรงไหน เรียนรู้เรื่องพิธีกรรม และลำดับการปกครองของควาญช้างในอดีตว่ามีความสำคัญอย่างไร ทำให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมเหล่านี้ไว้

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยช้างที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยช้างนั้นจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากภาครัฐและเอกชนจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมประเพณีและวัฒนธรรมของชาวภูยช้าง เช่น การที่ข้าราชการในพื้นที่แต่งกายด้วยผ้าไหมที่เป็นลายเฉพาะของชาวภูยช้าง นั่นคือ การทอขิด สลับกับมัดหมี่เพื่อเป็นแบบอย่างให้กับชุมชน และยังเป็นส่งเสริมให้ชาวภูยช้างได้มีอาชีพเสริมในชุมชนโดยไม่ต้องมีการอพยพแรงงานไปหางานที่อื่นและยังเป็นการอนุรักษ์ลายผ้าดั้งเดิมไว้มิให้สูญหาย

นอกจากนี้การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับความรู้อันมีอยู่ในชุมชนไว้ในศูนย์คชศึกษา เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมีความภาคภูมิใจและลูกหลานในชุมชนก็ได้เรียนรู้เกี่ยวกับความรู้ความสามารถเฉพาะบุคคลของท่านเหล่านี้จนเกิดความภาคภูมิใจพร้อมที่จะสืบทอดศาสตร์ต่างๆ เหล่านี้ให้คงอยู่ต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาที่ 2 : ชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง ตำบลห้วยจิ้ง อำเภอสอนม จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานของชุมชน

1. สภาพทั่วไป

จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร เช่น แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยจิ้ง ประจำปีงบประมาณ 2543 รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (กชข. 2 ค) นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านก้านเหลือง สัมภาษณ์ครูในพื้นที่ซึ่งเป็นคนในชุมชนด้วย รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

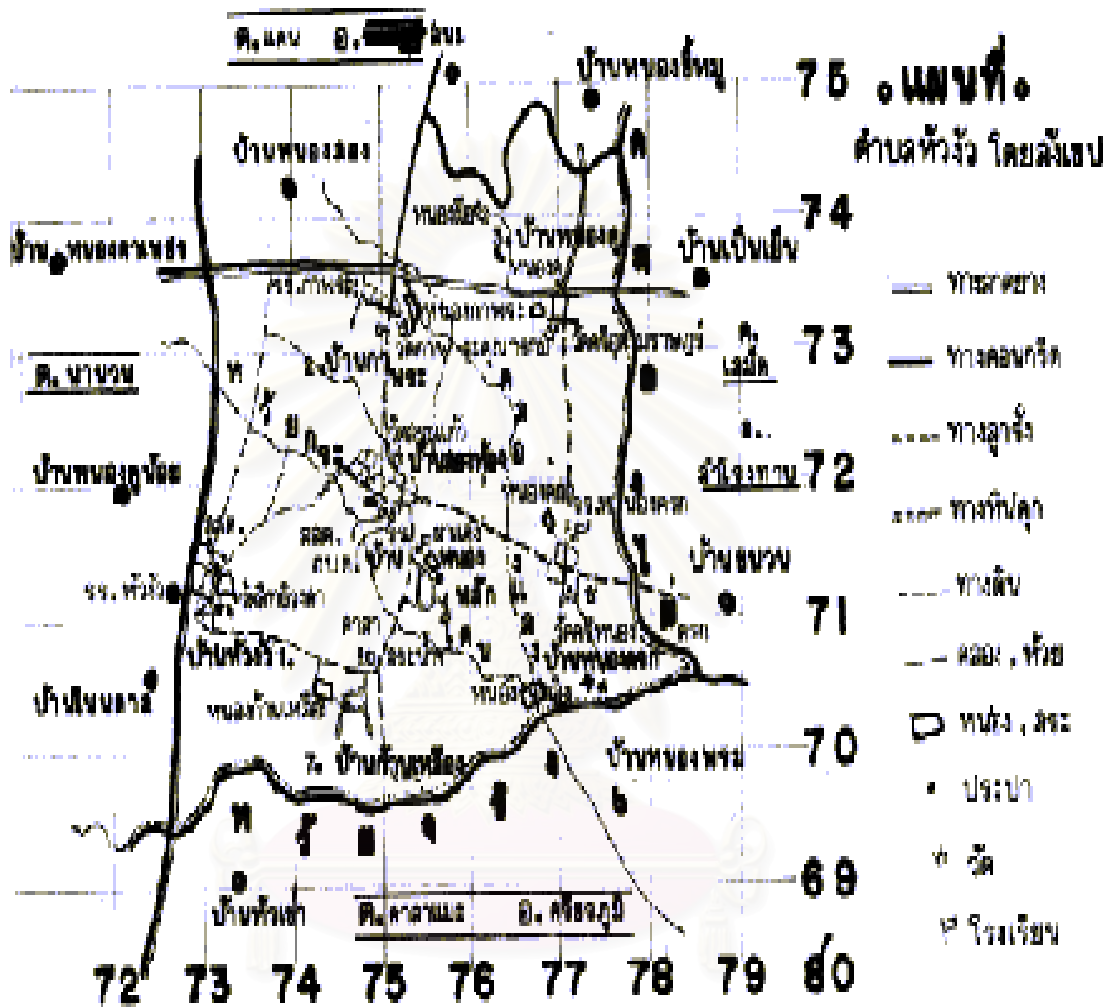
1.1 ที่ตั้ง

หมู่บ้านก้านเหลือง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลห้วยจิ้ง อำเภอสอนมจังหวัดสุรินทร์ จากหมู่บ้านทั้งหมด 7 หมู่บ้าน โดยหมู่บ้านก้านเหลือง เป็นหมู่ที่ 7 ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอสอนมไปทางทิศเหนือประมาณ 20 กิโลเมตร บ้านก้านเหลืองมีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านสองห้อง ตำบลห้วยจิ้ง
ทิศใต้	ติดต่อกับลำห้วยจริง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่แบ่งเขตระหว่าง อำเภอสรีขรรภูมิ กับอำเภอสอนม
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านโนนไทย ตำบลนานวน
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับบ้านห้วยจิ้ง ตำบลห้วยจิ้ง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนที่ที่ 2 แสดงที่ตั้งบ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

ประชากรในหมู่บ้านก้านเหลืองอพยพมาจากบ้านสะลิว ตำบลคาละแมะ อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ สาเหตุที่ย้ายถิ่นฐานมาตั้งเป็นหมู่บ้านก้านเหลืองในปัจจุบัน ก็เพราะหมู่บ้านสะลิวเกิดความแห้งแล้ง และอหิวาตกโรคระบาด จึงได้อพยพมาทางตอนเหนือของหมู่บ้านสะลิว ห่างจากที่เดิมประมาณ 13 กิโลเมตร ซึ่งเป็นที่ที่ชัยภูมิดี เหมาะที่จะตั้งเป็นหมู่บ้านประกอบกับมีแหล่งน้ำอยู่ถึง 2 แห่ง ได้แก่ ลำห้วยจริงและหนองน้ำก้านเหลือง แต่เนื่องจากในระยะแรก หมู่บ้านตั้งอยู่ระหว่างลำห้วยจริงและหนองน้ำก้านเหลือง ทำให้ปีไหนที่ฝนตกเป็นปริมาณมากน้ำจะท่วมหมู่บ้าน ต่อมาจึงได้ย้ายหมู่บ้าน มาอยู่ตอนเหนือของหนองน้ำก้านเหลือง จึงได้เรียกชื่อหมู่บ้าน ตามชื่อหนองน้ำว่า “บ้านก้านเหลือง”

สำหรับผู้ที่นำชาวบ้านสะลิวอพยพมาตั้งถิ่นฐานที่บ้านก้านเหลือง ก็คือ คุณพ่อคือ เฟ่งพินิจ ซึ่งหลังจากที่คุณพ่อคือ ถึงแก่กรรม ชาวบ้านก้านเหลืองได้ร่วมกันสร้างธาตุ (ที่บรรจกระดูก) ไว้ที่กลางหมู่บ้าน เพื่อเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านและลูกหลานต่อไป (สัมภาษณ์ สำนวณ โพธิ์วัง, 5 พฤศจิกายน 2543)

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบและส่วนใหญ่เป็นทุ่งนาสลับกับป่าโปร่ง ทางตอนเหนือของหมู่บ้านมีหนองน้ำขนาดใหญ่ คือ หนองน้ำก้านเหลือง ซึ่งชาวบ้านใช้ประโยชน์ในทางการเกษตร

1.4 การคมนาคม

การเดินทางไม่สะดวกนัก หากเดินทางจากตัวอำเภอสนม มาจนถึงบริเวณองค์การบริหารส่วนตำบลหัวจัว ระยะทางประมาณ 18 กิโลเมตร จะเป็นทางลาดยาง แต่จากนั้นระยะทาง 2 กิโลเมตร ก่อนจะเข้าหมู่บ้านจะเป็นทางเกวียน ซึ่งเมื่อถึงฤดูฝน รถไม่สามารถวิ่งผ่านไปได้ ดังนั้นชาวบ้านก้านเหลืองจึงไม่ค่อยไปมาหาสู่กับคนต่างพื้นที่เท่าใดนัก (องค์การบริหารส่วนตำบลหัวจัว, 2543)

1.5 ลักษณะของที่อยู่อาศัย

ที่อยู่อาศัยของชาวภูยลาวมีทั้งที่เป็นบ้านไม้สองชั้นมีใต้ถุนเรือน และบ้านคอนกรีตชั้นเดียวก่ออิฐไม่ฉาบปูน ซึ่งจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่นั้นก็ขึ้นอยู่กับฐานะของแต่ละครอบครัว

1.6 ประชากร

ประชากรทั้งหมดเป็นชาวไทยเชื้อสายกวย ที่รับวัฒนธรรมประเพณีของชาวลาว จึงเรียกว่า กวยลาว สำหรับจำนวนประชากรของบ้านก้านเหลือง และจากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 44 ครัวเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 226 คน คิดเป็นประชากรชาย 116 คน และจำนวนประชากรหญิง 110 คน (กระทรวงมหาดไทย, 2542)

1.7 การประกอบอาชีพ

ประชากรประกอบอาชีพทำนาแต่เพียงอย่างเดียว และเนื่องจากไม่มีอาชีพเสริม เมื่อชาวกวยเก็บเกี่ยวพืชผลเสร็จแล้ว ก็มักจะอพยพไปหางานตามเมืองใหญ่ๆ เช่น กรุงเทพมหานคร สมุทรปราการ ชลบุรี ระยอง เป็นต้น สำหรับปีไหนที่ฝนแล้งปีนั้น ทั้งหมดหมู่บ้านจะอดข้าว อดน้ำ ซึ่งชาวบ้านจะได้รับความเดือดร้อนและลำบากมาก

1.8 การปกครอง

หมู่บ้านก้านเหลือง หมู่ที่ 7 มีผู้ใหญ่บ้าน 1 คน คือ นายสำรวจ โพธิ์วัง สำหรับการคัดสรรตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านนั้นใช้วิธีการแต่งตั้งและสืบทอดกันเป็นสายตระกูล และไม่ปรากฏว่ามี การเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านแต่ประการใด

1.9 การศึกษา

หมู่บ้านก้านเหลือง ไม่มีโรงเรียนอยู่ในหมู่บ้าน ดังนั้นชาวบ้านจะต้องส่งลูกหลานไปเรียนที่โรงเรียนผาแดงวิทยาซึ่งตั้งอยู่ระหว่างหมู่บ้าน 3 แห่ง คือบ้านหนองหลัก บ้านหนองสองห้อง และบ้านก้านเหลืองโดยโรงเรียนตั้งอยู่ห่างจากบ้านก้านเหลือง เป็นระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร โรงเรียนผาแดงวิทยานี้เป็นโรงเรียนขยายโอกาส เปิดสอนตั้งแต่ระดับ อนุบาล 1 – ม.3 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 323 คน แต่เนื่องจากมีนักเรียนจาก 3 หมู่บ้านมาเรียน ดังนั้นจึงมีจำนวนนักเรียนที่เป็นชาวกวยประมาณ 1 ใน 3 ของนักเรียนทั้งหมด และมีครูจำนวนทั้งสิ้น 12 คน

สำหรับการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียนของชุมชนบ้านก้านเหลืองนั้น ได้แก่ การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ซึ่งศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนตั้งอยู่ในตัวอำเภอสนม เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดการศึกษานอกโรงเรียนในชุมชนบ้านก้านเหลืองเป็นการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จัดขึ้น สำหรับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนโดยองค์กรท้องถิ่นและคนในชุมชนนั้นยังไม่พบในชุมชน

อนึ่ง ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ปี 2539 ในส่วนที่ 3 ความรู้และการศึกษาของคนในชุมชน พบว่า คนในหมู่บ้านที่จบการศึกษาภาคบังคับหรือสูงกว่าและไม่ได้เรียนต่อมีจำนวน 177 คน ซึ่งในจำนวนนั้นเป็นผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นจำนวน 6 คน และเป็นผู้จบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือเทียบเท่า เช่น ปวช. ปกศ. เพียง 3 คน และในชุมชนยังไม่มีผู้ที่จบการศึกษาในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลาย สำหรับการฝึกอบรมจากหน่วยงานราชการ รัฐวิสาหกิจและภาคเอกชนให้กับคนในหมู่บ้าน ได้แก่ การฝึกอบรมด้านอาชีพ เช่น การทำเกษตรอินทรีย์ การฝึกอบรมด้านการศึกษา เช่น การรณรงค์เพื่อการรู้หนังสือ การฝึกอบรมด้านคุณธรรม จริยธรรมและหน้าที่พลเมือง และการฝึกอบรมด้านสุขภาพอนามัย

1.10 การศาสนา

ในด้านศาสนานั้น วัดบ้านก้านเหลืองปัจจุบันเป็นวัดร้าง ไม่มีพระภิกษุสงฆ์จำพรรษาอยู่เลย จากการสัมภาษณ์นายสำรวจ โพธิ์วัง ผู้ใหญ่บ้านก้านเหลือง ทำให้ทราบว่า วัดนี้ร้างมาเป็นเวลากว่า 30 ปีแล้ว สำหรับชาวบ้านก้านเหลือง หากต้องการจะไปทำบุญสุนทานมักจะต้องไปที่วัดบ้านหัวงัว ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

1.11 การสาธารณสุข

หมู่บ้านก้านเหลืองไม่มีสถานอนามัยตั้งอยู่ในชุมชน สำหรับสถานอนามัยที่ให้บริการในเขตของหมู่บ้านก้านเหลือง คือสถานอนามัยตำบลหัวงัว ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านเป็นระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

2. ลักษณะเฉพาะของชาวกุยลาว มีดังต่อไปนี้

2.1 รูปร่างลักษณะ

ชาวกุยบ้านก้านเหลืองนี้ จะมีผิวขาวกว่าชาวกุยกุ่มอื่นโดยทั่วไปเนื่องจากมีการแต่งงานระหว่างกลุ่มไทยลาว มีรูปร่างสันทนต์

2.2 การแต่งกาย

ผ้าถุงสตรีมักจะนุ่งผ้าไหม และนิยมใช้สีน้ำตาลอมดำ เป็นหมี่คั้น เรียกว่า จิกอัน ลูยน์ อาจมีเส้นไหมควบสลับ แลดูเลื่อมสวยงาม สำหรับตัวขึ้น นิยมใช้พื้นทอง มีลายขีดสวยงามแปลกตา ประโยชน์ของหัวขึ้นนั้นช่วยทำให้ผ้าถุงทนทานและเวลานุ่งจะถลอกออกมาพับเป็นรูปสามเหลี่ยม

เป็นถุง สำหรับใส่ของมีค่า หรือเงินต่างๆ ส่วนผ้าถุงของชาย ก็ทอจากผ้าไหมโดยทอเป็นผืนใหญ่ เป็นไหมควบ มักจะใช้สีทองหรือเขียวอมน้ำตาล

2.3 ภาษา

เนื่องจากกลุ่มชาวภูยกวนี้ยอมรับในวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวลักษณะเด่นของชาวภูยกวนี้คือ การใช้ภาษาลาวเป็นภาษาพูด เราจึงเรียกชาวภูยกวนี้ว่า “ลาวส่วย” (Lao – Soai)

2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัย พบว่า วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อบางอย่าง ได้หมดไปจากชุมชนบ้านก้านเหลืองแล้ว เนื่องจากการขาดการสืบทอด เช่น การรักษาโรคด้วยการใช้คาถาอาคม การรับขวัญลูกหลานเมื่อกลับบ้านหรือจะออกจากบ้าน เป็นต้น สำหรับประเพณีและความเชื่อที่ชาวบ้านก้านเหลืองยังคงยึดถือปฏิบัติร่วมกันมาอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำที่สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความผูกพันของชาวบ้าน ความสามัคคี ความบันเทิงและแสดงออกถึงพิธีกรรมด้วย ดังเช่น การเลี้ยงผีปู่ตา ซึ่งเป็นการนับถือวิญญาณบรรพบุรุษร่วมกันของคนในหมู่บ้านและนอกจากนี้ ยังมีพิธีกรรมที่รับวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ลาวเข้ามา เช่น การฟ้อนผีมด ซึ่งชาวภูยกวเรียกว่า พิธีแกล มอ-ออ มีลักษณะคล้ายคลึงกับการเล่นแถนของกลุ่มชาติพันธุ์ลาว สำหรับพิธีกรรม แกล มอ-ออ นี้ มักจะเล่นในช่วงเดือนมกราคมถึงเดือนกุมภาพันธ์ (สัมภาษณ์ ผุสดี บุญปัญญา, 7 ตุลาคม 2543) ซึ่งพิธีดังกล่าวมักจะใช้ในเหตุการณ์ 3 แบบคือ

(1) เป็นการเข้าทรงเพื่อรักษาผู้ป่วยและเรียกขวัญทางจิตโดยใช้เสียงเพลงกล่อมบรรเลง

(2) เข้าทรงเพื่อการเสี่ยงทาย อย่างน้อยเพื่อเป็นการปลดปล่อยขวัญ

(3) เป็นการบูชาครุภัณฑ์ทำให้เกิดความสนุกสนาน

สำหรับพิธีกรรมการเป่ากำเนิด ซึ่งเป็นการเป่าโดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กแรกเกิดเลี้ยงง่ายและสบายเนื้อสบายตัว นอกจากนี้การรักษาพยาบาลผู้ป่วยแขนหักโดยหมอพื้นบ้านและการเข้าเผือกที่ทำจากไม้ไผ่ยังคงพบเห็นในชุมชน เนื่องจากหมอพื้นบ้านชื่อ หมอชก เป็นหมอพื้นบ้านคนเดียวและคนสุดท้ายที่ยังคงอยู่ในชุมชน

3. ระดับการพัฒนาหมู่บ้านใน กชช.2ค และปัญหาที่พบในชุมชนจากเกณฑ์ จปฐ.

การประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ปี 2539 พบว่า หมู่บ้านก้านเหลืองมีตัวชี้วัดที่ได้คะแนน 1 คะแนนซึ่งเป็นคะแนนที่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยจำนวนทั้งหมด 14 ตัวชี้วัด ดังนั้นผลการประเมินระดับการพัฒนาของหมู่บ้านจึงอยู่ในระดับ 1 จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1 หรือหมู่บ้านล้าหลัง สำหรับตัวชี้วัดทั้ง 14 ตัวชี้วัดดังกล่าวข้างต้นประกอบด้วย (1) ตัวชี้วัดที่ 1 เอกสารสิทธิ (2) ตัวชี้วัดที่ 4 สิทธิในที่ดินทำกิน (3) ตัวชี้วัดที่ 5 การประกอบธุรกิจในหมู่บ้าน (4) ตัวชี้วัดที่ 7 อัตราค่าจ้าง (5) ตัวชี้วัดที่ 11 การอพยพหางานทำ (6) ตัวชี้วัดที่ 13 การทำการเกษตรฤดูแล้ง (7) ตัวชี้วัดที่ 14 การได้รับการคุ้มครองบริโภคด้านยา (8) ตัวชี้วัดที่ 15 การป้องกันโรคติดต่อ (9) ตัวชี้วัดที่ 18 การอาชีพอนามัย (10) ตัวชี้วัดที่ 19 การมีส่วนร่วมในด้านสุขภาพอนามัย (11) ตัวชี้วัดที่ 21 น้ำใช้ (12) ตัวชี้วัดที่ 24 อัตราการเรียนต่อของประชาชน (13) ตัวชี้วัดที่ 29 ป่าไม้ และตัวชี้วัดที่ 30 ดิน

ในส่วนของรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า หมู่บ้านก้านเหลือง มีตัวชี้วัดที่ไม่ผ่านเกณฑ์ทั้งสิ้น 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม (2) ตัวชี้วัดที่ 27 มีความปลอดภัยจากอุบัติเหตุ (3) ตัวชี้วัดที่ 28 ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน และ ตัวชี้วัดที่ 29 รายได้เฉลี่ย 20,000 บาทต่อปี

4. การรวมกลุ่มของคนในชุมชน

การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านก้านเหลืองเกิดจากการกำหนดขึ้นของรัฐแทบทั้งสิ้น โดยการจัดตั้งกลุ่มมีจุดประสงค์เพื่อให้ง่ายต่อการพัฒนา ตัวอย่างของกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นโดยหน่วยงานของกรมการพัฒนาชุมชน ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่ม อ.ก.ส. กลุ่มออมทรัพย์ และกลุ่มธนาคารข้าว หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข ได้แก่ กลุ่ม อสม. หน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้แก่ กลุ่มกองทุนเลี้ยงสัตว์ เนื่องจากในชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองมีการรวมกลุ่มต่างๆ มากมายหลายกลุ่มเป็นผลให้ชาวบ้าน 1 คนเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่า 1 กลุ่มขึ้นไป ดังตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ชาวภูยลาวที่ให้ข้อมูลจำนวน 6 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 7 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวภูยกวบ้านก้านเหลืองที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	อสม.	อ.ก.ส.	สหกรณ์	เยาวชน	ธนาคารข้าว	กองทุนเลี้ยงสัตว์
คนที่ 1	3		3		3	3
คนที่ 2		3			3	3
คนที่ 3	3		3		3	3
คนที่ 4	3	3	3		3	
คนที่ 5			3	3		3
คนที่ 6			3	3		3

สำหรับกลุ่มต่างๆ ที่ตั้งขึ้นมาในชุมชนนี้มีบางกลุ่มที่ล้มไปเมื่อรัฐหมดงบประมาณสนับสนุน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามในชุมชนก็มีกลุ่มที่ยังคงอยู่จนถึงปัจจุบันถึงแม้ว่าหน่วยงานราชการจะไม่มีงบประมาณสนับสนุนแล้วก็ตาม กลุ่มต่างๆ ดังกล่าว ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มอ.ก.ส. กลุ่มเยาวชน กลุ่มธนาคารข้าว สำหรับ 2 กลุ่มหลังอาจกล่าวได้ว่าชาวภูยกวบ้านก้านเหลืองมีการเรียนรู้ร่วมกันโดยผ่านกระบวนการกลุ่มได้ชัดเจนที่สุด ถึงแม้ว่าการรวมกลุ่มในระยะแรกจะไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้านเอง แต่กระบวนการกลุ่มที่ชาวบ้านได้เรียนรู้ร่วมกันสำหรับกลุ่มเยาวชน คือ การริเริ่มจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้า โดยความคิดของกลุ่มเยาวชนและผู้ใหญ่บ้านนำเงินผ้าป่ามาเป็นกองทุนและเก็บหุ้นหุ้นละ 20 บาท จากสมาชิกทั้งหมด 30 คนและเมื่อดำเนินการเป็นระยะเวลา 1 ปีมีเงินหมุนเวียนถึง 40,000 บาท แต่ต่อมาในระยะหลังได้เกิดปัญหาการขาดระบบในการทำบัญชีและการชำระหนี้ เป็นผลให้ขาดเงินทุนหมุนเวียนทำให้สหกรณ์ร้านค้าต้องปิดกิจการไปในที่สุด ในขณะที่กลุ่มธนาคารข้าวซึ่งประกอบด้วยสมาชิกทุกครัวเรือนในหมู่บ้านต้องนำข้าวเปลือกอย่างน้อยครัวเรือนละ 1 กระสอบมาฝากที่ธนาคาร หากครัวเรือนใดที่เดือดร้อนเรื่องเงินก็สามารถนำข้าวออกมาขาย และเมื่อทำนาได้ก็เอาข้าวไปส่งคืนพร้อมกับดอกเบี้ยซึ่งก็คือข้าวเปลือกนั่นเอง ซึ่งปัจจุบันนี้หมู่บ้านก้านเหลืองได้ขยายวงข้าวออกเป็น 2 ฉาง และนำดอกผลกลับมาจัดสวัสดิการภายในหมู่บ้านต่อไป สำหรับหมู่บ้านก้านเหลืองนี้นับเป็นหมู่บ้านเดียวในตำบลหัวงัวที่ยังคงดำเนินกิจกรรมธนาคารข้าวอยู่ในขณะที่หมู่บ้านอื่นกลุ่มธนาคารข้าวได้ล้มสลายลงไปหมดแล้ว

5. โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

จากการประเมินผลการพัฒนาระดับหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช.2ค) ปี 2539 หมู่บ้านก้านเหลืองจัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับหนึ่ง ดังนั้นโครงการต่างๆของรัฐจึงมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนโดยเร่งด่วน สำหรับโครงการต่างๆมีดังต่อไปนี้

5.1 โครงการนำพระทัยจากในหลวง โดยกองทัพพร้อมกับกรมทรัพยากรธรณีสร้างบ่อน้ำบาดาล 1 แห่ง

5.2 โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ให้ความช่วยเหลือแนะนำในการทำเกษตรให้กับชาวบ้าน

5.3 โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กชคจ.) โดยกรมการพัฒนาชุมชนมีจุดประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านนำเงินหมุนเวียนในหมู่บ้านจำนวน 280,000 บาทไปสร้างอาชีพในชุมชน

5.4 โครงการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยวัง ได้แก่ โครงการส่งเสริมกลุ่มแกะสลัก โครงการส่งเสริมการทำไร่นาสวนผสม และโครงการจัดการแข่งขันกีฬาระดับหมู่บ้าน

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

1. สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการสนทนากลุ่มชาวกูยลาวทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อาวุโสในชุมชน เป็นต้น การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ในการรวบรวมข้อมูลซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้คือ

- 1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง
- 1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การวิจัยที่นำเสนอในข้อ 1.2 นี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่ม ในข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มชาวภูยลาว ทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน โดยให้ผู้ร่วมการสนทนาเสนอปัญหาที่พบในชุมชน แล้วร่วมกันจัดกลุ่มประเด็นปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่ม มาเปรียบเทียบกัน สรุปได้ดังตารางข้างล่าง ดังนี้

ตารางที่ 8 ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

คุณภาพชีวิต	กลุ่มสหกรณ์	กลุ่ม ธ.ก.ส.	กลุ่มเยาวชน
1. รายได้	1	1	1
2. การประกอบอาชีพ	2	2	-
3. สภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านและ สิ่งแวดล้อม	3	3	-
4. สุขภาพอนามัย	4	4	6
5. การศึกษา	6	5	2
6. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	5	6	3
7. การเมืองการปกครอง	7	7	5
8. ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ	8	8	7
9. คุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน	9	9	4

จากตารางข้างต้นในภาพรวม จะเห็นว่ากลุ่มชาวภูยลาว มีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาคุณภาพชีวิตที่มีความสำคัญในชุมชนเป็นลำดับแรก คือ ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ สมาชิก 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ เห็นว่า การประกอบอาชีพมีความสำคัญในลำดับที่ 2 ส่วนปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาชาวภูยลาว 2 กลุ่มนี้ ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 5 และ 6 ตามลำดับ ในขณะที่ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวภูยลาว 2 กลุ่มนี้จัดไว้ในลำดับที่ 8 ซึ่งใกล้เคียงกับกลุ่มเยาวชนที่จัดไว้ในลำดับที่ 7 นอกจากนี้ ปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่ชาวภูยลาว 2 กลุ่มจัดไว้ในลำดับสุดท้าย

อย่างไรก็ตามจากตารางข้างต้นพบว่า กลุ่มเยาวชนจะมีการรับรู้คุณภาพชีวิตต่างไปบ้าง กล่าวคือ กลุ่มเยาวชนให้ความสำคัญกับปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาและด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนเป็นลำดับที่ 2 และ 3 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มอื่นให้ความสำคัญในลำดับกลางๆ นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนไม่ได้กล่าวถึงความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพและสภาพโครงสร้างพื้นฐานสิ่งแวดล้อม ซึ่งชาวภูยลาวกลุ่มอื่นให้ความสำคัญเป็นลำดับแรกๆ คือ ลำดับที่ 2 และ 3

เป็นที่น่าสังเกตว่า ถึงแม้ว่ากลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม จะจัดลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านก็ตาม แต่เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดของการรับรู้ปัญหาของแต่ละกลุ่ม จะพบว่ามีความเหมือน และแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ ชาวภูยลาวทั้ง 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้มีความสำคัญเป็นลำดับแรก เนื่องจากชาวภูยลาวมีรายได้น้อยซึ่งไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ แต่ละกลุ่มได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

(1) การมีรายได้จากการประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีรายได้อื่นเสริม ซึ่งการทำนาของชาวภูยลาวนั้นต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติคือน้ำฝน จึงทำนาได้เพียงปีละครั้ง นอกจากนี้หลังฤดูการเก็บเกี่ยวแล้วก็ไม่มีอาชีพเสริมอื่นใดอีกในชุมชน ซึ่งกลุ่ม อ.ก.ส. ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ “ทำนาไม่ค่อยคุ้มหรือ รวยได้ก็เลยไม่ค่อยมี” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

(2) การมีหนี้สินมากเนื่องจากการทำนาต้องลงทุนสูง แต่ผลผลิตต่อไร่ต่ำ นอกจากนี้ราคาผลผลิตมีราคาต่ำ ทำให้ชาวนามีรายจ่ายมากกว่ารายได้ ส่งผลให้ชาวนาต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายในครอบครัว ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ว่า “บ้านนี้ทำนาไม่ค่อยได้ผลหรือ บางปีน้ำท่วม บางปีก็แล้ง ไม่ค่อยได้ข้าว ค่าปุ๋ยก็แพง ขายข้าวมาได้ บางครั้งยังไม่พอค่าปุ๋ยเลย ทำนาไม่ค่อยคุ้ม มีหนี้กันทุกคนแหละ” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(3) อาชีพเสริมนอกชุมชนเป็นอาชีพที่ได้ค่าแรงต่ำ การที่ชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองมีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียวคือ การทำนา ดังนั้นหลังฤดูเก็บเกี่ยว ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์จนถึงเดือนพฤษภาคม ชาวภูยบ้านก้านเหลืองจะอพยพแรงงานไปทำงานในแถบจังหวัดชลบุรี และระยอง งานที่ทำส่วนใหญ่เป็นงานประเภทกำจัดวัชพืชในไร่มันสำปะหลังและ การตัดอ้อย ซึ่งเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถและได้ค่าแรงน้อยเป็นผลให้ชาวภูยลาวบางรายต้องใช้ระยะเวลาในการทำงานยาวนานเพื่อขอใช้นายทุนที่เป็นเจ้าของไร่ในแถบจังหวัดดังกล่าวซึ่งได้นำเงินมาปล่อยกู้ให้กับคนในชุมชนก่อน และเมื่อเสร็จสิ้นฤดูกาลเก็บเกี่ยวแล้ว ลูกหนี้

เหล่านี้จะต้องไปทำงานขุดใช้เงินที่นำมาใช้ก่อนล่วงหน้า ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เขาจะมีพวคนายทุนแถวระยอง แถวชลบุรี เอาเงินมาให้ใช้ก่อน ใครไม่มีเงินก็ไปเอากับเขาก่อน ที่นี้พอเกี่ยวข้าวเสร็จก็ไปทำงานใช้หนี้เขา บางคนเอาเงินเขามามากต้องทำงานใช้เขา ไม่ได้กลับมาช่วยลูกเมียเกี่ยวข้าว บางทีเกี่ยวไม่ทันก็มี” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวภูยลาว 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่ม อ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ตรงกัน กล่าวคือ จัดไว้ในลำดับที่ 2 รองลงมาจากสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ กล่าวคือ การประกอบอาชีพทำนาเป็นอาชีพที่ทำแล้วไม่มีผลกำไร สำหรับการรับรู้ สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของแต่ละกลุ่ม มีประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การทำนาซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชนเพียงอาชีพเดียวนั้น ต้องพึ่งพาธรรมชาติ คือ น้ำฝน ดังนั้นปีใดที่มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวนาก็จะทำได้ผลผลิตดี แต่ถ้าปีใดที่ฝนแล้ง ก็จะได้ผลผลิตต่ำ ซึ่งความไม่แน่นอนของสภาพดินฟ้าอากาศ ส่งผลให้ชาวภูยลาวมีผลผลิตและรายได้ไม่แน่นอน ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ว่า “ปีไหนฝนดีก็ได้ข้าวมาก ปีไหนฝนแล้ง อดทั้งข้าว อดทั้งน้ำ”

(2) การทำนาเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูง ในขณะที่ผลผลิตที่ได้มีราคาต่ำ กล่าวคือในการทำนาชาวนาจะต้องลงทุนซื้อปุ๋ยเคมี ในราคาสูง มาบำรุงต้นข้าว และในบางรายต้องจ้างแรงงานมาช่วยเกี่ยวข้าว เนื่องจากจำนวนสมาชิกในครัวเรือนมีน้อย ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตให้ทันเวลาได้ หลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิตและนำข้าวไปขายชาวนาก็มักจะถูกกดราคาข้าว และเมื่อหักค่าใช้จ่าย ก็แทบไม่เหลือเงินที่จะใช้จ่ายในครอบครัวเลย ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การประกอบอาชีพแหละสำคัญ เงินไม่เพียงพอคือไม่มีเงิน ซื้อปุ๋ย ข้าวก็ไม่ได้ราคา ทำไปทำไม เงินยังไม่พอค่าปุ๋ยเลย ไหนจะค่าจ้างเขาเกี่ยวข้าวอีก” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

(3) การทำนามีผลผลิตต่อไร่ต่ำ เนื่องมาจากความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ ดินเสื่อมคุณภาพ เนื่องจากการใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเร่งผลผลิตเป็นระยะเวลานานๆ และนอกจากนี้ยังมีสาเหตุจากวัชพืชมาแย่งอาหารต้นข้าว ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การทำนาแหละครับมีปัญหา เวลาลงดำนาไปแล้ว อาจจะมีวัชพืชแหละครับ มาทำลายของ พวกต้นข้าว ต้นกล้า แล้วบางทีก็ดินไม่ดีด้วย ดินมันแข็ง ไถยาก” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

1.1.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อม ชาวภูยลาว 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 3 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ชาวภูยลาวเห็นว่า หมู่บ้านก้านเหลืองขาดแหล่งน้ำในการทำเกษตรในฤดูแล้ง อย่างไรก็ตามสำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาของกลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ก็มีประเด็นที่แตกต่างกันดังต่อไปนี้

(1) การขาดเครื่องมือในการผันน้ำเข้านา ถึงแม้ว่าหมู่บ้านก้านเหลืองจะมีแหล่งน้ำที่ใช้ในการทำเกษตรถึง 2 แห่ง ได้แก่ ลำห้วยจริง และหนองน้ำก้านเหลือง แต่แหล่งน้ำทั้งสองก็มีข้อจำกัดคือ ไม่สามารถเก็บกักน้ำไว้ในฤดูแล้งและพื้นที่ในการทำนาอยู่ไกลจากแหล่งน้ำมากทำให้ ปีใดที่มีปริมาณฝนตกน้อย ความต้องการน้ำในการทำนาก็มีเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการผันน้ำจากลำห้วยจริงจึงเป็นสิ่งจำเป็น แต่เนื่องจากการสูบน้ำจำเป็นจะต้องใช้กระแสไฟฟ้าซึ่งในปัจจุบันไฟฟ้ายังไม่สามารถเข้าไปถึงพื้นที่นาได้ ดังนั้นความต้องการของชาวบ้านก็คือ การมีฝายกักเก็บน้ำและการขยายขอบเขตของไฟฟ้าเข้าไปให้ถึงที่นาของตน ดังที่กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. มีความเห็นสอดคล้องกันว่า “แหล่งน้ำอยู่ไกล แล้วไม่มีที่เก็บน้ำ พอฝนหมดน้ำก็หมด” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) และ “แหล่งน้ำอยู่ไกล ต้องมีเครื่องสูบน้ำ ต้องการใช้ไฟสูบน้ำ มันขาดน้ำ ห้วยจริงไม่มีที่เก็บน้ำ เคยช่วยกันขุดก็เก็บน้ำไว้ไม่ได้ เวลาหน้าแล้งไม่มีน้ำจะใช้” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.)

(2) การไม่มีสะพานคอนกรีตข้ามลำห้วยจริง เนื่องจากสะพานที่ชาวบ้านช่วยกันสร้างเป็นสะพานไม้ที่ไม่มีความมั่นคงแข็งแรง เมื่อถึงฤดูน้ำหลากกระแสน้ำก็จะพัดสะพานให้พังลงมา ซึ่งชาวบ้านต้องช่วยกันสร้างขึ้นใหม่ทุกปี สำหรับความจำเป็นที่ต้องสร้างสะพานก็เพราะพื้นที่ในการทำนาส่วนใหญ่ของคนในหมู่บ้านอยู่คนละด้านกับหมู่บ้านโดยมีลำห้วยจริงกั้นอยู่ ดังที่กลุ่ม ธ.ก.ส. กล่าวว่า “อยากให้ราชการมาช่วยสร้างสะพานคอนกรีตข้ามลำห้วยจริงให้ด้วยเพราะสะพานที่มีอยู่เป็นสะพานไม้ พอถึงหน้าฝนที่ไรสะพานพังทุกที” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.)

1.1.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัยนั้น ชาวภูยลาว 3 กลุ่มเห็นตรงกันว่าชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของสุขภาพอนามัยและมีข้อจำกัดในเรื่องของรายได้ เช่น การนิยมรับประทานน้ำปลาผสมสียี่ห้อหนึ่งเพราะมีราคาถูกและชาวบ้านเห็นว่าเป็นน้ำปลาที่มีรสชาติดี อย่างไรก็ตาม

ชาวภูยลาวแต่ละกลุ่มรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้แตกต่างกันบ้างในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การนิยมรับประทานอาหารดิบของคนในชุมชน ชาวภูยลาว 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์มีความเห็นตรงกันว่า การที่คนในชุมชนยังคงรับประทานอาหารประเภท ก้อย ลาบ ที่ดิบๆสุกๆ ทำให้คนในชุมชนเป็นโรคมะเร็งตับ ดังเช่น กลุ่ม อ.ก.ส. และ กลุ่มสหกรณ์ แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ตอนนี้ผมเป็นมะเร็งตับ ถ้ามาเก็บข้อมูลอีกคงไม่เห็นผมแล้ว หมอบอกว่าเพราะชอบกินอาหารดิบ คนแถวบ้าน ผมเขาชอบกินดิบกันอยู่แล้ว เมื่อก่อนผมก็ไม่เชื่อหมอแต่ตอนนี้ ผมเชื่อแล้ว และผมก็ไม่อยากให้คนในหมู่บ้าน ผมเป็นอย่างผมด้วย” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) ซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มสหกรณ์ที่แสดงความคิดเห็นว่า “เวลามีกินอะไรก็มีลาบมีก้อย แต่เดี๋ยวนี้กินแล้วเป็นโรค เลยไม่ค่อยกล้ากินเท่าไร” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(2) การให้บริการสาธารณสุขของสถานีนามัยที่ยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากหมู่บ้านก้านเหลืองไม่มีสถานีนามัยอยู่ในหมู่บ้าน คนในชุมชนต้องไปใช้บริการที่สถานีนามัย ตำบลหัวจัว ซึ่งห่างจากหมู่บ้านประมาณ 3 กิโลเมตร การเดินทางไปสถานีนามัยก็ค่อนข้างลำบากและเมื่อไปถึงบางครั้ง ก็ไม่ได้รับการรักษาเนื่องจากไม่พบเจ้าหน้าที่ประจำสถานีนามัย ดังตอนหนึ่งของการสนทนาว่า “หมอที่สถานีนามัยไม่ค่อยอยู่บางวันไปทั้งเช้า ทั้งเย็นก็ไม่เจอ” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มสนทนา 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 2 ส่วนกลุ่ม อ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 5 ในขณะที่กลุ่ม สหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นสมาชิก 2 กลุ่ม มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าความสามารถในการส่งเสริมการศึกษาของบุตรหลานให้สูงกว่าระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีน้อยเนื่องจากชาวภูยลาวมีฐานะยากจน ดังที่กลุ่ม อ.ก.ส. ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า “มันไม่มีทุนครับ คนที่ไม่มีทุน เขาก็ไปหารับจ้าง บางทีก็หาศึกษาเอง” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) และกลุ่มสหกรณ์ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ให้เรียนจบแค่ ม.6 ม.3 ก็พอ แล้วก็ออกมาทำงาน ไม่มีเงินส่ง” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) ในขณะที่กลุ่มเยาวชนเห็นว่าการมีโอกาสได้ศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาจะมีโอกาสได้ประกอบอาชีพที่มีรายได้มาก โดยเฉพาะวิชาชีพที่มีภาษาอังกฤษเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “อยากเรียนสูงๆ ออกไปทำงานดีๆ ไปทำงานที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษเพราะได้เงินมากจะได้ส่งมาให้พ่อแม่” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนกลุ่มสนทนา 3 กลุ่มลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือกลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 3 ส่วนกลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 5 ในขณะที่กลุ่มธ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้น ชาวภูยลาว 3 กลุ่มได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันว่า ชาวภูยลาวยังขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ซึ่งจากการพัฒนาหรือโครงการต่างๆ ของรัฐที่ผ่านมาล้วนเกิดจากนโยบายของรัฐบาลแทบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามแต่ละกลุ่มก็มีการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้แตกต่างกันในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การพัฒนาของรัฐโดยใช้นโยบายจากบนลงล่าง (top – down planning) ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้เป็นการพัฒนาที่รัฐเป็นผู้นำการพัฒนาไปสู่ชุมชน ซึ่งไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน สำหรับชุมชนชาวภูยลาวก็เช่นกัน การพัฒนาของรัฐบางอย่างก็ไม่ได้เป็นความต้องการของชาวบ้าน เช่น การขุดเจาะน้ำบาดาลของทรัพยากรธรณี ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ว่า “เวลาเขามาทำอะไร เขาก็มาเลยอย่างจะขุดน้ำบาดาลให้ เขาก็มาเอง ก็แล้วแต่เขา ไม่เคยคุยกันเลย เขามาแล้วเขาก็ไป” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.) และ “เวลาเขามาทำอะไร เขาไม่เคยถาม บางทีเขามาสร้างมาทำ เราก็ไม่ยอมได้ อย่างน้ำบาดาล อยู่ๆ ก็มาทำ แล้วก็ไป” (สนทนากลุ่ม สหกรณ์)

(2) ความต้องการการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐในด้านต่างๆ สำหรับชุมชนชาวภูยลาว มีการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีจุดประสงค์เพื่อบรรเทาปัญหาในเรื่องของรายได้เป็นสำคัญ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าว ประกอบด้วย ธนาคารข้าว สหกรณ์ร้านค้า และการเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมที่ยังคงอยู่มีเพียงธนาคารข้าวเท่านั้น สำหรับกิจกรรมอื่นกลับไม่ประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการอันเนื่องมาจากชาวภูยลาวขาดความรู้และข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนั้นๆ ด้วยเหตุนี้จึงต้องการให้เจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้เข้ามาส่งเสริมในด้านวิชาการ หรืองบประมาณ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ตอนทำสหกรณ์ตอนนั้น คิดเอง ทำเองค่ะ ผู้ใหญ่บ้านก็ช่วยคิดด้วย แล้วก็เลี้ยงวัวด้วยเป็นวัวของกลุ่มเยาวชน แต่ว่าตอนนี้วัวก็เหลือตัวเดียว อยากจะเริ่มใหม่เหมือนกันแต่กลัวล้มอีก ถ้าเป็นไปได้อยากให้พัฒนาชุมชนกับเกษตรตำบลมาช่วยให้คำแนะนำด้วยค่ะ” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.7 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการเมืองการปกครอง ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และ กลุ่มสหกรณ์ ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 7 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 5 ซึ่งการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นแต่ละกลุ่มมีความสอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวภูยลาวยังถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในการเลือกตั้ง ทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การเมืองการปกครองในระดับชุมชน กลุ่มสหกรณ์ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของการเลือกผู้นำชุมชนว่า “บ้านนี้ไม่เคยเลือกตั้งผู้ใหญ่ดอก เขาเอาแต่ลูกหลานของเขา พอพ่อลง ลูกก็ขึ้นแทน” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(2) การเมืองการปกครองในระดับชาติ กลุ่มชาวภูยลาว 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชนได้กล่าวถึงการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดและการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในชุมชนบ้านก้านเหลืองว่า “ส่วนใหญ่พวกสมัคร ส.ส. ส.จ. ผมไม่เคยเห็นหน้า ไม่รู้จักเขาหรอก ก็ไม่รู้ว่าใครดีหรือไม่ดี พอที่จะเลือกได้ แต่เลือกไปเหมือนเดิมแหละ บ้านผมก็ยังไม่ยอมออกอยู่” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) และกลุ่มเยาวชนกล่าวว่า “เมื่อคืนเขามีการประชุมเรื่องการเลือกตั้ง ส.จ. หนูไปประชุมกับพ่อ พ่อหนูเป็นผู้ใหญ่บ้าน เขาก็ตกลงกันว่าจะให้หลังละ 100 บาท ถ้าเลือกเบอร์หนึ่ง” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 8 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 7 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ ชาวภูยลาว 3 กลุ่ม มีความเห็นสอดคล้องกันว่า พิธีกรรม ความเชื่อ และภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนกำลังจะหมดไปเนื่องจากขาดคนสืบทอดและภูมิปัญญาบางอย่างก็ล้ำสมัย เช่น การรักษาพยาบาลโดยหมอพื้นบ้าน อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาของแต่ละกลุ่มก็มีประเด็นที่แตกต่างกันบ้าง ดังนี้ คือ

(1) พิธีกรรมและความเชื่อ สำหรับกลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า พิธีกรรมและความเชื่อในเรื่องผี ยังคงมีอยู่ในสังคมชาวภูยลาว ดังจะเห็นได้จากพิธีแกล มอ-ออ ที่ยังมีอยู่ในชุมชน ดังเช่น ตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ธรรมดานะความเชื่อเรื่องผีนี้ พ่อแม่ตายไปหมดแล้ว เวลากินบุญ กินทาน ต้องปิ้งข้าวปิ้งน้ำ เรียกให้พ่อแม่มากิน ซึ่งจะทำทุกวันพระวันศีล ภาษาลาวเขาว่า เช่นผีให้พ่อแม่แม่เฒ่ามากินข้าว” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) และกลุ่มสหกรณ์กล่าวถึง ความจำเป็นของการแกล มอ-ออ ว่า “เล่น “มอ” เขาเล่นเพื่อบวงสรวง เล่น

เพื่อรักษาโรค เล่นให้อยู่ดีมีแรง นี่ก็ไม่เคยเป็นอะไร ไม่เคยเข้าโรงพยาบาลนะทุกวันนี้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) ในขณะที่กลุ่มเยาวชนกลับมีความเห็นว่า พิธีกรรมและความเชื่อเหล่านี้เป็นสิ่งที่มง่ายและล้าหลัง ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เวลาคนเป็นอะไรไม่สบาย ก็มารำ มีคนทรงด้วย พวกหนูไม่ค่อยเชื่อเท่าไร รำไม่เป็นด้วย แล้วก็คิดว่า ล้าหลังด้วย ควรจะไปโรงพยาบาลดีกว่า ถ้าป่วยจะได้รักษาโรคอย่างถูกต้อง” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(2) ภูมิปัญญาชาวบ้าน สำหรับภูมิปัญญาชาวบ้านที่กลุ่มชาวภูยลาวกล่าวถึงคือ ภูมิปัญญาชาวบ้านด้านสุขภาพอนามัย ได้แก่ การรักษาโรคกระดูกหักโดยเข้าเฝือกที่ทำจากไม้ไผ่ ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ทำเฝือกก็เอาไม้ไผ่ทำ มัดประกบเอา ใใส่เฝือกกันไม่ให้แขนงอ แล้วก็เป่าเอา แล้วก็เอาด้ายสามสี สีขาว สีน้ำเงินและสีแดง ผูกแล้วก็เป่าคาถา ที่โรงพยาบาลเขาก็เข้าเฝือกเหมือนกัน แต่ที่บ้านนี้เขาเรียกว่า หมอบ้านนอก” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(3) ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ชาวภูยลาวยังคงรักษาวิธีการเป่ากำเนิดซึ่งเป็นการเป่าที่มีจุดประสงค์เพื่อให้เด็กเกิดใหม่ที่ร้องไห้ไม่หยุดได้อยู่สุขสบาย ต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เวลาเด็กเกิดต้องพุดให้อยู่ดีมีแรง เรียกว่า เป่ากำเนิด แต่เป็นบางคนนะ คนที่เป่ากำเนิดคือเด็กที่เกิดมาแล้วร้องไห้ไม่หยุด นอนไม่ได้ มันสะดุ้ง เป่ากำเนิดคือเป่าบนหัวซึ่งมีครูบาอาจารย์เป็นผู้เป่าเพื่อให้เด็กอยู่สุขสบาย เป่าแล้วก็หาย ซึ่งมีหมอฟันบ้าน ชื่อนายชก เด็กที่เป่ากำเนิดไม่ได้เป่าทุกคน พวกที่คลอดที่โรงพยาบาลก็ไม่ได้เป่า” (สนทนากลุ่ม ๕.ก.ส.)

1.1.9 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ๕.ก.ส. มีความเห็นสอดคล้องกันว่า สภาพและปัญหาด้านคุณธรรมและศีลธรรมของคนในชุมชนเป็นปัญหาสำคัญที่พบในชุมชนเป็นลำดับสุดท้าย ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตในด้านนี้นั้นทุกกลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวภูยลาวยังขาดความสามัคคีในการทำงานทำให้การรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของแต่ละกลุ่ม ก็ความแตกต่างกันบ้างดังประเด็นต่อไปนี้

(1) การลักเล็กขโมยน้อย ถึงแม้ว่าการลักขโมย วัว ควาย จากโจรต่างถิ่นจะหมดไป เนื่องจากการปราบปรามอย่างจริงจังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ แต่ปัญหาที่เกิดจากคนในชุมชนชาวภูยลาวด้วยกันเองยังมีอยู่เนืองๆ สำหรับปัญหาการลักเล็กขโมยน้อยนี้เกิดจากคนที่ดื่มสุราแล้วต้องการ เปิดและไ่ก่มาประกอบเป็นอาหารแก้มือสุรา ดังนั้นวิธีการที่ง่ายและลงทุนน้อยที่สุดก็คือ

การลักขโมย ดังที่กลุ่ม ๕.ก.ส. ได้กล่าวถึงปัญหาในเรื่องนี้ว่า “เมื่อก่อนก็มีการ ขโมย วัว ควาย แต่ไม่มีแล้วตำรวจมาบ่อย เดี่ยวนี้พวกเปิดไก่หายแทน ถ้าหายนี้หายเลย ก็พวกกินเหล้าในหมู่บ้านนี้แหละ ไม่มีอะไรแก้ล้ม” (สนทนากลุ่ม ๕.ก.ส.)

(2) การแย่งชิงผลประโยชน์ เนื่องจากหมู่บ้านก้านเหลือง ประชากรส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ครอบครัวมีฐานะยากจน ดังนั้นรัฐจึงได้จัดสรรงบประมาณโดยผ่านโครงการต่างๆ เพื่อให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในการยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวภูยลาว โดยเฉพาะในด้านรายได้และการประกอบอาชีพ ดังเช่น โครงการกองทุนสัตว์เลี้ยง ที่รัฐให้งบประมาณมา 10,000 บาท เพื่อนำไปสนับสนุนการเลี้ยงสัตว์ของคนในชุมชน ซึ่งเงินกองทุนนี้ชาวภูยลาวได้นำมาแบ่งให้กับผู้ที่มีความเดือดร้อน แต่ท้ายที่สุดแล้วผู้ที่ได้รับส่วนแบ่งกลับกลายเป็นพวกที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีอยู่แล้ว ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “บ้านนี้ได้กองทุนเลี้ยงวัว เลี้ยงหมู เงินตั้งหมื่นหนึ่ง ก็เถียงกันเกือบตาย มีแต่คน “อยากจน”ทั้งนั้นที่ได้ส่วนแบ่ง” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(3) การขาดความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เช่น เมื่อปี พ.ศ. 2540 หมู่บ้านก้านเหลืองมีการรวมกลุ่มของเยาวชนจำนวน 30 คนตามคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้านเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ร้านค้าขึ้น โดยนำเงินผ้าป่าหมู่บ้านและการเก็บหุ้นจากสมาชิกหุ้นละ 20 บาทมาลงทุน เมื่อสหกรณ์ดำเนินการไปได้ระยะหนึ่งก็ประสบกับภาวะขาดทุน ขาดเงินหมุนเวียน เนื่องจากกิจการที่สมาชิกขาดความซื่อสัตย์ในเรื่องของการรับและจ่ายเงิน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม “ทำสหกรณ์แล้วล้มคะ ไม่มีเงินหมุน คือเป็นทุกทีเลย เวลาไปซื้อสินค้าก็ไปใช้เครดิตก่อนจนเป็นเดือนแล้วไม่จ่าย เงินมันก็ไม่เดิน ทีนี้พอไปเจอกันก็ให้เงิน พอให้ทีก็ล้มลงบัญชี พวกเขินแล้วไม่จ่าย จะจ่ายก็ไปจ่ายกันตามถนนหนทางเอาเงินใส่กระเป๋าแล้วก็ล้มลงบัญชี เงินก็เลยขาดบัญชี” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ได้แก่ ข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กขช. 2ค) ปี 2539 และรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ของกรมการพัฒนาชุมชนกระทรวงมหาดไทย และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ครูในพื้นที่ เป็นต้น รวมถึงวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยที่น่าเสนอในตอนนี้เป็นการศึกษาตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับ หัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังที่กล่าวมาในข้างต้น สำหรับผลการวิจัย พบว่า สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆของชุมชนมีดังต่อไปนี้

1.2.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 พบว่า หมู่บ้านก้านเหลือง ตกเกณฑ์ จปฐ. ใน หมวดที่ 5 ตัวชี้วัดที่ 29 รายได้เฉลี่ยของคนในชุมชน 20,000 ต่อคนต่อปี สำหรับชาวภูยลาว บ้าน ก้านเหลืองนี้มีรายได้เฉลี่ยคนละ 15,380 บาทต่อปี เท่านั้น เนื่องจากคนในหมู่บ้านมีอาชีพทำนา แต่เพียงอย่างเดียว การทำนาก็ทำได้ปีละครั้ง เพราะต้องอาศัยน้ำฝนทำให้ทำนาไม่ค่อยได้ผล ผลผลิตที่ได้ก็มีราคาต่ำ เมื่อหักค่าน้ำมันโดยเฉพาะค่าปุ๋ย ซึ่งมีราคาสูงแล้วชาวบ้านแทบไม่เหลือ รายได้ บางครอบครัวต้องไปกู้เงินเพื่อนำไปใช้ในความเป็นอื่น ๆ เช่น ค่าเทอมลูก และค่า รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย จากนายทุนในแถบจังหวัดชลบุรี และระยองที่มาปล่อยเงินกู้ให้กับชาว ภูยลาวในหมู่บ้านก่อนแล้วค่อยคืนด้วยการเข้าไปเป็นคนงานในไร่ (สัมภาษณ์ สำนวณ โพธิ์วัง, 11 พฤศจิกายน 2543)

1.2.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ จากการสังเกตแบบไม่มี ส่วนร่วมพบว่า หมู่บ้านก้านเหลือง เป็นหมู่บ้านที่อยู่ในโครงการ แก้ไขปัญหาความยากจน หรือ โครงการ กขคจ. ที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ได้จัดสรรงบประมาณให้จำนวน 280,000 บาท เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนที่มีฐานะยากจน หรือมีรายได้น้อย โดยจัดตั้ง เป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน แต่อย่างไรก็ตามเงินกองทุนนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความ ยากจนให้กับ ชุมชนชาวภูยลาวได้มากนัก เนื่องจากยังไม่พบว่า มีอาชีพเสริมอื่นใดเกิดขึ้นในชุมชน นอกจากการไปขายแรงงานในภาคตะวันออกแถบจังหวัดชลบุรี และระยอง

1.2.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า บ้านก้านเหลือง ยังขาดสาธารณูปโภค ได้แก่ โทรศัพท์ สาธารณะ และ ประปาหมู่บ้าน แม้แต่สถานที่ราชการ เช่น โรงเรียน สถานีอนามัย รวมถึงศาสน สถานเช่น วัด ก็ตั้งอยู่ในหมู่บ้านอื่น ซึ่งชาวภูยลาวต้องไปใช้ร่วมกันกับหมู่บ้านเหล่านั้น

อนึ่ง ในด้านของสิ่งแวดล้อมนั้น ชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองยังคงรักษาความเชื่อใน เรื่องรุกขเทวดาอยู่ ดังจะสังเกตได้จากก่อนที่จะมีการโค่นต้นไม้เพื่อปลูกบ้านนั้น ชาวภูยลาวจะ ทำพิธี “ปง” นั่นคือการกล่าวขออนุญาตพร้อมกับเทน้ำลงพื้นดินก่อน จึงจะตัดต้นไม้ได้ ด้วยความ เชื่อในเรื่องเหล่านี้ที่ยังคงอยู่ทำให้หมู่บ้านก้านเหลืองยังคงมีต้นไม้หนาแน่นกว่าชุมชนใกล้เคียง

1.2.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 พบว่า ในหมวดที่ 1 สุขภาพดี บ้านก้านเหลืองผ่านเกณฑ์ จปฐ. ร้อยละ 100 ทั้ง 12 ตัวชี้วัด แต่จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ในเรื่องของอาหารการกิน ชาวภูยกียังนิยมรับประทานอาหารดิบอยู่ เช่น เมื่อมีงานบุญต่างๆ ก็มักจะมีลาบ มีก้อย เป็นอาหารหลัก นอกจากนี้ น้ำปลาที่ใช้ในการปรุงอาหาร ชาวภูยลาวเกือบทุกครัวเรือน ใช้น้ำปลาผสมสี ซึ่งไม่มีคุณค่าทางสารอาหาร และไม่ได้มาตรฐาน อย. แต่เนื่องจากชาวภูยลาวมีรายได้น้อย จึงนิยมใช้น้ำปลาผสมสีชนิดนี้ เนื่องจากมีราคาถูก

1.2.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา จากข้อมูลในรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 พบว่า บ้านก้านเหลืองตกลเกณฑ์ในหมวดที่ 3 (ศึกษาถ้วนทั่ว) ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กที่จบการศึกษาคิดเป็นร้อยละ 91.2 เท่านั้น ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าถึงแม้ว่าโรงเรียนผาแดงวิทยา จะเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ที่ให้บริการการศึกษาหมู่บ้านก้านเหลือง แต่เนื่องจากโรงเรียนไม่ได้ตั้งอยู่ในหมู่บ้านและนักเรียนต้องใช้การเดินทางเท้าไปโรงเรียนเป็นระยะทาง 1.5 กิโลเมตร ประกอบกับชาวบ้านไม่มีทุนในการส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษา ถึงแม้ว่าจะเป็นการศึกษาที่รัฐให้เปล่าก็ตาม ดังนั้นเราจึงพบว่าอัตราการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาจึงจะไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. ซึ่งกรมการพัฒนาชุมชนตั้งไว้ 98 %

1.2.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จากการสัมภาษณ์ นายสำรวจ โพธิ์วงษ์ ผู้ใหญ่บ้านก้านเหลือง เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ภูยลาว พบว่าที่ผ่านมามีหน่วยงานใดของรัฐเข้ามาพัฒนามากนัก เนื่องจากหมู่บ้านก้านเหลืองตั้งอยู่ในเขตรอยต่อของอำเภอศรีนครินทร์และอำเภอสันม การตั้งอยู่สุดเขตอำเภอทำให้การพัฒนาจากหน่วยงานของ รัฐเป็นไปอย่างยากลำบากและไม่ทั่วถึง นอกจากนี้การพัฒนาต่างๆ ก็เป็นการกำหนดโดยรัฐ ส่วนชาวบ้านเป็นเพียงผู้ปฏิบัติ ดังเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อ.ก.ส. ที่มีอยู่ในชุมชนก็ล้วนเกิดจากการที่รัฐกำหนดขึ้นมาทั้งสิ้น ไม่ได้เกิดจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้กิจกรรมหรือโครงการต่างๆจะถูกกำหนดจากรัฐ แต่ชาวภูยลาวบ้านเหลือง ก็มีกิจกรรมที่จัดว่าชาวบ้านเป็นเจ้าของ นั่นคือ ธนาคารข้าว ซึ่งชาวบ้านทุกคนมีหุ้นส่วนกิจกรรมธนาคารข้าวใช้ระบบเดียวกับธนาคารเพียงแต่การฝากและการกู้ยืมเปลี่ยนจากเงินเป็นข้าวเปลือก ซึ่งผลจากการจัดกิจกรรมธนาคารของบ้านก้านเหลือง ประสบความสำเร็จเป็น

อย่างดี จากการสัมภาษณ์ครูในพื้นที่ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ “คนไม่มีข้าวกินก็มาเยี่ยมข้าว คนไหนไม่มีเงินสร้างส้วม ก็เยี่ยมข้าวเอาไปขายสร้างส้วม ปีต่อมาทำนาได้ก็เอาข้าวไปส่งคืนเขา ทั้งต้นทั้งดอก จนตอนนี้ฉางข้าวเขาขยายเป็น 2 ฉางแล้ว แล้วเขาก็เอาดอกผลกลับมาจัดสวัสดิการภายในหมู่บ้าน” (สัมภาษณ์ ผุสดี บุญปัญญา, 7 ตุลาคม 2543)

1.2.7 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการเมืองการปกครอง จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ชาวภูยกลาวเป็นกลุ่มคนที่เชื่อผู้นำและมีความสามัคคีสูง ดังนั้นทุกครั้งที่มีการเลือกตั้ง บรรดาหัวหน้าของผู้นำรวมทั้งหลายจึงมักจะมาพบผู้นำชุมชน ด้วยเห็นว่าหากสามารถโน้มน้าว ผู้นำชุมชนได้ก็จะสามารถโน้มน้าวคนในชุมชนได้ทั้งหมดเช่นกัน ดังเช่น จากการเลือกตั้งสมาชิกสภาจังหวัดที่ผ่านมา จะมีหัวหน้าของผู้นำหลายหมายเลขต่างๆ มาพบผู้ใหญ่บ้าน กำนันเหลืองอยู่เนืองๆ

1.2.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมของผู้วิจัย พบว่า คนวัย 35 ปีขึ้นไป ยังคงรักษาประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ เช่น เมื่อผู้วิจัยไปสัมภาษณ์กลุ่มผู้อาวุโส ก็จะต้องมีการบอกกล่าวกับเจ้าของสถานที่ตรงนั้นเสียก่อน โดยการนำน้ำมาใส่ขันแล้ว เทลงบนพื้นพร้อมกับบอกกล่าวเป็นภาษาลาว เพื่อขออนุญาตเจ้าที่เจ้าทางเสียก่อน จึงจะสัมภาษณ์ได้

ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจะไม่เชื่อในเรื่องของ ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสงสัย นอกจากนี้ การอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงานต่างถิ่น ส่งผลให้โอกาสที่จะกลับมาประกอบพิธีกรรมต่างๆ มีน้อยลง เช่น การเลี้ยงผีปู่ตา การทำบุญข้าวจี๋ ในเดือน 3 ทำให้ความเคร่งครัดในประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อคลี่คลายลง

1.2.9 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ชนชาวภูยกลาวไม่ว่าหญิงหรือชาย นิยมดื่มสุรา ดังนั้น เมื่อมีงานหรือพิธีกรรมต่างๆ สุราจึงเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ในขณะที่ข้อมูลในรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ในหมวดที่ 7 ตัวชี้วัดที่ 34 คนในครัวเรือนไม่ติดสุรา นั้นหมู่บ้านก้านเหลือง ผ่านเกณฑ์ จปฐ. คิดเป็นร้อยละ 100

เป็นที่น่าสังเกตว่าการลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตของชาวกูยลาวกับเอกสารดังที่ได้กล่าวในข้างต้นนั้นมีทั้งที่สอดคล้องและไม่สอดคล้องกัน สำหรับปัญหาคุณภาพชีวิตที่ตรงกัน ทั้งการรับรู้ของชาวกูยลาวและเอกสารของทางราชการ ก็คือ ปัญหาคุณภาพชีวิตในเรื่องของรายได้และการประกอบอาชีพ ส่วนคุณภาพชีวิตในด้านอื่นนั้นรัฐกับชาวบ้านกลับมีความเห็นไม่สอดคล้องกัน ในเรื่องของความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินและอุบัติเหตุ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดที่ 27 และ 28 ในรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย 2542 โดยบ้านก้านเหลืองไม่ผ่านเกณฑ์ จปฐ. แต่ชาวบ้านกลับเห็นว่าชุมชนมีปัญหาในเรื่องดังกล่าว

2. ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยลาวบ้านก้านเหลืองเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

ชาวกูยลาว 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน ในประเด็นต่างๆต่อไปนี้

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชาวกูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่ม ๓.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า การเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับที่เรียกว่าเข้ามาร่วมกำหนดนโยบายจัดและส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ นั้น ชาวบ้านยังไม่ทราบและยังไม่พร้อม ชาวบ้านเองมีความเห็นว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน้าที่ของครูและโรงเรียน แต่สำหรับการเข้าไปช่วยในเรื่องของการออกแรงสร้างอาคารสถานที่นั้น ชาวบ้านก็พร้อมที่จะให้ความร่วมมือ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม ๓.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ที่ว่า “ครูจะสอนแบบไหนก็แล้วแต่ครู ชาวบ้านก็ไม่รู้เหมือนกัน” (สนทนากลุ่ม ๓.ก.ส) และ “ถ้าให้ทำรั้วทำหลังคาพอทำได้ อยู่ ถ้าให้ไปสอนไปอะไรนี่ทำไมได้ดอกชาวบ้านไม่มีความรู้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) ในขณะที่กลุ่มเยาวชนมีความเห็นว่าหากพ่อแม่ได้เข้าไปช่วยครูสอนในเรื่องของวิชาชีพ ก็รู้สึกภาคภูมิใจ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ถ้าพ่อแม่มีโอกาสมาสอนหนูกับเพื่อน ก็คงรู้สึกดีค่ะ ปลื้มใจเพราะเป็นพ่อเรา” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

2.1.2 ครูและบุคลากรในโรงเรียน กลุ่มสหกรณ์เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่กล่าวถึง ครูและบุคลากรในโรงเรียน กล่าวคือ ต้องการให้ ครู เป็นคนในพื้นที่เพราะจะได้สอนหนังสืออย่างต่อเนื่อง และต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการสอน โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ ดังตอน

หนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อยากให้มีความรู้กัน มาสอน ครูพอมาสอน 2 – 3 ปี เดียวก็ย้ายกลับบ้านเขา ครูก็ขาดทำให้การเรียนภาษาอังกฤษไม่ค่อยได้ผล” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

2.1.3 เนื้อหา/กิจกรรม ชาวภูย 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ไม่ได้กล่าวอย่างชัดเจนว่า การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนนั้นต้องประกอบด้วยเนื้อหาอะไร และกิจกรรมใด เพียงแต่เป็นการกล่าวอย่างกว้างๆ ว่าการศึกษาที่จัดนั้นจะต้องมีลักษณะที่ทำให้คนในชุมชนมีงานทำในท้องถิ่น และปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ ความขยันขันแข็งเอาใจกรเอางาน นอกจากนี้ต้องสามารถนำความรู้ดังกล่าวมาพัฒนาชุมชนของตนด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เรียนแล้วก็ต้องประกอบอาชีพได้ ไม่ใช่เกียจ แล้วก็เรียนสูงไปทำงานแล้วมันมีโอกาสได้ทำงานดีๆ คนเรียนสูงก็สามารถประกอบอาชีพ คนมีความรู้สูงๆ อะไรๆ เราก็ก้าวทันเขา และหมู่บ้านของเราก็จะมีการพัฒนา” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส) ในขณะที่กลุ่มเยาวชนกล่าวว่า “อยากเรียนแบบที่มีงานในบ้านเราไม่ออกไปกรุงเทพฯ เหมือนพี่ๆ ที่ถึงตัวจะขาวแต่ลำบาก” (สนทนากลุ่มเยาวชน) เป็นที่น่าสังเกตว่าชาวภูยลาว ไม่ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาในประเด็น กระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้ หลักสูตรการเรียนรู้ สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผลแต่อย่างใด

2.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ชาวภูยลาว 3 กลุ่มได้แสดงความคิดเห็น ในประเด็นต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบการจัดการศึกษา กลุ่ม อ.ก.ส. ได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาที่เห็นว่าน่าจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ นั่นคือ การที่รัฐต้องเข้ามาให้ความรู้กับคนในชุมชนที่ออกมาจากระบบโรงเรียนแล้ว ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อันที่จริง ผมว่าอยากให้มีการมาช่วยสอนอยู่ที่หมู่บ้าน ยิ่งดีที่สุด ช่วยสอนคนที่จบจาก ป.6 อยากให้มีอาจารย์ที่จบสูงๆ แล้วก็มีความรู้ มาสอน” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.)

2.2.2 เนื้อหา/กิจกรรม กลุ่มสนทนา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มเยาวชน ได้แสดงความคิดเห็นที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการรักษาโรค เนื่องจากในปัจจุบันการรักษาโรคแผนใหม่ได้เข้ามาแทนที่การรักษาโรคแผนเก่า ซึ่งใช้วิชาอาคมในการรักษา ทำให้คนรุ่นหลังเห็นว่าเรื่องงมงายและล้าสมัย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เด็กรุ่นใหม่สมัยนี้เขาไม่สนใจหรอก เขามองว่ามันไม่ทันสมัย” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) ซึ่งสอดคล้องกับ

ความเห็นของกลุ่มเยาวชนที่ว่า “การลงข้อ ลงแผน เวลาที่มีคนเจ็บคนป่วย หนูคิดว่ามันลำบาก น่าจะเอาไปรักษาที่โรงพยาบาลมากกว่า” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

เป็นที่น่าสังเกตว่า ชาวภูยลาวยังเห็นว่าการจัดการศึกษาออกโรงเรียนเป็นหน้าที่ของภาครัฐทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะบ้านก้านเหลืองยังขาดการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ในเรื่องการพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน

ตอนที่ 3 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยลาวในปัจจุบัน

1. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา จำนวน 5 คน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สมุดบันทึกประวัติโรงเรียน สถิติจำนวนครูและนักเรียน ในการรวบรวมข้อมูลซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

- 1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนผาแดงวิทยา
- 1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา
- 1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม

1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนผาแดงวิทยา

โรงเรียนผาแดงวิทยา ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลห้วยจ้ง อำเภอสอนม จังหวัดสุรินทร์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ เดิมชื่อว่า “โรงเรียนบ้านสองห้อง” ก่อตั้งและเปิดสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 เดือนเมษายน พ.ศ. 2471 โดยขุนศรีศักดิ์ บริบาล นายอำเภอรัตนบุรี และนายคม พจนาคม ศึกษาธิการอำเภอรัตนบุรี เป็นผู้ก่อตั้งขึ้นในขณะนั้น นายสุรย์ เหล่าสกุล เป็นครูใหญ่ โรงเรียนดำเนินการอยู่ได้ด้วยเงินศึกษาพลี จนถึง พ.ศ. 2507

ในปี พ.ศ. 2507 โรงเรียนบ้านสองห้อง ได้ย้ายสถานที่จากศาลาวัดบ้านสองห้องไปอาศัยศาลาบ้านหนองหลัก เป็นสถานที่เล่าเรียน เนื่องจากศาลาวัดบ้านสองห้อง มีสภาพทรุดโทรมและเปลี่ยนชื่อโรงเรียนเป็น “โรงเรียนบ้านหนองหลัก” เมื่อวันที่ 1 เดือนกรกฎาคม 2507 และในปี พ.ศ. 2523 เปลี่ยนชื่อเป็น “โรงเรียนบ้านสองห้องหนองหลัก”

ในปีการศึกษา 2537 ได้รับอนุมัติให้เปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เพื่อรับนักเรียนภายในเขตตำบลห้วยแก้ว และได้เปลี่ยนชื่อโรงเรียนอีกครั้งหนึ่งเป็น “ผาแดงวิทยา” ตามชื่อของหลักศิลาโบราณ ที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือสันนิษฐานว่าเป็นหลักศิลาที่มีมาตั้งแต่สมัยขอมรุ่งเรือง ซึ่งอยู่ในบริเวณป่าสาธารณะใกล้ที่ตั้งโรงเรียน

โรงเรียน “ผาแดงวิทยา” เป็นโรงเรียนที่กั้นदार ตามประกาศของกระทรวงการคลัง เรื่องกำหนดโรงเรียนที่กั้นदार ตั้งแต่วันที่ 1 เดือนตุลาคม พ.ศ.2537 ประกาศ ณ วันที่ 17 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ในลำดับที่ 188

ในปีการศึกษา 2539 ได้รับการคัดเลือกจากคณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ ให้เป็นโรงเรียนในโครงการปฏิรูปการศึกษา ในปีการศึกษา 2539 เปิดทำการสอนตั้งแต่อนุบาล 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน นักเรียนทั้งสิ้น 323 คน ข้าราชการครูปฏิบัติการสอน 12 คน ผู้บริหารโรงเรียนชื่อนายทศพล บุญปัญญา ตำแหน่ง ผู้อำนวยการ ระดับ 8

1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยลาวในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประกอบด้วย

- (1) ความเข้าใจ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา
- (2) ทักษะคติของครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยาที่มีต่อนักเรียนและชุมชนชาวภูยลาว
- (3) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยลาวในปัจจุบัน

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

(1) ความเข้าใจ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครู และผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา

ครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา ได้ให้นิยามของคำว่า “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” และ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ไว้ดังนี้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การที่ทุกคนจะต้องเข้าเรียนตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้เรียน 9 ปี หรือ 12 ปี ในกรณีที่สามารถที่จะเรียนในระบบได้ แต่ถ้าไม่สามารถเรียนในระบบได้ให้เรียนนอกระบบแทน คือ เรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน (กศน.) หากเรียน กศน.ไม่ได้ให้บวชเรียนแทน ทั้งนี้ทุกคนจะต้อง ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปี หรือ 12 ปีเป็นอย่างน้อย

การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การศึกษาพื้นฐานที่ ทุกคนน่าจะได้รับการศึกษาก่อนที่จะไปศึกษาในระดับสูงขึ้น หรือถึงแม้ว่าเราจะไม่เรียนสูงก็ตาม เช่น การอ่านออกเขียนได้ เพื่อที่จะช่วยให้ตนเองดำรงชีพในสังคมได้อย่างมีความสุข คือ พออยู่ พอกินและเจ็บป่วยน้อยลง

(2) ทศนคติของครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยาที่มีต่อนักเรียนและ ชุมชนชาวกูย

ครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยามีความเห็นที่เห็นว่านักเรียนชาวกูยลาว ไม่ได้มีความแตกต่างไปจากนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น หากแต่นักเรียนชาวกูยลาวยังขาดโอกาสในการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “นักเรียนชาวกูยลาวก็ ไม่ได้แตกต่างกับเด็กนักเรียนชาวเขมร ชาวลาวคือถึงแม้จะมีการศึกษาขั้นพื้นฐานจนถึงระดับ ม.3 แต่เมื่อศึกษาถึงระดับ ม.4 – 5 – 6 แล้วให้ไปเรียนตามอัธยาศัยนี่เหมือนๆ ที่กำลังทำอยู่หรือให้ เรียนตามความสนใจของเด็กในปัจจุบัน คิดว่าโอกาสที่จะไปเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาเขามีน้อย มาก คือเขาก็จะออกนอกระบบแล้วก็อยู่ตามท้องไร่ท้องนา”

(3) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวกูย ลาวในปัจจุบัน

ครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา ให้นิยามคำว่าการศึกษาขั้น พื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และแสดงทัศนคติที่มีต่อชนชาวกูยลาว อันนำไปสู่การจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

- หลักในการจัดการศึกษา ถึงแม้ว่าครูในพื้นที่ที่จะมองว่านักเรียนชาวกูยไม่ได้มีความแตกต่างจากนักเรียนชาวเขมร ชาวลาว ก็ตาม แต่ชาวกูยลาวก็ยังคงมีลักษณะเฉพาะของคนกูยที่แตกต่างจากชนกลุ่มอื่นไม่ว่าจะเป็นภาษา และการแต่งกาย ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่น่าจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้ จึงน่าจะเกิดจากการที่คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หรือเป็นผู้จัดการศึกษาเอง ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 ได้กำหนดไว้ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อย่างตอนนี้ที่เขาจะกระจายอำนาจให้ อบต. ถ้า อบต. มีศักยภาพทำได้น่าจะทำให้ทำเพราะว่าองค์กรส่วนท้องถิ่นนี้เขารู้พื้นฐานของพวกเขาที่นี่ เด็กหมู่บ้านนี้รู้ว่าเป็นอย่างไร ถ้าเขามีโอกาสที่จะจัดการศึกษาได้นี้มันก็เป็นสิ่งที่ดียิ่งยิ่งเลย เขารู้ว่าชุมชนของเขาต้องการอะไร ต้องการให้เด็กมีความรู้ ต้องการให้เด็กมีคุณธรรมอย่างไร เวลาประชุมกรรมการโรงเรียนเขาก็คุยกันอย่างนี้นะ ถ้าเขามีบทบาท มีอำนาจ มีหน้าที่ในการจัดการศึกษา บางที่การจัดการศึกษาอาจจะดีขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ได้”

- เนื้อหา/กิจกรรม ได้มีการปรับปรุง เนื้อหา กิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอนให้เหมาะกับสภาพสังคมในปัจจุบันดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ครูเราก็พยายามเปลี่ยนแปลงจากครูขี่ม้าแต่เดิมที่พอไปถึงโรงเรียน ม้ายังไม่มีหญ้าก็ให้เด็กไปถอนหญ้า มาให้ม้ากินก่อนจึงสอน แต่เดี๋ยวนี้ครูจบปริญญาตรีเป็นส่วนใหญ่ ครูจะต้องได้รับการพัฒนา นั่นคือแสดงว่า ครูคือบุคคลที่ทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะวิธีการสอนของเรา เราได้ปลดพันธนาการจากเดิมออก สอนให้เด็กคิดเป็น ทำไม่น้ำกับเบนซินไม่อยู่ด้วยกัน อะไรอยู่ข้างบน อะไรอยู่ข้างล่าง ให้เด็กเขาคิดเอง ทดลองทำโครงการ อันนี้คือตัวกระบวนการเรียนการสอนดีขึ้นแล้วตัวผลผลิตก็คือเด็ก นั่นคือเด็กอ่านหนังสือออก เด็กในหมู่บ้านก็จบ ม.3 กันเป็นส่วนใหญ่น้อยๆเวลาเขาประกาศรับสมัครงาน เขาบอกว่ารับเด็กวุฒิม.3 ก็เข้า “สเป็ก”ของเขาใช่ไหม”

- หลักสูตรการเรียนการสอน กลุ่มสนทนาได้กล่าวถึงการจัดการหลักสูตรท้องถิ่น กล่าวคือ โรงเรียนผาแดงวิทยาได้เริ่มมีการดำเนินงานไปบ้างแล้ว โดยมีการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ โดยให้นักเรียนสำรวจว่าใครในชุมชนมีความรู้ความสามารถในเรื่องใดบ้าง ซึ่งในอนาคตโรงเรียนมีโครงการจะทำโครงการเรื่องพจนานุกรม ภาษาส่วยเพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษาไว้ให้คงอยู่ต่อไป ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ตอนนี้ก็ให้นักเรียนสำรวจว่าในชุมชนมีใครบ้างที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนจะทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น แล้วในอนาคตอาจจะมีโครงการให้นักเรียนทำ เป็นเรื่องของภาษาส่วย ให้เขาทำพจนานุกรมภาษาส่วย แต่ยังติดที่ว่าภาษาส่วยไม่มีภาษาเขียน มีแต่ภาษาพูด”

- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การสอบเป็นการวัดและประเมินผล ความรู้ทางวิชาการ ส่วนในด้านของคุณธรรม จริยธรรมนั้น จะใช้การสังเกต นอกจากนี้การวัด และประเมินผลทั้ง 2 แบบ ต้องใช้ระยะเวลาในการประเมินผลและตั้งเกณฑ์มาตรฐานในการวัด และประเมินผลด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อย่างคุณภาพของนักเรียนผม ผมก็จะ วัดจากอย่างน้อยๆ ก็ความรู้ความสามารถ คุณธรรม ลักษณะที่พึงประสงค์ ที่สังคมต้องการคือ อะไร เราต้องการคนแบบไหนคนที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันขันแข็ง เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เสียสละ เหล่านี้ผมว่าต้องใช้เวลาในการ ประเมินผลเหมือนกันนะ ส่วนการวัดผลการศึกษา คุณภาพตรง นี้ ผมว่าน่าจะมีสำนักงานส่วนกลางมาประเมินคุณภาพ ถ้าต่างคนต่างจัดแล้วไม่มีการทดสอบ มันจะไปคนละทิศ”

- บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มสนทนามีความคิดเห็นว่า หน่วยงานทั้งสาธารณสุข ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน และพัฒนาชุมชนควรมีประสาน ร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนได้อย่างมี ประสิทธิภาพสูงสุด ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ผมว่าทำอะไร เอาศักยภาพของพวก เรา ซึ่งก็คือ กศน. พัฒนาชุมชน สปช. ทำอย่างไร เราจึงจะมีทั้ง 3 หน่วยงานนี้อย่างน้อยๆ นะ เอาคุณหมอมาร่วมด้วยอีกคนหนึ่งก็ดี เอามาช่วยกัน ทั้งในระบบและนอกระบบเพราะว่าอย่าง โรงเรียนผาแดงนี้ ครูที่มีความสามารถเรื่องอาชีพนี้ไม่มีใครถนัดเลย ทำอย่างไรเราจะได้บุคคล เหล่านี้มาช่วย คือ โรงเรียนก็จะรับทางวิชาการไป คณิต วิทย์ ภาษาอังกฤษ อย่างวิชาสุขศึกษา อนามัยเด็ก การปฐมพยาบาลขั้นต้น ก็ให้คุณหมอมาร่วมช่วยสอน”

- การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างไรถึงแม้ว่าจะยังไม่มี การวิจัยและ พัฒนาการเรียนรู้ ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน แต่จากการสนทนากลุ่มก็พบว่า กิจกรรมการ เยี่ยมเด็กของครู เป็นกิจกรรมที่ใกล้เคียงกับการวิจัยเพราะครูค้นพบและ แก้ปัญหาให้เด็กได้ ก็จาก กิจกรรมการเยี่ยมบ้านเด็ก ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เราต้องพูดคุยกับเด็กบ่อยๆและ เข้าชุมชนเมื่อมีเวลาว่าง นอกจากนี้ก็จะมีกิจกรรมเยี่ยมเด็ก ซึ่งเขามีโครงการเยี่ยมหมู่บ้าน โดยมี แบบฟอร์มการเยี่ยมว่าอยู่กับพ่อแม่ไหม หรืออยู่กับตายาย แล้วกลับมาบ้านต้องช่วยพ่อแม่ทำ อะไรบ้าง และมีปัญหาอะไรไหมที่เราจะได้แก้ไขร่วมกัน”

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยาได้กล่าวปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนชาวภูยลาว โดยปัญหาแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

1.2.2.2 ปัญหาที่เกิดจากระบบการศึกษา

1.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

(1) ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน เนื่องจากชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองมีอาชีพหลักคือการทำนาเพียงอาชีพเดียว ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย ทำให้ความสามารถในการให้การศึกษาบุตรหลานในระดับที่สูงกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานมีน้อยลง เนื่องจากระดับการศึกษายังสูงเท่าไรการลงทุนและค่าใช้จ่ายจะสูงตามไปด้วย ด้วยเหตุนี้ชาวภูยลาวจึงส่งเสริมให้บุตรเรียนต่อในระดับอุดมศึกษามากนัก ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ยิ่งเรียนสูงค่าใช้จ่ายก็เยอะเขาก็เลยไม่ส่งลูกเรียน”

(2) ปัญหาเด็กขาดความอบอุ่น เนื่องจากการที่ชาวภูยลาวมีรายได้น้อย แต่มีรายจ่ายมาก นำไปสู่การกู้หนี้ยืมสิน บางครอบครัวที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้จะถูกยึดที่ทำกิน ทำให้ต้องผันตัวเองไปขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรม ชาวภูยลาวจึงอยู่ในสภาพที่ถึงถิ่น ทั้งบุตรหลานให้อยู่กับ ปู่ ย่า ตา ยาย เด็กขาดความอบอุ่นและมีพฤติกรรมก้าวร้าว เบียงเบนเป็นคนดื้อรั้น ขาดความสนใจในการเรียน นอกจากนี้เด็กเหล่านี้ยังมีแนวโน้มที่จะออกไปมีครอบครัวตั้งแต่อายุยังน้อย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “นักเรียนผมนี้ถึง ม.3 จะไปต่อ ม.4 เกือบ 100% แล้ว แต่มันจะจบแค่ ม.6 แล้วก็แต่งงาน ผมก็เลยบอกว่า ถ้าอย่างนั้นเรียนแค่ ป.6 ก็แต่งงานได้ ไม่ต้องเรียนถึง ม. 6 หรือก ที่พูดกับเขาก็คือว่าอยากให้หาความรู้ใส่ตัวอย่าพึ่งรีบ การเรียนการศึกษา คือชีวิต ก็บอกเขาเหมือนกัน แต่พอ ม.6 ไปในระดับอุดมศึกษาเริ่มมีปัญหา”

1.2.2.2 ปัญหาที่เกิดจากระบบการศึกษา

(1) ปัญหาจากครูขาดการพัฒนาตนเอง และครูมีภาระงานในโรงเรียนมากเกินไปทำให้ประสิทธิภาพในการสอนลดลง ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ทักษะบางทักษะครูบางคนก็ไม่ถนัดไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการหรือทักษะปฏิบัติ อีกอย่างก็คือ ครูคนหนึ่งสอนตั้ง 4 – 5 วิชา แล้วครูคนเดียวก็ยังทำหน้าที่หลายหน้าที่ ทั้งธุรการ การเงิน พัสดุ เป็นหมอ

เป็นแม่ค้า คือทำเรื่องสหกรณ์โรงเรียน เป็นครูพยาบาล ถ้าโรงเรียนไหนเล็กๆ นี่ปัญหาสารพัด เพราะฉะนั้นทำอะไรผิด เช่น ทำงานการเงินผิดมีสิทธิ์โดนไล่ออกแต่สอนนักเรียนไม่รู้เรื่องไม่โดนไล่ออก เพราะฉะนั้นเขาจึงไม่อยากจับแต่ถ้ารัฐบาลจัดครูสนับสนุนหรือครูพิเศษที่ทำงานการเงิน เจ้าหน้าที่พัสดุอะไรต่างๆ มาให้ น่าจะดี”

(2) ปัญหาของระบบการศึกษา กล่าวคือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่สัมพันธ์กับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่รัฐเปิดโอกาสให้นักเรียนสามารถเลือกเรียนได้ตามความสนใจและเลือกเรียนวิชาที่สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น ส่งผลกระทบในเรื่องของการต่อยอด จาก ม.6 ไปจนถึงระดับอุดมศึกษา ในที่สุดเด็กก็จะออกนอกระบบแล้วก็อยู่ตามท้องไร่ท้องนา จบ ม.6 แล้วก็แต่งงาน”

(3) ปัญหาของเนื้อหา/กิจกรรมที่ทำในโรงเรียนไม่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของชุมชนทำให้ความคงอยู่ของความรู้ความสามารถรวมถึงคุณธรรมและจริยธรรม ลดน้อยตามระยะเวลาที่ออกจากโรงเรียนดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ผมสอนคุณธรรมแทบจะพูดทุกวันก็ว่าได้ ทุกวันศุกร์จะต้องพูดเรื่องธรรมะ นั่งสมาธิ บางที่เราพูดอย่างเดียวก็ไม่ได้ เขาบอกว่าตัวอย่างที่ดี ดีกว่าคำสอน บางที่เราก็ต้องทำตัวอย่างที่ดีให้เขาด้วย ไม่ใช่พูดอย่างเดียวทำอีกอย่าง แต่เมื่อออกไปจากโรงเรียนก็เปลี่ยนไป อาจจะเป็นเพราะสภาพแวดล้อมในครอบครัวในชุมชนเป็นองค์ประกอบ”

1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร เช่น รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 สถิติจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผาแดงวิทยาที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542 ของหน่วยสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้

1.3.1 อัตราการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับที่ปรากฏในเอกสารไม่สอดคล้องกัน กล่าวคือในรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 พบว่า หมู่บ้านก้านเหลือง ตกเกณฑ์ จปฐ. ในหมวดที่ 3 (กรณีศึกษาถ้วนทั่ว) ตัวชี้วัดที่ 20 คือ เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม จากจำนวนนักเรียน 34

คน เรียนต่อเพียง 31 คน คิดเป็น 91% ซึ่งถือว่าไม่ผ่านเกณฑ์เนื่องจากเป้าหมายที่กำหนดไว้ใน จปฐ. คือ 98% ในขณะที่สถิติจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผาแดงวิทยาที่ศึกษา ต่อในระดับมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542 ของหน่วยสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่า มีนักเรียนชั้น ป.6 ศึกษาต่อรวม 55 คน ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 9 จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนผาแดงวิทยาที่ศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542

สภาพการศึกษาต่อ	ชาย	หญิง	รวม
ศึกษาต่อโรงเรียนนี้	22	24	46
บรรพชา	1	-	1
ศึกษาต่อโรงเรียนในสังกัดอื่น	2	6	8
รวม	25	30	55

ที่มา : หน่วยสารสนเทศ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ

จากตารางข้างต้นจะพบว่านักเรียนที่จบชั้น ป.6 รวม 55 คน ศึกษาต่อในโรงเรียนเดิม 46 คน ศึกษาต่อโรงเรียนอื่น 8 คน และบรรพชา 1 คน ข้อมูลของโรงเรียนที่ได้มานี้เป็นข้อมูลปี การศึกษา 2542 ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่าต่างจากข้อมูล จปฐ. ปี 2542 ซึ่งระบุว่า มีจำนวนนักเรียนชั้น ป. 6 ที่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาเพียง 31 คน

อนึ่ง จากการสอบถามชาวบ้านก้านเหลืองเองก็พบว่า ในอดีตชาวภูยจะให้ลูกเรียนจนจบ การศึกษาภาคบังคับคือ ป.6 เท่านั้น และนับตั้งแต่พระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ซึ่ง กำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวน 9 ปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่ 7 เข้าเรียนใน สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จนอายุย่างเข้าปีที่ 16 มีผลบังคับใช้ ประกอบกับความต้องการของการ ตลาดแรงงานในภาคอุตสาหกรรมก็สอดคล้องกับพระราชบัญญัติฉบับนี้ด้วย กล่าวคือ โรงงานจะ รับเฉพาะแรงงานที่มีการศึกษาตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ขึ้นไปเท่านั้น ด้วยเหตุนี้ชาวภูยบ้าน ก้านเหลืองจึงนิยมให้ลูกหลานเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นอย่างน้อย

1.3.2 การออกกลางคันของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา โดยเฉพาะในระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย จากการเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ถึงแม้ว่าชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองมีแนวโน้มสูงขึ้นในการที่จะส่งให้ลูกหลานเรียนต่อในระดับ

มัธยมศึกษาตอนปลาย และต่อไปจนถึงในระดับอุดมศึกษาก็ตาม แต่ปัญหาอุปสรรคในการศึกษาต่อของชาวกูยไม่ได้มีเพียงขาดทุนทรัพย์เท่านั้นยังมีปัญหา การตั้งครรรภ์ในระหว่างเรียนของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย ซึ่งก็ตรงกับความเห็นของชาวบ้านว่า “ให้เรียนก็ไม่เรียนพากันจับคู่ออกมาแต่งงานกันหมด มันซี้เกียจเรียน” (สัมภาษณ์ ลา บุญสุข, 29 ตุลาคม 2543)

2. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพ/ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม พัฒนกรอำเภอสนม พัฒนาชุมชนตำบลหัววัง สาธารณสุขอำเภอสนม เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยจัดสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม พัฒนกรอำเภอสนม พัฒนาชุมชนตำบลหัววัง สาธารณสุขอำเภอสนม เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยลาวในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย
- (1) ทศนคติของกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวภูยลาว
 - (2) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวภูยลาวในปัจจุบัน
- 2.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ประกอบด้วย

(1) ทศนคติของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวภูยลาว คือ ชาวภูยลาวเป็นกลุ่มชนที่มีความซื่อ จริงใจ แต่มีลักษณะค่อนข้างเฉื่อยชาในเรื่องการดำเนินชีวิต ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เขาดีในเรื่องความซื่อสัตย์ จงรักภักดีเขาจะมีหน้าเดียว ไม่มีหลายหน้า เขาคบใครเขาจะรักคนนั้นมาก นี่คือสวย และก็ในกลุ่มชนที่ค่อนข้างเฉื่อยชา อยู่อย่างนั้นแหละ อยู่ได้ก็อยู่กันไป สนุกสนานเพราะชีวิตของเขาคือเข้าไปยิงหนู เย็นไปตกปลา ให้พอกินไปวันๆ หนึ่งแต่ถ้าคิดจะพัฒนาตนเองไปสู่สากลนี้ไม่มี เขาไม่ทำเพราะฉะนั้นสวยที่เล็ดรอดออกมา ลูกของสวยที่เรียนจบปริญญาเอก ถือเป็นการเล็ดรอดของกอลอดไผ่”

(2) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบัน

จากทศนคติที่มีต่อชาวภูยลาวของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน นำไปสู่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยลาวในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา ต้องเริ่มที่ “ผู้นำ” ลักษณะอันโดดเด่นของชาวภูยนอกจากจะเป็นเรื่องของภาษาแล้ว ความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวผู้นำ ก็เป็นอีกลักษณะที่ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ภูยแตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดสุรินทร์ สำหรับชุมชนบ้านก้านเหลืองก็เช่นกัน ความเชื่อมั่นเคารพในตัวผู้นำยังคงมีอยู่ในสังคมภูยลาวในปัจจุบัน ดังนั้นหลักการให้การศึกษหรือกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต จึงต้องเริ่มที่ตัวผู้นำชุมชน หากสามารถเปลี่ยนความคิดของผู้นำได้ ก็จะสามารถเปลี่ยนได้ทั้งชุมชน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ลักษณะการทำงานทุกๆ ไปนะครับ คือ ผมไปจับผู้นำไว้ได้คือ เขาจะเชื่อผู้นำชุมชน ถ้าผู้นำเอา

ด้วย ชาวบ้านก็เอาด้วย ถ้าเราไปไม่ถึงผู้ใหญ่บ้านเขาจะไม่เอาด้วย เพราะฉะนั้นถ้าผู้นำเล่นด้วยไม่ว่าเราจะทำอะไรก็ประสบความสำเร็จ คราวก่อนผมไปจัดกิจกรรมให้ พอดีไปได้ผู้นำดีและมีศักยภาพพอ ดังนั้นการให้ความร่วมมือเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตนี้จะมากจะน้อยขึ้นอยู่กับว่าเราจะเข้ากับชุมชนได้ในระดับไหน คือถ้าเขาไม่ให้ความเป็นกันเองนี้เราเข้าไปทำอะไรไม่ได้นะ”

- เนื้อหา/กิจกรรม ที่จะสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้นมีความแตกต่างไปจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน เนื่องจากการศึกษาในระบบโรงเรียนจะเน้นในเรื่องการสอนจากครู มีเนื้อหา หลักสูตรที่ได้กลั่นกรองและมีกำหนดเวลาที่แน่นอนและชัดเจนอยู่แล้ว แต่สำหรับการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน ลักษณะการจัดกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้ต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนเอง มีการบริหารโดยชุมชนประเมินผลกิจกรรมโดยชุมชน สำหรับข้าราชการหน่วยงานต่างๆ มีหน้าที่เข้าไปเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เขาว่าเขามีปัญหาอะไร เขาจะแก้ปัญหายังไง เขาจะดำเนินการอย่างไร ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อย่างบ้านก้านเหลือง เราก็จะเริ่มจากการสำรวจข้อมูล จปฐ. และกชช. 2ค ว่าหมู่บ้านตกเกณฑ์ในเรื่องใดบ้าง สำหรับบ้านก้านเหลืองตกเกณฑ์ในเรื่องของรายได้ ชุมชนมีรายได้ต่ำ กิจกรรมที่เราเข้าไปส่งเสริมก็คือ การดำเนินงานของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต เพื่อให้รู้จักการอดออม การประหยัด แล้วก็มีการแก้ไขปัญหาความยากจน สำหรับในเรื่องของเยาวชนนั้น เยาวชนที่ไม่ได้เรียนต่อหรือได้รับการฝึกอาชีพ หน่วยงานพัฒนาชุมชนก็จะจัดค่ายเยาวชนทำให้เยาวชนรู้ว่าการอยู่ร่วมกันในระบบประชาธิปไตย การอยู่ในสังคมเป็นอย่างไร และเมื่อเราเป็นเยาวชนอยู่ในหมู่บ้าน เราจะกระทำตัวอย่างไรให้เป็นประโยชน์ต่อหมู่บ้าน”

- การประเมินผลกิจกรรมการเรียนรู้ การวัดจะวัดจากการสำรวจข้อมูล จปฐ. และการจัดประกวดจากกิจกรรมของชาวบ้าน เช่น การประกวดหมู่บ้านรักษาความสะอาด เป็นต้น ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “พัฒนาชุมชนนี้การวัดเราจะสำรวจข้อมูล จปฐ. ซึ่งเป็นสิ่งที่เราวัดอยู่ในระดับหนึ่งเท่านั้นเอง แล้วก็มีการจัดประกวดกิจกรรมต่างๆ ของแต่ละหมู่บ้านอย่างเช่น เรื่องความสะอาดอย่างบ้านก้านเหลืองก็เคยเข้าร่วมประกวดด้วย”

2.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

กลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง ได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนชาวภูยลาว ซึ่งปัญหาที่พบเกิดจากการ

ขาดความจริงจังในการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ และในขณะเดียวกันชุมชนชาวภูยลาวเองก็ขาดศักยภาพในเรื่องการรวมกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนของตน ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การขาดความจริงจังในการพัฒนาจากหน่วยงานของรัฐ การประเมินผล การพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นไปอย่างฉาบฉวย และปัญหาการสำรวจข้อมูล จปฐ. ที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของชุมชนชาวภูยลาว ทำให้เกิดการพัฒนาที่ผิดพลาด ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ปัญหามันอยู่ที่ว่าข้อมูล จปฐ. นี้เราสำรวจจริงหรือไม่ บางทีพัฒนาเองก็ไม่แน่ใจว่าทางคณะกรรมการเขาจะสำรวจจริง เพราะฉะนั้นข้อมูลที่เอามาประเมินคุณภาพชีวิตก็ไม่แน่นอนไม่ตรงกับความเป็นจริง นอกจากนี้ผมไม่ชอบใจอยู่อย่างหนึ่งในเรื่องของผู้ปกครองระดับอำเภอ เรื่องการประกวดหมู่บ้าน มันไม่ใช่การพัฒนาที่ยั่งยืน มันเป็นการพัฒนาที่ฉาบฉวย สมมติว่าเมื่อไหร่ที่จะมีการประกวดหมู่บ้าน เขาจะเอา จปฐ. มาจับไล่ทีละตัวแล้วก็ทำไปที่ละตัวไม่ได้กลับไม่ได้นอน ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าของชุมชน เพื่อจะเอาชนะกันหวังเพียงรางวัล เมื่อเลิกประกวดไป 1 สัปดาห์ ก็เริ่มเข้าสู่รูปแบบบ้านเรือนไม่เคยเชิดชู เวลาจะนั่งที่ก็ไม่กล้านั่ง ผมว่าประกวดไปก็เสียเวลาเปล่า”

(2) ปัญหาที่เกิดจากชุมชนขาดศักยภาพในการพัฒนา ปัญหาในเรื่องกระบวนการกลุ่ม กระบวนการในชุมชนยังมีปัญหา ดังเช่น การรวมกลุ่มสหกรณ์ ซึ่งยังขาดความมีวินัย ขาดความซื่อสัตย์ และขาดการจัดการที่ดี จำเป็นที่หน่วยงานของรัฐจะต้องเข้ามาให้ความรู้ในการบริหารจัดการ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ผมว่าน่าจะถูกฝังเรื่องคุณธรรมและเรื่องการจัดการ ทำอย่างไรจะให้เขารู้วิธีการจัดการสหกรณ์ ไม่ใช่คนเดียวทำ “ซ้อย ซ้อย ซ้อย ซ้อย ซ้อย คนทำบัญชี” รับรองล้ม เพราะฉะนั้นคนที่มาอยู่ตรงนี้คนที่มาเป็นผู้จัดการจะต้องมีความซื่อสัตย์ ถ้ามันขาดความซื่อสัตย์ขาดความรับผิดชอบแล้วไปไม่รอด และต้องมีคณะทำงานมีการตรวจสอบด้วย”

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การเก็บข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมและการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล ห้างวังประจำปีงบประมาณ 2543 เป็นต้น พบว่า สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน มีดังต่อไปนี้

2.2.1 การขาดความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษาและการพัฒนา จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า ในชุมชนชาวกูยลาวนั้นมีโครงการพัฒนาต่างๆ เข้ามามากมาย เช่น โครงการกองทุนเลี้ยงสัตว์ของกลุ่มเยาวชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โครงการเกษตรอินทรีย์ ซึ่งเป็นโครงการของทางจังหวัด เป็นที่น่าสังเกตว่าโครงการต่างๆ เหล่านี้ มักจะได้รับความสนใจจากชาวบ้านน้อยมาก เนื่องจากโครงการต่างๆ เหล่านี้ชาวบ้านจะต้องลงมือกระทำไปในระยะหนึ่งเสียก่อน จึงจะเห็นผลกำไรทำให้ชาวบ้านซึ่งมีปัญหาในเรื่องของเศรษฐกิจและรายได้อยู่แล้ว ไม่ค่อยให้ความสนใจกับโครงการเหล่านี้สัก แต่ในขณะเดียวกันเมื่อมีการประชุมชาวบ้านเกี่ยวกับเรื่องเงินงบประมาณจะได้รับความสนใจจากชาวบ้านเป็นอย่างมาก เช่น โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน ซึ่งรัฐได้จัดสรรงบประมาณในรูปแบบของการจัดตั้งกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน จำนวน 280,000 บาท เพื่อให้ครอบครัวที่มีรายได้น้อยได้กู้ยืมไปใช้ในการประกอบอาชีพ นอกจากนี้เงินนอกระบบ ชาวบ้านเองก็ให้ความสนใจเป็นอย่างมากเช่นกัน ซึ่งอดีตครูโรงเรียนผาแดงวิทยาได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า “ชาวบ้านพวกนี้เวลาจะทำอะไรก็ขี้เกียจขนาดทางจังหวัดเขามึงบมาให้อบรมเรื่องเกษตรอินทรีย์ ฟรินะ แล้วรับสมัครหมู่บ้านละ 5 – 6 คน ยังไม่ค่อยจะมีใครสนใจเลย เขามาให้ความรู้แล้วไม่ค่อยสนใจแต่เวลาผู้แทนมาแจกเงินมากันเต็มศาลาเลย”

2.2.2 การขาดการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เนื่องจากเด็กรุ่นใหม่มีความคิดเห็นว่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัยและไม่มีความเชื่อและศรัทธา นอกจากนี้ปราชญ์ชาวบ้านเองก็ยังไม่คิดจะสืบทอดให้กับบุตรหลาน เนื่องจากภูมิปัญญาบางอย่างมีคาถาอาคมกำกับและมีข้อห้ามข้อปฏิบัติมากจนเด็กรุ่นใหม่อาจจะรักษาข้อห้ามเอาไว้ไม่ได้อันจะนำอันตรายมาสู่บุตรหลานของตน ดังตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ผู้ใหญบ้านก้านเหลืองว่า “พื้นเพของคาถาเขามีข้อห้าม เขาจึงไม่ค่อยสืบทอดกัน เช่น ถ้าเรียนคาถานี้แล้ว เดินลอดราวตากผ้าไม่ได้ มันจะมีข้อห้ามเป็นความเชื่อ คาถาบางอย่างห้ามกินผัก ถ้ากินแล้วเขาว่าความขลังมันจะน้อยลง มันเป็นความเชื่อซึ่งเป็นความเชื่อมาตั้งแต่สมัยขอม เขาจะไม่ถ่ายทอดให้กันแม้แต่เรื่องเดียว ซึ่งแม้แต่ผมเองผมยังไม่ได้คาถาเพราะเขากลัวว่าลูกหลานจะทำในสิ่งต้องห้ามไม่ได้ แล้วจะกลายเป็นผีปอบ ผีกระสือ” (สัมภาษณ์ ส้ารวย โพธิ์วัง, 5 พฤศจิกายน 2543)

2.2.3 การขาดแหล่งเรียนรู้ในชุมชนและบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า นอกจากหอกระจายข่าวแล้วก็ไม่มีแหล่งการเรียนรู้ใดในชุมชนอีก ในขณะที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการรักษาโรคก็หมดไปจากหมู่บ้าน มีเพียงการเป่าก่าเน็ด เพื่อให้เด็กแรกเกิดได้อยู่ดีมีสุขเท่านั้นที่ยังคงอยู่ โดยมี นายชก อายุ 67 ปี เป็นหมอเป่าก่าเน็ด ซึ่งเมื่อผู้วิจัยสอบถามเกี่ยวกับการสืบทอดแล้ว นายชกกล่าวว่า ยังไม่มีผู้สืบทอดเนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่สนใจและสมัยนี้คนก็นิยมจะไปคลอดที่โรงพยาบาลมากกว่าจึงไม่มีโอกาสได้เป่าก่าเน็ด ในระยะหลัง (สัมภาษณ์ ชก เฟ่งพินิจ, 29 ตุลาคม 2543)

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้งสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพในปัจจุบันมาสรุปและนำเสนอต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชนซึ่งผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์มอบหมายให้หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม และพัฒนารอำเภอสนมเป็นผู้ให้ข้อมูล เพื่อหาแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวภูยโดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม และพัฒนารอำเภอสนมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยลาวที่จัดในโรงเรียน

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยลาวที่จัดนอกโรงเรียน

2. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม และพัฒนารอำเภอสนมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาว
ที่จัดในโรงเรียน

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาว
ที่จัดนอกโรงเรียน

1. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ ผู้อำนวยการ ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอสนม และพัฒนากรอำเภอสนมเกี่ยวกับการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูย

จากการสนทนากลุ่มชาวภูย กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนผาแดงวิทยา กลุ่มบุคลากร
ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรง พบว่า การจัดการศึกษา
ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง ดังที่นายทศพล บุญปัญญา ผู้อำนวยการ
โรงเรียนผาแดงวิทยากล่าวว่า “เราคงไม่บอกว่าการศึกษาทำให้เขามีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้
เพราะองค์ประกอบการศึกษาตัวเดียว มันช่วยอะไรไม่ได้มากการศึกษาเป็นเพียงพื้นฐานการสร้าง
ชีวิต สิ่งที่จะสร้างชีวิตจริงๆ มีหลายองค์ประกอบ เช่น วัฒนธรรม สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ
สังคม สิ่งเหล่านี้ต่างหากที่มีส่วนในการสร้างชีวิตความเป็นอยู่ได้มากกว่าการศึกษาด้วยซ้ำไป”
ดังนั้นผู้บริหารการศึกษาจึงได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชุมชนชาวภูยไว้ 2
แนวทาง คือ

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูย ลาวที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีอาชีพเสริมทำให้ชาวภูย
ลาวส่วนใหญ่มีฐานะยากจน ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะ
สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนก็คือ การจัดการศึกษาที่มีความสอดคล้องและสัมพันธ์
กับแนวโน้มในอนาคตของชุมชน ซึ่งการจัดการศึกษาดังกล่าวนี้จะต้องจัดในลักษณะของการจัด
หลักสูตรท้องถิ่นที่ถามว่าชุมชนต้องการทำอะไร และต้องมองไปข้างหน้า การสร้างหลักสูตรจะต้อง
มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มในอนาคตของชุมชน หลังจากนั้นโรงเรียนก็ค่อยเตรียมคนออกไปสู่
ชุมชน

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยกวลาที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้บริหารการศึกษาได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนชาวภูยกวลาบ้านก้านเหลือง ในรูปแบบของการจัดการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียนว่า “ถ้าเราอยากจะช่วยให้ชาวภูยกวลาบ้านก้านเหลือง มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ประเด็นการศึกษาที่ต้องคุยกัน การศึกษาที่จัดในโรงเรียนคงไม่ใช่ประเด็นหลัก ต้องการการศึกษาที่จัดนอกระบบโรงเรียนเป็นประเด็นหลักเลย ทำอย่างไรคนที่อยู่ในชุมชน ในท้องถิ่น เขาถึงจะมา่วมคิด ร่วมกันวิเคราะห์ ร่วมกันพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ วิถีชีวิตของเขาที่ดีกว่าเดิม”

นอกจากนี้ผู้บริหารกลุ่มนี้มีความเห็นว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียน ไม่ว่าจะ เป็น กศน. พัฒนาชุมชน สาธารณสุข จะต้องมึบทบาทให้การศึกษาคือเป็นการสร้างชีวิตใหม่ แทน การที่ กศน. จัดการศึกษาเหมือนกับการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน แตกต่างก็ตรงสถานที่และ วิถีเรียนเท่านั้น ดังที่ตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ที่ว่า “ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียนต้องเป็น การศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม การฝึกอาชีพที่มีนั้นคืออยู่แล้ว แต่นอกจาก ฝึกอาชีพแล้ว ในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่แบบอื่นๆ กศน. ให้ด้วยหรือไม่ ความเชื่อเรื่องผีสา ง เทวดา เล่นหวยเล่นเบอร์ ยาบ้า เหล้าบุหรี่ สิ่งเสพติด กศน. สาธารณสุข ฝ่ายปกครอง พัฒนา ชุมชน ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ กลุ่มผู้นำ กลุ่มแม่บ้าน เข้าไปไหม ถ้าจะเลิกยาบ้า พวกเขาเหล่านี้จะต้อง มา่วมกันคิด ร่วมกันแสวงหาว่าจะแก้อย่างไร ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิต รวมกลุ่มกันทำมาหากิน รวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ ทำอย่างไรจึงจะไม่ให้สหกรณ์มันล้ม เพราะฉะนั้นหน่วยงานที่จะเข้าไปให้ ความรู้ตรงนี้ ก็คือ กศน. ทำอย่างไรเราจึงจะจัดการศึกษานอกระบบตลอดชีวิตเพื่อชีวิต พัฒนาวิถี ชีวิตตัวเอง ชีวิตคนในสังคม ในชุมชนโดยเฉพาะหมู่บ้านช่วยพวกนี้ ให้มีความรู้มีความคิดไปใน แนวเดียวกับที่สอนในระบบโรงเรียน ให้มันสอดรับกันไปในแนวเดียวกัน ไม่ใช่ว่าโรงเรียนผลิตเด็ก ออกมาให้คิดแบบนี้ แต่พี่น้องพ่อแม่ปู่ย่าตายายไม่ได้คิดด้วย มันก็ถูกกลืนจากรุ่นเก่า เพราะเด็ก ขาดอิทธิพล ขาดอำนาจต่อรองกับพ่อแม่ ปู่ย่าตายายอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นเราจึงบอกว่าการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงเป็นแค่พื้นฐานที่จะเติมอะไรลงไป ที่จะพัฒนาต่อไปในอนาคต ดังนั้นการที่ เรามาเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยมาทำกับคนพื้นฐานซึ่งคือนักเรียนที่อยู่ในระบบโรงเรียนนั้น มันก็จะกลืนหายเมื่อออกสู่สังคม เพราะฉะนั้นการเปลี่ยนวิถีชีวิตความเป็นอยู่ต้องไปให้การศึกษากับคนทุกระดับ ทุกอาชีพในสังคม ซึ่งก็เป็นหน้าที่โดยตรงของการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน”

2. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าหน่วยศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอสนม และพัฒนากรอำเภอสนมเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวที่จัดในโรงเรียน

โรงเรียนจะต้องจัดกิจกรรมที่เป็นการอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประเพณีของชาวภูยลาว ในรูปแบบโครงการนี้จะทำให้เด็กนักเรียนได้มีโอกาสศึกษาชุมชนเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ของตนได้อย่างลึกซึ้ง และการเรียนแบบโครงการนี้มีลักษณะคล้ายกับการวิจัยซึ่งมีผลดีคือนอกจากจะเรียนรู้อย่างลึกซึ้งแล้วเด็กยังรู้จักวิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผลได้นอกจากนี้ยังสามารถเขียนบันทึกในเรื่องที่ศึกษาและสามารถนำมาตีพิมพ์เผยแพร่ได้ ซึ่งตัวอย่างของการจัดกิจกรรมการเพื่ออนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม ของชาวภูยลาว ได้แก่ การทำโครงการเรื่อง พจนานุกรมภาษาส่วย เป็นต้น

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งประเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวนั้นสามารถกระทำได้โดยหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับชุมชนจะต้องจับมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีของชาวภูยลาว เช่น การประกวดการรำแบบส่วย ที่ใช้ในพิธีแกลมอ-ออ ซึ่งอาจจะจัดประกวดเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้ อาจจะมีการจัดประกวดในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีด้านอื่นๆ เช่น ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาที่ 3 : ชุมชนชาวภูเขมรบ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

ตอนที่ 1 สภาพพื้นฐานของชุมชน

1. สภาพทั่วไป

จากการที่ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร เช่น แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ประจำปีงบประมาณ 2543 รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 และข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (กชข. 2ค) ปี 2539 นอกจากนี้ยังได้รวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสะโน เป็นต้น สำหรับรายละเอียดมีดังต่อไปนี้

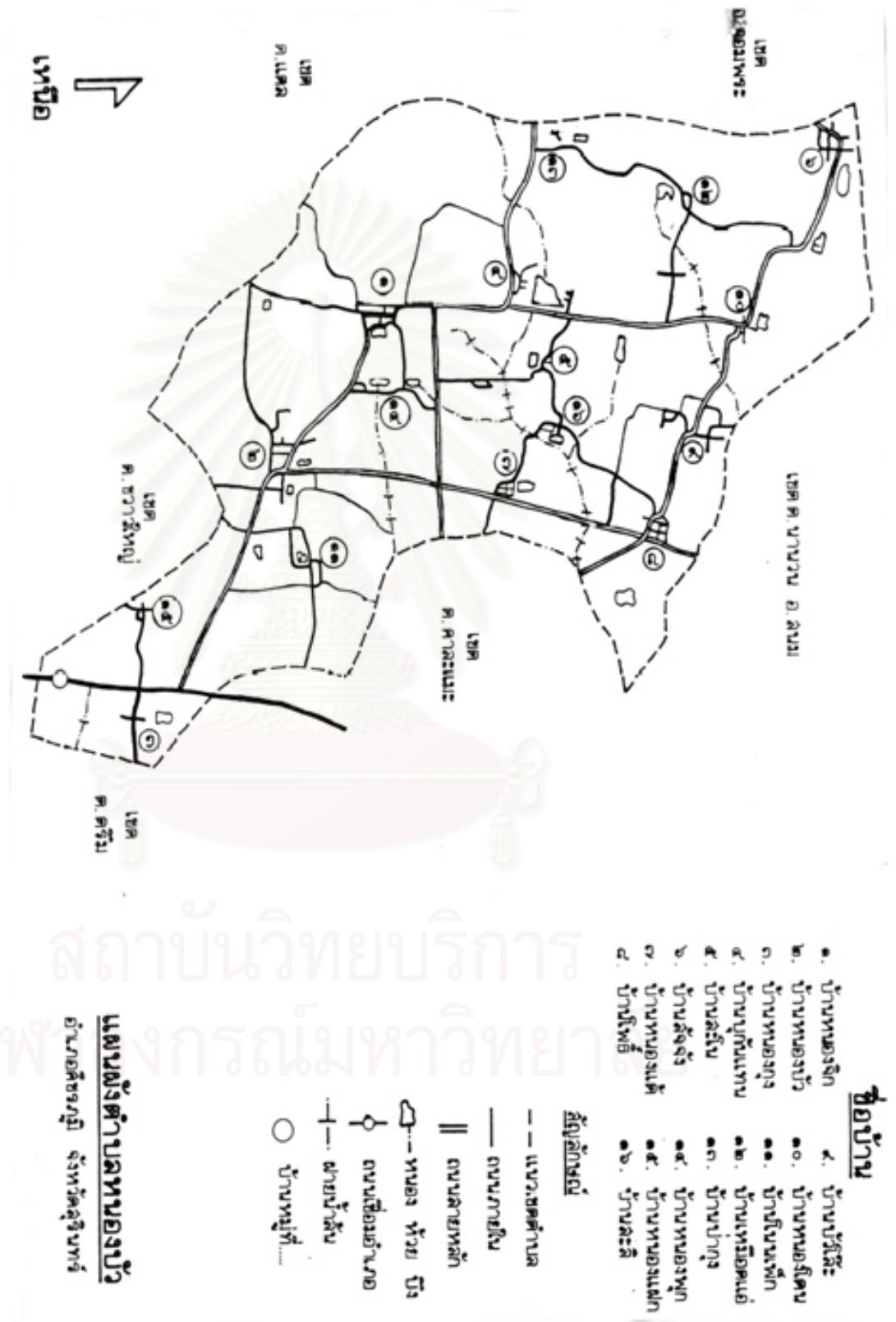
1.1 ที่ตั้ง

หมู่บ้านสะโน หมู่ที่ 5 เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 15 หมู่บ้านของตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ การเข้าไปในหมู่บ้านสะโนสามารถทำได้ 2 วิธี วิธีแรกเดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ไปอำเภอจอมพระเป็นระยะทาง 24 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวขวาที่สี่แยกโรงเรียนบูรณาวิทยาคม จากนั้นเดินทางไปตามถนนลาดยางอีก 20 กิโลเมตร ก็จะถึงตัวหมู่บ้าน วิธีที่สองคือ เดินทางจากตัวจังหวัดสุรินทร์ไปอำเภอศรีขรภูมิเป็นระยะทางประมาณ 32 กิโลเมตร แล้วเดินทางต่อไปโดยใช้เส้นทางสายศรีขรภูมิ-อำเภอสนม ซึ่งเป็นถนนลาดยางประมาณ 25 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายที่สี่แยกบ้านหนองจิก แล้วเดินทางต่อไปตามถนนลาดยางอีกประมาณ 6 กิโลเมตรก็จะถึงตัวหมู่บ้านได้เช่นกัน

บ้านสะโน มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่บ้านต่างๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านบัวไล่ะ	ต.หนองบัว
ทิศใต้	ติดต่อกับบ้านหนองกุ้ง	ต.หนองบัว
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับบ้านบุกันแทน	ต.หนองบัว
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับป่าหนองกุ้ง	

แผนที่ที่ 3 แสดงที่ตั้งบ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

1.2 ประวัติความเป็นมาของชุมชน

เมื่อประมาณ พ. ศ. 2480 คุณพ่อทา คุณแม่เฒ่า มีแก้ว สองสามีภรรยาได้นำญาติพี่น้องและครอบครัวอพยพจากบ้านโพธิ์ ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ อันเนื่องมาจากบ้านโพธิ์ เป็นหมู่บ้านใหญ่ มีจำนวนประชากรมากและไม่มีที่ทำกิน จึงมาตั้งบ้านเรือนใหม่ที่ไกลจากหมู่บ้านโพธิ์ประมาณ 10 กิโลเมตร ที่แห่งใหม่นี้เป็นที่ๆ เหมาะสมแก่การตั้งถิ่นฐานเพราะใกล้หนองน้ำ ซึ่งมีขนาดใหญ่มาก อุดมไปด้วยสัตว์น้ำ ในหนองน้ำมีต้นโสน หนองน้ำแห่งนี้จึงมีชื่อเรียกว่า สระโสน ตามสำเนียงของชาวส่วย ซึ่งหมู่บ้านมีอายุประมาณ 60 ปีเศษ (สัมภาษณ์ สำนวนคำ ดวงศรี, 7 กันยายน 2543)

1.3 ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านมีรูปร่างเป็นแนวยาวแคบๆ พื้นที่มีลักษณะเป็นที่ราบ และมีหนองน้ำขนาดใหญ่ ชื่อว่าหนองโสน เป็นแหล่งน้ำดื่ม น้ำใช้ในหมู่บ้าน

1.4 การคมนาคม

ในอดีตถนนที่จะเข้ามาในหมู่บ้าน มีเพียงทางเกวียนเท่านั้นที่เชื่อมระหว่างหมู่บ้านและตำบล ถนนก็ใช้ได้เฉพาะในฤดูแล้งเท่านั้น หากเป็นฤดูฝน จะต้องเดินเท้าเข้าหมู่บ้าน แต่ในปัจจุบันมีถนนลาดยางเข้าถึงหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านสามารถติดต่อกับพื้นที่อื่นได้มากขึ้นและสะดวกสบายกว่าแต่ก่อน นอกจากนี้ยังมีรถโดยสารประจำทางวิ่งระหว่างหมู่บ้านสระโสน กับตำบลหนองบัว และอำเภอศรีขรภูมิด้วย

1.5 ลักษณะของที่อยู่อาศัย

เป็นเรือนที่มีใต้ถุนสูงแทบทุกหลังคา ใต้ถุนเรือนจะแบ่งเนื้อที่อย่างน้อย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 วางกัหรือหูกทอผ้า ซึ่งมีความยาวมาก ส่วนที่ 2 เป็นคอกวัวควาย ด้านหนึ่งของคอกใช้พาดหูกทอผ้า ส่วนที่ 3 เป็นร้านเก็บเครื่องจักสานต่างๆ และชั้นล่างเลี้ยงเป็ด ไก่ และวางเชิงกราน หุงต้มหรือย้อมไหม และเนื่องจากลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านเป็นแนวยาวแคบๆ ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจึงกระจุกอยู่รวมกัน 3 แห่งตามแนวยาว บริเวณที่มีการตั้งบ้านเรือนอยู่ติดๆ กันนี้ ชาวภูยเรียกว่า “คุ้ม” ซึ่งแบ่งออกเป็น คุ้มสระโสนใหญ่ คุ้มสระโสนกลาง และคุ้มสระโสนเล็ก

อนึ่ง จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่าในหมวดที่ 2 (มีบ้านอาศัย) ตัวชี้วัดที่ 16 เรื่องการจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านนั้น ถึงแม้บ้านสะโนจะผ่านเกณฑ์ จปฐ. แต่จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ลักษณะที่อยู่อาศัยของชาวกูยเขมรบ้านสะโน ส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นบ้านใต้ถุนสูง และมีการใช้ประโยชน์จากใต้ถุนบ้าน แต่เมื่อสังเกตสภาพของบ้านเรือนและบริเวณใต้ถุนแล้ว หากประเมินด้วยสายตาแล้วก็จะพบว่า ชาวกูยเขมรยังขาดการรักษาความสะอาดของบ้านเรือน สังเกตได้จากการไม่นิยมกวาดบ้าน ภูบ้าน และร้านค้าในหมู่บ้าน รวมถึงหมู่บ้านใกล้เคียง ไม่มีร้านใดเลยที่ขายไม้กวาดและอุปกรณ์ทำความสะอาด

1.6 ประชากร

ประชากรของหมู่บ้านสะโน เป็นชาติพันธุ์กูย ที่รับวัฒนธรรมเขมรเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต เราจึงเรียกชาวกูยกลุ่มนี้ว่า กูยเขมร สำหรับจำนวนประชากรของบ้านสะโน จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า มีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 78 ครัวเรือน มีราษฎรอาศัยอยู่จริงจำนวน 424 คน คิดเป็นเพศชาย 211 คน และเพศหญิง 213 คน (กระทรวงมหาดไทย, 2542)

1.7 การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ร้อยละ 95 มีอาชีพทำนา เป็นอาชีพหลัก เมื่อว่างเว้นจากฤดูทำนาแล้ว ชาวบ้านก็จะอพยพเข้าไปหางานทำในเมืองใหญ่ เช่น กรุงเทพมหานคร ชลบุรี และระยอง เป็นต้น นอกจากอาชีพการทำนาแล้ว ชาวบ้านก็ไม่มีอาชีพเสริมอื่นใดอีก ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงมีฐานะยากจนเพราะมีรายได้น้อย

1.8 การปกครอง

บ้านสะโนมีผู้ใหญ่บ้านที่มาจากการเลือกตั้ง 1 คน คือ นายวิเชียร ผลเจริญ และมีผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน 2 คน คือ นายสำอางค์ ดวงศรี และนางบุตดี บุตรงาม

1.9 การศึกษา

มีโรงเรียนอยู่ในพื้นที่จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านสะโน ซึ่งเป็นโรงเรียนในระดับประถมศึกษาเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงป.6 มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 155 คน โดยเป็นนักเรียนที่เป็นชาวภูษประมาณ 50% นอกนั้นเป็นนักเรียนกลุ่มชาติพันธุ์ลาวจากหมู่บ้านสะโน มีครูประจำการอยู่ทั้งสิ้น 8 คน

สำหรับผู้ที่ต้องการจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป โรงเรียนมัธยมศึกษาที่อยู่ใกล้หมู่บ้านก้านเหลือง มี 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนห้วยจิ้งจอกวิทยา และโรงเรียนนุแกรงวิทยาคม ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 20 กิโลเมตร

1.10 การศาสนา

บ้านก้านเหลืองไม่มีวัดอยู่ในพื้นที่ หากต้องการจะทำบุญจะต้องไปวัดในหมู่บ้านใกล้เคียงซึ่งได้แก่ วัดบ้านบุกันแทน

1.11 การสาธารณสุข

บ้านสะโนไม่มีสถานอนามัยตั้งอยู่ในหมู่บ้าน สำหรับสถานอนามัยที่ใกล้ที่สุด คือ สถานอนามัยหนองโดน ซึ่งอยู่ห่างจากบ้านสะโนประมาณ 3 กิโลเมตร นอกจากนี้จะใช้วิธีการรักษาโรคโดยแพทย์แผนใหม่แล้วชาวภูษบ้านสะโนยังนิยมไปรักษากับหมอพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชนด้วย จากทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งนักเรียนโรงเรียนบ้านสะโนได้รวบรวมรายชื่อบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านการแพทย์และสาธารณสุขพบว่า มีทั้งหมด 7 ท่าน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

(1) หมอเป่ากระดูกเคลื่อนกระดูกเคลื่อน

นางขวัญ ดียิ่ง อายุ 86 ปี ได้วิชานี้เมื่ออายุประมาณ 26 ปี โดยฝันว่ามีคนมาบอกคาถา เมื่อตื่นขึ้นมาก็ยังจำคาถานั้นได้ จึงได้ทดลองรักษาโดยเคียวหมากไว้ในปากของคาถาแล้วเป่า ปรากฏว่าสามารถรักษาผู้ป่วยให้หายเป็นปกติได้

ปัจจุบันนางขวัญ ได้สืบทอดวิชาให้กับหลานชาย โดยการถ่ายทอดวิชาจะต้องเตรียมหมากพลูไว้ 1 คำ บอกคาถาแล้วเป่าใส่หมากนั้นแล้วให้ผู้รับวิชารับหมากไปเคี้ยวและเริ่มท่องจำคาถาเมื่อถามถึงการสืบทอดว่าจะสามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้หรือไม่ นางขวัญไม่ประสงค์ที่จะถ่ายทอดให้กับคนอื่น แต่ต้องการที่จะให้เป็นมรดกตกทอดของคนในตระกูลมากกว่า สำหรับวิชานี้ นางขวัญบอกว่าไม่มีกฎข้อห้ามหรือข้อเคอะลำใด ๆ ทั้งสิ้น

(2) หมอเป่าโรคดวงตา

นายเล็ง โพธิ์เงิน อายุ 63 ปี หมอรักษาโรคตาต้อ ตาแดง ไม้ทิ่มตา หรือ ตาอักเสบ เริ่มเรียนวิชานี้ตั้งแต่อายุ 27 ปี โดยได้รับการถ่ายทอดวิชานี้มาจากอา สาเหตุที่เรียน เพราะลูกชายได้รับอุบัติเหตุเล็บทิ่มตา เมื่อพาลูกชายไปรักษาจนลูกชายหายเป็นปกติ นายเล็งได้เรียนวิชานี้ต่อ สำหรับวิธีการรักษานั้นใช้การทอคาถาแล้วเป่า เมื่อรักษาจนผู้ป่วยหายเป็นปกติแล้วผู้ป่วยจะต้องยกครูให้ การยกครูจะต้องมีเหล้าขาวและค้ายกครู โดยที่ค้ายกครูนั้นนายเล็งจะเป็นผู้เรียกเองขึ้นอยู่กับความรุนแรงของโรค

สำหรับการสืบทอดนั้น นายเล็งได้สอนวิชานี้ให้กับลูกชายทั้ง 2 คน ซึ่งลูกชายทั้งสองได้ลองวิชารักษาคนป่วยปรากฏว่าสามารถรักษาให้หายเป็นปกติได้เช่นกัน นอกจากนี้ นายเล็งได้กล่าวถึงการสืบทอดว่าถึงแม้วิชาการเป่าตานี้จะไม่มีข้อละห้ามหรือข้อห้ามใด ๆ ก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่กระทำไม่ได้คือ การสืบทอดให้กับศิษย์ที่เป็นหญิงเพราะผู้หญิง เมื่อเรียนวิชาแล้วจะกล้าแกร่งแต่ภายหลัง “ของจะแตก” ในที่สุด และเมื่อถามถึงการสืบทอดว่าสามารถนำวิชานี้เข้าไปสอนในโรงเรียนได้หรือไม่ นายเล็งกล่าวว่า วิชานี้เป็นวิชาอาคมไม่สามารถสอนเหมือนวิชาทั่วไปได้ แต่สำหรับบุคคลทั่วไปที่สนใจก็สามารถมาเรียนได้ตนไม่หวงวิชาและยินดีที่จะถ่ายทอดวิชาให้

(3) หมอรักษาโรคปากเปื่อย ลิ้นเป็นฝ้าขาวในเด็ก

นายเม็ง มีแก้ว อายุ 94 ปี นายเม็ง เรียนวิชานี้ตั้งแต่อายุ 18 ปี โดยมีอาจารย์ผู้สอนชื่อนายลา ดวงศรี ซึ่งเป็นลุงของนายเม็งเอง สาเหตุที่เรียนเพราะสนใจ สำหรับวิธีการรักษาคือ ต้มเหล้าขาว หลังจากนั้นก็เคี้ยวหมาก ทอคาถาแล้วเป่า และเมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติก็ต้องมายกครู ซึ่งการยกครูประกอบด้วย เหล้าขาว ฐูปเทียน กรวยขัน 5 และเงิน 500 บาท

ในเรื่องการสืบทอดนั้นนายเม็งได้สืบทอดวิชานี้ให้กับลูกชาย 2 คน สำหรับข้อห้ามของการรักษานี้ก็คือ ผู้ป่วยห้ามรับประทานไก่กับเนื้อ ส่วนหมอรักษาก็ห้ามรับประทานเนื้องู เมื่อถามว่าวิชานี้สามารถถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นที่ไม่ใช่ลูกหลานได้หรือไม่ นายเม็งตอบว่า ได้ แต่ต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น ผู้หญิงห้ามเรียน และเมื่อถามว่านักเรียนสามารถเรียนได้หรือไม่ นายเม็งกล่าวว่า ได้ แต่ต้องมาเรียนวันอังคาร เพราะจะได้เกิดความขลังของวิชาอาคม นอกจากนี้ ยิ่งเด็กเรียนก็จะสอนง่ายเพราะคาถาจำง่าย และตัวเด็กเองก็จำได้เร็วกว่าผู้ใหญ่

(4) หมอรักษาแผลไฟไหม้ น้ำร้อนลวก

นายเสาร์ (โดง) โพธิ์เงิน อายุ 59 ปี เรียนวิชานี้จากพ่อตั้งแต่อายุ 17 – 18 ปี เรียนกับพ่อ สำหรับคาถารักษาแผลไฟไหม้และน้ำร้อนลวกนี้พ่อนายเสาร์ได้มาจากความฝัน โดยมีวิธีการรักษาคือ เคี้ยวหมากทอคาถาแล้วเป่า และถ้าเป่าแล้วหาย แต่ผู้ป่วยไม่ยกครูให้ เชื่อกันว่า

หมอที่รักษาจะไม่สบาย เป็นบ้าและโมโหร้าย ซึ่งการยกครุ่นั้นจะต้องประกอบด้วยกรวยชั้น 8 ดอกไม้ ฐูปเทียน และเงินตามแต่ผู้ป่วยจะศรัทธา

สำหรับการสืบทอดนั้น นายเสาร์ไม่คิดที่จะสืบทอดให้กับใครแม้แต่ลูก เพราะนายเสาร์เห็นว่าวิชานี้ยากเกินไปสำหรับคนรุ่นใหม่และปัจจุบันนี้ก็มีารักษาโรคนี้แล้ว นอกจากนี้วิชานี้ยังมีข้อห้ามหรือข้อเคดำ 2 ข้อ คือ ห้ามเดินลอดใต้กระดิ่งใหม่ และห้ามนั่งบนครก ตำข้าวสม้ยโบราณ และวิชานี้เรียนได้เฉพาะผู้ชายเท่านั้น

(5) หมอเป่าไล่พิษงู

นายเสน โปธิเงิน อายุ 69 ปี นายเสน สามารถรักษาผู้ป่วยที่ถูกงูทุกชนิด กัดได้ ซึ่งถ้าใช้ยารักษาบาดแผลแล้วตรงกับชนิดของงู แผลจะแห้ง หายและไม่บวม แต่ใส่ยาผิด จะบวมขึ้น นอกจากนี้บางชนิดอาจจะทำให้แผลเปื่อยได้ เช่น งูเห่า สำหรับวิธีการรักษานั้น ใช้ เสดดพังพอนซึ่งถือว่าเป็นยาครอบจักรวาล สามารถไล่พิษงูทุกชนิดได้ วิธีการปรุงยานี้นายเสนเล่า ว่า ได้สูตรผสมมาจากอาจารย์ที่จังหวัดระยอง ซึ่งสมัยนั้นนายเสนอายุประมาณ 40 ปี และได้ไปทำงานอยู่ในป่า จึงได้สูตรยานี้มา ซึ่งสูตรนี้จะนำใบเสดดพังพอนต้นตัวผู้ (มีหนาม) กับต้นตัวเมีย (ไม่มีหนาม) มาตำให้ละเอียด แล้วกรองเอาน้ำแล้วผสมกับเหล้าขาวไว้สำหรับดื่มและทา บาดแผล เวลาที่กินยาและทาบาดแผลนี้ไม่ต้องใช้คาถา คาถามีเฉพาะตอนไล่พิษออกก่อน เท่านั้น คาถานี้นายเสนบอกว่าเป็นความลับ ซึ่งพ่อได้บอกไว้ สำหรับคาถานี้เป็นคาถาที่สืบทอดมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ และเมื่อ ผู้ป่วยมีอาการเป็นปกติดีแล้วจะต้องมายกครุให้ ซึ่งค่ายกครุก็แล้วแต่ ผู้ป่วยจะศรัทธา

ในด้านของการสืบทอดนั้น ปัจจุบันนี้นายเสนยังไม่ได้ถ่ายทอดวิชานี้ให้กับใคร แต่ตั้งใจว่าจะถ่ายทอดให้เฉพาะลูกหลานในตระกูลที่เป็นผู้ชายเท่านั้น ส่วนข้อห้ามหรือข้อเคดำไม่มี

(6) หมอเป่าพิษสุนัขบ้า

นายวา ดวงศรี อายุ 61 ปี เริ่มเรียนวิชานี้ตั้งแต่อายุ 40 ปี โดยที่ลุงของ นายวา เป็นผู้ถ่ายทอดวิชานี้ให้ ซึ่งวิธีการรักษาคือ เคี้ยวหมากพร้อมกับท่องคาถาแล้วเป่าจาก ศีรษะไปจนถึงบาดแผลที่ถูกกัด เมื่อเป่าเสร็จแล้วผู้ป่วยจะต้องกินยาซึ่งเป็นยาสมุนไพร โดยนำ ว่านเครือที่เป็นเถาวัลย์มาโขลกให้ละเอียดแล้วนำไปกรองด้วยผ้าขาวบางคั้นเอาเฉพาะน้ำ ผสมกับ น้ำมะพร้าว ลักษณะน้ำที่ได้จะมีสีเขียวและมีกลิ่นเหม็น ทำให้ไม่น่ากินนัก ให้กินยาไปจนกว่า บาดแผลจะหาย และในขณะที่กินยาอยู่นี้ให้เป่าด้วยทุกวัน และเมื่อผู้ป่วยหายเป็นปกติดีแล้ว จะต้องกลับมายกครุให้ ซึ่งการยกครุประกอบด้วยกรวยดอกไม้ 5 คู่ ฐูปเทียน และเงิน ซึ่งแล้วแต่

ผู้ป่วยจะให้ ว่ากันว่าถ้าเป่าแล้วไม่ยกครูให้จะมีเหตุการณ์ทำให้คนผู้นั้นถูกสุนัขบ้ากัดอีกและก็จะตายในที่สุด

สำหรับข้อห้ามหรือข้อคະลำนั้น หมอที่รักษาห้ามตีมเหล่าที่เหลือจากผู้อื่น ได้ตีมไว้แล้ว หากไม่ทำตามก็จะเสียชีวิต และทุกวันพระ ผู้เรียนวิชานี้จะต้องบูชาครูด้วยดอกไม้ ฐูป เทียน เสมอมิให้ขาด และข้อห้ามสำหรับผู้ป่วย คือ ขณะที่รักษาอยู่ห้ามรับประทานปลากระดีและห้ามให้มดแดงกัด เพราะพิษจะติดกันจะทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิตได้ และห้ามผู้ป่วยไปชะงอกดูบ่อน้ำ ส่วนในเรื่องการถ่ายทอดนั้น นายวากล่าวว่ายีนดีที่จะสอนให้กับทุกคนทั้งชายและหญิง แต่ปัจจุบันยังไม่มีผู้ใดสนใจเพราะยุคปัจจุบันนี้มีการฉีดวัคซีนรักษาโรคนี้ได้แล้ว และเมื่อถามว่านายวาสามารถเข้าไปสอนวิชานี้ให้กับเด็กในโรงเรียนได้หรือไม่ นายวาบอกว่าสอนไม่ได้เพราะเด็กยังเล็กเกินไปและคงจะไม่สามารถรักษาข้อคະลำนต่าง ๆ ได้

(7) หมอรักษาแผล ฝี และเป่ากำเนด

นายประสาน วงเวียน อายุ 52 ปี เรียนวิชานี้ตั้งแต่อายุ 19 ปี โดยที่ตาเป็นผู้ถ่ายทอดให้ วิธีรักษาคือ ตั้งนะโม 3 จบ ท่องคาถาแล้วเป่าน้ำหมาก 3 ครั้ง และเป่าลม 3 ครั้ง ตอนเป่าลมไม่ต้องคายหมาก คนเป็นแผลจะมีอาการไข้ จะต้องเป่าจากศีรษะลงไปที่แผล เป่าจนกว่าอาการไข้จะหาย สำหรับข้อคະลำนหรือข้อห้าม ผู้ป่วยที่เป็นแผลห้ามกินของมัน เช่น เบ็ดเทศ หมู น้ำมันหมู ไก่ ยกเว้น เนื้อวัว เนื้อควาย ไข่ หมอรักษามีข้อคະลำนคือ เมื่อลอดใต้ถุนบ้านต้องสวมหมวกหรือเอาผ้าขาวม้าโพกหัว ห้ามลอดราวตากผ้า ห้ามนั่งตรงชั้นบันได ห้ามกินเหล่าที่เหลือจากที่คนอื่นกิน ห้ามเป็นชู้กับเมียคนอื่น ยกเว้นแม่หม้ายกับหญิงสาวที่ยังไม่ได้แต่งงาน ห้ามตบตีลูกเมีย ถ้าผิดข้อคະลำนแล้วคาถาเสีอมหรือมีอันเป็นไปหรือถ้าเสีอมแล้ว ถึงแม้จะเรียนใหม่คาถาก็ไม่ศักดิ์สิทธิ์ เมื่อรักษาจนหายแล้ว ผู้ป่วยจะต้องมายกครูให้ ด้วยการนำฐูป เทียน กรวย 5 อัน 8 อัน ดอกไม้ และเงินค้ายกครูไม่ต่ำกว่า 12 บาท ถ้าไม่ยกครูแล้วคาถาจะเสีอม เป่าแล้วไม่หาย

สำหรับการถ่ายทอดวิชานั้น นายประสานได้ถ่ายทอดให้น้อง 1 คน และพี่ 1 คน ลูกศิษย์ทั้งคู่เคยรักษาผู้ป่วยและสามารถรักษาให้หายจากโรคได้ แต่ปัจจุบันทั้งคู่ได้ถึงแก่กรรมแล้ว จึงยังไม่มีผู้ใดได้สืบทอดอีก และเมื่อถามว่าถ้าหากมีผู้สนใจที่จะศึกษา นายประสานบอกว่า ยีนดีที่จะสอนให้ แต่คิดว่าคงไม่มีใครสนใจแล้วเพราะคนรุ่นใหม่เห็นว่าการเป่าในลักษณะนี้จะทำให้แผลสกปรก และถ้าจะถ่ายทอดให้เด็กในโรงเรียนก็คงไม่สามารถเรียนได้เพราะคาถาเป็นภาษาโบราณและเป็นวิชาอาคมไม่ใช่วิชาสอนเด็ก

เป็นที่น่าสังเกตว่าบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาไม่คิดที่จะสืบทอดวิชาเหล่านี้ให้กับคนนอกตระกูล หรือแม้แต่ลูกหลานในตระกูลเนื่องจากเกรงว่าจะไม่สามารถรักษาข้อห้ามต่างๆ ได้และจะได้รับอันตราย จากการทำผิดข้อห้ามนั้น นอกจากนี้คนรุ่นใหม่เองก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาเหล่านี้เนื่องจากเห็นว่าล้าสมัย งบประมาณ ในขณะที่การรักษาโรค โดยแพทย์สมัยใหม่ มีความปลอดภัย สะดวกและรวดเร็วกว่า ด้วยเหตุนี้ภูมิปัญญาดังกล่าวข้างต้น จึงถูกละเลย ทอดทิ้งและขาดการสืบทอด

2. ลักษณะเฉพาะของชาวกวยเขมร มีดังต่อไปนี้

2.1 รูปร่างลักษณะ

ชาวกวยเขมรบ้านสะโนมีร่างกายสูงใหญ่ ไหล่กว้างเป็นเหลี่ยม ผิวดำ ผมหดและหยิก จมูกแบน ริมฝีปากบาง ลักษณะคล้ายพวกเซม้งหรือเงาะ

2.2 การแต่งกาย

ผู้สูงอายุชาวกวยเขมรบ้านสะโน ส่วนใหญ่จะนุ่งผ้าไหม ผ้าไหมที่ใช้จะแตกต่างจากตำบลอื่น เพราะชาวกวยเขมร นิยมนุ่งผ้าที่มีหัวขึ้นสีทองลายขิด และมีตีนขึ้นสีดำริ้วขาวเหลืองแดง และใส่เสื้อคอกระเช้าธรรมดา เป็นที่น่าสังเกตว่าผู้หญิงสูงอายุมักจะไว้ผมเป็นจอน เพื่อตัดหู และโบहुนิยมใส่ดอกไม้หอมไว้ที่ตี่งหู ที่เจาะไว้ เช่น ดอกสเลเต เป็นต้น

2.3 ภาษา

ลักษณะเด่นของชาวกวย กลุ่มนี้คือ ภาษากวยที่ใช้ในการพูดมีสำเนียงคล้ายกับภาษาเขมร เช่น คำว่า “เปิด” ภาษาเขมรเรียกว่า “เตีย” ภาษากวย เรียกว่า “เทือ” ออกเสียงตัวเดียวกัน แต่สระต่างกัน เป็นต้น เราจึงเรียกชาวกวยกลุ่มนี้ว่า “เขมรสวย” (Khmer-Soai) (สัมภาษณ์ วุฒิพงษ์ พันธุ์ศรี, 18 ตุลาคม 2543)

2.4 พิธีกรรมและความเชื่อ

กวยกลุ่มนี้มีประเพณี วัฒนธรรมหลายอย่างที่คล้ายกับชนชาวเขมร เราจึงเรียกชาวกวยกลุ่มนี้ว่า กวย-เขมร เช่น การเล่นเข้าทรง เป็นพิธีกรรมที่ผู้มีวิชาอาคมจะเรียกลูกศิษย์ลูกหาและบริวาร มาเข้าทรงและถวายเป็นเครื่องเซ่นให้กับครูบาอาจารย์และมีพิธีกรรมการเล่นในเวลา

กลางคืนด้วย ซึ่งพิธีกรรมในลักษณะดังกล่าวนี้ชนชาวเขมรเรียกว่า “มะมวด” ส่วนชาวกูยเรียกพิธีนี้ว่า “แกลมอ-ออ” ซึ่งเป็นการเล่นเพื่อบำบัดความรู้สึกทางจิตใจให้ดีขึ้น

นอกจากนี้ชาวกูยบ้านสะโน ยังมีความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษ ที่เรียกว่า “ยะจี้วะ” ซึ่งชาวกูยเขมรบ้านสะโนจะมีพิธีกรรมเช่นไหว้ “ยะจี้วะ” ในเดือนหก ก่อนถึงฤดูทำนา โดยมีจุดหมายอยู่ที่ความอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากฝนฟ้าช่วยเสริมการเกษตร สำหรับชาวบ้านซึ่งยึดอาชีพทำนาเป็นหลัก การประกอบพิธีกรรม จะกระทำในเวลาเช้ามีด ณ บริเวณที่ “ยะจี้วะ” ตั้งอยู่ เครื่องเช่น ประกอบด้วย ข้าว 1 จาน ไก่ต้ม 1 ตัว น้ำ 1 แก้ว เหล้า 1 ขวด หมากพลู 2 คำ บุหรี่ 2 มวน ข้าวเปลือก 1 ถ้วย และเงิน 12 บาท ในตอนเช้ามีดของวันที่ประกอบพิธี ชาวบ้านจะนำเครื่องเช่น ดังกล่าวออกไปที่ “ยะจี้วะ” มีผู้ทำพิธีเรียกว่า “เฒ่าจ่า” หลังจากบนบานศาลกล่าวแล้วก็วางเครื่องเช่นไว้ที่ศาล แล้วทำพิธีเสียดายสภาพของดินฟ้าอากาศ โดยถอดกระดูกคางไก่ ตัวที่เป็นเครื่องเช่นออกมาดู เพื่อทำนายฝนฟ้า และน้ำท่าในปีนั้นถ้าคางไก่ตั้งตรง ทำนายว่า ฝนจะตกน้อย น้ำน้อย คือ ฝนแล้ง แห้งแล้งมาก เนื่องจากไก่แขวนคอคูดูฟ้า คอยดูว่าเมื่อใดฝนจะตก จึงทำให้กระดูกคางไก่ตั้งตรง ถ้าคางไก่โค้งลง ทำนายว่าฝนจะตกอุดมสมบูรณ์ เพราะไก่ก้มลงกินน้ำและหากินตามปกติ จึงทำให้กระดูกคางโค้งงอลง เมื่อการทำนายเสร็จสิ้น ชาวบ้านจะยึดเป็นเกณฑ์ในการพิจารณาปรับปรุงการทำนา เก็บสะสมพืชพันธุ์ธัญญาหาร เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ต่อไป (สัมภาษณ์ ปิ่น ผลเจริญ, 17 ตุลาคม 2543)

3. ระดับการพัฒนาหมู่บ้านใน กชช.2ค และปัญหาที่พบในชุมชน

การประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ปี 2539 โดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย พบว่า บ้านสะโน มีตัวชี้วัดที่ได้คะแนน 1 คะแนนจำนวน 11 ตัวชี้วัด ได้แก่ (1) ตัวชี้วัดที่ 1 เอกสารสิทธิ์ (2) ตัวชี้วัดที่ 3 การคมนาคม (3) ตัวชี้วัดที่ 4 สิทธิในที่ดินทำกิน (4) ตัวชี้วัดที่ 8 ผลผลิตจากการทำนา (5) ตัวชี้วัดที่ 9 ผลผลิตจากการทำไร่ (6) ตัวชี้วัดที่ 15 การป้องกันโรคติดต่อ (7) ตัวชี้วัดที่ 17 การอาชีพอนามัย (8) ตัวชี้วัดที่ 20 น้ำสะอาด (9) ตัวชี้วัดที่ 22 น้ำเพื่อการเกษตร (10) ตัวชี้วัดที่ 23 ระดับการศึกษาของประชาชน (11) ตัวชี้วัดที่ 25 การให้ความรู้ของรัฐ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับ 1

ในส่วนของรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมายปี 2542 พบว่า ปัญหาคุณภาพชีวิตในชุมชนมี 4 ด้าน คือ (1) ตัวชี้วัดที่ 15 มีน้ำสะอาดดื่มและบริโภค (2) ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม (3) ตัวชี้วัดที่ 21 เด็กได้รับการฝึกอบรมอาชีพ (4) ตัวชี้วัดที่ 29 รายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้าน 20,000 บาทต่อปี

4. การรวมกลุ่มในชุมชน

การรวมกลุ่มของคนในชุมชนบ้านสะโน่นั้นเกิดจากรัฐเป็นผู้กำหนดขึ้น เช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน กลุ่ม อ.ก.ส. กลุ่มประมง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อสม. ซึ่งกลุ่มต่างๆเหล่านี้ บางกลุ่มก็ล้มสลายไปพร้อมกับงบประมาณที่หมดลง ดังเช่น กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เป็นต้น สำหรับกลุ่มที่ยังคงอยู่และมีกิจกรรมในชุมชนบ้านสะโน่นั้น ได้แก่ กลุ่มเยาวชน กลุ่มอสม. กลุ่ม อ.ก.ส. กลุ่มสหกรณ์ร้านค้า กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มประมงน้ำจืดเป็นต้น และเนื่องจากในหมู่บ้านประกอบด้วยกลุ่มหลายกลุ่ม ในขณะที่คนในหมู่บ้านมีจำนวนน้อย ทำให้ชาวภูเขมรหนึ่งคนเป็นสมาชิกกลุ่มมากกว่าหนึ่งกลุ่ม ดังตัวอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล จำนวน 6 คน ดังรายละเอียดในตารางที่ 10

ตารางที่ 10 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มของชาวภูเขมรบ้านสะโน่ที่เป็นผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูล	อสม.	อ.ก.ส.	สหกรณ์	เยาวชน	ออมทรัพย์	ประมง
คนที่ 1		✓			✓	✓
คนที่ 2	✓		✓		✓	
คนที่ 3		✓	✓			✓
คนที่ 4	✓			✓		✓
คนที่ 5	✓			✓		
คนที่ 6	✓				✓	✓

5. โครงการพัฒนาต่างๆ ในชุมชน

ผลการประเมินระดับการพัฒนาหมู่บ้านจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค) ปี 2539 ของกรมการพัฒนาชุมชน พบว่า หมู่บ้านสะโน่ จัดเป็นหมู่บ้านเร่งรัดพัฒนาอันดับหนึ่ง ดังนั้นหน่วยงานของรัฐจึงได้มีโครงการพัฒนาต่างๆเข้ามาโดยมีจุดประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยเร่งด่วน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

5.1 โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กขคจ.) ของกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยที่จัดสรรงบประมาณเป็นจำนวนเงิน 280,000 บาท โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนได้กู้ยืมเงินไปใช้ในการประกอบอาชีพ สำหรับเงินจำนวนดังกล่าวนี้ กรมการพัฒนาชุมชนจัดให้เป็นเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน โดยชาวบ้านจะต้องเป็นผู้บริหารจัดการกันเอง

5.2 โครงการเกษตรอินทรีย์ เป็นโครงการที่ทางจังหวัดสุรินทร์ร่วมกับกรมวิชาการเกษตรแนะนำและให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องของการทำเกษตรแบบธรรมชาติแทนการใช้สารเคมี ที่ต้องใช้เงินลงทุนสูงและเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ดังตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านสะโนว่า “ที่หมู่บ้านผมมีโครงการทำเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีการใช้ปุ๋ยชีวภาพ เป็นสารขับไล่แมลงแทนการใช้สารเคมี ซึ่งเป็นโครงการของผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ที่บ้านสะโนนี้มีชาวบ้านประมาณ 30 หลังคาเรือน ที่ทำปุ๋ยใช้เอง ผมเองก็ร่วมด้วย ถ้าพวกแมลงลงข้าวก็เอาไปพ่นไม่ต้องใช้ยาเคมี ไม่มีสารตกค้าง ซึ่งถ้าเป็นหมู่บ้านอื่น เขาใช้ยาฆ่าหญ้านะ สำหรับบ้านสะโนนี้มีอยู่อีก 65 หลังคาเรือน ยังใช้ยาเคมีอยู่ ผมบอกว่าทำไมถึงใช้ยา ซึ่งตอนแรกเขาไม่เข้าใจนะ แต่ตอนหลังนี้เขาไม่ใช้ เขาว่าเคยใช้ พอตอนหลังมา เขาได้ยินเขาประกาศก็เลยเชื่อ ผมก็บอกว่าไม่ต้องใช้ยาฆ่าหญ้าเลย เอายานี้ไปพ่นกลิ่นหอมด้วย อันนี้ผมเห็นความสำคัญ แล้วอีกอย่างหนึ่งที่ผมเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดีก็คือ การเลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ก็เคยเสนอความคิดเห็นกับเขาอยู่ว่า ถึงเราไม่ได้ไถก็ควรเลี้ยงไว้เพราะพวกนี้เมื่อมันถ่ายมูลออกมามันจะช่วยปรับสภาพธรรมชาติไม่ให้มันเสียสมดุลมากเกินไป เป็นปุ๋ยได้ด้วย” (สัมภาษณ์ วิเชียร ผลเจริญ, 20 ตุลาคม 2543)

5.3 โครงการน้ำพระทัยจากในหลวง โดยกองทัพบก ร่วมกับกรมทรัพยากรธรณีสร้างบ่อบาดาล 1 แห่ง

5.4 โครงการพัฒนาขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว ได้แก่ โครงการพัฒนาเส้นทางคมนาคม โดยก่อสร้างถนนคอนกรีตเสริมเหล็กภายในหมู่บ้านสะโนขนาด 4×100 เมตร โครงการจัดหาพันธุ์พืชมาปลูกในพื้นที่สาธารณะที่ปล่อยรกร้างว่างเปล่า เป็นต้น

ตอนที่ 2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

1. สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนาม เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มชาวกูยเขมรทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ธ.ก.ส. กลุ่มเยาวชน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมอชา เป็นต้น การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทั้งรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้คือ

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูเขมรบ้านสะโน

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมการวิจัยที่นำเสนอในข้อ 1.2 นี้เป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังกล่าวข้างต้น

1.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวภูเขมรบ้านสะโน

ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม ชาวภูเขมรทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ๕.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน โดยให้ผู้ร่วมการสนทนา เสนอปัญหาที่พบในชุมชน แล้วร่วมกันจัดกลุ่มประเด็นปัญหาและจัดลำดับความสำคัญ หลังจากนั้นผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสนทนากลุ่มทั้ง 3 กลุ่มมาเปรียบเทียบกัน สรุปได้ดังตารางข้างล่างนี้

ตารางที่ 11 ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวภูเขมรบ้านสะโน

คุณภาพชีวิต	กลุ่มสหกรณ์	กลุ่ม ๕.ก.ส.	กลุ่มเยาวชน
1. รายได้	2	1	1
2. การประกอบอาชีพ	1	2	2
3. สภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน	3	4	3
4. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน	-	3	5
5. การศึกษา	5	5	4
6. สุขภาพอนามัย	4	6	-
7. คุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน	6	-	6
8. ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ	7	7	7

จากตารางข้างต้น ในภาพรวมจะเห็นว่า ชาวภูเขมรกลุ่ม ๕.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน เห็นว่า รายได้และการประกอบอาชีพมีความสำคัญเป็นอันดับที่ 1 และ 2 ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์เห็นว่าการประกอบอาชีพมีความสำคัญเป็นอันดับแรก ตามด้วยคุณภาพชีวิตในด้านรายได้ ในขณะที่ปัญหาคุณภาพชีวิตในเรื่องของการศึกษา ชาวภูเขมรจัดให้อยู่ในลำดับที่ 4 หรือ 5 และคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อจัดอยู่ในลำดับที่ 7

อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตว่ากลุ่มเยาวชนไม่ได้กล่าวถึงปัญหาด้านสุขภาพอนามัย ขณะที่กลุ่มสหกรณ์ไม่ได้กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน และกลุ่ม ๕.ก.ส. ไม่ได้กล่าวถึงปัญหาด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน

นอกจากนี้เมื่อมีข้อสังเกตว่า ถึงแม้กลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม จะเห็นตรงกัน คือ ความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตในแต่ละด้านก็ตาม แต่เมื่อวิเคราะห์รายละเอียดของการรับรู้ปัญหาของแต่ละกลุ่มจะพบว่า มีความเหมือนและแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับแรก ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์เห็นว่าเป็นปัญหาในลำดับที่ 2 รองจากการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามสิ่งที่ทั้งสามกลุ่มเห็นตรงกัน คือ ชาวภูยกุญชรบ้านสะโนมีรายได้น้อยเนื่องจากการทำนามีผลผลิตต่อไร่ต่ำ และราคาข้าวก็มีราคาตกต่ำด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ว่า “เฉลี่ยชาวบ้าน 1 คน มีรายได้ไม่ถึง 20,000 บาท/ปี เพราะอยู่เฉย ๆ ไม่มีรายได้ ตอนนี้นำนา 7 ไร่ ก็ได้ข้าวประมาณ 200 ถึง เท่านั้นเอง” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

1.2.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวภูยกุญชร 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 2 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดให้เป็นปัญหาที่พบในชุมชนลำดับแรก ซึ่งแต่ละกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่าอาชีพการทำนาเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพของแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การประกอบอาชีพหลักมีเพียงการทำนา ซึ่งการทำนาเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูงกล่าวคือ ราคาปุ๋ยและค่าจ้างแรงงานในการเก็บเกี่ยวผลผลิตมีราคาแพง ในขณะที่ผลผลิตเมื่อราคาต่ำทำให้ชาวนามีรายได้น้อยกว่ารายจ่าย ในที่สุดก็ต้องไปกู้หนี้ยืมสินและเมื่อไม่สามารถชำระหนี้ตามกำหนดระยะเวลาได้ก็ถูกยึดที่ดินทำกิน กลายเป็นทำนาบนผืนดินที่เคยเป็นที่ทำกินของตนมาก่อน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม อ.ก.ส. ว่า “ความเดือดร้อนตอนนี้คือ ไม่มีที่นา ไม่มีที่ดินทำกิน แถมไม่มีรายได้ ไม่มีอาชีพเสริมต้องเช่านาเขาทำ ปุ๋ยเจ้าของนาเขาก็ซื้อมา พอขายได้ก็ต้องแบ่งให้เจ้าของนา บางทีก็ไม่เหลือเลย ตีตลาดเลย ข้าวก็ต้องซื้อจากตลาด แล้วข้าวสารก็แพงกว่าข้าวเปลือกด้วย”

(2) การไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน ประกอบกับการอพยพเข้าไปขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมประสบกับปัญหาการว่างงาน เนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ดังนั้นชาวบ้านจึงไม่มีรายได้เสริมอื่นใดเลย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มสหกรณ์ว่า “ความยากจนนี้แหละเป็นปัญหาอันดับ 1 คนตกงานเยอะ” และกลุ่มเยาวชนก็มีความเห็นที่สอดคล้องกัน

ว่า “ผมไม่มีนาครับ ผมเช่านาเขาทำ ก็อยู่แบบชนบทนะครับ รายได้ก็ไม่มี งานอื่นแถวนี้ก็ไม่มีทำ ปัญหาว่างงานเยอะ” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

1.1.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่ม ธ.ก.ส.จัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นทุกกลุ่มมีความเห็นตรงกันว่าบ้านสะโนยังขาดสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น โทรศัพท์ สาธารณะ ถนนคอนกรีต รวมถึงประปาหมู่บ้าน เป็นต้น อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาของแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันบ้างในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การขาดโทรศัพท์สาธารณะในหมู่บ้านและต้องการถนนลาดยางหรือคอนกรีต เนื่องจากในเวลาหน้าฝน ถนนในหมู่บ้านซึ่งเป็นถนนดินจะเฉอะแฉะและไม่สะดวกในการคมนาคม ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม ธ.ก.ส. ว่า “หมู่บ้านผมไม่มีโทรศัพท์ใช้ เห็นหมู่บ้านอื่น เขามีกันหมด ยกเว้นหมู่บ้านสะโนนี้แหละ เมื่อเดือนที่แล้ว ผมไปขอองค์การโทรศัพท์ที่ศรีขรภูมิ เขาบอกว่า ไม่มีรายการที่จ่ายได้เพราะหมดงบ” และกลุ่มเยาวชน ก็มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “สำหรับหมู่บ้านผม ผมอยากให้มันดีกว่านี้ ผมอยากจะทำให้ทำถนนใหม่ เป็นลาดยางหรือว่าคอนกรีตก็ได้ เพราะว่าเวลาฝนตกมามันเฉอะ ๆ แล้วก็อยากมีโทรศัพท์ใช้ในหมู่บ้านด้วย” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(2) การขาดแหล่งน้ำสะอาดที่เพียงพอต่อการบริโภคในชุมชน ชาวบ้านสะโนมีแหล่งน้ำดื่ม 2 แหล่ง คือ น้ำฝนที่ชาวบ้านกักเก็บไว้ในโอ่งน้ำ แต่เมื่อถึงฤดูแล้ง น้ำฝนที่กักเก็บไว้หมด ชาวภูเขมรต้องอาศัยแหล่งน้ำธรรมชาติ คือ บ่อคอนกรีตกลางหมู่บ้านเพียง 1 แห่ง ซึ่งไม่เพียงพอที่จะเลี้ยงคนทั้งหมู่บ้านได้ ชาวบ้านต้องแก้ปัญหาด้วยการซื้อน้ำจากพ่อค้า ซึ่งนำมาขายในหมู่บ้าน โดยขายในราคาแพงค์ละ 150 บาท ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ไม่มีน้ำกิน ต้องกินในบ่อที่มีอยู่บ่อเดียว ถ้าน้ำออกไม่ทัน ก็ซื้อจากที่เขาเอามาขายราคาแพงค์ละ 150 บาท ถ้าผมจะไปขนเองก็ไม่มีรถ ถึงมีรถพอไปถึงก็ต้องซื้อน้ำอีก” (สนทนากลุ่มสหกรณ์) นอกจากนี้ถึงแม้ว่า บ้านสะโนจะมีสระน้ำขนาดใหญ่ถึง 3 แห่ง แต่ชาวบ้านก็ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำเหล่านี้เฉพาะในทางการเกษตรเท่านั้น ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ถึงจะมีสระน้ำหลายลูก แต่ก็ใช้ดื่มไม่ได้ ใช้งานไม่ได้ ต้องดื่มน้ำบ่อ สระที่เห็นก็ใช้ในการเกษตรหรือให้วัวให้ควายลง” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.)

1.1.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กลุ่มสนทนา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ ทั้งสองกลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวภูเขมรยังขาดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เนื่องจาก นโยบายการพัฒนาชุมชนเป็นนโยบายแบบบนลงล่าง (top-down planning) อันเป็นนโยบายที่รัฐเป็นผู้กำหนดการพัฒนาโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังเช่นที่กลุ่ม ธ.ก.ส. ได้กล่าวถึงการพัฒนาของรัฐว่า “กรมทรัพยากรธรณี มาขุดเจาะน้ำบาดาลให้ แต่มันใช้ไม่ได้ ไม่ได้ มันตกตะกอนขึ้นเหลืองแดง ชักฝ้ามันก็ขึ้นเหลืองหมดเลย เอาล้างด้วยล้างจาน มันก็ติดจานไปด้วยใช้ไม่ได้ แล้วเขาก็ไม่มีข้อแนะนำชาวบ้านเลยว่าต้องแก้อย่างไร เจาะแล้วก็ไปเลย น้ำมันจะเป็นอย่างไรก็ไม่รู้” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.) และตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนว่า “กลุ่มเยาวชนที่รวมกันขึ้นมา ก็ช่วยกันพัฒนา ถนนหนทาง แล้วก็ช่วยผู้ใหญ่ เวลาทำงานในหมู่บ้าน อย่างกางเต็นท์ กางอะไร พวกเราก็ช่วยทำ แต่พวกเยาวชนบางเรื่องเราก็ไม่รู้อะไรเลย เช่น งบประมาณลงมานี้ ไม่เคยบอก ไม่ประชาสัมพันธ์ อย่างเช่น งบกีฬาที่เพิ่งจะมีปีนี้แหละทั้งๆ ที่หมู่บ้านอื่น เขามีก่อนหน้าไปแล้วตั้ง 2 – 3 ปี”

1.1.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาไว้ในลำดับที่ 6 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ทุกกลุ่มมีความเห็นที่ตรงกันว่าการศึกษาของชาวภูเขมรส่วนใหญ่มีระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษา อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาของแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันบ้างในประเด็นดังต่อไปนี้

(1) การขาดแคลนทุนทรัพย์ เนื่องจากชาวบ้านมีฐานะยากจน นอกจากนี้ออกทุนเพื่อกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาที่มีเงื่อนไขในการกู้ นั่นคือ ผู้ค้ำประกันต้องมีหลักทรัพย์ ซึ่งทำให้ชาวบ้านไม่กล้าตัดสินใจกู้ยืมเงินเนื่องจากไม่มั่นใจว่าตนเองจะสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ถ้าเราไม่เรียนต่อ เราก็จะไม่ทำงานทำ ทำนาอย่างเดียวมันก็ไม่ไหวนะครับ ทำนาปีหนึ่งหนึ่งครั้งเอง แต่ผมก็ไม่มีโอกาสเรียน ผมคิดจะกู้เงินเรียนนะครับ แต่กลัวติดหนี้เขา กลัวเอามาแล้ว จะหาใช้คืนไม่ได้ ก็เลยไม่คิดกู้” (สนทนากลุ่มเยาวชน) และกลุ่ม สหกรณ์มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่า “เดี๋ยวนี้มีเงินให้กู้ แต่ฐานะคนที่บ้าน

มันยากจน บางคนกลัวติดหนี้ด้วยซ้ำ หลักทรัพย์ไม่มีก็กู้ไม่ได้ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือสิ่งสำคัญเขาก็เลยไม่ส่งลูกเรียน การศึกษานี้ถ้าหลังจริง ๆ ไม่ถึง 20 % หรือกที่เรียนต่อ” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในชุมชนยังอยู่ในระดับต่ำ โดยเฉพาะวิชาภาษาอังกฤษ ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “บางคนต่อ ม.1 ก็ไม่ยอมเรียน เพราะไม่รู้เรื่องภาษาอังกฤษหรือภาษาอะไรก็ไม่รู้ อย่างบางคนจบออกมาก็ไม่รู้เรื่องเลย ก็เลยว่าจะจบ ม.3 ก็จะทำให้ลูกออกจากโรงเรียนแล้วไม่มีเงินส่งให้ลูกเรียนสูงดอก” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.)

1.1.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย ชาวภูยเขมร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มสหกรณ์ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่กลุ่ม ธ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นทั้งสองกลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ คนในชุมชนยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการรักษาสุขภาพอนามัยมากนัก อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัยของแต่ละกลุ่มก็มีประเด็นที่แตกต่างกันไปดังต่อไปนี้

(1) การบริโภคอาหารที่มีมาตรฐานขององค์การอาหารและยา ซึ่งกลุ่ม ธ.ก.ส. ให้ความเห็นว่า ชาวภูยเขมรบ้านสะโนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของมาตรฐานอาหาร ที่ได้รับการรับรองจากองค์การอาหารและยา และชาวบ้านยังคงมีพฤติกรรมบริโภคอาหารทุกชนิดที่วางขายโดยมิได้คำนึงถึงความสะอาดและความปลอดภัย ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เรื่อง ออย.นี้ พวกผมยังไม่เข้าใจเท่าไร ยังไม่มีความรู้เรื่อง ออย. เลย เพราะบางคนก็เป็นประเภทที่ว่า ผลิตอะไรมาพอวางขายก็ซื้อเลย เขาไม่ค่อยคำนึงถึงเรื่องนี้” (สนทนากลุ่ม ธ.ก.ส.)

(2) การรักษาโรคของคนในชุมชนขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านการเงิน สำหรับชาวภูยเขมรบ้านสะโนนั้น ใช้วิธีการรักษาโรค 2 แบบ คือ การรักษาโรคโดยหมอพื้นบ้าน และการรักษาโรคโดยแพทย์แผนปัจจุบัน ซึ่งชาวบ้านที่มีรายได้น้อยก็จะใช้วิธีการรักษาโรคโดยหมอพื้นบ้าน ส่วนคนที่มีฐานะทางการเงินดี ก็จะใช้การรักษาโรคทั้ง 2 แบบ ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การรักษาโรคบางที ก็ต้องใช้เงินทองบ้าง หรือยาบางอย่างก็ต้องซื้อ ซึ่งบางครอบครัวไม่พร้อม ต้องรักษาตามพื้นบ้านแบบที่เคยรักษาก็มี แต่ถ้าฝากท้องก็ฝากที่สถานีนอนามัย” (กลุ่มสนทนาสหกรณ์)

1.1.7 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ชาวภูเขมร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ตรงกัน กล่าวคือ จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้น ชาวภูเขมรมีความเห็นที่สอดคล้องกัน คือ ในชุมชนมีปัญหายาเสพติดที่ถึงแม้ว่าความรุนแรงจะน้อยกว่าหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ก็ป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหมู่บ้าน อย่างไรก็ตามการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชนของแต่ละกลุ่มก็มีประเด็นที่แตกต่างกันบ้าง ดังต่อไปนี้

(1) ปัญหาด้านยาเสพติด ถึงแม้ว่าหมู่บ้านสะโนจะปลอดยาเสพติดแต่เนื่องจากชุมชนบ้านนุกันแทน และบ้านโพ ซึ่งตั้งอยู่รายรอบบ้านสะโน ล้วนมีปัญหาเสพติด ซึ่งกลุ่มเยาวชนได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวว่า เนื่องจากชาวภูเขมรบ้านสะโน มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก ทำให้ยังไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายของนักค้ายาเสพติด แต่ก็ไม่แน่ใจว่าชุมชนของตนจะปลอดยาเสพติดไปได้นานเท่าใดนัก ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “บ้านนี้ไม่มีใครติดยาเสพติดหรอกครับ เพราะพวกเราไม่มีรายได้ เราไม่ชอบการติดยา แต่ต่อไปผมก็ยังไม่ทราบ เพราะหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่รอบๆบ้านสะโนนี้เขาก็ติดกันทั้งนั้น” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(2) การดื่มสุรา ชาวภูเขมรบ้านสะโนมีลักษณะนิสัยสนุกสนาน ร่าเริง จึงมักจะจัดงานที่เกี่ยวข้องกับความบันเทิงต่างๆ และในงานเหล่านี้ต้องมีสุราเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อช่วยเพิ่มความสนุกสนานให้มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามชาวภูเขมร กลุ่มสหกรณ์ก็เห็นว่า การดื่มสุราของคนในชุมชนถึงแม้จะมีความรุนแรงน้อยกว่าชุมชนอื่นแต่ก็ยังเป็นปัญหาอยู่ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “ก็ยังมีอยู่บ้างที่ติดบุหรี่ ติดสุรา เพราะเวลาที่มึงงานก็จะมีสุรานี้แหละเป็นหลัก เอาไว้เลี้ยงแขก แต่ผมว่าบ้านผมนี้ไม่เท่าไรหรอกครับ ผมไปเห็นหมู่บ้านอื่นแล้วนี่ หมู่บ้านของผมนี้ใช้ได้ด้วยซ้ำไป บางครั้งไม่มีคนเมาเกะกะ ระวังตามถนนเลย แต่ที่อื่นเขากินแล้วเขาจะเดินตามถนนเป็นแถวเกะกะ ยิ่งกว่าบ้านผมด้วยซ้ำไป” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

(3) ความสามัคคีของคนในชุมชน เนื่องจากหมู่บ้านสะโนแบ่งออกเป็น “คุ้ม” ซึ่งหมายถึง ซึ่งมีอยู่ “คุ้ม” 3 คุ้มด้วยกัน ได้แก่ คุ้มสะโนใหญ่ คุ้มสะโนกลาง และคุ้มสะโนเล็ก ซึ่งแต่ละคุ้มมีระยะทางห่างกันประมาณ 800 เมตร ทำให้การพัฒนาหรือการทำโครงการต่างๆ เป็นไปด้วยความยากลำบาก เนื่องจากแต่ละคุ้มต่างก็ต้องการให้โครงการมาลงที่คุ้มของตนก่อน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เวลามีโครงการอะไรมาลงก็ทะเลาะกันเอง ว่าใครจะได้ก่อน แล้วก็ตกลงกันไม่ได้ซะที อย่างโทรศัพท์สาธารณะก็ตกลงกันไม่ได้ว่าจะให้ลงที่คุ้มไหน มั่วเถียงกัน

จนบ้านอื่นเขามีไปหมดแล้ว ปลัดอบต. ก็เลยตัดสินใจจะซื้อโทรศัพท์มือถือแทนจะได้หมดปัญหา” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

(4) ปัญหาการลักขโมย กลุ่มสหกรณ์เห็นว่า การลักขโมย ในหมู่บ้าน ยังคงมีอยู่ประปราย เป็นบางปีเท่านั้น ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่สำคัญเท่าใดนัก ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “โจรขโมยยังมีอยู่ แต่เป็นบางปีมีลักเล็กขโมย ลักวัวลักควาย ยังมีอยู่” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

1.1.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวภูเขมร 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 7 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นทั้งสองกลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าความเคร่งครัดในประเพณี และวัฒนธรรมของชาวภูเขมรกำลังคลี่คลายลง เนื่องจากปัจจัยดังต่อไปนี้ คือ

(1) การไม่เห็นความสำคัญของประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของคนรุ่นใหม่ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนที่ว่า “พวกผมไม่ค่อยได้ ทำพิธี พวกแกลมออหรือว่าเลี้ยงผีหรือครับ เพราะไม่เชื่อส่วนคนรุ่นผมที่ยัง ทำอยู่มีประมาณ 30 % ที่ไม่เชื่อ เพราะมันเหมือนกับสิ่งมกายครับ แล้วเดี๋ยวนี้มันก็พัฒนาแล้ว เรื่องโรงพยาบาลไปกันถึงแล้ว แต่ก่อน มันก็อาจจะใช้ที่มันไม่มียานพาหนะ เข้าไปในเมือง”

(2) การขาดการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื่องจากบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน มีความเห็นว่าคนรุ่นใหม่ นอกจากจะไม่สนใจในเรื่องของพิธีกรรม ความเชื่อ และวิชาทางด้านการรักษาโรคแล้ว บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาเองก็เห็นว่า วิชาต่างๆเหล่านี้ เป็นวิชาที่มีค่าต่ำมากเท่ากับ ผู้เรียนจะต้องมีความมุ่งมั่นและตั้งใจจริง นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้ที่มีศีลธรรมสามารถรักษากฎ ข้อห้ามต่างๆ ได้ ซึ่งคนรุ่นใหม่มีสิ่งยั่วยุจากสังคมภายนอกมาก เช่น แสง สี เสียง สถานบันเทิงเรีงรมย์ เป็นต้น จนอาจจะทำให้ลูกหลานของตน ไม่สามารถที่รักษากฎข้อห้ามเอาไว้ได้และมีอันเป็นไป

นอกจากนี้การรักษาโรคต่างๆ โดยแพทย์แผนปัจจุบันก็สามารถรักษาได้ปลอดภัย รวดเร็ว และสะดวกกว่าการรักษาโรคแบบแผนโบราณ ดังตอนหนึ่งของการสนทนาว่า “วิชาอย่างนี้ไปสอน เด็กรุ่นใหม่ไม่ได้หรอก มันไม่มีสมาธิ เดี่ยวรักษาข้อห้ามไม่ได้ของก็แตกกลายเป็นฝึบอบอีก วิชาที่เรียนก็ลำบาก แล้วเด็กมัน ก็ไม่สนใจแล้ว มันป่วยมันก็ไปโรงพยาบาล” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

1.2 ผลการวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของชาวภูเขมร ได้แก่ รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 และการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้านสะโน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสะโน รวมถึงการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ซึ่งผลการวิจัยที่น่าสนใจในตอนนี้จะเป็นการตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งเพื่อศึกษาในประเด็นเกี่ยวกับหัวข้อการสนทนากลุ่มในข้อ 1.1 ดังที่กล่าวมาในข้างต้น สำหรับผลการวิจัยพบว่าสภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ของชุมชนมีดังนี้

1.2.1 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 พบว่าในหมวดที่ 5 ตัวชี้วัดที่ 29 กำหนดไว้ว่า คนในชุมชนจะต้องมีรายได้เฉลี่ย 20,000 บาทต่อปี ซึ่งรายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้านสะโน คิดเป็น 11,054 บาท ซึ่งจากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม พบว่าสาเหตุที่ชาวบ้านมีรายได้น้อย เพราะประกอบอาชีพหลักคือ การทำนาซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย นอกจากนั้นหลังฤดูเก็บเกี่ยวชาวบ้านก็ไม่มีอาชีพเสริมอื่นใดในชุมชนอีก ประกอบกับการอพยพโยกย้ายแรงงานไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ก็มีน้อยลงหรือแทบไม่มีเลย เนื่องจากปัญหาภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ทำให้ชาวภูเขมรในวัยหนุ่มสาวว่างงาน

1.2.2 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวภูเขมรบ้านสะโนมีการประกอบอาชีพหลักคือ การทำนา ไม่มีอาชีพเสริมในชุมชนและเกิดภาวะว่างงาน นอกจากนี้ยังขาดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพในชุมชน ซึ่งจากการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้านสะโน เกี่ยวกับสภาพและปัญหาด้านการประกอบอาชีพนั้น ผู้ใหญ่บ้านสะโนได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า ถึงแม้จะมีโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน หรือโครงการ กขคจ. ที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้จัดสรรงบประมาณมาให้เป็นกองทุนหมุนเวียนในหมู่บ้าน เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพของคนที่มีฐานะยากจน หรือมีรายได้น้อย แต่อย่างไรก็ตามสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของชาวภูเขมร ก็ยังคงเรียกได้ว่ายากจนเหมือนเดิม เนื่องจากชาวบ้านยังขาดการรวมกลุ่มกัน เพื่อสร้างอาชีพในชุมชน ดังนั้นเงินที่ได้ ชาวภูเขมร จะนำไปชำระหนี้มากกว่า

1.2.3 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน จากรายงานการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ระบุว่า บ้านสะโนตก เกณฑ์ จปฐ. ในหมวดที่ 2 (มีบ้านอาศัย) ตัวชี้วัดที่ 15 เรื่องมีน้ำสะอาดดื่มและบริโภคนั้น ถึงแม้ว่าบ้านสะโนจะมีสระน้ำขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน แต่ชุมชนก็ยังขาดแคลนแหล่งน้ำดื่มซึ่งสาเหตุเกิดจาก สระน้ำทั้ง 3 แห่ง คุณภาพน้ำไม่เหมาะที่จะนำมาบริโภค เนื่องจากน้ำขุ่น มีตะกอนสีน้ำตาลแดง ชาวบ้านจึงใช้แหล่งน้ำเหล่านี้ เพื่อการเกษตรเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำในการบริโภคของชาวบ้านสะโนก็ได้รับการแก้ไข โดยทางกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุขได้อนุมัติงบประมาณปี 2543 ให้มาสร้างประปาผิวดิน ซึ่งจะแล้วเสร็จในเดือนตุลาคม 2544

1.2.4 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน จากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม พบว่า ชาวบ้านสะโนต้องการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน ดังจะสังเกตได้จากการนัดประชุม พูดคุย หรือ แม้กระทั่งการจัดการสนทนากลุ่ม ก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ในบางครั้งก็มีผู้ให้ความร่วมมือมากจนเกินจำนวนที่ต้องการ

นอกจากนี้ กลุ่มชาวกูยเขมรเหล่านี้ ยังเคยไปปรึกษากับปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนของตนเอง ดังตอนหนึ่งของการสัมภาษณ์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านว่า “ก็เคยไปปรึกษากับ อบต. คุยกับปลัดเลยนะ เรื่องโครงการสร้างงานให้กับชาวบ้าน ปลัดก็บอกว่าค่อยเป็นค่อยไป ยังไม่มีโครงการมาลงเลย มีแต่ชุดหนองน้ำเท่านั้นเอง” (สัมภาษณ์ลำปางค์ ดวงศรี, 21 ตุลาคม 2543)

1.2.5 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล และเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ระบุว่า บ้านสะโนตกเกณฑ์ จปฐ. ในหมวดที่ 3 (ศึกษาถ้วนทั่ว) ตัวชี้วัดที่ 20 เรื่องเด็กจบภาคบังคับเรียนต่อมัธยม กล่าวคือ จปฐ. กำหนดให้ชุมชนควรมีอัตราการศึกษาคือคิดเป็นร้อยละ 98 แต่บ้านสะโนมีนักเรียนที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาเพียงร้อยละ 66.7 เท่านั้น ซึ่งจากการไปเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ข้อมูลของ จปฐ. ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชนเท่าใดนัก กล่าวคือ การศึกษาต่อในระดับมัธยมของนักเรียนบ้านสะโนมีแนวโน้มเพิ่มสูงกว่าที่ระบุไว้ใน จปฐ. รวมทั้งชาวบ้านเริ่มเห็นความสำคัญของการศึกษา ประกอบกับรวมทั้งผู้นำชุมชนเองก็คือ นายวิเชียร ผลเจริญ นั้นก็เป็นผู้นำชุมชนที่ชาวบ้าน ให้การยอมรับว่าเป็นผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ เพราะอดีตเคยเป็นครูมา

ก่อน แต่ภายหลังได้ลาออกจากราชการ หันมาประกอบอาชีพค้าขายในกรุงเทพมหานคร และเมื่อปี 2540 เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ นายวิเชียร ผลเจริญจึงกลับภูมิลำเนาเดิม และได้รับการเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านสะโน ต่อจากนายวา ดวงศรี ในปี 2542

นายวิเชียร ผลเจริญ ได้กล่าวต่อนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า “คนในหมู่บ้านผมเรียนต่อกันเยอะครับ เสียแต่ว่าโรงเรียนมัธยมนะอยู่ไกล พวกลูกบ้านผมนี้ ส่วนมากจะแนะนำให้เรียนให้จบ ถึงจบออกมาจะไม่ได้รับราชการ ก็ไม่เป็นไร เพราะเรียนมันมีผลดี ช่วยเหลือตัวเองได้ ถ้ามีการศึกษา ผมจะแนะนำอย่างนี้ เมื่อปีที่แล้วนี้ ผมมาแล้วได้รับเลือกพอดี แล้วก็ในช่วงปิดเทอม พวกที่จบ ป.6 นี้ ผมเรียนต่อหมดเลย ผมไปพบผู้ปกครอง พูดคุยกับเขาให้เรียนต่อนะ เด็กมีความรู้ที่เขาจะเอาตัวรอด คงไม่เท่าไรหรอกค่าเทอม ก็บอกเขาอย่างนี้คิดว่าจะให้นโยบายนี้ไปเรื่อย ๆ ก็จะได้คุณภาพ” (สัมภาษณ์ วิเชียร ผลเจริญ, 20 ตุลาคม 2543)

(2) การฝึกอบรมอาชีพในชุมชน จากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ระบุว่า ในหมวดที่ 3 (ศึกษาถั่วทั่ว) ตัวชี้วัดที่ 21 เรื่องเด็กได้รับการฝึกอบรมอาชีพ ระบุว่า บ้านสะโนมีการฝึกอบรมอาชีพในชุมชนคิดเป็น 0% ซึ่งถือว่าตกเกณฑ์ จปฐ. สอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์ของผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านว่า “เคยมีคนมาฝึกงานให้เมื่อ 6 ปีที่แล้ว มีการมาฝึกเย็บจักรที่วัด แต่หลังจากนั้นก็ไม่เคยมีการฝึกอาชีพอีกเลย” (สัมภาษณ์ บุตรี บุตรงาม, 22 ตุลาคม 2543)

1.2.6 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย จากการสัมภาษณ์นายสำราญ สัญญา เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านหนองโดน ได้กล่าวถึง รายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ว่ามีบางตัวชี้วัดที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของชุมชน เช่น ในหมวดที่ 1 (สุขภาพดี) ตัวชี้วัดที่ 9 การไม่กินอาหารดิบ บ้านสะโนผ่านเกณฑ์ จปฐ. แต่จากการไปลงพื้นที่เพื่อทำความเข้าใจกับชาวบ้านเกี่ยวกับ “อาหารดิบ” พบว่า ชาวบ้านยังมีความเข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง ดังต่อนึ่งของการสัมภาษณ์ว่า “หมู่ 5 นี้ 100% เลยที่กินอาหารดิบ แถวนี่นี้เป็นอาหารหลักเลยนะ พวกก้อย แล้วก็ลวกเนื้อสุกๆดิบๆ ผมเคยเข้าไปถามนักเรียนในโรงเรียนว่าใครกินก้อยเป็น ทุกคนยกมือ พอถามว่า กินดิบเป็นไหม ไม่มีใครยกมือเลยสักคน” (สัมภาษณ์ สำราญ สัญญา, 11 พฤษภาคม 2543)

1.2.7 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ผู้นำชุมชนบ้านสะโน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านสะโน เป็นผู้ที่ทำให้ความสำคัญกับเรื่องคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชนมาก สังเกตได้จากการที่นิมนต์พระวัดบ้านบุกันแทน มาเทศน์สั่งสอนลูกบ้าน ณ ห้องประชุมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองบัว เมื่อเดือนกุมภาพันธ์และตุลาคม 2543 ซึ่งผู้ใหญ่บ้านได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า “ผมอยากให้ชาวบ้าน เขาฟังเทศน์ตอนที่เขายังชีวิตอยู่ ยังทำอะไรได้อยู่ ไม่ใช่ว่าเขาจะฟังเทศน์กันเฉพาะตอนงานศพ ฟังตอนนั้นแล้วผมว่ามันไม่มีประโยชน์หรอก” (สัมภาษณ์ วิเชียร ผลเจริญ, 20 ตุลาคม 2543)

1.2.8 สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ จากการสังเกตอย่างไม่มีส่วนร่วม พบว่า ชนชาวกูยเขมรที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปี ขึ้นไปมีความเคร่งครัดในวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อ สำหรับประเพณีและวัฒนธรรมและความเชื่อประกอบด้วย ประเพณีการนำข้าวขึ้นฉางในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 เพื่อบอกกล่าวแก่ผีผู้ธนาให้รักษาข้าวของตน การทำบุญศาลปู่ตา ซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ตรงบริเวณปากทางเข้าหมู่บ้านด้านทิศตะวันออก โดยพิธีจะกระทำในวันขึ้น 2 ค่ำ เดือน 6 เพื่อขอบคุณที่ได้ให้ผลผลิตจากการทำนา และให้ข้าวแก่ผู้ธนา และการแก้บนด้วยการรำยาประกอบเครื่องดนตรี 2 ชนิด ได้แก่ แคนและกลอง ซึ่งชาวกูยเรียกว่า พิธี แกลมอ-ออ เป็นพิธีกรรมที่ชาวกูยเขมรเชื่อว่า จะช่วยให้ผู้ป่วยหายจากโรค นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออื่นๆ เช่น ห้ามนำผ้าถุงของสตรีวางไว้เหนือศีรษะผู้ชายที่มีวิชาอาคมเพราะวิชาจะเสื่อม ห้ามยกเด็กแรกเกิดขึ้นสูง เพราะมีความเชื่อว่านางธรณีดูแลเด็กกอยู่ เป็นต้น ในขณะที่เดียวกันผู้วิจัยพบว่าได้มีการคลี่คลายตัวลงของวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชนชาวกูยเขมรที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี ดังจะสังเกตได้จากการประกอบพิธีกรรมต่างๆ จะได้รับความสนใจ จากกลุ่มคนเหล่านี้น้อยมาก ดังเช่นการประกอบพิธีกรรม แกลมอ-ออ ที่จัดขึ้นในวันขึ้น 9 ค่ำ เดือน 11 ซึ่งผู้ร่วมพิธีกรรมมีเฉพาะผู้สูงอายุในชุมชนเท่านั้น ในขณะที่กลุ่มชาวกูยอายุต่ำกว่า 35 ปี ไปชมวงดนตรี ลูกทุ่งที่หมู่บ้านใกล้เคียง

2. ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกูยเขมรบ้านสะโนเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน

ชาวกูยเขมร 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดในโรงเรียน ในประเด็นต่างๆ ต่อไปนี้

2.1.1 การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ชาวภูยเขมร 2 ใน 3 กลุ่มซึ่งได้แก่กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ มีความเห็นที่สอดคล้องกันว่าจัดการศึกษาพื้นฐานเป็นหน้าที่ของครู และโรงเรียน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “เรื่องการศึกษาก็เป็นหน้าที่ของอาจารย์ใช้ไหมครับ” (สนทนากลุ่ม อ.ก.ส.) นอกจากนี้ค่านิยมของคนภูยเขมรจะให้เกียรติครูบาอาจารย์ไม่เข้าไป ก้าวก่าย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “พวกเราไม่ค่อยกล้าเข้าไปในโรงเรียนหรือความจริง ก็กล้าเข้าอยู่ ที่นี้ส่วนมากก็ให้เกียรติท่านนะไม่กล้าเข้าไปยุ่ง ไม่มีหน้าที่ เดียวหาว่าคนนั้นคนนี้มา สอดแนมอย่างนั้นอย่างนี้ คืออีกอย่าง ก็คือค่านิยมแถวบ้านเราให้เกียรติครูบาอาจารย์ด้วย” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

2.1.2 เนื้อหา/กิจกรรม ชาวภูยเขมรกลุ่มสหกรณ์ เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่กล่าวถึง เนื้อหาและกิจกรรมว่าจะควรส่งเสริมศักยภาพของนักเรียนให้สามารถอ่านออกเขียนได้และต้อง สามารถนำความรู้ที่นั้นมาประกอบอาชีพได้ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “สอนอะไรก็ได้ แล้วแต่ ที่เด็กสามารถทำได้ อ่านออกเขียนได้ เขียนชื่อตัวเองเป็น อยากให้สอนอะไรที่ประกอบ อาชีพได้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

2.1.3 ครูและผู้บริหารโรงเรียน ชาวภูยเขมร 2 ใน 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มเยาวชน ได้กล่าวถึง การปฏิบัติงานของครูและผู้บริหารโรงเรียนว่า อยากให้ครูและ ผู้บริหารโรงเรียนตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถให้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ดังตอน หนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “อยากให้ครูนี้สอนให้เต็มที่ เต็มคาบที่เขากำหนด ไม่อยากให้ครูสอน แบบพอเข้าห้องเรียน ก็ให้การบ้านเด็กโดยที่ยังไม่อธิบายอะไรเลยก็ออกไปแล้วทั้งๆ ที่ยังไม่หมด เวลาเลย” (สนทนากลุ่ม เยาวชน) สอดคล้องกับความเห็นของกลุ่มสหกรณ์ที่ว่า “สมัยที่ผม ทำงานอยู่กรุงเทพฯ ผมเคยมาทอดผ้าป่าที่โรงเรียนนะ สมัยก่อนดีมากเลย อาจารย์และผู้บริหารดี แต่ก่อนเข้มแข็งมากเลยได้ผู้บริหารดี มาระยะ 5 ปีนี้ได้ผู้บริหารไม่เข้มแข็งเท่าไร ผมก็คลุกคลีเอาใจ ใส่กับเรื่องการศึกษานะ เพราะผมเป็นประธานกรรมการการศึกษาด้วย เท่าที่คลุกคลีมานี้ ไม่ไหว เขาไม่ค่อยเอาการเอางานนะ ความรู้ความสามารถดี แต่ติดการพนัน ถูกร้องเรียนหลายเรื่อง เรื่อง ทุจริตเงินค่าอาหาร เรื่องนม น้ดประชุมที่ไร ผมไม่เคยเห็นครูใหญ่เลย เห็นแต่ผู้ช่วยครูใหญ่ ทุกวันนี้ โรงเรียนอยู่ได้เพราะครูน้อย เขาก็มีครูในพื้นที่อยู่ 3 – 4 คน เขาก็เลยส่งสารเด็ก เด็กก็ลูกหลานของเขา ตอนนี่ก็ภาวนาขอให้ครูใหญ่คนใหม่มาเร็วๆ หน่อย เพราะถ้าคนหนึ่งทำจริง คนหนึ่งทำเล่นนี่ มันไม่ไหวนะ วันนั้นจะปิดเทอม ผมไปบอกอาจารย์ใหญ่ให้จัดประชุมเพราะว่าโครงการที่ทำมายัง

ไม่ได้สรุปผล เลยต้องชี้แจงทางโรงเรียนและชี้แจงชาวบ้านด้วย แถบบอกว่าไม่ต้อง เพราะโรงเรียนจะปิดเทอมแล้ว เปิดเทอมค่อยประชุม เลยต้องปลง ยังมีจุดบอดตรงนี้” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

2.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มชาวกุยเขมรเกี่ยวกับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ชาวกุยเขมร 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 รูปแบบการจัดการศึกษา กลุ่มเยาวชน ได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษา ที่เห็นว่าน่าจะตอบสนองความต้องการของชุมชนได้นั้นคือ การที่กศน. เข้ามาสอนคนในชุมชนแทน การที่คนในชุมชนเข้าไปเรียนในตัวอำเภอ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มเยาวชนว่า “ถ้ากศน. มาตั้งอยู่ในหมู่บ้านแล้วพวกผมจะเรียนครับ อย่างตอนนี้พวกที่เรียน กศน. ต้องเรียนเสาร์ – อาทิตย์ แต่พวกผมไม่อยากเรียน เพราะไม่มีทุน ต้องกู้เงินเขามาเรียน ไปไม่ได้ ไม่มีค่ารถ แล้วต้องเข้าไปเรียนในตัวอำเภอ มันต้องใช้ค่าพาหนะ ค่ารถ ถ้าไปมอเตอร์ไซด์มันก็ต้องใช้น้ำมัน” (สนทนากลุ่มเยาวชน)

2.2.2 เนื้อหา/กิจกรรม ชาวกุยเขมรกลุ่มสหกรณ์ ได้เสนอเนื้อหา/กิจกรรม ว่า ควรจะนำไปประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนโดยที่หน่วยงานของรัฐ มาให้การศึกษากับกลุ่มที่อยู่นอกโรงเรียน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “พวกเราจะรวมกันเป็นกลุ่มเป็นองค์กรชุมชนแล้วให้ครูเข้ามาสอน ซึ่งครูเป็นผู้มีวิชาความรู้เข้ามาสอนพวกเราบ้าง ท่านถนัดวิชาไหนที่เป็นประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็นด้านอุตสาหกรรมหรือด้านวิชาชีพก็แล้วแต่ หรือด้านการเกษตร ท่านถนัดวิชาไหนก็สอนพวกเรา แต่ขอให้เมื่อเราทำไปแล้วมีตลาดรองรับ ครูจะทำอย่างไรก็ได้ ชุมชนจึงจะมีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะสนับสนุนการศึกษา” (สนทนากลุ่มสหกรณ์)

ตอนที่ 3 สภาพ/ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลภาคสนาม เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน จำนวน 5 คน นอกจากนั้นยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม รวมทั้งศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ สมุดบันทึกประวัติโรงเรียน สถิติจำนวนครูและนักเรียน สถิตินักเรียนที่จบภาคบังคับศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา และรายงานผลการสำรวจ

ข้อมูล ๑ปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 ในการรวบรวมข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

- 1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนบ้านสะโน
- 1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน
- 1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

1.1 สภาพพื้นฐานของโรงเรียนบ้านสะโน

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สถิติจำนวนนักเรียนของหน่วยสารสนเทศ กระทรวงศึกษาธิการ และสมุดบันทึกประวัติโรงเรียนบ้านสะโน รวมถึงการศึกษาภาคสนาม พบว่า โรงเรียนบ้านสะโน ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 1 เดือนตุลาคม พ.ศ. 2487 โดยแยกมาจากโรงเรียนประชาบาล ตำบลขวาวใหญ่ 5 (โพธิ์ศรีวิทยา) ตั้งอยู่หมู่ 5 ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีพื้นที่ 9 ไร่ 2 งาน 5 ตารางวา

ตลอดระยะเวลาที่ตั้งโรงเรียนมาจนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2544) มีผู้บริหารทั้งสิ้น 12 ท่าน สำหรับผู้บริหารโรงเรียนคนปัจจุบันคือ นายชีวิน ทองศรี และมีครูประจำการอยู่ทั้งสิ้น 8 คน ปัจจุบันโรงเรียนบ้านสะโน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้น ป.6 โดยได้รับเงินงบประมาณจากสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น 155 คน แบ่งเป็นนักเรียนชาย 79 คน นักเรียนหญิง 76 คน

1.2 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน

ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่ม ครู และผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน จำนวน 6 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวภูเขมรในปัจจุบันรวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษา ดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

(1) ความเข้าใจ “การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน

(2) ทักษะคติของกลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนที่มีต่อนักเรียนและชุมชนชาวภูเขมร

(3) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาว
กวยเขมรในปัจจุบัน

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

1.2.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

(1) ความเข้าใจ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ของครู
และผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้ให้นิยามของ “การศึกษาขั้น
พื้นฐาน” และ “การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต” ไว้ดังนี้

การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การศึกษาที่รัฐพึงจัดให้เด็กของไทยทุก
คนได้รับความรู้ระดับที่รัฐกำหนด เช่น หลักสูตร 9 ปี ที่เริ่มจากชั้นอนุบาลจนถึง ป.6 หรือระดับ
ประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มีการสอนแบบโครงการเมื่อเด็กเรียนรู้แล้วจะต้อง
อ่านออกเขียนได้ นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ที่บ้านและที่โรงเรียนแล้วก็นำ
ความรู้ไปเผยแพร่ข่าวสารให้ผู้ปกครอง

การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต คือ การศึกษาที่ยึด
เด็กเป็นศูนย์กลางต้องการให้เด็กเรียนรู้อะไรแล้วดูว่าสิ่งไหนที่ทำให้ชุมชนถิ่นนั้นที่เกิดประโยชน์
มากที่สุด แล้วให้เด็กๆ ได้เรียนรู้และนำสิ่งนั้นไปใช้ในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์มากที่สุด
ในอดีตการศึกษาขั้นพื้นฐานคือ ป.1 – ป.4 ให้เรียนโดยการท่องจำ แต่การจัดการศึกษาทุกวันนี้
นอกจากจะเขียนจากตำราเรียนจากประสบการณ์แล้วทุกวันนี้ ก็ยังต้องเน้นเกี่ยวกับหลักสูตร
ชุมชน เพื่อให้คุณภาพชีวิตหรือวัฒนธรรมของชุมชนนั้นให้เด็กได้รู้ได้เข้าใจว่าถึงวัฒนธรรมถึงสิ่ง
ที่มีในชุมชน

(2) ทักษะคติของครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนที่มีต่อนักเรียนและ
ชุมชนชาวกวยเขมร

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนมีทัศนคติต่อนักเรียนและชุมชน
ชาวกวยเขมรว่า นักเรียนไม่ได้มีความแตกต่างไปจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ในจังหวัดสุรินทร์ ดังตอน
หนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “นักเรียนกวยเขมร ก็เป็นชนส่วนหนึ่งของประเทศไทย เป็นกลุ่มหนึ่ง
ที่เป็นบรรพบุรุษดั้งเดิมของอีสานใต้ของจังหวัดสุรินทร์ และถือว่าเป็นคนไทย 100% ครูก็ให้

ความรัก ความอบอุ่น ให้ความรู้เหมือนกันเท่าๆ กัน ไม่ว่าจะ เป็นชาวลาว ชาวไทย ก็ไม่แบ่งแยกกัน ไม่แตกต่างกัน เพราะว่าครูเองก็เป็นครูเหมือนกัน

(3) สภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรในปัจจุบัน

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน ได้นิยามคำว่าของการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และแสดงทัศนคติที่มีต่อชนชาวกูยเขมร อันนำไปสู่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชาวกูยเขมร เป็นชุมชนที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นทุรกันดารมีวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของภาษา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการจัดการเรียนการสอน เพราะเด็กชาวกูยเขมรใช้ภาษาอยู่ในชีวิตประจำวัน ในขณะที่เมื่ออยู่โรงเรียนต้องใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ดังนั้นหลักในการจัดการศึกษา คือ การสอนโดยใช้วิธีการรับภาษา ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “การศึกษาต้องปรับปรุงให้เข้ากับสภาพท้องถิ่นทุรกันดาร แต่ด้วยความพยายามของครูที่สอนเด็กแบบเน้นภาษา เพราะภาษาเป็นอุปสรรคเริ่มตั้งแต่การใช้พยัญชนะ สระใหม่ ตั้งแต่ ป.1 พยายามสอนเด็กโดยเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง และให้เด็กสนใจในสิ่งที่เขาชอบ”

- เนื้อหา/กิจกรรม การจัดการเนื้อหา/กิจกรรมของครูนั้น มี 3 ประการ ได้แก่ **ประการแรก** การสอนโดยสอดแทรกเนื้อหาและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของชาวกูยเขมรเอง สำหรับสาระการเรียนรู้ของการศึกษาที่จัดในระบบโรงเรียนนั้นครู จะสอนแบบเน้นภาษาและการนำไปใช้ นั่นคือในการจัดระบบการเรียนการสอน เน้นให้ผู้เรียนออกไปสู่ชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ให้รู้จักภูมิปัญญาท้องถิ่น และรู้จักนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ครูยังได้สอดแทรกเนื้อหาและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของชาวกูยเขมรเอง ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญ วันสำคัญต่างๆ ของพวกชาวกูยเขมร เช่นการทำบุญข้าวจีที่มีการเอาข้าวเหนียวมาปิ้ง แล้วนำไปทำบุญที่วัด ในวันเพ็ญเดือนสาม ประเพณีการบวช และการแต่งงาน เป็นต้น ซึ่งส่วนมากจะเป็นวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) เพราะเนื้อหาวิชาจะเน้นเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม และวันสำคัญต่าง ๆ ของท้องถิ่น เป็นต้น **ประการที่สอง** การสอนโดยการแนะแนวและให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการทำมาหากิน ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มที่ว่า “เมื่อเราหยุดการทำงานแล้ว ถ้าเราอยากให้มีชีวิตของเราเจริญหรือว่าดีขึ้น มีรายเพิ่มขึ้น ก็ให้ดูตัวอย่างจากครูวุฒิพงษ์ที่เย็บผ้าวัน ส่งขายที่กรุงเทพฯ หรืออย่างครูพันทิพาที่เย็บผ้าหม่มส่งผ้าหม่ม อยู่อยู่เฉยๆ เพราะครูมีเงินเดือนยังไม่พอใช้เลย เราจะบอกแก่ชุมชนว่า ให้ทำอย่าง

นั่นอย่างนี้ ต้องทำอาชีพเสริม ส่วนในด้านการเมือง การปกครองเราก็คุยกับเขาว่า ทุกวันนี้ก็ทราบแล้วว่ามันพัฒนาขึ้น เราต้องไปใช้สิทธิ เลือใครดี เลือใครไม่ดี ก็นำไปพิจารณาเอาเอง ใครเป็นอย่างไรก็ดูตรงที่เขาบอกนั่นแหละ ชอบใครรักใคร ก็พิจารณาดู นี่คือนอกเหนือจากวิชาเรียน อะไรที่เรามีประสบการณ์ เราก็จะบอกให้กับชุมชนได้รับทราบ” **ประการที่สาม** การสอนโดยใช้สื่อการเรียนการสอน สำหรับการถ่ายทอดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ นั้น ครูมีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอน โดยวิชาที่ต้องใช้สื่อ ส่วนใหญ่จะเป็นวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (สปช.) กลุ่มงานพื้นฐานอาชีพ (กพอ.) กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (สจน.) และวิชาลูกเสือเนตรนารี สำหรับสื่อที่ใช้เป็นสื่อที่ครูทำขึ้น และได้รับจากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) และอีกส่วนหนึ่งนักเรียนจะทำขึ้นมา ซึ่งส่วนมากจะเป็นของที่ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น เช่น พวงฟางข้าว เศษผ้า เป็นต้น

- หลักสูตรการเรียนการสอน สำหรับการจัดการศึกษาในส่วน
ของหลักสูตรนี้ กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้กล่าวถึงประเด็นของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นว่า ในปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เพื่อให้ครูผู้สอนและชุมชนร่วมกันสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา โดยศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ บันทึกไว้ในข้อตกลงของโรงเรียนหรือธรรมนูญของโรงเรียนแล้วก็เขียนเป็นหลักสูตรขึ้นมาทั้งโรงเรียนจะต้องสอนเรื่องนี้ให้เด็กได้รู้ เช่น วันสารท วันโดนตา เป็นต้น ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่ม “หลักสูตรท้องถิ่นตอนนี้ ทำแล้วโรงเรียนได้กำหนดไว้ในธรรมนูญโรงเรียน ซึ่งกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ประกอบด้วยคนในชุมชน 15 คน และตัวแทนครู 2 คน ช่วยร่างขึ้นมาว่าเราจะสอนเรื่องอะไร ใครควรจะเป็นภูมิปัญญาบ้าง ตอนนีให้ชาวบ้านเขาสอนให้วิทยากรจากภายนอกมาสอน คนในหมู่บ้านนี้แหละ ชาวบ้านชื่อ นายกิตติศักดิ์ วงเวียน ให้มาช่วยสอนเรื่องการเลี้ยงไก่ ให้เขาทำหลังคาทำโรงเลี้ยงเอง เขาเลยสอนตั้งแต่การสานหญ้าคา การทำคอกไก่ และนอกจากนี้ทางโรงเรียนยังได้จัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นมาโดยให้เด็กนักเรียนไปสำรวจชุมชนว่าในชุมชนมีภูมิปัญญาอะไรบ้าง ซึ่งตอนนี้เราก็อยู่ในระหว่างการดำเนินงาน กำลังตั้งคณะกรรมการโรงเรียนและร่วมทำกันอยู่”

- การประเมินผลการเรียนรู้ กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้กล่าวถึงการวัดและประเมินผล ดังนี้คือ “การวัดการประเมินผล ถ้าเป็นเนื้อหา ก็จะเรียนไปด้วยวัดไปด้วย แล้วก็ทดสอบจุดประสงค์ในแต่ละจุดประสงค์ ถ้าเป็นวิชาพวกปฏิบัตินี้ ก็จะสังเกต ซักถาม ดูผลงาน สำหรับในการวัดและประเมินผลนั้นคือมีจุดหนึ่งก็คือถ้าเราจะเทียบในห้องนี้สอบมาเพื่อตัดสินเลยไม่ได้เพราะว่า เด็กมีความแตกต่างกันถึงสอบมา ก็ได้แต่ศูนย์หมด มัน

ทำไม่ได้ คะแนนเต็ม 50 สอบได้อย่างมาก ก็ 10 บางคนก็ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นต้องใช้ระบบความแตกต่างระหว่างบุคคลในการวัดการทดสอบ”

- บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนมีความเห็นว่าชาวบ้านเริ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “สำหรับระบบโรงเรียนนะครับ หลังจากที่เราเริ่มยุคข่าวสารต่าง ๆ ประชาชนเริ่มรับรู้มากยิ่งขึ้นนะครับ ผมว่าเท่าที่ผมไปอยู่โรงเรียนบ้านสะโน ชาวบ้านรู้สึกตื่นตัวกันมาก จะสังเกตเห็นได้ว่าการจัดผ้าป่านำอุปกรณ์การศึกษามาให้โรงเรียน อย่างเช่นเครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องโรเนียว แล้วก็อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ พร้อมกับเงิน มอบให้โรงเรียนมูลค่าประมาณแสนกว่าบาท และเมื่อเร็วๆ นี้มีการบริจาคเงินให้โดยทำในลักษณะของผ้าป่าข้าวเปลือก เขาตัดถนนเข้าโรงเรียน ทำถนนใหม่เขาก็ให้เงินบ้าง ให้อุปกรณ์ ให้ทรายอะไรบ้างแล้วแต่ บางคนที่มีรถไถ เขาก็เอารถไถมาปรับสนามให้อันนี้คือ เรื่องการมองเห็นความสำคัญ ผมคิดว่าการจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนก็เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษานะครับ ที่ทำให้เด็กได้เจริญหูเจริญตามากยิ่งขึ้น แม้แต่สนามเด็กเล่น อะไรต่าง ๆ ชาวส่วยเขาจะมีกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “กลุ่มผู้มีอันจะกิน” ซึ่งมีอิทธิพลในหมู่บ้าน ถ้ากลุ่มนี้เขาพูดอะไร ชาวบ้านก็จะคล้อยตามเขาไป ซึ่งการที่เขาจะให้ความร่วมมืออย่างน้อยแค่ไหนมันขึ้นอยู่กับประสานงานระหว่างชุมชนกับโรงเรียน โดยเฉพาะตอนนี้โรงเรียนก็พยายามดึงบุคคลที่มีความสำคัญต่างๆ นั้นมาเป็นคณะกรรมการโรงเรียนได้รับรู้ตัวอย่างเช่น เราได้รับงบประมาณอะไรมา เราก็แจ้งให้เขาทราบว่าเราจะทำอย่างนี้ เราสมควรจัดซื้ออะไร จัดซื้อนมอะไรต่างๆ เขาก็มีส่วนได้รับรู้ด้วยว่าตอนนี้ลูกได้กินนม เขาก็เป็นกรรมการจัดซื้อด้วยคนหนึ่ง เป็นกรรมการโรงเรียนนะครับ แล้วผมก็คิดว่าชาวบ้านนั้นให้ความร่วมมือด้วยดีทุกอย่าง อย่างนะครับ ไม่ว่าจะเป็นอะไร ถ้าหากว่าโรงเรียนต้องการขอคำปรึกษาจากเขา เขาก็จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีนะครับ”

1.2.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้กล่าวถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชาวภูยเขมร ซึ่งมีประเด็นดังต่อไปนี้

1.2.2.1 ปัญหาที่เกิดจากชุมชนชาวภูยเขมรบ้านสะโน

(1) ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน เนื่องจากชาวบ้านสะโนมีฐานะยากจน นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงมักจะศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเท่านั้น ซึ่งสาเหตุที่นักเรียนไม่ศึกษาต่อในระดับที่สูงกว่านี้เกิดจากหลายปัจจัย คือ ไม่มีเงิน และปัญหาการว่างงานเป็นเหตุให้ชาวบ้านขาดแรงจูงใจในการศึกษาต่อ ซึ่งครูและผู้บริหารโรงเรียน

บ้านสะโนได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ว่า “ทางด้านชุมชนนี้ ถ้าพูดตามจริงนี้ มันแล้วแต่ครู คือมันขึ้นอยู่กับครูเราเองว่าจะมีการประชาสัมพันธ์มากน้อยแค่ไหน เขามีความเข้าใจมากน้อยแค่ไหน ในเรื่องหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอน แต่ในจุดนี้จัดว่าน้อยนะ ที่ชุมชนจะให้ความสนใจในเรื่องการเรียนการสอน ระหว่างการจัดการจัดการเรียนการสอน กับเรื่องปากท้องเขาในแต่ละวันนี่ เขาย่อมสนใจเรื่องปากท้องมากกว่าว่าวันนี้จะทำอะไร จะไปหาอะไร มารับประทาน เป็นข้าวเช้า ข้าวเที่ยง ข้าวเย็น ซึ่งมันก็คือปัญหาความยากจน ปัญหาปากท้องของประชาชน คือถ้าให้เขามายุ่งในเรื่องการจัดการศึกษาด้วยนี้ เขายังไม่รู้เรื่องเลย ก็รู้กันเฉพาะบางคนที่มีความรู้มีการศึกษาดี ซึ่งก็มีไม่ถึง 10 ครอบครัว ที่มีการเรียนสูงๆ ที่มีความรู้ใหม่ ๆ

(2) ปัญหาที่เกิดจากประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกุยเขมรเอง โดยที่ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้กล่าวว่า “ความเชื่อเรื่องผีบางนี้เป็น ความเชื่อที่ยังฝังแน่นในใจเขา เป็นประเพณีเป็นวัฒนธรรมของเขา ซึ่งเขามีความเชื่อที่มั่นคง เหมือนพวกอิสลาม เหมือนพวกฮินดู ซึ่งแก้ไม่ได้ แก้อของเขายาก เขาเชื่อเรื่องผีบางมาก เชื่อมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น อย่างเช่น มอ ที่เขาเรียกว่า แกล มอ – ออ เขาจะเล่นเพื่อให้จิตใจสบาย หลบหนีจากโรค ผมเคยพูดอยู่ว่า มีประโยชน์อะไรไหม เราลองทำอย่างอื่นที่ไม่ต้องไปลงทุน เพราะลงทุนจ้างหมอแคน นางรำ ก็ 10,000 บาทนะ แล้วคิดดูกับค่าเงินหมื่นของชุมชนเราแถวนี้ ผมก็บอกว่าถ้ามันลดได้ ก็น่าจะลด เพราะการเล่นมันเป็นความเชื่อทางด้านจิตใจ เขาเล่นแล้วเขาสบายใจ อากาศเจ็บป่วยของเขาก็จะดีขึ้น ผมเคยบอกว่ลองเอาความคิดอย่างอื่นมาแทนความคิดอย่างนี้ ให้มันสบายใจสิ ไม่ต้องไปเชื่อมันกับเขามาก ไม่ใช่เราลบล้าง แต่ให้มันเบาบางลงบ้าง อย่างผมตอนแรกจะบอกคนใกล้ชิดก่อน แล้วมันก็ค่อยตีแผ่ไปเรื่อยๆ แต่ว่ามันก็ยังไม่ได้ผล เพราะว่ามันติดแน่นเข้าไปแล้วในเรื่อง “มอ” เมื่อถึงฤดูกาลหนึ่งเขาจะเล่นกันเลย”

นอกจากจะเชื่อในเรื่องผีบางแล้ว ความเชื่อในเรื่องบุคคลก็เป็นอีกปัญหาหนึ่ง ดังเช่นที่กลุ่มสนทนาได้กล่าวว่า “ความเชื่อด้านบุคคลนี้ก็หมายความว่า ถ้าได้เชื่อในบุคคลนั้นแล้วไม่ว่าบุคคลนั้นจะทำถูกหรือทำผิด หรือว่าความรู้จะไม่มี แต่ถ้าเป็นคนเก่าคนแก่ของหมู่บ้าน เป็นผู้นำหมู่บ้าน และเป็นผู้มีอิทธิพลมีอันจะกิน และชาวบ้านได้เคยพึ่งพาอาศัยมา เขาก็จะนับถือตัวบุคคลนั้น มากกว่าที่จะนับถือความถูกต้อง ความสามารถของบุคคล”

1.2.2.2 ปัญหาครูไม่เข้าใจในเรื่องของการปฏิรูปการศึกษา ซึ่งผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโนได้กล่าวว่า “ในเมื่อเรามอบงานให้ครูทำ ครูต้องมีมาตรฐาน 10 มาตรฐาน ซึ่งครูก็พยายามทำให้มีแล้วก็เก็บเป็นหลักฐานเพื่อตรวจ ในขณะที่กระบวนการเรียนการสอนนี้ผมคิดว่า

ครูร้อยละ 70 – 80 ยังคงใช้แบบเดิม ๆ ครูมีภาระงานเพิ่มขึ้น ผมว่าพอเราเร่งเรื่องการปฏิรูป การศึกษานี้ เด็กเรียนอ่อนลง เรื่องการเรียนต่างๆ เด็กจะไม่ค่อยเน้นเท่าไร แต่จะเน้นเรื่องของ ผลงานของครู ทั้งที่การสอนก็จะใช้ระบบเดิม แต่ทำผลงานขึ้นมาตรวจอย่างเดียว และอีกเรื่องก็คือ เวลาสอนของครูไม่พอ ทั้งวันวิชาหนึ่งหนักอยู่แล้ว ครูคนหนึ่งรับผิดชอบทุกวิชา ตรวจทุกวัน ก็ถือว่า ยังไม่เข้ารูปเข้ารอย”

1.3 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้วิธีการวิจัยเอกสาร เช่น รายงานผลการ สัมภาษณ์ข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์เป้าหมาย ปี 2542 สถิติจำนวนนักเรียนของหน่วย สารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และการ สังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม พบว่า ปัจจัยที่มีส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา คุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้

1.3.1 อัตรานักเรียนที่จบการศึกษาภาคบังคับศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาอยู่ ในระดับต่ำ

ข้อมูลจากรายงานผลการสำรวจข้อมูล จปฐ. และผลการเทียบเกณฑ์ เป้าหมาย ปี 2542 ระบุว่า หมู่บ้านสะโนตกเกณฑ์ ในหมวดที่ 3 ตัวชี้วัดที่ 20 เด็กจบภาคบังคับ เรียนต่อมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากหน่วยสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการ ประถมศึกษาแห่งชาติ เกี่ยวกับสถิติจำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะโนที่ ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542 ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 12 จำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านสะโนที่ศึกษาต่อในระดับ มัธยมศึกษา ปีการศึกษา 2542

สภาพการศึกษาต่อ	ชาย	หญิง	รวม
ศึกษาต่อโรงเรียนอื่นสังกัด ส.ป.ช.	1	4	5
บรรพชา	1	-	1
ศึกษาต่อในสังกัดอื่น	4	4	8
รวม	6	8	14

ที่มา : หน่วยสารสนเทศ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

จากตารางข้างต้น นักเรียนที่จบชั้น ป. 6 รวม 14 คน ศึกษาต่อโรงเรียนอื่นที่สังกัด ส.ป.ช. 5 คน บรรพชา 1 คน และศึกษาต่อโรงเรียนในสังกัดอื่น 8 คน ข้อมูลจากหน่วยสารสนเทศ ที่ได้มานี้ เป็นข้อมูลปีการศึกษา 2542 ซึ่งสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน กล่าวคือ นักเรียนที่เรียนอยู่ในระดับประถมศึกษาปีที่ 6 ของโรงเรียนบ้านสะโน มีจำนวนทั้งสิ้น 17 คน แต่ศึกษาต่อเพียง 14 คนเท่านั้น นั่นเป็นเพราะชาวภูยกุยเขมรบ้านสะโน มีรายได้เฉลี่ยเพียงปีละ 11,054 บาท ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 20,000 บาท เป็นผลให้บางครอบครัวไม่มีกำลังที่จะส่งให้ลูกเรียนจนถึงระดับมัธยมศึกษาได้ จากการสอบถามกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านพบว่า มีจำนวนไม่น้อยที่ออกกลางคัน เนื่องจากพ่อแม่ไม่มีเงินส่งให้เรียน ต้องออกมาช่วยพ่อแม่ทำงาน

1.3.2 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนยังอยู่ในระดับต่ำ ทำให้ขาดแรงจูงใจในการศึกษาต่อ

จากการสอบถามกลุ่มเยาวชน ถึงสาเหตุของการออกกลางคันของนักเรียนในระดับมัศึกษาก็พบว่า นอกจากจะมีสาเหตุมาจากความยากจนแล้ว ยังมีสาเหตุมาจากการขาดแรงจูงใจในการเรียนเนื่องจากไม่เข้าใจเนื้อหาในบทเรียน โดยเฉพาะวิชาทักษะ เช่น คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ และความไม่สะดวกในการต้องเดินทางไปเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน สาเหตุเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อออกกลางคันของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

2. สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยได้ศึกษาภาคสนามเพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนให้กับชุมชนชาวภูยกุยเขมรบ้านสะโน ได้แก่ ผู้อำนวยการบริการศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิ พัฒนาการอำเภอศรีขรภูมิ สาธารณสุขตำบลหนองบัว หัวหน้าแผนงานอำเภอศรีขรภูมิ พัฒนาการตำบลหนองบัว จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวภูยกุยเขมรในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว นอกจากนี้ยังใช้วิธีการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเนื้อหาแบ่งเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

2.1 ผลการวิจัยจากการสนทนากลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

ผู้วิจัยได้จัดสนทนากลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอศรีขรภูมิ พัฒนาการอำเภอศรีขรภูมิ หัวหน้างานแผนงานอำเภอศรีขรภูมิ สาธารณสุข ตำบลหนองบัว พัฒนาการตำบลหนองบัว จำนวน 5 คน เกี่ยวกับสภาพของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยเขมรในปัจจุบัน รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) ทักษะคติของกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวกูยเขมร

(2) สภาพการจัดการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวกูยเขมรในปัจจุบัน

2.1.2 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1.1 สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

(1) ทักษะคติของกลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนที่มีต่อชุมชนชาวกูยเขมร

กลุ่มบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนมีทัศนคติต่อชาวกูยเขมรดังนี้ คือ ชาวกูยเขมรเป็นกลุ่มชนที่มีความสามัคคีมีเอกภาพในสังคมสูงและเชื่อผู้นำ ดังตอนหนึ่งของการสนทนากล่าวว่า “ชนชาวกูยมีความสามัคคีกันสูง เอาอะไรก็เอาตามกัน เขาจะเชื่อผู้นำ ตรงนี้เป็นจุดสำคัญถ้าเราจับจุดผู้นำได้ เปลี่ยนแปลงเขาได้ ถ้าเราเปลี่ยนผู้นำได้ เปลี่ยนหมู่บ้านได้

(2) สภาพการจัดการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรในปัจจุบัน

จากทัศนคติที่มีต่อชนชาวกูยเขมร ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกระบบโรงเรียนนำไปสู่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรในด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากกลุ่มชาวภูเขมรมีเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชน ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องเกิดจากความต้องการของในชุมชนเอง ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การศึกษาต้องเกิดจากความต้องการของเขาเอง ส่วย บางอย่างมันไม่เหมือนกันเลย ส่วยบ้านติดกันยังไม่เหมือนกัน เช่นในเรื่องของการศึกษาก็เหมือนกัน อย่างบ้านแตลนี่เรียนจนจบดอกเตอร์ แต่บ้านสะโนหาคนจะเรียนต่อยังไม่ได้ซักคน แต่สิ่งที่มีสภาพคล้าย ๆ กันของหมู่บ้านส่วย ก็คือความสกปรก คือเขาอยู่เหมือนอย่างที่พระว่า นกมองไม่เห็นฟ้า ปลาไม่เห็นน้ำ ไล่เดือนไม่เห็นดิน คนไม่รู้ปัญหา”

- เนื้อหา/กิจกรรม กลุ่มชาวภูเขมรบ้านสะโนมีลักษณะเด่นของชุมชน คือ มีความเชื่อและศรัทธาในตัวผู้นำสูง ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องจัดให้กับผู้นำชุมชนด้วย ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ในด้านของการศึกษาที่จัดนอกระบบโรงเรียนนั้น โดยเฉพาะที่ตำบลหนองบัว การจัดการศึกษานั้นจัดให้ทั้งชุมชน ผู้นำชุมชน ซึ่งก็จัดไปแล้วเป็นโครงการนำร่องด้วยของจังหวัดสุรินทร์ ตั้งแต่ปี 2535 สำหรับที่หมู่บ้านสะโน นอกจากจะจัดการศึกษาสายสามัญแล้วยังจัดวิชาชีพให้ด้วย เช่นการตัดเย็บเสื้อผ้า แล้วก็มีที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน โดยเฉพาะบ้านสะโนจะมีที่อ่านวารสารประจำหมู่บ้านด้วย”

- การวัดและประเมินผล สำหรับการวัดประเมินผลของการจัดการศึกษานอกโรงเรียนหรือ กศน. นั้นใช้การวัดและประเมินผลเหมือนกับการจัดการศึกษาในโรงเรียนคือการสอบ การสังเกต ซักถาม เป็นต้น ส่วนการประเมินผลและการจัดกิจกรรมของสาธารณสุขและพัฒนากรนั้นใช้การประเมิน 3 ด้าน คือ ด้านที่หนึ่ง ใช้เกณฑ์ จปฐ. ด้านที่สอง การพึ่งตนเองในหมู่บ้าน และด้านที่สาม การเข้าถึงบริการของรัฐ

- บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มสนทนามีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมราชการต่างๆ เข้าไปในชุมชนทำให้ชุมชนลดการพึ่งพาตนเอง ดังตอนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “ผมเป็นนักพัฒนาชุมชนของหน่วยงานราชการที่มองแปลก คือผมมองว่าชุมชนใดที่หน่วยราชการยื่นมือเข้าไปสนับสนุน ยิ่งส่งเสริมเท่าไร ชุมชนนั้นจะลดความเข้มแข็งของตัวเองลง ยิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งลดลง พอพัฒนากรศรึขรลงไปในชุมชน พอลงไปไม่ถึง 3 เดือนทะเลาะกันจนทุกวันนี้ ก็ยังไม่จบ ไล่ผู้ใหญ่บ้านออก ไล่อบต. ออก จากหมู่บ้านที่นับถือผู้ใหญ่บ้าน เรียกแต่พ่อ พ่อผู้ใหญ่ น้ำผู้ช่วย วันที่ผลประโยชน์เข้าไป เรียกไล่ผู้ใหญ่เลว อบต. ชั่ว ๆ ผมก็เลยมองลักษณะนี้ว่า เพราะฉะนั้นในการที่จะเข้าไปพัฒนาใด ๆ ก็ตามนี่ผมว่า เราควรที่จะมองว่าชุมชนต้องการอะไร เราควรที่จะพัฒนาตามศักยภาพที่เขามีอยู่ โดยดึงศักยภาพนั้นมาใช้ซะครับ”

2.1.1 ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

กลุ่มบุคคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียนได้กล่าวถึงปัญหา และอุปสรรคที่พบจากการจัดการศึกษาดังกล่าว ซึ่งปัญหาที่พบจากการที่ชาวบ้านมีความต้องการด้านรายได้มากกว่าด้านการศึกษา เนื่องจากชาว กุยเขมรส่วนใหญ่มีฐานะยากจนและมีรายได้ต่ำ ดังต่อนหนึ่งของการสนทนากลุ่มว่า “การจัด กิจกรรมตอนนี้อยู่ในระบบและนอกระบบ ผมว่าดีแล้ว ประชาชนก็สนใจด้วย แต่มีติดปัญหานิด เดียว ก็คือเศรษฐกิจ ฉะนั้นการที่ประชาชนอยากจะเรียน อยากจะเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของ ตัวเองนั้นยาก เพราะเขาก็ต้องขวนขวายหา ก็คือเงินที่จะมาอย่างน้อยที่สุด ก็ทำให้ครอบครัวเขามี ชีวิตที่ดีขึ้น ถ้าลูกไม่ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ไม่ไปทำงานที่ชลบุรี ไม่ไปทำงานที่ไหนจะมีเงินไหนมาใช้ จ่าย ถ้าถามเขาว่า ทำไมไม่ทำที่บ้านตัวเองล่ะ ก็ไม่มีเงินลงทุนนะครับ มันก็ลำบาก”

2.2 ผลการวิจัยเอกสาร และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

การเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม จากการศึกษาดูเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ข้อมูลแผนพัฒนาตำบล ขององค์การบริหารส่วนตำบล หนองบัว ประจำปีงบประมาณ 2543 เป็นต้น พบว่า สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้น พื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน มีประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 การให้ความสนใจในเรื่องของความเจริญในด้านวัตถุมากกว่าการเรียนรู้ จากการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมพบว่า ความต้องการของชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของ โครงสร้างพื้นฐาน ของหมู่บ้านมากกว่า ความต้องการการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาชุมชน สังเกตได้ จากแทบทุกคนในหมู่บ้านพูดถึงความต้องการเกี่ยวกับสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น โทรศัพท์ ไฟฟ้า น้ำประปา มากกว่าการพูดถึง การรวมกลุ่มกันเพื่อจัดกิจกรรมเสริมสร้างความรู้และจริยธรรมของ คนในชุมชน

2.2.2 การขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านโดยเฉพาะด้านการรักษาโรค จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยพบว่า หมู่บ้านละโนมีหมอพื้นบ้านซึ่งเชี่ยวชาญในการรักษา โรคต่างๆ 7 ชนิด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้างต้น ซึ่งชาวบ้านให้ความเชื่อถือ เคารพและศรัทธาอยู่ เป็นจำนวนมาก ดังจะสังเกตได้จากชาวบ้านเกือบทุกคนพูดในทำนองเดียวกันว่า เมื่อไปรักษาที่ เจ้าหน้าที่ที่สถานีอนามัยแล้วก็มักจะกลับมารักษากับหมอพื้นบ้านเหล่านี้ควบคู่กันไป และก็ยัง ยืนยันว่าการรักษาแบบนี้สามารถทำให้หายขาดจากโรคได้ และต้นทุนในการรักษาพยาบาลก็ถูก กว่าและสะดวกกว่าการเดินทางไปรักษาที่สถานีอนามัย เนื่องจากสถานีอนามัยไม่ได้ตั้งอยู่ใน หมู่บ้าน ชาวบ้านต้องเดินทางไปรักษาที่สถานีอนามัยบ้านหนองโดน ซึ่งอยู่ห่างจากตัวหมู่บ้าน

ประมาณ 3 กิโลเมตร อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าภูมิปัญญาต่างๆเหล่านี้ยังขาดการสืบทอดจากคนรุ่นหลังเนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องที่ล้าสมัย เนื้อหาวิชาที่เรียนก็มีความละเอียดลึกซึ้ง ประกอบกับผู้เรียนจะต้องรักษาภูเขื่อนห้ามต่างๆอย่างเคร่งครัดมีฉะนั้นเชื่อกันว่าผู้เรียนจะมีอันเป็นไปในขณะที่การรักษาโรคแผนปัจจุบันมีความสะดวก รวดเร็วและปลอดภัยกว่าการรักษาโดยหมอพื้นบ้าน นอกจากนี้หมอพื้นบ้านบางท่านก็ไม่ต้องการที่จะสืบทอดวิชา แม้แต่กับลูกหลานของตนเพราะเกรงว่าจะได้รับอันตรายจากการไม่ประพฤติตามข้อห้ามต่างๆที่กำหนดไว้

ตอนที่ 4 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามต้องการชาวกูยเขมรบ้านสะโน

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาคุณภาพชีวิต และความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานรวมทั้ง สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในปัจจุบันมาสรุปและนำเสนอต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้กับชุมชน เพื่อหาแนวทางในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สอดคล้องกับความต้องการของชาวกูยเขมร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In -depth Interview) ซึ่งผู้อำนวยการการประถมศึกษาจังหวัดสุรินทร์ มอบหมายให้ หัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์ และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิ เป็นผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเนื้อหาแบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

1. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรที่จัดในโรงเรียน

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรที่จัดนอกโรงเรียน

2. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรที่จัดในโรงเรียน

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูเขมรที่จัด นอกโรงเรียน

1. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการ ศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิเกี่ยวกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูเขมรบ้านสะโน

จากการสนทนากลุ่มชาวภูเขมร ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านสะโน และบุคลากรที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน พบว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตยังไม่สนองความต้องการของชาวภูเขมร โดยเฉพาะในด้านของรายได้ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของผู้บริหารการศึกษาว่า “การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดอยู่ในขณะนี้ ยังไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตเขาได้เท่าไรนัก เพราะสภาพโดยทั่วไปในเขตนี้ ประชากรมีฐานะค่อนข้างยากจน โดยเฉพาะในส่วนของชาวภูเขมรนี้ยังถือว่าคุณภาพชีวิตยังไม่ดีเท่าที่ควร คิดว่าต้องรอจนกว่าการศึกษาจะช่วยพัฒนาให้ดีขึ้น” ดังนั้นหัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิจึงได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชุมชนชาวภูเขมรไว้ 2 แนวทางคือ

1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภู เขมร ที่จัดในโรงเรียน

สิ่งที่ชุมชนชาวภูเขมรบ้านสะโน เห็นว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคและปัญหาสำคัญในการส่งเสริมการศึกษาให้บุตรหลานคือ การขาดแคลนทุนทรัพย์ เนื่องจากชุมชนมีอาชีพหลักเพียงอาชีพเดียว คือ การทำนา ซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย และการขาดอาชีพเสริมในชุมชน เป็นปัจจัยผลักดันให้ชาวภูเขมรต้องออกจากพื้นที่ไปหางานทำในเมืองใหญ่ ประกอบกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเองก็ไม่ได้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของชุมชน ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาที่จะสอดคล้องกับสภาพชุมชนของชาวภูเขมร จึงควรเป็นไปในแนวทางที่ไม่ให้คนทิ้งถิ่น และควรให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยใช้การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อม ซึ่งหลักสูตรนี้ก็จะเกิดจากความต้องการของเขาเอง ซึ่งแนวทางการจัดการศึกษาในลักษณะนี้โรงเรียนจะสามารถเตรียมคนออกสู่ชุมชนได้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยเขมรนี้ จะต้องเป็นการศึกษาเพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยการสร้างงานสร้างอาชีพนี้จำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องหาคาดรองรับให้ เช่น การตั้งโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาตั้งใกล้กับชุมชน ดังที่ผู้บริหารการศึกษาได้ยกตัวอย่างของการตั้งโรงงานพลาสติก เนื่องจากตลาดของพลาสติกกว้าง โรงงานสามารถจ้างชาวบ้านในลักษณะของลูกจ้าง โดยที่ชาวบ้านรับงานไปทำที่บ้านได้ ไม่จำเป็นต้องไปทำที่โรงงาน ซึ่งหากมีโครงการในลักษณะนี้เกิดขึ้น ชาวบ้านก็จะมีการทำและไม่ทิ้งถิ่น

2. ผลการสัมภาษณ์หัวหน้าศึกษานิเทศก์จังหวัดสุรินทร์และผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอศรีขรภูมิเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน

2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรที่จัดในโรงเรียน

การจัดการศึกษาในลักษณะนี้จะต้องทำให้ผู้เรียน มีความรัก ความผูกพัน และภาคภูมิใจในชุมชน ดังนั้นการจัดการศึกษาจะต้องให้นักเรียนได้ศึกษาชุมชนของตน และครูต้องสอดแทรกวัฒนธรรมของชาวกูยเขมรเข้าไปในเนื้อหาทุกวิชา เช่น กิจกรรมการจัดบอร์ด การประกวดต่างๆ เช่น การแต่งกาย การรำแบบกูย เป็นต้น การเชิญวิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมาให้ความรู้กับนักเรียน นอกจากนี้ครูเองก็ทำตัวเป็นแบบอย่างด้วย เช่น แต่งกายด้วยผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวกูย การพูดคุยสื่อสารด้วยภาษากูยกับคนในชุมชน การให้ความสำคัญกับหมอพั้นบ้าน เช่น โรคบางชนิดที่สามารถรักษาโดยหมอพั้นบ้านได้ ครูก็อาจจะทำเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนและชุมชนด้วย

2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรนั้นจะเกิดขึ้นได้ด้วยความร่วมมือทั้งภาครัฐและประชาชน เช่น ข้าราชการในหมู่บ้านและตำบลแต่งกายด้วยผ้าทอมือซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมร ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวกูยได้มีรายได้ และยังคงอนุรักษ์ผ้าทอลายดั้งเดิมไว้ได้ นอกจากนี้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมกิจกรรมและประเพณี

ของชาวภูษะเมรุที่จัดขึ้น รวมถึงการจัดประกวด การร่ายรำ และผ้าทอมือ อันเป็นเอกลักษณ์
ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวภูษะเมรุทั้งนี้เพื่อให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในประเพณี
และวัฒนธรรมของตน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

แนวทางการพัฒนาประเทศที่ผ่านมา มุ่งเน้นการเร่งรัดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าเศรษฐกิจของประเทศจะสามารถเพิ่มขึ้นประมาณ 3 - 6 เท่า แต่ผลการพัฒนาที่ผ่านมาสรุปได้ว่า เศรษฐกิจดี สังคมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้กำหนดแนวทางและเป้าหมายในการพัฒนา โดยการนำเอาความจำเป็นพื้นฐาน (Basic Needs) มาใช้เป็นเครื่องมือในการตั้งให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นแนวทางในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ด้วยเหตุนี้เองแนวความคิดในเรื่องการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงเกิดขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2528 คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบและอนุมัติ เมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2528 ให้มีการดำเนินโครงการปรีดรงค์คุณภาพชีวิตประชาชนในชาติ (ปรช.) โดยใช้ข้อมูลจาก จปฐ.หรือความจำเป็นพื้นฐานข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค.) อันเป็นข้อมูลหลักที่มีความสำคัญในการพัฒนาชนบทตามนโยบายกระจายความเจริญไปสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น

แต่อย่างไรก็ตาม จากการพัฒนาที่ผ่านมาพบว่า การนำโครงการต่างๆไปพัฒนาชนบทมักจะใช้เกณฑ์ชี้วัดที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน คือ เกณฑ์ชี้วัดของ กชช. 2ค. และ จปฐ. อันเป็นเกณฑ์ที่ใช้วัดทั่วทุกพื้นที่ของประเทศ และมีความเหมาะสมเฉพาะยุค เฉพาะสมัยหนึ่งๆเท่านั้น นอกจากนี้เกณฑ์วัดนี้ได้กำหนดขึ้นโดยรัฐ อันเป็นลักษณะการกำหนดนโยบายแบบ “บนลงล่าง” (top - down planning) ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับสภาพที่แท้จริงของชุมชนนั้น ดังนั้นจึงได้เกิดแนวคิดใหม่ของการพัฒนาที่เรียกว่าการพัฒนา “จากล่างขึ้นข้างบน” (bottom - up) อันหมายถึงการกำหนดนโยบายการพัฒนาชุมชนโดยคนในชุมชนเพื่อคนในชุมชนแทนการที่รัฐจะเป็นผู้กำหนดขึ้นเองดังที่เป็นมาในอดีต ซึ่งนโยบายที่กำหนดขึ้นมานี้จะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง สำหรับตัวอย่างของแนวคิดนี้ยังได้รวมถึงแนวคิดการให้ความสำคัญกับ “การศึกษา” ด้วย

สำหรับแนวคิดเรื่องการศึกษาในปัจจุบันนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้ให้ความสำคัญกับการให้การศึกษาระดับพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา และเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอีกด้วย ดังนั้นการจัดการศึกษาระดับพื้นฐานที่ครอบคลุมทั้งการศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่บุคคล

องค์กรหรือหน่วยงานอื่นจัดขึ้นนอกโรงเรียนนี้ น่าที่จะตอบสนองความต้องการที่จำเป็นของชุมชนในด้านต่างๆ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีได้

การวิจัยเรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย ในจังหวัดสุรินทร์” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์ และการสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการศึกษาเอกสารซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของชาวกูย ได้ศึกษาภาคสนามโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเข้าไปพักอาศัยและเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนชาวกูยทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากลาง ชุมชนชาวกูยลาวบ้านก้านเหลือง และชุมชนชาวกูยเขมรบ้านสะโน ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ทั้งนี้โดยการเปิดโอกาสให้ประชากรได้มีการประเมินสภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Rural Appraisal หรือ PRA) ข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์เนื้อหา จัดกลุ่มข้อมูล จากนั้นนำข้อมูลจากการสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยในปัจจุบัน ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสนทนากลุ่มและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับชุมชนทั้งการศึกษาที่จัดใน/นอกโรงเรียน มาสรุปและนำเสนอต่อผู้บริหารการศึกษาทั้งการศึกษาที่จัดใน/นอกโรงเรียนเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต 2 รูปแบบคือ “แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย” และ “แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย” ซึ่งรายละเอียดเรียงเรียงจากข้อมูลการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ระดับลึก สำหรับประเด็นในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยได้เสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่านเป็นผู้ตรวจสอบปรับแก้ หรือให้คำแนะนำเพื่อให้รูปแบบการศึกษามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชาวกูย ในจังหวัดสุรินทร์นี้ จะสรุป 3 ตอน คือ การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยทั้ง 3 แห่ง สามารถสรุปผลได้ดังต่อไปนี้

1.1 ชุมชนชาวกูยข้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

1.1.1 คุณภาพชีวิตและการลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลาง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มชาวกูยข้างบ้านตากกลางทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ได้ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนไว้ 8 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ ชาวกูยข้างทั้ง 3 กลุ่มเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาคุณภาพชีวิตลำดับแรกๆ ของชุมชน เนื่องจากชุมชนมีอาชีพหลักคือ การเลี้ยงช้างอันเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ประกอบกับอาชีพรอง คือ การทำนาที่ไม่ได้ผลทำให้ชาวกูยข้างมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และเกิดมีภาวะหนี้สินมากจนไม่มีเงินออม

(2) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ ชาวกูยข้างทั้ง 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 2 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพของชาวกูยข้างนั้น แบ่งออกเป็น 2 ประเด็น คือ ประการที่ 1 สภาพและปัญหาของการประกอบอาชีพเลี้ยงช้าง ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชุมชน แต่เนื่องจากการปิดพรมแดนระหว่างไทยและกัมพูชา ได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมชาวกูยข้างเป็นอย่างมาก นั่นคือ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเข้าไปคล้องช้างในป่ามาเป็นกานำช้างเข้าเมืองเพื่อหารายได้จากการทำงานกล้วยขายอ้อย แต่เนื่องจากการนำช้างเข้าไปเร่ร่อนในเมืองก่อให้เกิดปัญหาการจราจรในเมืองใหญ่ ซึ่งทุกฝ่ายก็กำลังเร่งแก้ปัญหาโดยมีโครงการพาช้างกลับบ้าน ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ประการที่ 2 อาชีพรอง คือ การทำนา ชาวกูยข้างเห็นว่าการทำงานที่บ้านตากกลางได้ผลผลิตต่ำมาก อันเนื่องมาจากบริเวณที่นาตั้งอยู่ในที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึง ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ที่นาได้รับความเสียหายแทบทุกปี

(3) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชนจัดลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 3 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของชาวภูยช้าง คือ การพัฒนาที่ผ่านมารัฐดำเนินนโยบายแบบ บน – ล่าง (top – down planning) ทำให้ผลของการพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน นอกจากนี้ยังทำให้ชาวภูยช้างเคยชินกับการ “หยิบยื่น” ให้ของรัฐและหน่วยงานอื่นๆ จนกระทั่งขาดการพึ่งพิงตนเอง และพึ่งพาสังคมภายนอกมากเกินไป และนอกจากนี้การพัฒนาโครงการบางอย่างของรัฐ ก็ขาดความต่อเนื่องและจริงจัง ซึ่งก่อให้เกิดการสูญเสียงบประมาณของรัฐและเสียเวลาในการประกอบอาชีพสำหรับชาวภูยช้าง

(4) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารช้าง ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่มได้กล่าวถึงปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ กล่าวคือ กลุ่ม ธ.ก.ส. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ส่วนกลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ แหล่งอาหารช้าง คือ การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ซึ่งเคยเป็นแหล่งอาหารของช้างเนื่องจากการขยายพื้นที่ในการทำนาและการเข้าครอบครอง “ป่าชุมชน” ของรัฐในรูปแบบของป่าสงวนแห่งชาติ

(5) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มเยาวชนลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่อีก 2 กลุ่ม คือ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาของคนในชุมชน คือ การมีจำนวนบุตรในครอบครัวมากกว่า 2 คน ขึ้นไป ทำให้กำลังความสามารถในการให้การศึกษาแก่บุตรน้อยลง ประกอบกับมีรายได้น้อยจึงขาดแคลนทุนทรัพย์ในการส่งเสริมด้านการศึกษา ในบางครอบครัวจะต้องมีบุตรคนใดคนหนึ่งออกจากโรงเรียนเพื่อช่วยครอบครัวเลี้ยงช้าง

(6) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวภูยช้าง 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 6 ในขณะที่กลุ่ม ธ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 7 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อนั้น ชาวภูยช้างทั้ง 3 กลุ่ม ได้แสดงความ

คิดเห็นแตกต่างกันในประเด็นเกี่ยวกับ ภาษา กล่าวคือ ชาวภูษ้างกลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 35 ปี ขึ้นไป มีความภาคภูมิใจในภาษาของตน ในขณะที่ชาวภูษ้างกลุ่มเยาวชน ซึ่งมีอายุต่ำกว่า 35 ปี เห็นว่าภาษาภูษ้าง เป็นข้อด้อยเนื่องจากไม่สามารถใช้ภาษาของตนสื่อสารกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นได้ ในส่วนของพิธีกรรมและความเชื่อนั้น ชาวภูษ้างกลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ยังคงเคร่งครัดในประเพณีและวัฒนธรรม ในขณะที่ชาวภูษ้างกลุ่มเยาวชนกลับมีการคลี่คลายลงของประเพณีและวัฒนธรรม นอกจากนี้ในด้านของภูมิปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงช้างก็ขาดการสืบทอดเนื่องจากบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาไม่ต้องการที่จะสืบทอดเพราะเป็นเรื่องที่ยากและลึกซึ้ง นอกจากนี้ผู้เรียนต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจจริงที่จะเรียนรู้ รวมถึงต้องเป็นผู้มีศีลธรรม สามารถรักษาภูษ้างห้ามต่างๆ ได้ ซึ่งหากผู้เรียนรักษาภูษ้างห้ามไม่ได้ก็จะได้รับอันตรายหรือคาถาอาคมที่เรียนมาจะเสื่อมไปในที่สุด นอกจากนี้ชาวภูษ้างกลุ่มเยาวชน ก็ไม่ต้องการการสืบทอดเนื่องจากเห็นว่า ภูมิปัญญาบางอย่างก็เป็นเรื่องล้าสมัย เช่น วิชาจับช้างตกมัน ซึ่งในปัจจุบันมีการใช้ยาสลบเข้ามาแทนที่ เป็นต้น

(7) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ชาวภูษ้างทั้ง 3 กลุ่ม ได้ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 7 กลุ่ม ธ.ก.ส.จัดไว้ในลำดับที่ 6 และกลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้กลุ่มชาวภูษ้างเห็นในประเด็นที่ตรงกัน คือ การขาดคุณธรรมของผู้นำชุมชน ซึ่งหากได้ผู้นำที่ดี เก่ง มีคุณธรรมและมีความสามารถ จะทำให้หมู่บ้านสามารถพัฒนาได้ดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

(8) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย กลุ่มเยาวชน เป็นเพียงกลุ่มเดียวที่กล่าวถึงความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้และจัดไว้ในลำดับสุดท้าย สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ คือ ในชุมชนมีการระบาดของโรคเอดส์ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่พาช้างไปเร่ร่อนในเมือง ซึ่งมีความเสี่ยงต่อโรคนี้สูง ปัจจุบันผู้ติดเชื้อเอดส์ได้ลดจำนวนลงเนื่องจาก สาธารณสุขจังหวัดได้เข้ามาให้ความรู้แก่ชาวภูษ้างในเรื่องของการป้องกันโรค โดยดึงกลุ่มเยาวชนให้เข้ามาช่วยรณรงค์ป้องกันโรคและให้เงินสนับสนุนด้วย

1.1.2 ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูยช้างบ้านตากกลาง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) การศึกษาที่จัดในโรงเรียน สำหรับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในด้านนี้มีอยู่ 2 ประการด้วยกัน คือ ความต้องการเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการจัดเนื้อหา/กิจกรรม ควรจะสอดคล้องกับการประกอบอาชีพเลี้ยงช้างของคนในชุมชน เช่น การสอนเกี่ยวกับการใช้ภาษาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพื่อติดต่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยวในหมู่บ้าน เป็นต้น

(2) การศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน สำหรับความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านนี้ มีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ **ประการแรก** รูปแบบการจัดการศึกษาควรจะสนองความต้องการของชุมชนได้ นั่นคือ การตั้ง “โรงเรียนสอนควาญช้าง” ขึ้นในชุมชน **ประการที่สอง** การจัดเนื้อหา/กิจกรรมนั้น กลุ่มชาวภูยช้างยังขาดการถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการเลี้ยงช้างและรักษาโรคช้าง **ประการที่สาม** ความต้องการงบประมาณสนับสนุนจากราชการให้เกิดการรวมกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1.2 ชุมชนชาวภูยลาว บ้านก้านเหลือง ตำบลห้วยแก้ว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

1.2.1 คุณภาพชีวิตและการลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มชาวภูยลาวบ้านก้านเหลืองทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ได้ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนไว้ 9 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ ชาวภูยลาวทั้ง 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับแรก สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นชาวภูยลาว เห็นว่า ชาวบ้านมีรายได้จากการประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียว โดยไม่มีรายได้อื่นเสริม นอกจากนี้การทำนายังเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูง มีผลผลิตต่อไร่ต่ำ และราคาผลผลิตก็ต่ำ ทำให้มีรายได้น้อย ส่งผลให้ชาวภูยลาวต้องกู้หนี้ยืมสิน และถึงแม้ว่าชาวภูยจะประกอบอาชีพเสริม เช่น การทำงานในไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ก็ตามแต่เนื่องจากแรงงานชาวภูยเหล่านี้ เป็นแรงงานไร้ฝีมือจึงได้ค่าแรงงานถูกตามไปด้วย

(2) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพกลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ลำดับที่ 2 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ คือ การทำนาเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูง แต่ผลผลิตมีราคาตกต่ำทำให้ไม่มีผลกำไร นอกจากนี้การทำนาก็ได้ผลผลิตต่อไร่ต่ำ เนื่องจากความแปรปรวนของสภาพดินฟ้าอากาศ และการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นระยะเวลายาวนานทำให้ดินเสื่อมคุณภาพอีกด้วย

(3) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านและสิ่งแวดล้อม ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 3 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของชาวภูยลาว คือ การขาดแหล่งน้ำในการทำนา การขาดสะพานคอนกรีตสำหรับการข้ามลำห้วยจริง เนื่องจากพื้นที่ในการทำนากับตัวหมู่บ้านมีลำน้ำกั้นอยู่

(4) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย ชาวภูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 4 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ ชาวภูยลาวยังคงรับประทานอาหารดิบ และทำให้บริการสาธารณสุขของสถานีอนามัยยังไม่ทั่วถึง เนื่องจากสถานีอนามัยตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้านและขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในการรักษาพยาบาล

(5) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มสนทนา 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มเยาวชนลำดับความสำคัญไว้ในลำดับที่ 2 ส่วนกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญไว้ในลำดับที่ 5 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษาของชาวภูยลาว คือ การขาดแคลนทุนทรัพย์ที่จะส่งเสริมให้บุตรหลานได้รับการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาเนื่องจากชาวภูยลาวมีฐานะยากจน

(6) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กลุ่มสนทนา 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ส่วนกลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 5 ในขณะที่กลุ่ม อ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของชาวกูยลาว คือ การพัฒนาของรัฐเป็นการใช้นโยบายการพัฒนาจากบนลงล่าง (top – down planning) ซึ่งการพัฒนาในลักษณะนี้ไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง นอกจากนี้ชาวบ้านยังคงต้องการการส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐในด้านต่างๆ โดยเฉพาะด้านการรวมกลุ่มกันจัดกิจกรรมเพื่อบรรเทาปัญหาในเรื่องของรายได้เป็นสำคัญ

(7) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการเมือง การปกครอง ชาวกูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้ในลำดับที่ 7 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการเมืองการปกครองนี้แต่ละกลุ่มมีความเห็นตรงกัน คือ ชาวกูยลาว บ้านก้านเหลืองยังถูกจำกัดสิทธิเสรีภาพในเลือกตั้ง ทั้งในระดับชุมชนและระดับชาติ กล่าวคือ ในระดับชุมชนนั้น หมู่บ้านก้านเหลืองไม่มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้าน เนื่องจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านมีการสืบทอดเป็นสายตระกูล ในขณะที่ในระดับชาติการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรยังคงถือเกณฑ์ “ใครจ่ายมาก คนนั้นคือผู้แทน”

(8) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวกูยลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม อ.ก.ส. และกลุ่มสหกรณ์ ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 8 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 7 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้น กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. ซึ่งเป็นกลุ่มชาวกูยลาวที่มีอายุตั้งแต่ 35 ปีขึ้นไป ยังมีความเชื่อในเรื่องผี และยังยึดมั่นในประเพณีและวัฒนธรรม ในขณะที่กลุ่มเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มชาวกูยลาวที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปี เห็นว่า ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อเป็นเรื่องที่ล้าสมัยและงมงาย ส่วนภูมิปัญญาชาวบ้านที่ยังคงอยู่และพบเห็นในชุมชนมีเพียงภูมิปัญญาชาวบ้านเกี่ยวกับการรักษาโรคเท่านั้น เช่น การเป่ากำเนิดเด็กแรกเกิดเพื่อให้เลี้ยงง่าย การรักษาผู้ป่วยกระดูกหักโดยการใส่คาถาและการเข้าเฝือกที่ทำจากไม้ไผ่ เป็นต้น

(9) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ชาวภูยกลาว 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับสุดท้าย ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดให้อยู่ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน ได้แก่ ปัญหาการลักเล็กขโมยน้อย การแย่งชิงผลประโยชน์กันระหว่างคนในชุมชน และการขาดความซื่อสัตย์ในการทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

1.2.2 ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวภูยกลาวบ้านก้านเหลือง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) การศึกษาที่จัดในโรงเรียน สำหรับความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านนี้มีอยู่ 3 ประการด้วยกัน คือ **ประการที่ 1** ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา **ประการที่ 2** ครูและบุคลากรควรเป็นคนในพื้นที่และเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านวิชาการและมีความสามารถในการสอนเป็นอย่างดี โดยเฉพาะในวิชาภาษาอังกฤษ **ประการที่ 3** เนื้อหา/กิจกรรมควรส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถประกอบอาชีพได้

(2) การศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน สำหรับความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านนี้ มีอยู่ 2 ประการด้วยกันคือ **ประการที่ 1** รูปแบบการจัดการศึกษารัฐควรให้การศึกษากับคนที่ออกนอกระบบโรงเรียน โดยเนื้อหาจะเน้นในด้านของวิชาการ **ประการที่ 2** เนื้อหา/กิจกรรม ในชุมชนยังไม่มี การสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญและคิดว่าเป็นเรื่องล้าสมัย

1.3 ชุมชนชาวภูยกเขมร บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

1.3.1 คุณภาพชีวิตและการลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนชาวภูยกเขมรบ้านสะโน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มชาวภูยกเขมรบ้านสะโนทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ได้ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านต่างๆ ในชุมชนไว้ 8 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านรายได้ ชาวภูยกเขมร 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับแรก ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดไว้ในลำดับที่ 2 รองจากการประกอบอาชีพ สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพ

ชีวิตด้านนี้นั้นทั้งสามกลุ่ม เห็นว่า ชาวภูยกเขมรโดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาซึ่งเป็นอาชีพที่มีรายได้น้อย และการไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน ประกอบกับการอพยพเข้าไปขายแรงงานในภาคอุตสาหกรรมก็ประสบกับภาวะว่างงานเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ชาวบ้านจัดลำดับคุณภาพชีวิตด้านนี้ในลำดับต้นๆ

(2) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการประกอบอาชีพ กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 2 ในขณะที่กลุ่มสหกรณ์จัดให้เป็นปัญหาในชุมชนลำดับแรก สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของชาวภูยกเขมร คือ การประกอบอาชีพหลักมีเพียงการทำนา ซึ่งการทำนาเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูง นอกจากนี้ยังมีผลผลิตต่อไร่ต่ำและราคาผลผลิตก็มีราคาตกต่ำด้วย

(3) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้าน กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่ม ธ.ก.ส. จัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสภาพโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านของชาวภูยกเขมร คือ การขาดสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น โทรศัพท์สาธารณะ ถนนคอนกรีต และการขาดแหล่งน้ำสะอาดที่เพียงพอต่อการบริโภคในชุมชน เป็นต้น

(4) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาของชุมชน ชาวภูยกเขมร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่ม ธ.ก.ส. และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ไว้แตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่ม ธ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 3 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 5 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนนั้น ชาวภูยกเขมร เห็นว่านโยบายการพัฒนาชุมชนเป็นนโยบายแบบบนลงล่าง (top - down planning) ซึ่งรัฐเป็นผู้กำหนดการพัฒนาโดยขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้การพัฒนาไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

(5) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา กลุ่มสนทนา 2 ใน 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่ม อ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 5 ในขณะที่กลุ่มเยาวชนจัดไว้ในลำดับที่ 4 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษานั้น ชาวภูยกุญชรทั้งสามกลุ่มมีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ชาวภูยกุญชรบ้านสะโนมีฐานะยากจน และไม่สามารถกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษาได้เนื่องจากขาดผู้ค้ำประกัน นอกจากนี้ชาวภูยกุญชรยังไม่กล้าตัดสินใจกู้ยืมเงินเนื่องจากไม่มั่นใจว่าจะสามารถชำระหนี้ได้ตามกำหนด และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชาวภูยกุญชรก็อยู่ในระดับต่ำ

(6) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัย ชาวภูยกุญชร 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม อ.ก.ส. ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 4 และ 6 ตามลำดับ สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพอนามัยนั้น ชาวภูยกุญชร เห็นว่า ชาวภูยกุญชรยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องการบริโภคอาหารที่มีมาตรฐานขององค์การอาหารและยา นอกจากนี้การรักษาโรคยังขึ้นอยู่กับปัจจัยทางการเงินด้วย กล่าวคือ หากมีเงินอย่างเพียงพอก็จะไปรับการรักษาที่สถานอนามัยแต่หากไม่มีเงินก็จะใช้การรักษาจากหมอพื้นบ้านซึ่งมีค่าใช้จ่ายถูกกว่า

(7) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน กลุ่มสนทนา 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มสหกรณ์ และกลุ่มเยาวชน ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 6 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้ของชาวภูยกุญชร คือ การที่คนในชุมชนติดสุรา ปัญหาการลักขโมย และการขาดความสามัคคีของคนในชุมชนเอง

(8) สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ชาวภูยกุญชรทั้ง 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาไว้ในลำดับที่ 7 สำหรับการรับรู้สภาพและปัญหาคุณภาพชีวิตด้านนี้นั้นทั้ง 3 กลุ่มเห็นตรงกัน กล่าวคือ ชาวภูยกุญชรรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญของประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ประกอบกับชาวภูยกุญชรรุ่นเก่าเห็นว่า เด็กรุ่นใหม่ไม่สามารถรักษาข้อปฏิบัติหรือข้อห้ามต่างๆ ได้ ซึ่งอาจทำให้ลูกหลานในชุมชนได้รับอันตราย

1.3.2 ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) การศึกษาที่จัดในโรงเรียน พบว่า ชาวกูยเขมรยังขาดการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยยังมีความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาเป็นเรื่องของครูและโรงเรียน สำหรับในส่วนของเนื้อหา/กิจกรรมนั้น ชาวกูยเขมรอยากให้ครูเน้นเนื้อหาทางด้านวิชาการและสามารถนำความรู้มาประกอบอาชีพได้ นอกจากนี้ครูและผู้บริหารก็ควรตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

(2) การศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน พบว่า ชาวกูยเขมรได้เสนอรูปแบบการจัดการศึกษาที่น่าจะตอบสนองความต้องการของชุมชนว่า ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ควรจะเข้ามาสอนคนในชุมชนเพื่อเป็นการช่วยลดต้นทุนทางการศึกษา สำหรับการจัดการเนื้อหา/กิจกรรมควรจะนำไปประกอบอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน โดยที่หน่วยงานของรัฐเข้ามาจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียน

2. สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1 ชุมชนชาวกูยข้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

2.1.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน

2.1.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน

2.1.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ มีดังนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชุมชนกูยข้างเป็นชุมชนที่มีวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาซึ่งเป็นปัญหาสำคัญในการจัดการเรียนการสอนเพราะเด็กชาวกูยข้างใช้ภาษากูยในชีวิตประจำวัน แต่ใช้ภาษาไทยในโรงเรียน ดังนั้นหลักที่ใช้ในการจัดการศึกษา คือ “การสอนโดยใช้ตัวแบบ”

- เนื้อหา/กิจกรรม เหมือนกับโรงเรียนสังกัด สปช. ทั่วไป เนื่องจากใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการร่วมกัน

- หลักสูตรการเรียนการสอน ใช้หลักสูตร 2 แบบควบคู่กัน ได้แก่ หลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้สร้างและกำหนด และหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งทางโรงเรียนร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนร่วมกันร่างขึ้น

- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การจัดการประเมินผล เช่นเดียวกับโรงเรียนทั่วไป เช่น การสอบ การสังเกต และการสะสมแฟ้มผลงาน

- การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ยังไม่ปรากฏเด่นชัดว่ามีการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

(2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้

- ปัญหาที่เกิดจากการประกอบอาชีพเลี้ยงช้างของคนในชุมชน ที่ต้องพาช้างเร่ร่อนไปตามจังหวัดต่างๆ ทำให้มีการอพยพโยกย้ายแรงงานอยู่ตลอดเวลา ส่งผลให้นักเรียนโรงเรียนบ้านตากกลางและโรงเรียนช้างบุญวิทยา โดยเฉพาะนักเรียนชายมีจำนวนลดลง เนื่องจากต้องติดตามผู้ปกครองไปด้วย และเมื่อกลับมาเรียนก็มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำเพราะขาดความต่อเนื่องในการเรียน

- ปัญหาที่เกิดจากความยากจน ชาวภูยช้างประกอบอาชีพเลี้ยงช้างเป็นอาชีพหลักและทำนาเป็นอาชีพรอง ซึ่งทั้งสองอาชีพนี้เป็นอาชีพที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน ทำให้ไม่มีกำลังในการส่งบุตรหลานให้เรียนต่อในระดับสูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายได้

- ปัญหาความไม่ศรัทธาในเรื่องการศึกษาเนื่องจากการจัดการศึกษาไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้

- ปัญหาการขาดตัวอย่างหรือตัวแบบทางการศึกษา โดยเฉพาะผู้นำชุมชนที่มีความรู้ความสามารถทางการศึกษา

2.1.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยช้าง ที่จัดนอกโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวภูยช้าง ที่จัดนอกโรงเรียน มีดังนี้คือ

- หลักในการจัดการศึกษา จะต้องให้การศึกษาคำนึงถึงวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรมของคนในชุมชน ซึ่งการจัดการศึกษาให้กับชุมชนชาวกูย จำเป็นจะต้องให้คนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับคนในชุมชนด้วย นอกจากนี้ต้องพัฒนาโดยการเริ่มที่ "ผู้นำ" ชุมชน เนื่องจากชาวกูยข้างมีความเชื่อมั่นในผู้นำชุมชนมาก
- เนื้อหา / กิจกรรม ที่จัดให้กับชุมชนนั้น แต่ละหน่วยงานมีการจัดอบรมและมีกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น กิจกรรมการประกวดความสะอาดของบ้านเรือนและบริเวณที่อยู่อาศัย เป็นต้น
- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การประเมินผล 3 ด้าน คือ วัดจากเกณฑ์ของ จปฐ, วัดจากการพึ่งพาตนเองในหมู่บ้าน และการเข้าถึงบริการของรัฐ

(2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยข้าง ได้แก่ การที่ชาวกูยข้างให้ความสำคัญเฉพาะโครงการที่เกี่ยวกับเงินมากกว่ากิจกรรมด้านการศึกษาและพัฒนา

2.2 ชุมชนชาวกูยลาว บ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

2.2.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน

2.2.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดนอกโรงเรียน

2.2.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชาวกูยลาวมีเอกลักษณ์เฉพาะตนในเรื่องของวัฒนธรรม ประเพณี ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงน่าจะเกิดจากการที่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาหรือเป็นผู้จัดการศึกษาเอง
- เนื้อหา / กิจกรรม ครูปรับเปลี่ยนกระบวนการสอนโดยสอนให้เด็กคิดเป็น และลงมือปฏิบัติ เน้นการสอนโครงงาน

- หลักสูตรการเรียนการสอน ใช้หลักสูตร 2 รูปแบบ ควบคู่กัน ได้แก่ หลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนดและสร้างหลักสูตร และหลักสูตรท้องถิ่นที่ได้เริ่มดำเนินการในรูปแบบของการจัดทำทะเบียนภูมิปัญญาท้องถิ่นและในอนาคตจะมีการทำโครงการ เรื่อง พจนานุกรมภาษาส่วย เพื่อเป็นการอนุรักษ์ภาษาไว้ให้คงอยู่
- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การทดสอบเป็นการวัดและประเมินผลความรู้ทางวิชาการ ส่วนในด้านของคุณธรรม จริยธรรม ใช้การสังเกตพฤติกรรม
- บทบาทของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังไม่มีการร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดการศึกษาให้ชุมชน
- การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ ยังไม่ปรากฏว่ามีการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เด่นชัดนัก

(2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือ

- ปัญหาที่เกิดจากชุมชน ประกอบด้วย **ประการที่หนึ่ง** ปัญหาเศรษฐกิจและความยากจน **ประการที่สอง** ปัญหาเด็กขาดความอบอุ่นเนื่องจากพ่อแม่ต้องไปทำงานในเมืองทิ้งให้บุตรหลานอยู่กับปู่ย่าตายายตามลำพัง
- ปัญหาที่เกิดจากระบบการศึกษา ได้แก่ **ประการแรก** ปัญหาจากครูขาดการพัฒนาตนเอง และครูมีภาระงานในโรงเรียนมากเกินไป ทำให้ประสิทธิภาพการสอนลดลง **ประการที่สอง** ปัญหาของระบบการศึกษา กล่าวคือ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่สัมพันธ์กับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา และ**ประการที่สาม** ปัญหาของเนื้อหากิจกรรมที่จัดในโรงเรียนไม่สัมพันธ์กับสภาพความเป็นจริงของชุมชน

2.2.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดนอกโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

- (1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จัดนอกโรงเรียน มีดังต่อไปนี้
- หลักในการจัดการศึกษา ต้องเริ่มที่ “ผู้นำ” เนื่องจากชาวภูยจะเคารพและเชื่อฟัง “ผู้นำ” ชุมชนมาก

- เนื้อหา / กิจกรรม การจัดการกิจกรรมหรือกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตนั้นต้องเกิดจากความต้องการของชุมชน เช่น กิจกรรมการอบรมทรัพยากรเพื่อการผลิต อันเป็นกิจกรรมการแก้ปัญหาในเรื่องของรายได้ เป็นต้น
- การประเมินผลการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ ใช้การวัดจากการสำรวจข้อมูล ๖ ประเด็น.

(2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตมีดังต่อไปนี้

- การขาดความจริงใจในการพัฒนาจากหน่วยงานรัฐ โดยที่การประเมินผลการพัฒนาคุณภาพชีวิตเป็นไปอย่างฉาบฉวย และปัญหาการสำรวจข้อมูล ๖ ประเด็นไม่ตรงกับความเป็นจริงของชุมชนชาวภูเขาลาว ทำให้การพัฒนาไม่ตรงกับความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง
- ปัญหาที่เกิดจากชุมชนขาดศักยภาพในการพัฒนา โดยเฉพาะปัญหาในเรื่องกระบวนการกลุ่ม

2.3 ชุมชนชาวภูเขามร บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีนครินทร์ จังหวัดสุรินทร์

2.3.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน

2.3.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดนอกโรงเรียน

2.3.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในด้านต่าง ๆ มีดังนี้ คือ

- หลักในการจัดการศึกษา เนื่องจากชาวภูเขามร เป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองโดยเฉพาะในเรื่องของภาษาภูเขซึ่งเป็นปัญหาในการจัดการเรียนการสอน ต้องใช้การสอนแบบรับภาษา คือ เน้นย้ำและใช้ภาษาไทยบ่อย ๆ ให้เกิดความเคยชิน

- เนื้อหา / กิจกรรม ใช้วิธีการสอนโดยการสอดแทรกเนื้อหาและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นของชาวกูยเองและวิธีการการสอนโดยการแนะแนวให้ความรู้แก่ชาวบ้านในเรื่องการทำมาหากิน ทั้งนี้กิจกรรมการเรียนการสอนใช้ทั้งสื่อการเรียนการสอน รวมถึงครูทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนและชุมชนด้วย

- หลักสูตรการเรียนการสอน ใช้หลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด นอกจากนี้ยังได้เริ่มมีการนำหลักสูตรท้องถิ่นเข้ามาใช้ในโรงเรียน ซึ่งครูผู้สอนและชุมชนร่วมกันสร้างหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นมา โดยศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างๆ มาเขียนเป็นหลักสูตร บันทึกไว้ในข้อตกลงของโรงเรียนหรือธรรมนูญของโรงเรียน

- การประเมินผลการเรียนรู้ ใช้การทดสอบ สังเกต ชักถาม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลเป็นหลัก

- บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ชุมชนเริ่มเข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น ดังจะสังเกตได้จากการจัดผ้าป่านำอุปกรณ์การศึกษามาให้โรงเรียน การเข้ามาช่วยจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การปรับปรุงอาคารเรียน ถนน เป็นต้น

(2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต มีดังต่อไปนี้ คือ

- ปัญหาที่เกิดจากชุมชน ได้แก่ ปัญหาความยากจน ปัญหาที่เกิดจากประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อของชาวกูยเขมรเอง เช่น การเล่น แกลมอ-อออก เพื่อรักษาโรค ซึ่งพิธีกรรมนี้ต้องลงทุนไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นบาทในการจ้างหมอแคนและนางรำมาใช้ประกอบพิธี

- ปัญหาที่เกิดจากครูไม่เข้าใจการปฏิรูปการศึกษา มุ่งทำผลงานมากกว่าการสอน

2.3.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดนอกระบบโรงเรียน แบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) สภาพของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ในด้านต่างๆ มีดังนี้

- หลักในการจัดการศึกษา การจัดกิจกรรมการศึกษาต้องเกิดจากความต้องการของชุมชนเอง

- เนื้อหากิจกรรม กลุ่มชาวกูยเขมรบ้านสะโน มีลักษณะเด่นของชุมชนคือ มีความเชื่อในตัวผู้นำสูง ดังนั้นการจัดการศึกษาต้องจัดให้กับผู้นำชุมชนด้วย
 - การวัดการประเมินผล ใช้การประเมินผล 3 ด้าน คือ ดูจากเกณฑ์ จปฐ. การพึ่งตนเองในหมู่บ้าน และการเข้าถึงบริการของรัฐ
 - บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ยังไม่มีการประสานร่วมมือกันของหน่วยงานและชุมชนในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
- (2) ปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ได้แก่ ปัญหาที่เกิดจากความยากจนของคนในชุมชน เนื่องจากมีรายได้น้อย

3. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย

แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยทั้ง 3 แห่ง สามารถสรุปผลได้ดังนี้

3.1 ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

3.1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยข้าง แบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1)แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยข้าง ที่จัดในโรงเรียน

(2)แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยข้าง ที่จัดนอกโรงเรียน

3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยข้างบ้านตากกลาง แบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1)แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยข้าง ที่จัดในโรงเรียน

(2)แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยข้าง ที่จัดนอกโรงเรียน

3.1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูษ้างบ้านตากกลาง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูษ้าง ที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากรายได้เป็นปัญหาที่สำคัญสำหรับชุมชนชาวภูษ้าง ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพชุมชนของชาวภูษ้าง คือ การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหาสาระสอดคล้องกับอาชีพหลักของคนในชุมชน คือการเลี้ยงช้าง ซึ่งผู้บริหารการศึกษา ได้เสนอไว้

2 แนวทาง ได้แก่ **ประการที่หนึ่ง** การส่งเสริมในเรื่องของภาษา ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อสารกับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในหมู่บ้าน **ประการที่สอง** การสอนจิตวิทยาและวาทยวิทยาให้กับนักเรียนเพื่อโน้มน้าวจิตใจนักท่องเที่ยวให้ช่วยส่งเสริมและสนับสนุนอาชีพเลี้ยงช้างทั้งในรูปแบบของการบริจาค การซื้อของที่ระลึกและซื้ออาหารเลี้ยงช้าง เป็นต้น

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูษ้าง ที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูษ้างนี้ จะต้องเป็นการจัดการศึกษาที่ต่อเนื่องให้กับคนในชุมชนทุกกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มวัยรุ่น โดยการศึกษาที่จัดต้องเป็นการศึกษาที่วิเคราะห์ตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เรียนรู้เพื่อการพัฒนาตนเองและการพึ่งตนเองแทนการรอการพัฒนาจากรัฐหรือหน่วยงานอื่นแต่เพียงอย่างเดียว นอกจากนี้การจัดกิจกรรมของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องเป็นไปในทางที่ส่งเสริมรายได้และสอดคล้องกับการประกอบอาชีพหลักของชุมชนโดยเฉพาะการเลี้ยงช้าง เช่น การปลูกพืชอาหารช้าง การฝึกอบรมมัคคุเทศก์ เป็นต้น

3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูษ้าง แบ่งออกเป็น 2 ด้านคือ

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูษ้าง ที่จัดในโรงเรียน

การจัดการศึกษาต้องให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพันและความภาคภูมิใจในชุมชน ดังนั้นการศึกษาต้องวิเคราะห์บ้าน วิเคราะห์ความเป็นอยู่ของชุมชน โดยจัดอยู่ในหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งเป็นหลักสูตรที่จะให้เด็กได้เรียนรู้วิถีชีวิตของคนกับช้างว่าเริ่มต้นที่ตรงไหน เรียนรู้เรื่องพิธีกรรม การปกครองว่ามีความสำคัญอย่างไร ซึ่งสิ่งต่างๆเหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวภูษ้างไว้ให้คงอยู่ต่อไป

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาว กูยซ้าง ที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งประเพณีของชาว กูย ความมีลักษณะการจัด โดยภาครัฐและเอกชนร่วมมือกันส่งเสริมและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาว กูยซ้างเอง เช่น การแต่งกายด้วยผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์และเป็นฝีมือการทอของชาว กูยซ้าง ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาว กูยซ้างได้มีอาชีพเสริมและอนุรักษ์ผ้าทอลายดั้งเดิมเอาไว้ นอกจากนี้ อาจจัดนิทรรศการในเรื่องที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาไว้ในศูนย์คชศึกษาเพื่อให้คนในชุมชนได้ศึกษา ต่อไป

3.2 ชุมชนชาว กูยลาวบ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัด สุรินทร์

3.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความ ต้องการของชาว กูยลาวบ้านก้านเหลือง

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ความต้องการของชาว กูยลาว ที่จัดในโรงเรียน

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ความต้องการของชาว กูยลาว ที่จัดนอกโรงเรียน

3.2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาว กูย ลาวบ้านก้านเหลือง

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาว กูยลาว ที่จัดในโรงเรียน

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาว กูยลาว ที่จัดนอกโรงเรียน

3.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ความต้องการของชาว กูยลาวบ้านก้านเหลือง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตาม ความต้องการของชาว กูยลาว ที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากชาวภูยลาว เป็นชุมชนที่ประกอบอาชีพหลักแต่เพียงอย่างเดียว และไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน ทำให้มีฐานะยากจน ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนก็คือ การจัดการศึกษาโดยเน้นในเรื่องของการจัดหลักสูตรท้องถิ่นที่มีความสัมพันธ์กับแนวโน้มในอนาคตของชุมชนว่า หากสภาพของชุมชนเป็นเช่นนี้ควรจะประกอบอาชีพอะไรได้บ้างเป็นอาชีพเสริม และชาวภูยลาวมีความรู้ความสามารถในด้านใด แล้วโรงเรียนจึงค่อยเตรียมคนออกสู่ชุมชน ดังนั้นการจัดหลักสูตรท้องถิ่นจึงจำเป็นจะต้องให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาด้วย

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวภูยลาว ที่จัดนอกโรงเรียน

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชนที่อยู่นอกระบบโรงเรียนควรเข้ามามีบทบาทในชุมชนให้มากขึ้นโดยยึดปรัชญาการจัดการศึกษาต้องเป็นการศึกษาตลอดชีวิต เป็นการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม และนอกเหนือจากการฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชนแล้ว การจัดการศึกษานอกโรงเรียนควรให้ความรู้ในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ด้วย เช่นในเรื่อง ความเชื่อเรื่องผีสงเทวดา โทษของการเล่นการพนันและอันตรายจากสิ่งเสพติด นอกจากนี้ต้องเข้าไปกระตุ้นให้ชาวภูยลาวมีการรวมกลุ่มเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันโดยผ่านกิจกรรมหรือกระบวนการต่างๆ เช่น การรวมกลุ่มสหกรณ์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนด้วยการพึ่งตนเองได้

3.2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาว ที่จัดในโรงเรียน

โรงเรียนต้องจัดกิจกรรมในเชิงอนุรักษ์ วัฒนธรรมและประเพณีของชาวภูยลาวในรูปแบบของโครงการ ทั้งนี้การเรียนรู้ในลักษณะของการทำโครงการนี้นักเรียนจะสามารถเรียนรู้ชุมชนได้อย่างลึกซึ้งและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่หรืออนุรักษ์ไว้ในลักษณะของการบันทึกได้อีกด้วย

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวภูยลาว ที่จัดนอกโรงเรียน

หน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้กับชุมชน จะต้องร่วมมือกันเป็นเครือข่ายเพื่อจัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรม และประเพณีของชาวกูยลาว เช่น การประกวดการรำแบบส่วย ที่ใช้ในพิธีแกลมอ – ออ ซึ่งอาจจะจัดประกวดเป็นประจำทุกปี นอกจากนี้อาจจะมีการจัดประกวดในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณีด้านอื่นๆ เช่น ภาษา การแต่งกาย เป็นต้น

3.3 ชุมชนชาวกูยเขมรบ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

3.3.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยเขมรบ้านสะโน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

- (1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยเขมร ที่จัดในโรงเรียน
- (2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยเขมร ที่จัดนอกโรงเรียน

3.3.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมรบ้านสะโน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

- (1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมร ที่จัดในโรงเรียน
- (2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยเขมร ที่จัดนอกโรงเรียน

3.3.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยเขมรบ้านสะโน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

- (1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยเขมร ที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากชุมชนชาวกูยเขมรมีปัญหาในเรื่องของรายได้เพราะประกอบอาชีพทำนาเพียงอย่างเดียวและไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน ดังนั้นหลังฤดูเก็บเกี่ยวชาวกูยเขมรบางส่วนจึงต้องออกจากพื้นที่ไปทำงานในภาคอุตสาหกรรม ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาจึงควรมีลักษณะที่ไม่ให้คนทิ้งถิ่นและให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยใช้การ

สร้างหลักสูตรท้องถิ่นเป็นตัวอย่าง ซึ่งแนวทางนี้จะทำให้โรงเรียนสามารถเตรียมคนออกไปสู่ชุมชน ได้สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกุยเขมร ที่จัดนอกโรงเรียน

สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกุยเขมรจะต้องเป็นการศึกษาเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน และการสร้างงานสร้างอาชีพนี้จำเป็นจะต้องหาตลาดรองรับด้วย

3.3.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยเขมรบ้านสะโน แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

(1) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยเขมร ที่จัดในโรงเรียน

ครูต้องสอดแทรกเนื้อหาที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวกุยเข้าไปในทุกวิชา มีการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณี เช่น การประกวดการรำแบบกุยเขมร การเชิญวิทยากรในชุมชนเข้ามาสอนในโรงเรียน เป็นต้น นอกจากนี้ครูต้องทำตนเป็นแบบอย่างในบางโอกาส เช่น การแต่งกายด้วยผ้าไหมของชาวกุยเขมร การรับการรักษาโรคบางชนิดโดยหมอพื้นบ้านที่มีอยู่ในชุมชน เช่น การเป่าแก้กระดูกเคล็ด เป็นต้น

(2) แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกุยเขมร ที่จัดนอกโรงเรียน

การจัดการศึกษาเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และประเพณีของชาวกุยเขมรนั้นจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความร่วมมือทั้งภาครัฐและประชาชน เช่น ข้าราชการในหมู่บ้านและตำบลแต่งกายด้วยผ้าทอมือซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของชาวกุยเขมร ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ชาวกุยมีรายได้และยังคงอนุรักษ์ผ้าทอลายดั้งเดิมไว้ได้ นอกจากนี้ข้าราชการที่เกี่ยวข้องควรเข้าร่วมกิจกรรมและประเพณีของชาวกุยเขมร รวมถึงการจัดประกวดเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมของชาวกุยเขมร เช่น ทำรำ และลายผ้า เป็นต้น

อภิปรายผล

ข้อค้นพบจากการวิจัยเพื่อหาแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย ในจังหวัดสุรินทร์ อภิปรายได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย
2. การสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต
3. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตและความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

1.1 ด้านคุณภาพชีวิต

จากการศึกษาสภาพชุมชนชาวกูยทั้ง 3 แห่ง ในภาพรวม พบว่า การพัฒนาที่ผ่านมามุ่งไปที่สภาพโครงสร้างพื้นฐานเป็นหลัก คือ การมีไฟฟ้า น้ำประปา ถนน โทรศัพท์ ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนเช่นกัน นอกจากนี้การพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐก็ยังมุ่งพัฒนาสภาพเศรษฐกิจของชุมชน โดยการนำโครงการต่างๆ ไปให้กับชาวบ้านพร้อมทั้งงบประมาณสนับสนุนโครงการ ซึ่งการพัฒนาในรูปแบบดังกล่าวถึงแม้จะก่อให้เกิดผลดี คือ ทำให้เกิดความสะดวกรสบายขึ้นกับชาวบ้านในชุมชนก็ตาม แต่ความเจริญทางด้านวัตถุที่ก้าวกระโดด ไปมากกว่าการพัฒนาด้านการศึกษา และสภาพจิตใจ ทำให้ชุมชนชาวกูย ไม่สามารถพึ่งตนเองได้ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคม นอกจากนี้ยังทำให้ชาวบ้านขาดการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนาชุมชน แต่กลับรอความหวังจากภาครัฐ ซึ่งเคยนำโครงการและงบประมาณมาให้ตลอดเวลา ดังที่ชุมชนชาวกูยข้างเคยมีการรวมกลุ่มไปคล้องช้างป่า แต่ในปัจจุบันผลของการเข้ามาหยิบยื่นให้ของรัฐ ทำให้ชาวกูยแบ่งออกเป็นกลุ่มและเคยชินกับการพึ่งระบบราชการ ขาดการพึ่งพาตนเองในที่สุด

สำหรับในด้านของคุณภาพชีวิตนั้น ผู้วิจัยพบว่า “การรับรู้” คุณภาพชีวิตของชาวกูยทั้ง 3 แห่งมีความสอดคล้องกัน นั่นคือ ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลางได้ให้นิยามคุณภาพชีวิตไว้ว่า “ชีวิตที่มีความสุข หมายถึง คนที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีเงินจับจ่ายใช้สอย คนที่มีความสุข คือ คนที่มีเงินใช้เพราะเงินนำมาซึ่งความสุข” ส่วนชุมชนชาวกูยเขมรบ้านสะโนให้นิยามคุณภาพชีวิตไว้ว่า “แค่พออยู่พอกิน มีข้าวเปลือก มีเงินใช้ มีงานทำ มีถนนหนทางที่สะดวกรสบาย มีบ้านอยู่อาศัยและแค่มีเงินก็มีความสุขแล้ว” ในขณะที่ชาวกูยบ้านก้านเหลือง ให้นิยามว่า “แค่พอ

อยู่พอกิน ไม่เจ็บไข้ได้ป่วย สบายใจแค่นี้ก็สุขแล้ว” จากนิยามคุณภาพชีวิตที่ชาวภูยกทั้ง 3 ชุมชน ได้กล่าวไว้ จะพบว่า ชาวภูยกมุ่งเน้นทางด้านเศรษฐกิจเป็นหลัก เนื่องจากชุมชนชาวภูยกมีฐานะยากจนประกอบกับสภาพสังคมกำลังเปลี่ยนจากสังคมชนบทเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคมเมืองมากยิ่งขึ้น กล่าวคือ ความต้องการมีเครื่องอุปโภค บริโภคและอุปกรณ์อำนวยความสะดวก ดังจะเห็นได้จาก คำนิยามของคนมีความสุข ซึ่งเกือบทุกชุมชน ระบุว่า ต้องมีเงินจับจ่ายใช้สอยอย่างพอเพียง

เมื่อผู้วิจัยให้ชาวภูยกแต่ละชุมชนลำดับปัญหาความสำคัญของคุณภาพชีวิตที่พบว่า ชาวภูยกทั้ง 3 แห่งให้ความสำคัญกับเรื่องการประกอบอาชีพและเรื่องของการรายได้เป็นอันดับแรก ทั้งนี้เนื่องจากกลุ่มชาวภูยกทั้ง 3 กลุ่มประกอบอาชีพหลักแตกต่างกัน กล่าวคือ กลุ่มชาวภูยกที่มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ กลุ่มชาวภูยกลาวบ้านก้านเหลืองและกลุ่มชาวภูยกเขมรบ้านสะโน ซึ่งอาชีพการทำนาเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูงแต่มีรายได้ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับสภาพของดินฟ้าอากาศ นอกจากนี้การประกอบอาชีพของชาวภูยกโดยเฉพาะการทำนายยังมีข้อจำกัด คือ ชาวภูยกมีความสามารถในการจัดการที่ดินต่ำ เป็นผลให้มีผลผลิตต่อไร่ต่ำ นอกจากนี้กลุ่มชาวภูยกยังถูกเอาเปรียบจากกลไกของตลาด กล่าวคือ ชาวภูยกเป็นผู้ผลิตข้าว แต่ไม่สามารถกำหนดราคาข้าวได้และนอกจากนี้ชาวภูยกเกือบทุกรายยังเป็นหนี้ ธ.ก.ส.เนื่องจากไปกู้ยืมเงินมาลงทุนทำนาก่อน ดังนั้นเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเสร็จชาวภูยกจึงต้องรีบขายข้าวและนำเงินไปใช้หนี้ หากไม่รีบขาย ข้าวจะมีราคาต่ำ เป็นโอกาสให้พ่อค้าคนกลางหรือโรงสีกำหนดราคาและกตราคาข้าวของชาวบ้าน ขณะเดียวกันเมื่อชาวภูยกลงทุนซื้อปุ๋ย ซื้อยากำจัดศัตรูข้าว ตลาดก็เป็นผู้กำหนดราคาอีกเช่นกัน ดังนั้นชาวภูยกจึงเสียเปรียบตลาดทุกวิถีทาง และนับเป็นสาเหตุใหญ่ประการหนึ่งที่ทำให้ชาวภูยกและไม่สามารถพึ่งตนเองได้ กลุ่มที่เลี้ยงช้างเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ กลุ่มชาวภูยกช้างบ้านตากกลาง สำหรับอาชีพเลี้ยงช้างเป็นอีกอาชีพหนึ่งที่มีรายได้ไม่แน่นอน เนื่องจากการพาช้างออกไปเร่ร่อนขึ้นอยู่กับการขายอาหารช้างว่าจะได้มากหรือน้อย สำหรับปัญหาของอาชีพการเลี้ยงช้างในปัจจุบันคือ การถูกผลักดันให้กลับสู่ชุมชนของตน เพราะการพาช้างเข้ามาเร่ร่อนในเมืองก่อให้เกิดปัญหาต่างๆหลายประการ เช่น ปัญหาการจราจรติดขัดซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดอุบัติเหตุได้ง่าย ปัญหาช้างตกลงไปในคูคลองเนื่องจากไม่ชินกับพื้นที่ของเมือง เป็นต้น ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ส่งผลให้ชาวภูยกช้างถูกโจมตีจากสื่อมวลชนและสังคมว่านำช้างมาทรมาน และเมื่อนำช้างเข้ามาเร่ร่อนก็มักจะถูกต่อต้านจากคนเมืองอยู่เนืองๆ ด้วยเหตุนี้รัฐบาลร่วมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น บริษัทการบินไทย จำกัดมหาชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และมูลนิธิคนรักช้าง จึงได้จัดทำ “โครงการช้างกลับบ้าน” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ช้างกลับสู่ชุมชน แต่ผลของการทำโครงการนี้

ปรากฏว่ามีช่าง เข้าร่วมโครงการเพียง 8 เชือก จากทั้งหมด 400 เชือก ซึ่งสาเหตุที่ชาวภูยให้ ความสนใจกับ โครงการนี้น้อยมากเป็นเพราะหากนำช่างกลับสู่หมู่บ้านช่างไม่มีแหล่งอาหาร และ คนก็อดตายเนื่องจากไม่มีรายได้เสริมอื่นใดเลย ประกอบกับการทำนาซึ่งเป็นอาชีพของคนใน หมู่บ้านก็ไม่ได้ผลผลิตเท่าที่ควรเนื่องจากประสบกับสภาวะน้ำท่วมทุกปี

สำหรับคุณภาพชีวิตด้านอื่นๆ เช่น ด้านสุขภาพอนามัย สภาพโครงสร้าง พื้นฐานของหมู่บ้าน สิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและการเมืองการปกครอง ชาวภูย ทั้ง 3 แห่งเห็นว่าเป็นส่วนประกอบที่จะทำให้ชีวิตของบ้านสมบูรณ์ขึ้น แต่ยังไม่วิกฤตเท่าด้านเศรษฐกิจ สำหรับคุณภาพชีวิตด้านคุณธรรม ศีลธรรมของคนในชุมชน และคุณภาพชีวิตด้านประเพณี วัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชนนั้น ชาวภูยทั้ง 3 กลุ่ม ลำดับความสำคัญของปัญหาอยู่ในลำดับสุดท้าย เนื่องจากชาวภูยโดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปีซึ่งเป็นสมาชิกกลุ่มเยาวชน เห็นว่าประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อต่างๆ เหล่านี้ เป็นสิ่งที่ล้าสมัยในขณะที่กลุ่มชาวภูยที่มีอายุมากกว่า 35 ปีซึ่งเป็น สมาชิกกลุ่มสหกรณ์และกลุ่ม ธ.ก.ส. เองก็ไม่คิดที่จะสืบทอดภูมิปัญญาหรือประเพณีต่างๆ เหล่านี้ให้กับ ลูกหลานเนื่องจากเกรงว่าลูกหลานในชุมชนจะได้รับอันตรายหากไม่สามารถปฏิบัติตามกฎข้อห้ามต่างๆ ได้ และเห็นว่าภูมิปัญญาบางอย่างเช่น การจับช้างที่ตม้น หรือการรักษาโรคต่างๆ โดยหมอพื้นบ้านได้ถูกแทนที่ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ และการแพทย์แผนใหม่ไปแล้ว

เป็นที่น่าสังเกตว่าการแบ่งหมวดคุณภาพชีวิตของชาวภูยทั้งสามแห่งมีความ สอดคล้องกับคุณภาพชีวิตที่ภาครัฐกำหนดขึ้นในจปฐ.และกชช. 2ค เช่น การกล่าวถึงเรื่องรายได้ การประกอบอาชีพ การมีงานทำ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เป็นต้น ในขณะที่ตัวชี้วัดของ ชาวภูยกับของรัฐไม่สอดคล้องกัน โดยที่การรับรู้และความหมายของคำที่ใช้ก็ไม่ตรงกัน ดังเช่น ในหมวดของสุขภาพอนามัยนั้น คำว่า “อาหารดิบ” ชาวภูยให้ความหมายว่า อาหารที่ได้รับการปรุง แล้ว ในขณะที่รัฐ ให้ความหมายว่า อาหารที่ได้รับการปรุงให้สุกด้วยความร้อน ดังนั้น อาหาร ประเภทลาบและก้อยจึงเป็นอาหารที่ไม่ใช่อาหารดิบตามการรับรู้ของชาวภูย นอกจากนี้ในเรื่อง ของการรักษาความสะอาดบ้านเรือนนั้น ชาวภูยทั้งสามแห่งเห็นว่าการไม่ปิดกวาดเช็ดถูบ้านเรือน ไม่ใช่การไม่รักษาความสะอาดหากแต่เป็นวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและกลมกลืนกับธรรมชาติมากกว่า

ในส่วนของคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา นั้น ถึงแม้ชาวภูยจะให้ความสำคัญอยู่ บ้างคือจัดให้เป็นปัญหาคุณภาพชีวิตที่พบในชุมชนลำดับกลางๆ คือ 4 - 5 แต่ก็เป็นเรื่องของการ ใช้การศึกษาเป็นบันไดให้เด็กได้เรียนสูงจนมีงานทำ หรือจบออกมาแล้วไม่ตกงาน ส่วนการศึกษา ขึ้นพื้นฐาน ชาวภูยหวังว่าจะช่วยให้เด็กหางานทำที่มั่นคงได้มากกว่างานเกษตรกรรมและงานที่มี อยู่ในท้องถิ่นซึ่งเป็นงานที่ต้องใช้แรงงานเสี่ยงต่อภัยธรรมชาติและภาวะของตลาดมากเกินไป

สำหรับวิธีการใช้ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตนั้น ภาครัฐใช้นโยบายแบบ up – bottom นั่นคือการกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตโดยรัฐเป็นผู้กำหนดเกณฑ์การประเมินผลขึ้น ซึ่งมักพบเสมอว่าบางตัวชี้วัดก็ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่พบในชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งการใช้ตัวชี้วัดดังกล่าวนี้ล้วนไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชาวกูยและเมื่อมีการประเมินผล หมู่บ้านเหล่านี้จึงมักตกเกณฑ์อยู่เสมอ ดังเช่น ตัวชี้วัดที่ 9 การไม่กินอาหารดิบ เนื่องจากชาวกูยนิยมรับประทานอาหารที่ไม่ปรุงให้สุกด้วยความร้อนและมีการรับรู้ที่อาหารเหล่านี้ไม่เรียกว่าอาหารดิบ นอกจากนี้ตัวชี้วัดที่ 29 กำหนดให้ชาวบ้านต้องมีรายได้เฉลี่ยคนละ 20,000 บาทต่อปี และตัวชี้วัดที่ 11 ที่ต้องการให้ชาวบ้านกินอาหารที่ได้มาตรฐาน อย. นั้น ซึ่งขัดต่อสภาพความเป็นจริงของชุมชนชาวกูยที่ส่วนใหญ่มีฐานะยากจน มีกำลังซื้อน้อย ดังนั้นการเลือกซื้ออาหารจึงมักจะคำนึงถึงราคาเป็นหลัก และอาหารที่มีราคาถูกส่วนใหญ่มักจะเป็นอาหารที่ไม่ได้มาตรฐาน อย. เช่น การเลือกซื้อน้ำปลา ชาวกูยเลือกซื้อน้ำปลาผสมสีแทนการใช้น้ำปลาแท้เนื่องจากมีราคาต่างกันมาก เป็นต้น นอกจากนี้ตัวชี้วัดที่ 16 การจัดบ้านเรือนและบริเวณบ้านก็ไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวกูยข้างบ้านตากกลางแต่เดิมซึ่งไม่ปิดกวาดเช็ดดูบ้านเรือนเมื่อสามีออกไปคล้องช้างป่า ในปัจจุบันถึงแม้ว่าการคล้องช้างจะหมดไปแล้วก็ตาม แต่ก็มีคนนำช้างออกไปร่อนเร่ในเมืองแทน ดังนั้นข้อห้ามในเรื่องการดูแลรักษาบ้านเรือนก็ยังคงอยู่ ในขณะที่ชาวกูยลาวบ้านก้านเหลืองและชาวกูยเขมรบ้านสะโนเห็นว่าการไม่ปิดกวาดเช็ดดูบ้านเรือนเป็นเรื่องของการอยู่กลมกลืนกับธรรมชาติ เป็นต้น เราจึงอาจกล่าวได้ว่าการใช้ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตที่มีลักษณะ up – bottom นี้ไม่สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตรงตามความต้องการของชาวกูยได้ทั้งหมด ในขณะที่การให้ชาวกูยได้มีโอกาสร่วมกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตด้วยตนเอง ที่มีลักษณะ bottom – up นี้จะทำให้ตัวชี้วัด คุณภาพชีวิตบางด้านที่เป็นลักษณะเด่นของชุมชนได้ถูกกำหนดขึ้นใน จปฐ. เช่น การเคารพและเชื่อในตัวผู้นำ การมีเอกภาพในสังคมสูงกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น การรักษาโรคของคนและช้างโดย ภูมิปัญญาชาวบ้าน และขณะเดียวกันตัวชี้วัดบางด้านก็จะถูกปรับให้เหมาะสมกับสภาพของชุมชน เช่น การกินอาหารที่มี มาตรฐาน อย. และตัวชี้วัดที่ 3 เด็กแรกเกิดมีน้ำหนักไม่ต่ำกว่า 2,500 กรัม ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่สูงเกินไปสำหรับชุมชนชาวกูยซึ่งเป็นผู้ที่มีรายได้น้อย

อย่างไรก็ตามถึงแม้การกำหนดและใช้ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตโดยชนชาวกูยเองจะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ตรงตามความต้องการของชาวกูยก็ตาม แต่ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตบางตัวที่รัฐกำหนดขึ้น เช่น ตัวชี้วัดที่ 9 ครัวเรือนไม่กินอาหารประเภทเนื้อสัตว์ที่ไม่ทำให้สุกด้วยความร้อน ตัวชี้วัดที่ 34 และ 35 คนในครัวเรือนไม่ดื่มสุราและไม่ติดยาหรือก็ยังมีมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยถึงแม้ว่าตัวชี้วัดเหล่านี้จะไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่

ของชาวกูยที่นิยมรับประทานอาหารที่ไม่ปรุงให้สุก การที่มีวิถีชีวิตอยู่กับพิธีกรรมที่ต้องมีการเซ่นไหว้ โดยมีสุราและบุหรี่ปริมาณมากประกอบหลักเป็นผลให้ชาวกูยติดสิ่งเสพติดดังกล่าว ซึ่งรัฐจะต้องทำความเข้าใจกับชาวกูยและมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป

อาจกล่าวได้ว่าการใช้ดัชนีชี้วัดคุณภาพชีวิตเพียงรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งดังที่กล่าวมาในข้างต้นนั้นไม่สามารถที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยได้ดีนัก แต่ถ้าทั้งรัฐและชาวกูยได้ร่วมกันกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตก็จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยเหล่านี้ได้อย่างสมบูรณ์

1.2 ด้านความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชาวกูย

จากการสนทนากลุ่มชาวกูยทั้ง 3 แห่ง พบว่า ระดับการศึกษาของชาวกูยอยู่ในระดับประถมศึกษาซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานระดับหมู่บ้าน กชช.2ค ปี 2539 อาจกล่าวได้ว่าการศึกษาของคนในชุมชนชาวกูยทั้งสามแห่งยังอยู่ในระดับต่ำ ในด้านของการรับรู้เกี่ยวกับ “การศึกษา” นั้น ชาวกูยทั้ง 3 ชุมชนให้นิยามของ “การศึกษาขั้นพื้นฐาน” ไว้ในแนวที่สอดคล้องกันว่า หมายถึง การจัดการเรียนการสอนในสถานที่ใดที่หนึ่ง มีผู้เรียน ผู้สอน มีหลักสูตรที่ชัดเจน เนื้อหาเน้นทางด้านวิชาการเป็นส่วนใหญ่ มีหลักเกณฑ์ในการสอบ การวัดและประเมินผลที่แน่นอนซึ่งเป็นลักษณะการจัดการศึกษาที่จัดโดยรัฐนั่นเอง สำหรับการศึกษิตตามอัธยาศัย ซึ่งได้แก่การสืบทอดภูมิปัญญาการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อการเรียนรู้นั้น ชาวกูยมิได้นับรวมว่าเป็นการศึกษาด้วย ดังเช่น ชาวกูยข้างบ้านตากกลางได้ให้นิยามไว้ว่า “การเรียน คือ การเข้าไปศึกษาหาความรู้ในโรงเรียน มีครูสอน มีการสอบ แต่ถ้าเป็นการเลี้ยงช้างอย่างนั้นเขาไม่เรียกว่าการเรียน มันเป็นอาชีพ” ชาวกูยลาวบ้านก้านเหลืองนิยามว่า “การศึกษา คือ การไปโรงเรียน อ่านออก เขียนได้ มีครูมาสอน” และชาวกูยเขมรบ้านสะโนะนิยามว่า “การศึกษาก็คือ เรียนแบบโรงเรียน มีการสอน มีความรู้ แต่ถ้าเป็นทอผ้ามันไม่ใช่การเรียน แบบมันใช้มือใช้อะไร ไม่ได้ใช้สมอง” การศึกษาวิจัยพบว่า กลุ่มชาวกูยทั้ง 3 กลุ่ม มีความต้องการในด้านการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ เพื่อให้ประกอบอาชีพได้ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาที่จัดในโรงเรียนหรือนอกโรงเรียนก็ตาม

สำหรับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานก็คือการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ คือ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุข ชาวกูยทั้งสามหมู่บ้านต่างก็ได้ให้นิยามของทั้งสามคำที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันบ้างในบ้างประเด็น กล่าวคือ **คนดี** ในนิยามการรับรู้ของชาวกูยทั้งสามแห่งมีความคล้ายคลึงกัน คือ เป็นคนซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาวัดเอาเปรียบผู้อื่น

และไม่ติดสุรา **คนเก่ง** ทั้งสามชุมชนให้ นิยามของคำนี้ไว้แตกต่างกัน ชาวภูษ้างบ้านตากกลางให้นิยามว่า “คนเก่งคือคนที่มีลักษณะเป็นผู้นำ สามารถทำให้คนในชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้” ส่วนชาวภูษ้างบ้านก้านเหลือง นิยามว่า “คนเก่ง คือ คนที่สามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพได้” ในขณะที่ ชาวภูษ้างบ้านก้านเหลือง นิยามว่า “คนเก่ง คือ คนที่มีความกล้าหาญ กล้าตัดสินใจและมีวิชาอาคมป้องกันตัว” **คนมีความสุข** ทั้งสามชุมชนได้ให้นิยามที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ คนที่มีความสุข คือ คนที่มีฐานะทางการเงินดี มีเงินใช้จ่ายใช้สอยพอเพียงกับความต้องการของตน

2. การสำรวจสภาพและปัญหาการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

2.1 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ที่จัดในโรงเรียน

จากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า โรงเรียนถึงแม้จะตั้งอยู่ในชุมชนแต่การเรียนการสอนก็ดำเนินไปในโรงเรียนเสียส่วนใหญ่ ไม่มีการพาเด็กออกไปสัมผัสชีวิตจริงนอกโรงเรียน บ้านและโรงเรียนไม่มีกิจกรรมร่วมกันให้เห็นได้ชัดเจน ยกเว้น ในงานพิธี เช่น วันเด็ก งานทอดผ้าป่าที่ชาวบ้านจะมาร่วมงาน โดยการช่วยเหลือในเรื่องของอาหารและแรงงานแต่ไม่ปรากฏว่ามีความสัมพันธ์ในเรื่องของแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแผนงาน หรือโครงการของโรงเรียนซึ่งเป็นเพราะ โรงเรียนยังไม่เปิดโอกาสให้กับชาวบ้านโดยให้เหตุผลว่า กลัวชาวบ้านยังไม่มีความรู้บ้าง ซึ่งปัญหาดังกล่าวนับว่าเป็นอุปสรรคสำคัญที่จะทำให้การกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาลงไปสู่ท้องถิ่น ทำได้ยากถ้าไม่เปลี่ยนทัศนคติของผู้บริหารและครู ให้ความสำคัญและ ความสามารถของชาวบ้าน ก่อนการกระจายอำนาจให้อย่างแท้จริง

ปัญหาอีกประการหนึ่ง คือ โรงเรียนทุกแห่งเพิ่งเริ่มต้นดำเนินการจัดการหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งการจัดหลักสูตรที่ผ่านมา เป็นการจัดใน 2 ลักษณะ คือ ชุมชนมีอะไรโรงเรียนก็เอามาจัดซึ่งครูเองก็ไม่สามารถสอนได้ดีเท่ากับคนในชุมชน และอีกรูปแบบหนึ่งคือโรงเรียนจัดให้ตรงตามความสามารถของครูซึ่งเมื่อนักเรียนออกจากโรงเรียนแล้วก็ไม่สามารถนำความรู้ออกไปประกอบอาชีพในชุมชนได้ทำให้หลักสูตรเหล่านี้ก็ล้มหายตายจากไปในที่สุด นอกจากนี้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ระบุให้มีการจัดการศึกษาเพื่อสำรวจศิลปะ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่จากการศึกษาวิจัย พบว่า โรงเรียนทุกแห่งยังไม่ได้มีกิจกรรมใดที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรม และประเพณีของท้องถิ่นเลยจะมีก็เพียงการจัดทำทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งเป็นเพียงกิจกรรมที่ครูให้นักเรียนไปสำรวจ

รายชื่อบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนแล้วครูรวบรวมส่งหน่วยงานต้นสังกัดเท่านั้น ทั้งนี้ น่าจะมาจากสาเหตุที่หน่วยงานระดับสูงมิได้ต้องการให้ความช่วยเหลือกับโรงเรียนอย่างจริงจัง ประกอบกับจัดและปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นเป็นสิ่งที่เพิ่งเริ่มมีขึ้น โดยที่ บุคลากรทั้งในหน่วยงานของทางการศึกษาและบุคลากรในโรงเรียนเคยชินกับการดำเนินการเรียน การสอน ตามหลักสูตรที่ส่วนกลางกำหนดมาเป็นระยะเวลานาน จึงไม่สามารถดำเนินการใดๆ โดยปราศจากความช่วยเหลือจากส่วนกลางหรือหน่วยงานต้นสังกัดในระยะแรก

ปัญหาต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ล้วนเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การจัดการ การศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมของชุมชนชาวกูย ไม่สามารถดำเนินไป ได้จนประสบผลสำเร็จ พอที่จะทำให้อุณหภูมิชีวิตและสังคมของชุมชนดีขึ้น

2.2 สภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพ ชีวิต ที่จัดนอกโรงเรียน

การศึกษาที่หน่วยงานภายนอกให้กับผู้นำชุมชนและชาวบ้าน มักจะเป็นการให้ ความรู้ในเรื่องของอาชีพ มากกว่าความรู้พื้นฐานเพื่อประกอบอาชีพ หรือเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และสังคมของชุมชนในทุกๆ ด้าน หรือการให้การศึกษาค้นคว้าให้คนมีคุณธรรมในการดำรงอยู่ร่วมกันใน สังคมได้อย่างมีความสุข มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการแสวงหาความรู้ได้อย่าง ต่อเนื่อง ตลอดชีวิต มีความสามารถพึ่งตนเองได้และดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี (ยูเนสโก, 2533) ซึ่งจะเห็นได้จากการที่ทั้ง 3 หมู่บ้านไม่เคยมีหน่วยงาน หรือองค์กรใดๆ เข้าไปจัดฝึกอบรม หรือ บรรยายในเรื่องอื่นใด นอกจากให้ความรู้เรื่องอาชีพที่สอดคล้องกับโครงการของหน่วยงาน การ ให้การศึกษาดังกล่าวไม่เพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพให้ยั่งยืน เพราะเป็นการให้ความรู้ เฉพาะทางหรือเฉพาะกรณี เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า มากกว่าการฝึกฝน สังคมประการณ์ อันยาวนานพอที่จะทำให้ชาวบ้านเกิดกระบวนการเรียนจนนำไปแก้ปัญหาชีวิตได้

3. แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความ ต้องการของชาวกูย

3.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการ ของชาวกูย แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความ ต้องการของชาวกูย ที่จัดในโรงเรียน

3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย ที่จัดนอกโรงเรียน

3.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยที่จัดในโรงเรียน

3.2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยที่จัดนอกโรงเรียน

3.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.1.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย ที่จัดในโรงเรียน

เนื่องจากหมู่บ้านชาวกูยทั้ง 3 แห่ง ต่างระบุว่าปัญหาคุณภาพชีวิตที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรกคือ ปัญหาในเรื่องของรายได้ และการประกอบอาชีพ ดังนั้นแนวทางการจัดการศึกษาจึงควรเน้นในเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ความถนัดและความสามารถของคนในชุมชนโดยให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนกำหนดและสร้างหลักสูตรร่วมกับโรงเรียน

3.1.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูย ที่จัดนอกโรงเรียน

เนื่องจากชุมชนชาวกูยมีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน ดังนั้น การศึกษาขั้นพื้นฐานจึงน่าจะเป็นการศึกษาที่ช่วยในเรื่องของการพัฒนาอาชีพ รวมทั้งเรื่องของวิถีชีวิตที่จะทำให้ชุมชนพึ่งพาภายนอกน้อยลง จนสามารถพึ่งตนเองได้ รวมทั้งการพัฒนาจิตใจและสติปัญญา ให้ชาวกูยรู้เท่าทันเหตุการณ์ของสังคม ไม่ลุ่มหลงมัวเมา ตกเป็นเหยื่อผู้มีการศึกษาสูงกว่า เนื่องจากชุมชนเหล่านี้ได้เปรียบในเรื่องของการเป็นผู้ผลิตอาหาร ซึ่งนับว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ อีกทั้งสภาพทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ อากาศ สัตว์น้ำ ก็เอื้ออำนวยต่อการครองชีพอย่างเรียบง่าย ให้อยู่โดยไม่เดือดร้อนอยู่แล้ว ถ้าคนเหล่านี้มีความรู้ความคิด มีการศึกษาที่รู้เท่าทัน

สถานการณ์และความเปลี่ยนแปลง เชื่อว่า เขาสามารถดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนและช่วยพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดี

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ ผู้บริหาร การศึกษา ซึ่งมีหน้าที่จัดการศึกษาให้กับชุมชนชาวกูยทั้งสามชุมชนได้ให้ไว้ พบว่า มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนชาวกูย นั่นคือเป็นการจัดการศึกษาทั้ง 2 รูปแบบ คือ การศึกษาที่จัดในโรงเรียนและการศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน ล้วนเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งสู่อาชีพ ทั้งสิ้น โดยมุ่งเน้นอาชีพที่มีอยู่ในชุมชนและเป็นอาชีพที่มีตลาดรองรับ เนื่องจากชุมชนชาวกูยมีฐานะยากจน มีการประกอบอาชีพหลัก คือการทำนาและการเลี้ยงช้างซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่มีการลงทุนสูงแต่ได้ผลกำไรต่ำหรือไม่มีผลกำไรเลย นอกจากนั้นการไม่มีอาชีพเสริมในชุมชน นอกเหนือจากฤดูทำนา ทำให้ชาวบ้านต้องประสบกับปัญหาทางด้านการเงินเพิ่มมากขึ้นเนื่องจาก รายได้คงเดิมแต่รายจ่ายเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงควรเป็นการศึกษาที่ผู้เรียนสามารถ นำความรู้ที่ได้รับไปประกอบอาชีพได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวรรณี ไทยานันท์ เรื่อง “การนำเสนอนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม : กรณีศึกษาเขตชนบทในภาคกลาง” ซึ่งผลการวิจัยพบว่า ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคม ในเขต ชนบทยากจนที่พัฒนาขึ้นจากความต้องการของชุมชนประกอบด้วยตัวชี้ 6 ด้าน โดยชุมชนชนบท ยากจนเห็นว่า ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญและมีความต้องการมากที่สุด สำหรับ ความต้องการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า ความต้องการจำเป็นทางด้านทักษะพิสัย คือ การ พัฒนาอาชีพในท้องถิ่นและการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง(วรรณี ไทยานันท์, 2540) และ งานวิจัยของน้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง เรื่อง “การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวส่วยเขมรในบ้านแจ่มแจ่มและบ้านซำ อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัด ศรีสะเกษ” ผลการวิจัยสรุปว่า ชาวส่วยเขมรในหมู่บ้านทั้งสองแห่งที่ศึกษา มีสภาพคุณภาพชีวิต ค่อนข้างต่ำในทุกๆ ด้าน ในด้านสติปัญญาชาวส่วยเขมรมีการศึกษาเพียงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4และไม่ได้ศึกษาต่อ นอกจากนี้ส่วนใหญ่สามารถส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาในระดับสูง ทางด้านเศรษฐกิจพบว่า มีที่ดินทำกินน้อย รายได้ต่ำมีสภาพเป็นหนี้เป็นสิน ไม่มีทุนทรัพย์ที่จะทำ การเพาะปลูกและบำรุงพันธุ์พืช สำหรับความต้องการทางด้านการศึกษา ความเห็นของผู้ปกครอง นักเรียนชาวส่วยเขมรสรุปได้ว่า มีความต้องการความรู้ทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะความรู้ที่ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้น (น้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง, 2533)

3.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย แบ่งออกเป็น 2 ด้าน ดังนี้

3.2.1 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย ที่จัดในโรงเรียน

จากการศึกษาวิจัย พบว่า มีการคลี่คลายลงของประเพณีและวัฒนธรรม ทั้งสามชุมชน ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่คนรุ่นใหม่ขาดความสนใจและเห็นว่าความเชื่อ ประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเรื่องที่ล้าสมัยประกอบกับความเจริญบางอย่างได้เข้ามาแทนที่ภูมิปัญญาบางอย่าง เช่น ยาสมุนไพรที่เข้ามาแทนวิชาการจับช้างตกมันซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวกูยช้าง เป็นต้น นอกจากนี้บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาเองก็ไม่ได้สืบทอดให้กับลูกหลานเนื่องจากค่านิยมการ “หลงวิชา” และเกรงว่าลูกหลานจะไม่สามารถรักษาภูมิปัญญาต่างๆ ได้และเป็นวิชาที่มีคาถาอาคมจึงเป็นเรื่องที่ค่อนข้างละเอียดลึกซึ้งยากที่คนรุ่นใหม่จะเข้าใจได้ แต่อย่างไรก็ตามยังมีประเพณี วัฒนธรรมบางอย่างที่ควรอนุรักษ์ไว้ไม่ให้สูญหายไป เช่น ภาษา การแต่งกาย และภูมิปัญญา ในทางการแพทย์และสาธารณสุข การร่ำรำในพิธี แกลมอ-ออย ซึ่งการจัดการศึกษาที่จะส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่และสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ด้วย

ดังนั้น แนวทางการจัดการศึกษาจึงควรจะมีกิจกรรมการสอดแทรกเนื้อหาเข้าไป ทั้งที่เป็นหลักสูตรแกนและหลักสูตรท้องถิ่น เช่น การจัดประกวดการร่ำรำแบบส่วย การทำ พจนานุกรมภาษาส่วย เป็นต้น

3.2.2 แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูย ที่จัดนอกโรงเรียน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าได้เกิดการคลี่คลายตัวของวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนชาวกูยทั้ง 3 แห่ง ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงควรเน้นการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สอดคล้องกับวัฒนธรรม ประเพณีของชุมชนนั้น เช่น การทอผ้า ชุมชนชาวกูยไม่ว่าจะเป็นชาวกูยช้าง ชาวกูยลาวหรือชาวกูยเขมร ต่างก็มีความสามารถในการทอผ้าลายซิดและมีความเชี่ยวชาญในการใช้กี่ธรรมดา ดังนั้น การฝึกอาชีพก็ควรจะเป็นที่ธรรมดาและเป็นผ้าไหมลายดั้งเดิม ซึ่งการพัฒนาที่ผ่านมาพบว่า รัฐมักจะนำลายผ้าลายอื่นซึ่งมิใช่ลายดั้งเดิมของชาวกูยมาให้ชาวกูย ฝึกอาชีพและต้องใช้กี่กระตุกในการทอซึ่งเป็นวิธีการที่ทำลายวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวกูย

สำหรับแนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยนั้น จากการศึกษาวิจัยพบว่าชาวกูยรุ่นใหม่ที่มีอายุต่ำกว่า 35 ปีทั้งสามชุมชน ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณีและวัฒนธรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวกูยมากนัก เนื่องจากการเป็นผู้รับการถ่ายทอดจะต้องมีความมุ่งมั่นและมีคุณธรรมสูง นอกจากนี้หากรักษากฎข้อห้ามมิได้ ผู้เรียนก็จะได้รับอันตราย เช่น เสียสติหรืออาจถึงแก่ชีวิตได้ ประกอบกับการที่มหาวิทยาลัยใหม่ซึ่งมีความสะดวก รวดเร็วและปลอดภัยกว่า เช่น การนำยาสลับเข้ามาแทนที่วิชาการจับช้างตกมัน ซึ่งต้องใช้คาถาอาคม ทำให้ชนชาวกูยรุ่นหนุ่มสาวเลือกที่จะรับวิทยาการสมัยใหม่มากกว่าการสืบทอดภูมิปัญญา นอกจากนี้ประเพณีต่างๆ ของชาวกูย ดังเช่น ประเพณีเช่นผีปูด้า การฟ้อนผีมดหรือแหงมอ ซึ่งมักจะจัดขึ้นในเดือนสามอันเป็นเวลาที่ชาวกูยในวัยแรงงานจะอพยพไปทำงานในเมืองไม่สามารถกลางานกลับมาช่วยพิธีกรรมได้ ด้วยปัจจัยต่างๆ เหล่านี้จึงเกิดการคลี่คลายตัวลงของประเพณีและวัฒนธรรมของชาวกูย ดังนั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมและคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาวกูยการจัดการศึกษาจึงต้องให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเหล่านี้ไว้ ด้วยการนำมาสอดแทรกในเนื้อหาวิชาและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างให้แก่คนในชุมชนด้วย

อนึ่ง จากการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้วิจัยพบว่า ชุมชนชาวกูยข้างบ้านตากกลางมีทักษะในการสื่อสารและมีความคุ้นเคยกับนักวิจัยเป็นอย่างดี เนื่องจากหมู่บ้านตากกลางเป็นหมู่บ้านที่มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน จึงมีนักวิชาการและนักวิจัยเข้าไปในชุมชนและเก็บข้อมูลเป็นจำนวนมากจนกระทั่งชาวกูยข้างเหล่านี้เรียนรู้วิธีการให้ข้อมูลกับนักวิจัยได้เป็นอย่างดี ดังนั้นเพื่อเป็นการตรวจสอบความตรงของข้อมูลผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าโดยสอบถามจากครูในพื้นที่ สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและข้าราชการในพื้นที่ รวมถึงการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

นโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตตามความต้องการของชาวกูยควรเป็นการผสมผสานระหว่างแนวทางการสั่งการจากส่วนกลาง (up - bottom) กับการรับฟังข้อเสนอจากชุมชน (bottom - up) โดยให้การศึกษาแก่ชาวกูยในทุกวิถีทางที่ทำได้ ด้วยการร่วมมือกับทุกๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับชุมชน การพัฒนาควรดูจากสภาพพื้นฐานการศึกษาและวิถีชีวิตชุมชนว่าน่าจะทำให้ชาวบ้านสามารถพึ่งตนเองได้ มีอิสระทางความคิดไม่ยึดติดกับความช่วยเหลือที่รัฐ หรือคนภายนอกจะหยิบยื่นมาให้ การช่วยเหลือควรเป็นการสอด

ประสานความร่วมมือซึ่งกันและกัน โดยมีหน่วยงานทางการศึกษาเป็นแกนนำเพราะที่ผ่านมา มีหลายหน่วยงานเข้าไปให้ความช่วยเหลือ ให้ความรู้ แต่ผลที่ปรากฏกลับพบว่า สภาพชุมชนชาวกูยทั้ง 3 หมู่บ้านยังอยู่ในสภาพสิ้นหวัง และรอคอยความช่วยเหลือจากภาครัฐ ในรูปแบบการให้งบประมาณและโครงการสำเร็จรูป ดังนั้นการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐจัดให้กับประชาชน จึงควรคำนึงถึงการให้กระบวนการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหามากกว่าความรู้ทั่วไป เนื่องจากความรู้มีมากมายจนไม่สามารถจะรับได้ทั้งหมด ดังนั้นความสามารถในการค้นคว้าหาความรู้จึงมีความสำคัญมากกว่าตัวความรู้ การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ควรจัดขึ้นเพื่อให้ผู้รับการศึกษา มีสติปัญญาที่จะ แก้ปัญหาของตน และชุมชนได้มากกว่าการมุ่งผลิตผู้เรียนให้รับใช้ระบบเศรษฐกิจ โดยเฉพาะภาคอุตสาหกรรม เช่น ที่ผ่านมาซึ่งผู้วิจัยพบว่า ชุมชนชาวกูย 2 แห่ง ได้แก่ ชาวกูยช้างและชาวกูยเขมร ไม่มีผู้ใดกลับไปเป็นเกษตรกรหรือทำงานในท้องถิ่นเลย ส่วนใหญ่เข้าทำงานในโรงงาน อุตสาหกรรม สำหรับชุมชนชาวกูยช้างถึงแม้ว่าจะไม่ได้เข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมหากแต่วิถีชีวิตไม่ได้แตกต่างไปจากชาวกูยลาวและชาวกูยเขมร เนื่องจากต้องมีการอพยพพาช้างออกไปเร่ร่อน ตามเมืองใหญ่ แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกไม่แน่นอน การศึกษาที่ให้กับประชาชนจึงควรยึดพื้นฐานอาชีพของชุมชนเป็นหลัก โดยเฉพาะการพัฒนาอาชีพด้านเกษตรกรรม ซึ่งเป็นรากฐานอาชีพของคนกูยทั้ง 3 แห่ง นอกจากนี้ชาวกูยช้างยังได้เสนอให้มีการจัดตั้งโรงเรียนในวันหยุดสุดสัปดาห์ซึ่งเป็น “โรงเรียนสอนควาญช้าง” โดยมีจุดประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ควาญช้างได้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมด้านวิชาการ รวมถึงความรู้ที่สามารถส่งเสริมอาชีพเลี้ยงช้างได้ เช่น การเรียนภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารเบื้องต้น เป็นต้น

สำหรับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ในมาตราที่ 7 กำหนดให้ในกระบวนการเรียนรู้ต้องส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ดังนั้นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยอันเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตน จึงต้องเป็นไปในแนวที่คงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามของชุมชนให้คงอยู่ มิให้มีการสูญหายไป ซึ่งการจัดการศึกษาที่จัดในโรงเรียนนั้น โรงเรียนควรจัดวิชาเลือกหรือตั้งเป็นชมรมที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ประเพณีและวัฒนธรรมของชาวกูยให้กับนักเรียนที่สนใจ และมีการสนับสนุนให้ภูมิปัญญาชาวบ้านรวมกลุ่มกันและเข้ามาเป็นวิทยากรบรรยายให้กับนักเรียนหรือคนในชุมชนที่สนใจ นอกจากนี้โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้กรณีศึกษาเป็นหมู่บ้านชาวกูย 3 แห่ง ซึ่งมีสภาพพื้นฐาน ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่แตกต่างจากชุมชนแห่งอื่น จึงควรมีการศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบ และหาแนวทางการพัฒนาต่อไป นอกจากนี้กรณีศึกษาครั้งนี้ ชุมชนชาวกูย 2 แห่ง เป็นชุมชนที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จัดให้เป็นหมู่บ้าน เร่งรัดพัฒนาอันดับหนึ่ง และได้รับเงินสนับสนุนโครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน (กขคจ.) และอีกหนึ่งชุมชนเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และได้รับการสนับสนุนจากบริษัทการบินไทย จำกัดมหาชน และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ดังนั้นการวิจัยครั้งต่อไป จึงควรเลือกกรณีศึกษาที่เป็นหมู่บ้าน กลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่ยังไม่ได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐมากนัก เพื่อศึกษาแนวความคิดที่มี ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ และความต้องการการศึกษาของชุมชนต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

การพัฒนาชุมชน, กรม. **ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท**. กรุงเทพมหานคร : เพิ่มเสริมกิจ, 2542.

การพัฒนาชุมชน, กรม. **รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2535 – 2538**. กรุงเทพมหานคร : เพิ่มเสริมกิจ, 2539.

การพัฒนาชุมชน, กรม. **รายงานคุณภาพชีวิตของคนไทย ปี 2534 จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.)**. กรุงเทพมหานคร : เพิ่มเสริมกิจ, 2534.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม**. ใน ชุดวิจัยทาง การศึกษานอกโรงเรียน เล่มที่ 7.

การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. **การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย**. ใน ชุดวิจัยทาง การศึกษานอกโรงเรียน เล่มที่ 10.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนปฏิบัติการหลักการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อปวงชน**. กรุงเทพมหานคร : ที.พี. พริน, 2538.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **ปฏิรูปการศึกษาไทย 2542**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2535**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2535.

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. **แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540 - 2544)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ , 2533.

คณะกรรมการประสานงานโครงการปรัณรงค์คุณภาพชีวิตของประชาชนในชาติ. **การนำ จปฐ.**

มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิต. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก,2529.

คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ,สำนักงาน. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ**

สังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ.2540-2544). กรุงเทพมหานคร : เม็ดทรายพริ้นติ้ง, 2540.

จากรุพร นิตินพจน์. **การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพชีวิตประชาชนในจังหวัดร้อยเอ็ด.**วิทยานิพนธ์

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต.ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2539.

จิรัฐ เจริญราษฎร์. **ภาษากวย (ส่วย)ที่จังหวัดสุพรรณบุรี.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร

มหาบัณฑิต. ภาควิชาภาษาตะวันออก,บัณฑิตวิทยาลัย ศิลปากร, 2525.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,บัณฑิตวิทยาลัย.**คู่มือการพิมพ์วิทยานิพนธ์.** กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2539.

จุฬาลงกรณ์ สุนทรวิภาต. **การพัฒนาแบบวัดคุณภาพชีวิตในโรงเรียนของนักเรียน.** วิทยานิพนธ์

ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาวิจัยการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,2540.

ชื่น ศรีสวัสดิ์. **วัฒนธรรมการเลี้ยงช้างของชาวกูย-กูย(ส่วย) ในจังหวัดสุรินทร์. ใน วัฒนธรรม**

ลุ่มแม่น้ำมูล: กรณี เขมร ลาว ส่วย.หน้า 126-156 กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2524.

ดารณี รักดี.**การพัฒนารูปแบบการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่ออาชีพในชุมชนชนบทพึ่งตนเอง.**

วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต.ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2540.

ธีระพล อรุณะภักติกโร, ปราโมทย์ พิพัฒน์าศัย, ปฏินันท์ สันติเมทนีดล, สถาพร ลิ้มมณี, ไพฑูรย์
นาคจำ และสุริยกานต์ ชัยเนตร. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542.**

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เดือนตุลาจำกัด, 2542.

นคร ลำภาทิพย์. **การมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงพื้นที่
อำเภอหนองบัว จังหวัดเลย.** วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2542.

นโยบายและแผนการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม, สำนัก. **รายงานการประเมินผลการจัดการ
ศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชน พ.ศ. 2543 (EFA 2000).** 2543. (อัดสำเนา)

นงลักษณ์ วิรัชชัย. **ชุดวิชาวิจัยทางการศึกษานอกโรงเรียน เล่มที่ 4 การศึกษาเอกสารที่
เกี่ยวข้องกับการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทประชาชน, 2538.

นาถฤดี ผลโภค. **ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของ
นักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตกรุงเทพมหานคร.** วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2537.

นิพนธ์ คันธเสวี. **คุณภาพชีวิตสำหรับสังคมไทย. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติ
เรื่องภาวะสังคมไทย. ณ โรงแรมสยามริสอร์ท พัทยา ระหว่างวันที่ 19-21 เมษายน
2535.** (อัดสำเนา)

นิมณฑล ทวีสมบุญ. **คุณภาพชีวิต. ใน ประชากรศึกษา. 9 (มีนาคม - เมษายน) หน้า 48, 2526.**

น้ำทิพย์ พุ่มไม้ทอง. **การสำรวจคุณภาพชีวิตและความต้องการทางการศึกษาเพื่อพัฒนา
คุณภาพชีวิตของชาวสยามในบ้านแจ่มแจ้งและบ้านชำ อำเภอกันทรลักษณ์
จังหวัดศรีสะเกษ.** วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา
บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534.

บริหารส่วนตำบล, องค์การ. **แผนพัฒนาตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ประจำปี 2543. 2543. (อัตสำเนา)**

บริหารส่วนตำบล, องค์การ. **แผนพัฒนาตำบลหนองบัว อำเภอศรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ ประจำปี 2543. 2543. (อัตสำเนา)**

บริหารส่วนตำบล, องค์การ. **แผนพัฒนาตำบลห้วยวัง อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ประจำปี 2543. 2543. (อัตสำเนา)**

ปาน กิมปี. **การพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้การศึกษานอกโรงเรียนเพื่อการพึ่งตนเอง ของชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรีบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540.**

ประเสริฐ ศรีวิเศษ. **พจนานุกรมภาษา กวย (ส่วย) – ไทย – อังกฤษ. กรุงเทพฯ : สถาบันภาษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.**

ไพฑูรย์ มีกุล. **ประวัติศาสตร์สังคมวัฒนธรรมภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ศึกษากรณีหัวเมืองเขมรป่าดอย สุรินทร์ สังขะและซุขันธ์. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร ดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยวอชิงตัน, 2527.**

ไพฑูรย์ มีกุล. **วัฒนธรรมแม่น้ำมูลเชิงชาติพันธุ์วิทยา และประวัติศาสตร์ กรณีการผสมกลมกลืน ของกลุ่มชาติพันธุ์ กวย เขมร และลาว. ใน วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย. หน้า 119 – 125. กรุงเทพฯ : บริษัทสารมวลชนจำกัด, 2533.**

ไพฑูรย์ มีกุล. กวย : ชาติพันธุ์. **สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน เล่มที่ 1 (2542) : หน้า 94 – 107.**

มหาดไทย, กระทรวง. **คุณภาพชีวิตของประชาชน จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร : เสริมกิจ, 2542.**

มหาดไทย, กระทรวง. **แนวทางการใช้ประโยชน์จากข้อมูล จปฐ. และข้อมูล กชช.**

2ค.กรุงเทพมหานคร : เพิ่มเสริมกิจ,2542.

มหาดไทย, กระทรวง. **หมู่บ้านที่ควรได้รับการแก้ไขปัญหาของแต่ละจังหวัดทั่วประเทศจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ปี 2541.** กรุงเทพมหานคร : เพิ่มเสริมกิจ,2542.

มหาดไทย, กระทรวง. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาค จังหวัดสุรินทร์ พุทธศักราช 2526.**

กรุงเทพมหานคร : เอเชียเพรส จำกัด,2526.

มหิดล , มหาวิทยาลัย. **สารานุกรมชนชาติไทย.นครปฐม : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, 2538.**

ยูเนสโก,องค์การ. **การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต.** แปลโดย วิศนี ศิลตระกูล

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว,2537.

วรรณภา เทียนมี. **การกระจายของภาษาอยู่ในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร : ภาควิชา

ภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,2533.

วรรณีย์ ไทยานันท์. **การนำเสนอนโยบายการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพ**

ชีวิตและสังคม : กรณีศึกษาเขตชนบทยากจนในภาคกลาง. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต ภาควิชาสัตตศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2540.

วัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์,ศุณย์. **วัฒนธรรมลุ่มแม่น้ำมูล : กรณี เขมร ลาว ส่วย สุรินทร์.**

กรุงเทพมหานคร : สารมวลงชน,2533.

วิบูลย์ เข็มเฉลิม. **สู่สังคมชนบทมีกินตลอดชีวิต.** กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์,2532.

- วิศนี ศิลตระกุล. การพัฒนารูปแบบการศึกษานอกโรงเรียนเพื่อปรับปรุงคุณภาพชีวิต และสังคมตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนในเขตอุตสาหกรรม.วิทยานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541.
- ศรีศักร วัลลิโกดม. ศรีสะเกษ : เขตเขมรป่าดง. วารสารเมืองโบราณ. ตุลาคม-ธันวาคม 2532.
- ศึกษาธิการ,กระทรวง.ศูนย์การเรียนชุมชน (ศรช.). กรุงเทพมหานคร : อรุณาการพิมพ์,2543.
- ศึกษาธิการ,กระทรวง. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,2541.
- ศรีผ่อง จันภรณ์กิจศิลป์.การรับรู้เรื่องคุณภาพชีวิตของผู้อาศัยอยู่ในอาคารสงเคราะห์ของ การเคหะแห่งชาติเขตห้วยขวาง.วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,2536.
- สาวิตรี สุวรรณสถิตย์.รายงานวิจัยความร่วมมือระหว่างประเทศด้านการศึกษากับความ มั่นคงของชาติ ศึกษาเฉพาะกรณีความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อปวงชน (Education for All). กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร ,2538.
- สมพร เทพสิทธิ์า.ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม.กรุงเทพฯ : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์,2535.
- สมหมาย ชินนาค.ผีปะกำ : คติความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษของชาวไทย – กวย (ส่วย) เลียงซ่าง จังหวัดสุรินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาามานุษยวิทยามหาบัณฑิต ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,2539.
- สมทรง บุรุษพัฒน์. เรียนภาษาและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกวย – กวย (ส่วย) จาก บทสนทนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก,2537.

สุจินดา อ่อนแก้ว. **คุณภาพชีวิตการทำงานของอาจารย์ในสหวิทยาลัยทวารวดี**. วิทยานิพนธ์
ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต. ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2538.

สุภาวศ์ จันทวานิช และวรรณีย์ ไทยานันท์. แนวคิดและเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตการพัฒนาสังคม
และคุณภาพชีวิตของประเทศไทย. ใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจฉ่ำ (บรรณาธิการ),
การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทย, หน้า 130-236. กรุงเทพมหานคร :
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

สุภาวศ์ จันทวานิช และวิศนี ศิลตระกุล. การพัฒนาแนวคิดและเครื่องชี้วัดสังคมและคุณภาพชีวิต
ในต่างประเทศ. ใน อนุชาติ พวงสำลี และอรทัย อาจฉ่ำ (บรรณาธิการ), **การพัฒนา
เครื่องชี้วัดเพื่อการพัฒนา**, หน้า 42 -127. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.), 2539.

สุมน อมรวิวัฒน์. **การพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร**. กรุงเทพมหานคร :
ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา)

อัฉรา ภาณุรัตน์ และ เครือจิต ศรีบุญนาค. **มรดกคู่แดนแผ่นดินสุรินทร์**, 2537.

อัฉรา ภาณุรัตน์. **เส้นทางช้างสุรินทร์**. สุรินทร์ : รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ท , 2539.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาษาอังกฤษ

Oranuch Sa-ard. **Phrases to Sentences in Kuay (Surin)**. MA thesis.Faculty of Graduate Studies, Mahidol University,1984.

Pailin Yantreesingh.**The Phonology of the Kuay Language of Suphanburi with Comparison to the Kuy Language of Surin**. MA thesis.Faculty of Graduate Studies, Mahidol University,1980.

Parameter T.R. **Quality of life as a concept and measurable entity**. Social Indicators Research 33 (14 February 1994) : 9-46.

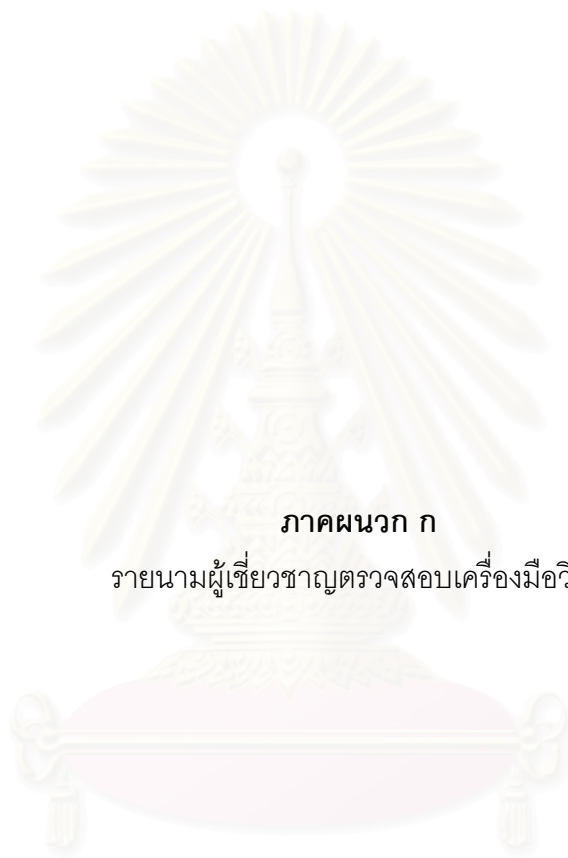
Preecha Sugasame. **Phonological Interference between Kuay and Northeastern Thai in Surin**. MA thesis.Faculty of Graduate Studies, Mahidol University,1988.

Romney, D.M. , Brown , R.I. , and Prem S. F. **Improving the Quality of Life : Prescription for Chang**.**Journal of Social indicators Research** 27 (May , 1992) : 246-269.

Seidenfaden Erik.**The Kui People of Cambodia and Siam**. **Journal of the Siam Society**.39.2 (1952) : 144-180.

Takahashi Yoshiaki. (1979) **Quality of Life in Thailand : A Socio-Economic Analysis**. Unpublished M.Eng. Thesis. Asian institute of Technology (AIT).

UNESCO. **Quality of life improvement programmes**. Bangkok : UNESCO – PROAP.1993.

ภาคผนวก ก

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่ตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร. สำลี ทองธิว	อาจารย์ประจำภาควิชาประถมศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ภาณุรัตน์	อธิการบดีสถาบันราชภัฏสุรินทร์
3. ดร. วิศนี ศิลตระกูล	นักวิชาการ 8 กองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน
กรมการศึกษานอกโรงเรียน กระทรวงศึกษาธิการ

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข
เอกสารขอความร่วมมือในการวิจัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ที่ ทม0302(2770.0603)1682

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ถนนพญาไท กรุงเทพฯ 10330

สิงหาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือในการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ด้วย นางสาวปิยะมาศ เม็ดไธสง นิสิตชั้นปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาสารัตถศึกษา สาขาวิชา
พื้นฐานการศึกษา อยู่ในระหว่างการดำเนินงานวิจัยวิทยานิพนธ์เรื่อง “แนวทางการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อ
พัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์” โดยมี รองศาสตราจารย์ ดร. ชนิตา รักษ์พลเมือง เป็นอาจารย์
ที่ปรึกษา ในการนี้ นิสิตมีความจำเป็นต้องขอความร่วมมือในการวิจัยด้วยแบบสอบถาม การสนทนากลุ่มกับ
กลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นกลุ่มชาวกูยและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้ นิสิตจะ
ประสานงานในรายละเอียดต่อไป

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดอนุญาตให้ นางสาวปิยะมาศ เม็ดไธสง ดำเนินการ
ดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการต่อไป และขอขอบคุณมาในโอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร. เจริญณี นิ่มนวล)

รองคณบดีฝ่ายจัดการศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดีคณะครุศาสตร์

สำนักงานฝ่ายจัดการศึกษา (ระดับบัณฑิตศึกษา)

โทร. 218-2682

ภาคผนวก ค

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แบบสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน

เรื่อง

คุณภาพชีวิตตามการรับรู้ของชนชาวกูยในจังหวัดสุรินทร์

คำชี้แจง โปรดกรอกข้อความลงในช่องว่างที่จัดทำไว้

1. เพศ
2. อายุ ปี
3. ท่านมีตำแหน่ง/หน้าที่อะไรในชุมชน
4. การศึกษาขั้นสูงสุด
5. ท่านมีวิธีการดูแลรักษาสุขภาพอย่างไร.....
.....
6. อาหารที่ดีมีคุณค่าในความคิดเห็นของท่านเป็นอย่างไร.....
.....
7. เมื่อเกิดการเจ็บป่วยในชุมชนของท่านจะมีวิธีการรักษาอย่างไร.....
.....
8. ในท้องถิ่นของท่านมีการบริการทางด้านอนามัยสาธารณสุขทั่วถึงหรือไม่.....
9. ท่านคิดว่า บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีความจำเป็นต่อชีวิตคนเราหรือไม่.....
10. บ้านเรือนที่น่าอยู่ ในความคิดของท่านควรเป็นเช่นไร.....
.....
11. ท่านคิดว่า คนที่มีความรู้หรือมีการศึกษาดี มีส่วนช่วยให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นอย่างไร.....
.....
12. คนที่มีความรู้ดี ควรจะเป็นอย่างไร.....
.....
13. ในชุมชนของท่านมีแหล่งเรียนรู้ที่ใดบ้าง.....
.....
14. ถ้าท่านได้มีโอกาสเป็นผู้เข้ามาจัดการศึกษาให้กับคนในชุมชนท่านจะให้คนในชุมชนของท่าน
ได้เรียนรู้อะไรบ้าง.....
15. ในชุมชนของท่านมีการจี ปล้น ฆ่า ชิงทรัพย์หรือไม่อย่างไร.....
.....

16. ในท้องถิ่นของท่าน ได้มีการพัฒนาท้องถิ่นในด้านใดบ้าง.....
.....
17. ท่านใดบ้างมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างประชาธิปไตยในท้องถิ่นอย่างไรบ้าง.....
.....
18. เมื่อมี ส.ส. หรือ มี อบต. แล้วเขามีส่วนช่วยให้ชีวิตดีขึ้นอย่างไรบ้าง.....
.....
19. ในชุมชนของท่านเคยได้รับการอบรมเกี่ยวกับประชาธิปไตยและการเลือกตั้งจากหน่วยงาน
ของรัฐหรือเอกชนหรือไม่.....
20. ท่านคิดว่า การได้รับการพัฒนาจิตใจและศีลธรรมจะช่วยให้ชีวิตของเราอยู่อย่างมีความสุขได้
อย่างไร.....
21. ท่านคิดว่า คนในท้องถิ่นของเราควรที่จะพัฒนาจิตใจและศีลธรรมในด้านใดบ้าง.....
.....
22. ท่านคิดว่า มีความเชื่อดั้งเดิมอะไรบ้างที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม....
.....
23. สิ่งแวดล้อมที่ดี มีส่วนช่วยให้เรามีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้อย่างไร.....
.....
24. สภาพสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ ท่านคิดว่า ควรมีลักษณะอย่างไร.....
.....
25. ท่านจะมีวิธีรักษาสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่นี้ได้อย่างไร.....
.....
26. ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชนของท่านนอกเหนือ
จากที่กล่าวมาแล้วหรือไม่.....
27. ท่านคิดว่า องค์ประกอบที่กล่าวมาทั้งหมด มีความสำคัญหรือแตกต่างกันอย่างไร องค์ประกอบ
ใดสำคัญที่สุด และสำคัญรองลงมา.....
.....
-

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (ชาวภูย)

บทนำ

แนะนำผู้ดำเนินการสนทนา และผู้จัดบันทึก อธิบายวัตถุประสงค์ของการสนทนากลุ่มในการศึกษาครั้งนี้ “เนื่องจากชาวภูยโดยทั่วไปเป็นคนที่ระเบียบวินัยและมีความเป็นเอกภาพสูงจึงจะเห็นได้จากกฎข้อต่างๆและการที่มีภาษาพูดเป็นของตนเอง มีวัฒนธรรมประเพณี การแต่งกายเฉพาะตน รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมอันผูกพันกับชีวิตประจำวัน ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ได้เป็นบรรทัดฐานสำคัญในการสร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคงของสังคมชาวภูยมาเป็นเวลานานและทำให้สังคมของชาวภูยสามารถดำรงอยู่อย่างปกติตลอดมา ดังนั้นเพื่อหาสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเป็นอยู่ที่ดีตามความคิดเห็นของชาวภูยว่ามีอะไรบ้าง” จึงขอให้ทุกท่านในฐานะที่เป็นชาวภูยคนหนึ่งแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่พร้อมทั้งขอจัดบันทึก บันทึกเทปการสนทนาและให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาแนะนำตนเอง

เนื้อหา แบ่งออกเป็น 2 ตอน ประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ด้านคุณภาพชีวิต

1. เริ่มตั้งคำถามในประเด็นกว้างๆ ว่า “ชีวิตที่อยู่ดีมีความสุขมีความสุขของชาวภูย เป็นอย่างไร” โดยใช้แนวคำถามดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ

“การทำมาหากินตอนนี้เป็นอย่างไบบ้าง มีปัญหาอะไรบ้าง คิดว่าจะแก้ปัญหาอย่างไร”

“ทำไมท่านจึงคิดว่า รายได้มีความจำเป็นต่อความเป็นอยู่ที่ดี”

“ท่านต้องการให้ทางอำเภอ จัดให้มีการส่งเสริมรายได้ในด้านใดบ้าง”

“ต้องการเรียนรู้อาชีพในด้านใด”

ด้านสังคมและสภาพความเป็นอยู่

“ท่านคิดว่า ชุมชนหมู่บ้านเป็นอย่างไบบ้าง อะไรพอใจ ไม่พอใจ อะไรเป็นปัญหา”

“ท่านคิดว่า บ้านเรือนที่อยู่อาศัยมีความจำเป็นต่อชีวิตเราอย่างไร”

“บ้านเรือนที่อยู่ของท่านควรจะมีลักษณะอย่างไร”

“ท่านมีวิธีการดูแลรักษาสุขภาพอย่างไร”

“ในท้องถิ่นของท่าน มีการบริการทางด้านอนามัย สาธารณสุขทั่วถึงหรือไม่”

“อาหารมีความจำเป็น หรือมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ที่ดีอย่างไร”

“การรับประทานอาหารที่ดี มีคุณค่า ท่านควรคำนึงถึงอะไรบ้าง”

“ในชุมชนของท่านมีการปล้น ฉ้อ หรือฆ่ากันหรือไม่”

- **ด้านความเชื่อ ประเพณี วัฒนธรรม**

“ในชุมชนของท่าน มีใครบ้างที่ท่านเห็นว่าเป็นผู้นำและเป็นทีพึ่งทางจิตใจ”

“ท่านคิดว่า การได้รับการพัฒนาจิตใจและศีลธรรมจะช่วยให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้อย่างไร”

“ในชุมชนของท่านมีความเชื่อหรือประเพณีอะไรบ้าง ที่ทำให้ชีวิตของท่านอยู่ดีมีสุข”

“ท่านได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาประเพณี/วัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างไรบ้าง”

- **ด้านการศึกษา ทั้งการศึกษาที่จัดในโรงเรียน/นอกโรงเรียน**

“ท่านคิดว่า การศึกษา คืออะไร”

“ท่านคิดว่า คนที่มีความรู้หรือมีการศึกษาดี มีส่วนช่วยให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างไร”

“คนที่มีความรู้ หรือมีการศึกษาดี ควรจะมีคุณสมบัติอย่างไร”

“เนื้อหาความรู้ด้านใดที่ท่านต้องการเรียนรู้”

“เนื้อหาความรู้ด้านใดที่ท่านต้องการให้บุตรหลานเรียนรู้”

- **ด้านสภาพแวดล้อม ป่าไม้ ต้นน้ำลำธาร (สิ่งแวดล้อม)**

“สภาพแวดล้อมของชุมชนขณะนี้เป็นอย่างไร อะไรพอใจ/ไม่พอใจ หรือเป็นปัญหาจะแก้ไขอย่างไร”

“สิ่งแวดล้อมที่ดี มีส่วนช่วยให้เรามีชีวิตอยู่อย่างมีความสุขได้อย่างไร”

“สภาพสิ่งแวดล้อมที่น่าอยู่ ท่านคิดว่า ควรมีลักษณะอย่างไร”

“ท่านจะมีวิธีรักษาสภาพแวดล้อมที่น่าอยู่นี้ได้อย่างไร”

“ท่านคิดว่าความเชื่อดั้งเดิมใดบ้าง ที่ช่วยส่งเสริมการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม”

- **ด้านสิทธิเสรีภาพ/การเมืองการปกครอง**

“ในชุมชนของท่านการไปใช้สิทธิเลือกตั้งเป็นอย่างไร”

“ท่านใช้หลักเกณฑ์ใดในการพิจารณาเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง”

“ใครบ้างที่มีส่วนช่วยในการตัดสินใจเลือก/ไม่เลือกผู้สมัครรับเลือกตั้ง”

2. ผู้ดำเนินการสนทนา สรุปลงให้สมาชิกในกลุ่มฟังว่า การที่มีความเป็นอยู่ที่ดีในชุมชนของเรา ที่ทุกท่านแสดงความคิดเห็นประกอบด้วยอะไรบ้าง แล้วจึงถามต่อว่า

“ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือไม่ อย่างไร”

“จากที่ท่านได้กล่าวมาทั้งหมดท่านคิดว่า ข้อใดที่มีปัญหามากที่สุดและมีปัญหาใดรองลงมา”

“ท่านคิดว่า องค์กรประกอบที่กล่าวมาทั้งหมด อะไรที่สำคัญมากมีความสำคัญหรือแตกต่างกันอย่างไร ช่วยลำดับความสำคัญของปัญหาที่พบในชุมชน”

“ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง/แก้ไของค์กรประกอบที่จะทำให้ชีวิตของชาวภูยอยู่ดีมีสุข”

ตอนที่ 2 ด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต

ตั้งคำถาม 3 คำถามคือ “คนดี”ของชาวภูยเป็นอย่างไร “คนเก่ง” ของชาวภูยเป็นแบบไหน เก่งด้านใดบ้าง และ “คนที่มีความสุข” ของชาวภูยคือคนแบบไหน และถ้าจะจัดการศึกษาให้ชาวภูยเป็นคนดี เป็นคนเก่งมีชีวิตที่อยู่ดีมีสุขได้นั้น ควรจะทำอะไรบ้าง

การศึกษาที่จัดในโรงเรียน โรงเรียนควรจะทำอะไรบ้าง จัดอย่างไร ชาวบ้านจะเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องได้อย่างไร มีอะไรบ้างที่ทำได้แล้ว และคิดว่าอะไรที่ยังไม่ได้ทำ

การศึกษาที่จัดนอกโรงเรียน ใครเป็นผู้เรียน เรียนอะไร เรียนอย่างไร ใครสอน การศึกษาที่มีอยู่เป็นอย่างไร มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง มีข้อเสนอแนะอย่างไร

บทสรุป

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม สรุปลงทั้งหมดอีกครั้ง กล่าวขอบคุณพร้อมมอบของที่ระลึก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคำถามในการสนทนากลุ่ม (บุคลากรทางการศึกษา)
เรื่อง สภาพและปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตชนชาวกูย
ในจังหวัดสุรินทร์

บทนำ

แนะนำผู้ดำเนินการสนทนา และผู้จัดบันทึก อธิบายวัตถุประสงค์ของการสนทนาว่า ในการศึกษาครั้งนี้ “เพื่อสำรวจสภาพและปัญหาของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยในปัจจุบัน ตามความคิดเห็นของท่านว่ามีอะไรบ้าง” ขอให้แสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่พร้อมทั้งขอจัดบันทึก บันทึกเทปการสนทนาและให้สมาชิกในกลุ่มสนทนาแนะนำตนเอง

เนื้อเรื่อง ประกอบด้วย

1. เริ่มการสนทนาด้วยประเด็นคำถามกว้างๆเกี่ยวกับสภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานในปัจจุบันว่า “ท่านคิดว่าการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูยในขณะนี้ มีแนวทางการจัดอย่างไร” โดยใช้แนวคำถามดังนี้

หลักการจัดการศึกษา

“ท่านให้ความหมายของคำว่า การศึกษาขั้นพื้นฐาน และ การศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต ว่าอย่างไร”

“ท่านมีทัศนคติต่อนักเรียนที่เป็นชาวกูยอย่างไร”

“การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ท่านกำลังจัดอยู่ในขณะนี้ พัฒนาคุณภาพชีวิตชาวกูยหรือยัง ถ้าพัฒนาแล้ว ท่านคิดว่าพัฒนาในเรื่องอะไรบ้าง”

สาระการเรียนรู้และกระบวนการเรียนรู้

“ท่านได้ถ่ายทอดเนื้อหาสาระอะไรบ้างให้กับผู้เรียนและคนในชุมชนชาวกูย”

“ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของท่าน ท่านได้ใช้อะไรเป็นสื่อการสอนบ้าง และได้สื่ออย่างไร”

หลักสูตรการเรียนการสอน

“หลักสูตร ดังกล่าวมีข้อดีหรือข้อเสียอย่างไรต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวกูย”
 (ยกตัวอย่างประกอบด้วย)

“หลักสูตรท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมากน้อยเพียงใด”

การประเมินผลการเรียนรู้

“ท่านใช้วิธีการบ้างในการประเมินผลการเรียนรู้”

“ท่านใช้หลักเกณฑ์ในการประเมินผลอย่างไร”

บทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

“มีแหล่งเรียนรู้ใดบ้างที่อยู่ในชุมชน”

“แหล่งเรียนรู้นี้ใครเป็นผู้จัดตั้ง”

“ในชุมชนของท่านมีผู้ที่เชี่ยวชาญในภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมถ่ายทอดความรู้ให้แก่ชุมชนบ้างหรือไม่”

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

“ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ท่านมีวิธีการในการค้นพบและแก้ปัญหาอย่างไรบ้าง”

2. ผู้ดำเนินการสนทนาสรุปถึงสภาพการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชนชาวกูย จากนั้น ผู้ดำเนินการสนทนากล่าวถึงปัญหาที่เกิดขึ้นของการจัดการศึกษาดังกล่าว โดยใช้แนวคำถามดังนี้

“ท่านคิดว่าเนื้อหาความรู้ที่ท่านได้ถ่ายทอดให้กับชาวกูยดังที่กล่าวมาในข้างต้นมีความสอดคล้องเหมาะสมกับชุมชนชาวกูยมากหรือน้อยเพียงใด”

“ปัญหาที่พบในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนชาวกูยมีอะไรอีกบ้าง”

“ปัญหาที่พบนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร”

“มีวิธีการแก้ไข/ปรับปรุงการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างไร จึงจะสอดคล้องกับความต้องการของชาวกูย รวมถึงสามารถพัฒนาระดับการดำรงชีวิตของคนในชุมชนได้อย่างแท้จริง”

3. ผู้ดำเนินการสนทนา สรุป และถามต่อว่า “ท่านมีความคิดเห็นเพิ่มเติมหรือไม่ อย่างไร”

บทสรุป

ผู้ดำเนินการสนทนากลุ่ม สรุปทั้งหมดอีกครั้ง กล่าวขอบคุณพร้อมมอบของที่ระลึก

4.5 การประเมินผลการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

4.6 บทบาทของรัฐและชุมชนตลอดจนองค์กรต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา.....

.....

.....

.....

4.7 การวิจัยและพัฒนาการเรียนรู้.....

.....

.....

.....

5. ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม.....

.....

.....

.....

.....

.....

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๒๒๒๒๒

ภาคผนวก ง

ภาพประกอบกิจกรรมการเก็บข้อมูลภาคสนาม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชุมชนชาวกูยช้าง บ้านตากกลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์

พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร รองเจ้าอาวาสวัดบ้านตากกลาง ผู้นำชุมชนอย่างไม่เป็นทางการของ
ชาวกูยบ้านตากกลาง

บริเวณ “วังทะเล” อดีตเคยเป็นป่าอันอุดมสมบูรณ์ ได้กลายสภาพเป็นที่นาของชาวกูยช้าง
ในปัจจุบัน

การแต่งกายของบุรุษชาวกุ่มย้าง

การแต่งกายของสตรีชาวกุ่มย้าง

ชุมชนชาวกูยลาว บ้านก้านเหลือง ตำบลหัวงัว อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์

วัดบ้านก้านเหลือง ปัจจุบันเป็นวัดร้างไม่มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่

สภาพบ้านเรือนของชาวกูยลาว บ้านก้านเหลือง

โครงการธนาคารข้าว มีการขยายฉางข้าวเพิ่มขึ้นทุกปี

ศูนย์สาธารณสุขมูลฐาน ถูกปล่อยให้รกร้างเปล่าเพราะขาดงบประมาณสนับสนุน

น้ำดื่มสำหรับผู้สัญจรไปมา วัฒนธรรมอันดีงามที่ยังคงเหลืออยู่

ชาวภูยลาวบ้านก้านเหลือง

ชุมชนชาวภูยเขมร บ้านสะโน ตำบลหนองบัว อำเภอศรีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์

สภาพบ้านเรือนของชาวกูยเขมร บ้านสะโน

การเย็บ “ผ้าวน” ส่งขายกรุงเทพมหานคร อาชีพเสริมของครอบครัว “ดวงศรี”

การแต่งกายของสตรีชาวภูเขมรบ้านสะโน

นายวา ดวงศรี อดีตผู้ใหญ่บ้าน และหมอเป่าไล่พิษสุนัขบ้า

ประวัติผู้วิจัย

นางสาวปิยะมาศ เม็ดโธสง เกิดวันที่ 25 กรกฎาคม 2517 สำเร็จการศึกษาคณะครุศาสตร์
บัณฑิต เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง (เหรียญทอง) ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย ในปีการศึกษา 2539 และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาพื้นฐาน
การศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2541

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย